

Primera part

INDICADORS DE L'EDUCACIÓ
A CATALUNYA

Presentació

Gerard Ferrer-Esteban i Bernat Albaigés

L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2020, com les sis edicions anteriors, conté un bloc inicial de revisió dels principals indicadors estadístics que contribueixen, des d'una perspectiva panoràmica, a donar compte de la situació de l'educació al nostre país i identificar les principals tendències que durant els darrers anys han afectat el nostre sistema educatiu. Les diverses edicions de l'*Anuari* han vingut marcades fortament pel cicle polític, condicionat fonamentalment, encara que no de manera exclusiva, per la conjuntura econòmica.

Les tres primeres edicions (2005, 2006 i 2008), prèvies a la crisi econòmica del 2008-2013, se situaven en un context eminentment expansiu de la política educativa, tant en termes d'inversió pública com també de definició i desenvolupament de model: el Pacte Nacional per a l'Educació del 2006, que va desembocar posteriorment en l'aprovació de la Llei 12/2009, de 10 del juliol, d'educació (LEC), del 2009, amb amplis consensos socials i polítics, n'és una mostra.

Les dues edicions posteriors (2011 i 2013), en canvi, s'emplaçaven al bell mig de la crisi econòmica: del cicle expansiu es va passar a un cicle de contracció de la política educativa, amb fortes restriccions pressupostàries per part de les administracions públiques, condicionades pels objectius d'estabilitat pressupostària i de contenció del dèficit públic, en

un context d'increment de les necessitats socials com a conseqüència de l'impacte de la crisi en les condicions de vida de la població. La tramitació i l'aprovació de la Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), que introduïa canvis estructurals en aspectes sensibles com ara els marcs competencials, la comprensivitat del sistema, el currículum, l'avaluació o la programació de l'oferta, sense consensos suficients entre la comunitat educativa, va introduir encara més convulsió a aquest cicle.

La darrera edició (2016), però, situada al tombant de la crisi econòmica, ja marcava, encara de manera incipient, un nou canvi de cicle, marcat per la progressiva recuperació econòmica iniciada l'any 2014. A diferència del període precrisi, aquest nou cicle s'iniciava en un context de desigualtat social més gran.

L'edició vigent de l'*Anuari 2020* permet analitzar amb més perspectiva aquest nou cicle, caracteritzat per una lenta recuperació dels nivells d'inversió pública en educació, encara no assimilables als de l'any 2009, i també per una centralitat més gran de les polítiques d'equitat. L'aprovació del decret de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu del 2017, la signatura del Pacte contra la segregació escolar a Catalunya de l'any 2019 o l'aprovació dels decrets de programació de l'oferta educativa i dels procediments d'admissió o de concerts educatius de l'any 2020 són algunes de les mesures més significatives d'aquest període. Són mesures potser encara mancades de suport financer i d'impuls polític suficients, però amb voluntat de canvi estructural de llarg recorregut, que se sumen a altres tendències més de fons, que ja estaven presents en els cicles anteriors, com ara la consolidació de l'oferta de formació professional, la revisió del currículum escolar i de les maneres d'ensenyar i aprendre o els canvis derivats dels processos de transformació social, cultural i tecnològica (globalització, progrés tecnològic, etc.), que des de fa anys estan modificant no només les relacions socials en general sinó també els processos educatius tant a l'escola com a la resta d'àmbits de la vida de les persones.

El capítol d'indicadors de l'*Anuari* intenta identificar aquestes tendències de llarg recorregut, sempre condicionat per la disponibilitat de dades estadístiques i pel grau d'actualització periòdica de les diferents fonts disponibles. Les dades emprades són sempre de fonts oficials i l'anàlisi s'aborda des d'una perspectiva evolutiva, però també comparada a altres comunitats autònomes i països europeus.

Val a dir que l'elaboració de l'*Anuari* d'enguany coincideix, a més a més, amb la previsible obertura d'una nova etapa marcada per la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19, encara desconeguda pel que fa al seu impacte social, polític i econòmic real i difícil de capturar des de l'anàlisi dels indicadors educatius bàsics, especialment pel seu caràcter recent. La relació que hi ha entre cicle econòmic i cicle de la política educativa, atesos els vincles entre mercat de treball, finançament públic i sistema educatiu, entre d'altres, fa preveure que aquesta crisi pot ser un nou factor de transformació d'abast comparable a la crisi econòmica del 2018.

En tot cas, l'anàlisi dels indicadors ens mostra els dèficits estructurals del sistema educatiu sobre els quals caldrà gestionar a nivell educatiu la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 i també ens dona pistes sobre l'abast que pot arribar a tenir, tot i les diferències que hi pugui haver, una crisi estructural sobre l'estat de l'educació al nostre país.

Aquesta anàlisi s'elabora a partir de l'aproximació conceptual ja desenvolupada en els anuaris anteriors: d'una banda, entén l'educació des d'una perspectiva àmplia, no restringida únicament a l'àmbit del sistema educatiu formal sinó també al d'altres sistemes educatius, no formals i informals, més enllà de l'escola (família, lleure, cultura, etc.); de l'altra, analitza el fenomen de l'èxit educatiu des de les diferents dimensions que té, a partir d'indicadors relacionats amb el *rendiment acadèmic* (graduació, per exemple) però també amb l'*equitat* (segregació escolar, per exemple), l'*adhesió educativa* (escolarització preobligatòria i postobligatòria, per exemple), la *transició educativa* (transició escola-treball, per exemple) i l'*impacte educatiu* (desenvolupament social, econòmic i

cultural, per exemple)¹. S'intenta, doncs, aportar una aproximació comprensiva de l'èxit educatiu.

En aquest sentit, el primer capítol d'aquesta primera part del volum fa esment a aquesta concepció més convencional de l'èxit educatiu, la del rendiment acadèmic, amb els indicadors que habitualment s'utilitzen per analitzar els resultats del sistema educatiu (capítol 1). Els altres apartats, però, se centren a examinar la resta de dimensions i també les relacions que estableixen amb els resultats del sistema, com a factors que condicionen aquests resultats: els condicionants d'origen (capítol 2), els condicionants de sistema (capítol 3) i els condicionants de destí (capítol 4). Aquesta aproximació es proposa oferir una mirada holística de l'èxit educatiu a Catalunya.

.....

1. Tal com vam exposar en l'*Anuari 2011*, concebem l'èxit educatiu des de cinc perspectives diferents. En primer lloc, l'èxit educatiu remet al *rendiment acadèmic*, i la seva millora passa per fomentar que l'alumnat adquireixi adequadament els aprenentatges que pertoquin a cada etapa educativa i que promocioni acadèmicament fins a assolir, si pot ser, nivells d'instrucció superiors. En segon lloc, la millora de l'èxit educatiu demana garantir l'*equitat educativa*, tot promovent la igualtat d'oportunitats en l'accés i en l'aprofitament dels recursos educatius, evitant que l'origen social condicioni les trajectòries educatives dels individus i fomentant la cohesió social. Alhora, i en tercer lloc, la millora de l'èxit educatiu comporta reforçar l'adhesió educativa, tot afavorint una identificació i vinculació positiva dels individus amb l'àmbit educatiu i atorgant sentit a l'acte de formar-se. Així mateix, en quart lloc, la millora de l'èxit educatiu també implica treballar la *transició educativa*, tot acompanyant els individus al llarg de la seva trajectòria formativa i consolidant-ne la permanència i el trànsit en el marc dels diversos sistemes educatius. I, finalment, en cinquè lloc, la millora de l'èxit educatiu requereix fomentar l'*impacte* i el *retorn* de la inversió en educació, tot garantint el desenvolupament integral dels individus i de les societats en el seu conjunt, promovent l'aprofitament del capital educatiu i estimulant la població perquè inverteixi a formar-se. Per aprofundir sobre la delimitació conceptual de l'èxit educatiu, podeu consultar: ALBAIGÉS, B. i FERRER-ESTEBAN, G. (2012). *L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius. L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*. Polítiques 76. Barcelona: Fundació Jaume Bofill o també ALBAIGÉS, B. (coord.) (2008). *Cap a la promoció de polítiques integrades de millora de l'èxit escolar*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Document inèdit.

1 Indicadors de referència sobre l'èxit educatiu

Gerard Ferrer-Esteban i Bernat Albaigés

La millora dels resultats acadèmics i la consolidació de les trajectòries formatives del conjunt de la població continuen essent objectius centrals de la política educativa a Catalunya, a través de mesures iniciades fa anys orientades prioritàriament a la millora dels processos d'ensenyament-aprenentatge i també a la reducció de l'abandonament educatiu prematur. És el cas, per exemple, de l'*Ofensiva de país a favor de l'èxit escolar. Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya 2012-2018* o també de les actuacions encaminades al desenvolupament del currículum per competències i a l'adequació de l'avaluació, al desplegament de la Llei de formació i qualificació professionals de Catalunya del 2015 i a la consolidació de l'oferta de formació professional o a la transformació digital i al foment de l'aprenentatge de les llengües estrangeres, entre d'altres.

La promoció escolar i la permanència en el sistema educatiu

En el darrer *Anuari 2016*, s'hi destacava la millora general dels resultats acadèmics i de la permanència al sistema d'una proporció més elevada d'alumnat, que hi romanien més enllà dels ensenyaments obligatoris, en part, per l'impacte de la crisi econòmica entre els joves, amb més dificultats de trobar oportunitats d'ocupació en el mercat de treball i amb menys incentius per a l'abandonament prematur dels estudis, però també per una consolidació de l'adquisició de competències i de la promoció escolar en les diferents etapes educatives (amb un creixement sostingut de les taxes d'idoneïtat als 15 anys i de les taxes de graduació a l'ESO).

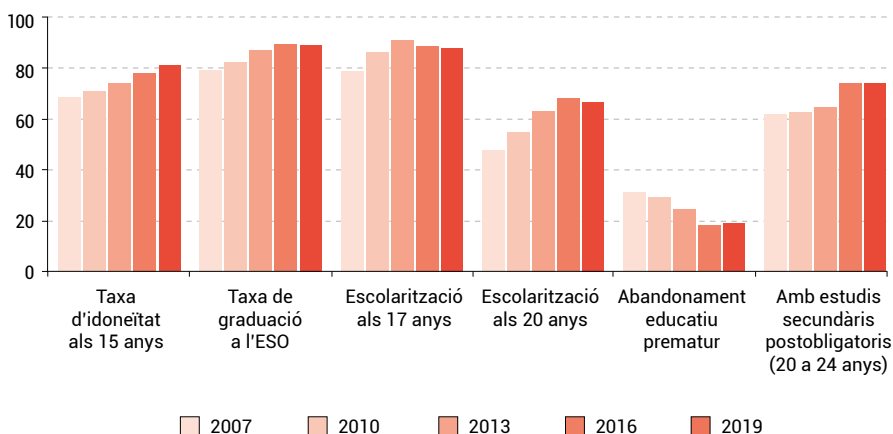
Aquesta evolució positiva experimentada al llarg de les dues darreres dècades, especialment pel que fa a la promoció de les trajectòries formatives, però, ha experimentat un cert estancament els darrers tres anys, especialment pel que fa a la permanència en el sistema educatiu més enllà dels ensenyaments obligatoris.

Si prenem com a referència els principals indicadors de promoció escolar i permanència en el sistema educatiu (vegeu la Taula 1 i el Gràfic 1), hom s'adona que l'evolució positiva sostinguda des de l'any 2007 de l'abandonament educatiu prematur, que era del 31,2%, ha experimentat un canvi de tendència a partir de l'any 2017, moment en què s'estanca al voltant del 17% i, fins i tot, augmenta lleument fins al 19,0% l'any 2019. El canvi de cicle econòmic, sens dubte, és un dels factors que explica la dificultat del sistema educatiu de retenir més joves a la formació.

Aquesta mateixa realitat es constata quan s'analitza l'evolució d'altres indicadors de promoció escolar i permanència en el sistema educatiu (vegeu la Taula 2). Com a mínim des de l'any 2016, després d'anys de millora sostinguda de bona part d'aquests indicadors, els nivells de graduació a l'ESO i d'escolarització a l'educació postobligatòria han presentat una tendència a l'estancament, sense canvis significatius.

GRÀFIC 1

Evolució de diversos indicadors de resultats en les trajectòries escolars a Catalunya, 2007-2010-2013-2016-2019 (%)

Nota: les dades de taxes d'idoneïtat, de graduació a l'ESO i d'escolarització als 17 i 20 anys són del 2018.

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació, d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

La taxa de graduació a l'ESO, per exemple, se situava en el 71,5% l'any 2000 i va augmentar progressivament fins al 89,0% de l'any 2016, prop de 17 punts percentuals, moment en què aquesta proporció d'alumnat de 4t d'ESO que es gradua n'atura el creixement. Igualment, la taxa d'escolarització als 17 anys passa del 68,0% l'any 2000 al 90,6% l'any 2013, més de 20 punts percentuals d'increment, quan s'estabilitza al voltant del 88%; o la taxa d'escolarització als 20 anys, del 46,2% el 2000 al 68,0% el 2016, amb un augment també de més de 20 punts percentuals, moment en què inicia una tendència de lleu decreixement fins al 66,5% de l'any 2018.

L'estancament dels nivells d'escolarització ha derivat, a més a més, en un comportament similar en el pes de la població jove que no estudia ni treballa i també en la graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris. D'una banda, el percentatge de població de 18 a 24 anys que ni

treballa ni estudia (NEET), que va passar del 24,9% l'any 2009 al 16,2% el 2017, es manté estabilitzat a partir d'aleshores. I, de l'altra, el percentatge de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits, que era del 59,8% l'any 2008 i va arribar fins al 73,8% l'any 2016, es manté en proporcions similars l'any 2019. Alhora, la taxa bruta de graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris, que l'any 2000 era del 41,3% al batxillerat i del 10,9% als CFGM, va incrementar-se progressivament fins l'any 2014, quan era del 52,4% i 25,2%, respectivament, sense que des d'aleshores hi hagi hagut canvis destacables.

Dels diversos indicadors emprats per analitzar la promoció escolar, l'únic que manté una evolució positiva més enllà de l'any 2016 és la taxa d'ido-neïtat als 15 anys. Això significa que cada cop hi ha menys alumnes que repeteixen curs al llarg de l'escolaritat obligatòria.

TAULA 1
Evolució dels indicadors de promoció escolar i permanència en el sistema educatiu per àmbit territorial.
Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2019 (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Abandonament educatiu prematur																				
Catalunya	29,7	30,3	31,3	34,3	34,1	33,2	28,5	31,2	32,9	31,9	28,9	26,2	24,2	24,7	22,2	18,9	18	17,1	17	19
Espanya	29,1	29,7	30,9	31,7	32,2	31	30,3	30,8	31,7	30,9	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9	20	19	18,3	17,9	17,2
UE-28	17,6	17,3	17	16,4	16	15,7	15,3	14,9	14,6	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	11,2	11	10,7	10,6	10,5	10,3
Taxa d'ideïtat als 15 anys																				
Catalunya	82,9	83,5	82,9	82,1	80,9	70,3	68,5	68,4	69,4	69,5	70,4	70,6	72	73,7	75,1	76,6	77,9	79,2	80,7	-
Espanya	63,8	63,2	62	60,5	59,4	58,4	57,7	57,4	57,7	58,7	59,6	61,2	61,7	62,5	63,6	65,8	67,5	68,6	69,5	-

>>>

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Taxa de graduació a l'ESO																				
Catalunya ¹	71,5	72,8	73,2	72,1	73,1	79	77,7	79	79,8	81,9	81,8	82,3	84,9	86,5	86,7	87,7	89,0	88,6	89	-
Catalunya ²	68,2	69	70,9	69,6	69,6	75,9	75,9	76,7	77,2	78,7	78,2	79,3	82,3	83	84,2	86,1	85,9	86,6	87,1	-
Espanya ²	73,6	73	75,2	74,3	75,3	77,8	77,6	78	79,7	80,7	81,2	81,2	81,7	82,4	83,3	84,7	85,9	83,8	84,9	-
Catalunya ³	75,5	75,4	76,3	75,4	74,1	71,8	71,6	72,8	74,8	76,1	76,8	77,9	80,9	80,6	81,8	82,9	82,7	83,1	83,2	-
Espanya ³	73,4	73,4	71,9	71,9	71,3	69,8	69,2	69	69,4	73	74,6	74,7	75,1	75,4	76,8	77,6	79,3	75,5	77,8	-
Escolarització als 17 anys																				
Catalunya	68	69,9	72,7	75	74,3	76,4	76	78,5	80	81,4	86	86,7	87,1	90,6	87,8	88,3	88,4	88,6	87,8	-
Espanya	78,4	78,6	80,2	81,1	82	83	82,9	83,1	82,9	82,7	88,3	89,6	90,8	91,8	90,1	89,9	89,4	89,7	90	-
UE-28 ⁵	82	84,2	84,7	84,5	86,3	87,8	86,7	87,8	88,6	88,6	90,2	90,8	90,9	92,1	93,1	92,3	91,7	-	-	-

¹ Taxa de graduació = graduats * 100 / avaluats. ² Taxa de graduació = graduats * 100 / matriculats. ³ Taxa bruta de graduació = graduats * 100 / població edat teòrica. ⁵ Les dades d'UE-28 dels anys 2000, 2001 i 2002 corresponen a UE-27.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Escolarització als 20 anys																				
Catalunya	46,2	48	46,3	50,2	48,4	49,5	50,2	47,4	48,9	54,4	54,5	55,4	64,2	62,9	65,0	67,7	68,0	67,5	66,5	-
Espanya	54	52,6	51,2	50,6	50,3	51	51,1	50,7	49,9	51,7	56	58,6	62,2	63,9	66,1	66,9	66,5	66,4	66,3	-
UE-28 ⁵	46,1	46,7	48,6	49,1	50,9	50,8	51,3	51,7	52,1	53,3	53,9	55,4	56	55,9	55,7	56,4	56,4	-	-	-
Taxa bruta de graduació als ensenyaments secundaris postobligatoris																				
Catalunya (batxillerat)	41,3	41	45,5	46,6	44,6	43,1	45,8	42,8	43	44,3	48,6	46,3	49,8	49,9	52,4	51,7	52	50,4	50,2	-
Espanya (batxillerat)	45,1	46,8	45,1	46,1	44,9	44,3	45,2	44,8	44,7	45,6	47,2	49,7	52,2	53,4	54,8	55	57,4	55,7	55,4	-
Catalunya (CFGM)	10,9	13,3	15,8	16,9	16,4	16	16,9	18,5	18,8	21,6	21,4	20,9	24,5	25	25,2	25,1	25,1	25,3	24,4	-
Espanya (CFGM)	9,1	10,9	13,4	15,4	16,2	16,4	16,8	16,6	16,8	17,4	18,3	19,9	22,4	21,7	23,9	24,7	24,7	23,5	22,7	-

⁵ Les dades d'UE-28 dels anys 2000, 2001 i 2002 corresponen a UE-27.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits																					
Catalunya ⁶	68,1	65,4	65,1	60,8	59,5	61,3	65,7	61,7	59,8	61,6	62	62,6	64,7	64,4	68,6	72,4	73,8	73,6	75,1	73,8	
Espanya ^{6,14}	66,0	65,0	63,6	62,2	61,1	61,8	61,8	61,4	60,3	60,3	61,5	62	63	63,8	65,8	68,5	70,9	71,7	72,7	73,9	
UE-28 ⁴	76,6	76,6	76,8	77,2	77,4	77,6	78,2	78,3	78,7	78,8	79,3	79,7	80,3	81,1	82,2	82,7	83,1	83,3	83,5	83,8	
Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET)																					
Catalunya ⁶	12,3	11,2	14,6	14,9	14,5	14,4	13,2	13,6	17,5	24,9	24,1	23,9	24,8	25,7	23	19,5	18,1	16,2	16,1	16,6	
Espanya ⁶	14,4	14,2	14,9	14,8	14,9	14,6	13,3	13,6	16,7	22,3	22,1	22,8	23,6	24	22,1	20,1	19,1	17,1	16,1	15,7	
UE-28 ⁴	16,9	16,4	16,8	16,8	16,6	16,2	15,1	14,1	13,9	16,1	16,6	16,8	17,2	17,1	16,4	15,8	15,2	14,3	13,7	13,2	

⁴ Canvi de sèrie l'any 2014. ⁶ Canvi de sèrie l'any 2005.

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament, del Ministeri d'Educació, d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya i de l'Institut Nacional d'Estadística.

TAULA 2
Evolució dels indicadors relacionats amb l'adquisició de competències a Catalunya, 2003-2020

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Proves de 6è de primària. Puntuació mitjana de la competència									
Llengua catalana	-	71,1	75,5	74,5	74,5	75,8	73,6	75,5	-
Llengua castellana	-	73	75,4	75,7	74,1	73,4	77,0	74,4	-
Llengua anglesa	-	73	75,1	74,5	73,7	79,9	76,3	78,2	-
Matemàtiques	-	76,3	81	80	77,9	77,6	79,2	78,2	-
Proves de 4t d'ESO. Puntuació mitjana de la competència									
Llengua catalana	72,8	76,6	77,1	76,3	76,9	74,6	76,8	77,5	74,0
Llengua castellana	73,9	76	76,4	75,2	76,5	77,2	77,3	78,6	77,9
Matemàtiques	64	68,3	69,1	68,7	68,1	70,2	68,5	68,2	70,2
Llengua anglesa	-	-	66,9	69,3	71	74,1	73,9	74,1	74,7
Cientificotecnològica	-	-	-	-	67,2	65,9	66,1	66,2	-

		2003	2006	2009	2012	2015	2018
Proves PISA (15 anys). Puntuació							
Competència en comprensió lectora	483	477	498	501	500 = (ESP: 496) (UE: 494) (Mitjana OCDE: 493)	-	
Competència matemàtica	494	488	496	493	500 = (ESP: 486) (UE: 493) (Mitjana OCDE: 490)	490 = (ESP: 481) (UE: 494) (Mitjana OCDE: 489)	
Competència científica	502	491	497	492	504 = (ESP: 493) (UE: 495) (Mitjana OCDE: 493)	489 = (ESP: 483) (UE: 490) (Mitjana OCDE: 489)	
Proves PISA (15 anys). Nivell 1 o inferior (%)							
Competència en comprensió lectora	13	21,2	13,5	14,6	15,4 = (ESP: 16,2) (UE: 19) (Mitjana OCDE: 20,1)	-	
Competència matemàtica	19,4	21	19,1	20	17,7 = (ESP: 22,2) (UE: 22) (Mitjana OCDE: 23,4)	22,0 = (ESP: 24,7) (UE: 22,1) (Mitjana OCDE: 24,0)	
Competència científica	-	18,6	16,3	15,4	15,7 = (ESP: 18,3) (UE: 20,5) (Mitjana OCDE: 21,2)	19,7 = (ESP: 21,3) (UE: 21,4) (Mitjana OCDE: 21,9)	

Nota: en el moment d'elaborar l'Anuari, els resultats de les proves PISA 2018 en comprensió lectora a Catalunya i a Espanya no s'havien fet públics per problemes tècnics detectats.

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i de l'OCDE.

L'adquisició de competències bàsiques

En l'*Anuari 2016*, s'hi destacava la dissonància que hi havia entre el bon comportament dels indicadors relacionats amb les trajectòries escolars i els nivells d'adquisició de competències bàsiques, amb una tendència més estabilitzada. L'estancament en els nivells de permanència en el sistema educatiu descrit precedentment també es fa visible, més enllà de l'any 2016, pel que fa als indicadors relacionats amb l'adquisició de competències (vegeu la Taula 2). Els resultats de les proves de competències bàsiques i de les proves PISA es mantenen en nivells força estables, sense una millora estructural des de fa anys, només amb comptades excepcions d'alguna competència o d'alguna edició de les proves.

Així, per exemple, les proves de competències a 6è de primària presenten nivells d'assoliment similars des de l'any 2013, ubicats al voltant del 75%, amb petites variacions segons el curs. Només en competència anglesa sembla que hi ha una petita evolució positiva, si hom compara els resultats del darrer trienni amb els de l'anterior. En aquesta mateixa línia, les proves de competències a 4t d'ESO també presenten nivells d'assoliment força equiparables als de l'any 2013, en aquest cas amb una lleugera millora en els resultats de competència en llengua anglesa d'aquest trienni respecte de l'anterior i, en menor mesura, en llengua castellana. De manera similar, i amb caràcter general, els resultats de les proves PISA als 15 anys tampoc presenten una millora estructural sostinguda en el temps. Els bons resultats obtinguts en les proves de l'edició del 2015 en competència matemàtica i competència científica, significativament per sobre d'edicions anteriors, no s'han mantingut en l'edició del 2018, que tornen a ser assimilables als de l'edició del 2006 i següents. El percentatge d'alumnat que ha obtingut un nivell baix en competència matemàtica i científica és més elevat l'any 2018 que en la resta d'edicions anteriors. Només en competència lectora sembla que hi ha una evolució positiva sostinguda en el temps, circumstància que per ara no s'ha pogut verificar per a l'edició del 2018 després de l'ajornament de la publicació de resultats per problemes de versemblança de la resposta obtinguda dels estudiants participants.

L'Estratègia Europa 2020

Les agendes internacionals amb incidència en l'àmbit educatiu, com ara l'Estratègia Europa 2020 de la Unió Europea, que substituïa l'Estratègia de Lisboa per a l'any 2010, o més recentment l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible, aprovada per l'Assemblea de Nacions Unides l'any 2015, han reforçat la centralitat política de l'èxit educatiu amb l'establiment de reptes específics relacionats amb l'accés a l'educació infantil, l'adquisició de competències bàsiques, la permanència en els estudis més enllà dels ensenyaments secundaris bàsics o la participació a la formació al llarg de la vida.

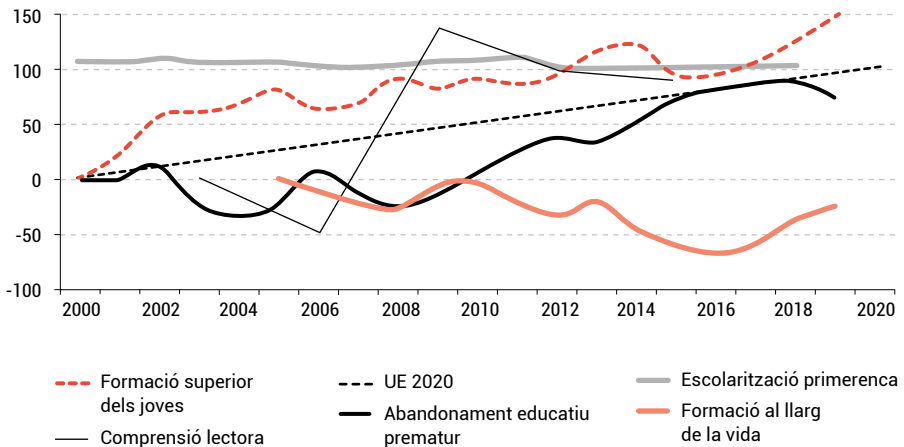
D'entrada, convé destacar que els cinc objectius establerts per l'Estratègia 2020 en el cas de Catalunya han mantingut al llarg de la darrera dècada una evolució ambivalent (vegeu la Taula 3), globalment positiva pel que fa als indicadors relacionats amb la formació inicial (amb l'excepció del de participació a l'educació preprimària, que és pràcticament universal, sense marge significatiu de millora) i sense avenços significatius pel que fa a l'indicador relacionat amb la participació en la formació al llarg de la vida. Mentre que la taxa d'abandonament educatiu prematur presenta valors més positius l'any 2019 (19,0%) que l'any 2010 (28,9%), tal com també succeeix amb els de població jove amb nivell d'instrucció superior (que passa del 42,7% l'any 2010 al 50,6% l'any 2019), els nivells de participació de la formació adulta al llarg de la vida se situa l'any 2019 (9,3%) en nivells similars als de l'any 2010 (10,3%), amb certes oscil·lacions al llarg del període.

Els objectius establerts per a l'any 2020 per a Catalunya s'han acomplert especialment en aquells indicadors que ja presentaven l'any 2010 valors superiors i propers al nivell previst, com ocorre en el cas de la participació a l'educació preprimària als 4 anys, en el nivell baix de comprensió lectora a les proves PISA (en espera de la publicació de les dades del 2018) o en el nivell d'instrucció superior de la població jove. En canvi, en els indicadors que presentaven un dèficit més estructural, com poden ser el

d'abandonament educatiu prematur o el de formació al llarg de la vida, aquest assoliment no ha estat possible. En el cas de l'abandonament educatiu prematur, val a dir que la tendència ha estat positiva durant una bona part del període observat, però l'esmentat estancament dels darrers anys ha impedit que assolís nivells propers al 15 % establert com a fita (vegeu el Gràfic 2).

GRÀFIC 2

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació. Catalunya, 2000-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

TAULA 3

Evolució dels indicadors de referència de l'Estratègia Europa 2020 en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2019

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Abandonament educatiu prematur																					
Catalunya ³	29,7	30,3	31,3	34,3	34,1	33,2	28,5	31,2	32,9	31,9	28,9	26,2	24,2	24,7	22,2	18,9	18	17,1	17	19	(15% Esp.)
Espanya ^{3,4,5 i 6}	29,1	29,7	30,9	31,7	32,2	31	30,3	30,8	31,7	30,9	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9	20	19	18,3	17,9	17,2	
UE-28 ^{4,5 i 6}	17,6	17,3	17	16,4	16	15,7	15,3	14,9	14,6	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	11,2	11	10,7	10,6	10,5	10,3	10
Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors																					
Catalunya ^{3 i 4}	29,8	33,2	37,9	38,4	39,4	41,2	38,7	39,7	42,6	41,4	42,7	42,2	42,9	46,2	47	43,1	43,1	44,8	47,3	50,6	44% (Esp.)
Espanya ^{3 i 4}	29,2	31,3	34,4	35,1	36,9	39,9	39,4	40,9	41,3	40,7	42	41,9	41,5	42,3	42,3	40,9	40,1	41,2	42,4	44,4	
UE-28 ⁴	22,4	22,8	23,6	25,1	26,9	28,1	29	30,1	31,2	32,3	33,8	34,8	36	37,1	37,9	38,7	39,2	39,9	40,7	41,3	40

* Objectiu 2020. ³Canvi de sèrie l'any 2005. ⁴Canvi de sèrie l'any 2014. ⁵Canvi de sèrie l'any 2003. ⁶Canvi de sèrie l'any 2006.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
Taxa d'escolarització als 4 anys																					
Catalunya	99,7	100,9	103,6	100,3	100	99,8	96,8	97,1	97,5	101,9	102,2	103,7	96,4	96,5	97	96,1	95,3	97,2	97,6	-	-
Espanya	99	100	102	99,5	100	99,3	97,1	98,4	98,7	99,4	99	100,3	98,2	96,7	97,2	97,4	96,4	97,7	97,6	-	95
UE-28 ¹	82,7	84,5	86,3	83,4	83,5	84,6	86,0	88,1	89,8	90,3	91	91,4	91,7	92,1	92,3	94,7	96,8	-	-	-	-
% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora)																					
Catalunya	-	-	-	19,2	-	-	21,2	-	-	13,5	-	-	15,1	-	-	15,4	-	-	-	-	-
Espanya	16,3	-	-	21,1	-	-	25,7	-	-	19,6	-	-	18,3	-	-	16,2	-	-	-	-	15
UE-28	21,3	-	-	19,8	-	-	24,1	-	-	20	-	-	19,7	-	-	19	-	-	-	-	-
Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida																					
Catalunya ³	2,7	3,2	2,8	3,4	3	10,4	10	9,5	9,2	10,1	10,3	9,4	9	9,5	8,3	7,6	7,4	7,7	8,8	9,3	-
Espanya ^{3,5}	4,1	4,4	4,5	4,8	4,8	10,8	10,7	10,8	10,7	10,8	11,2	11,2	11,2	11,4	10,1	9,9	9,4	9,9	10,5	10,5	15
UE-28 ^{2,15}	7,1	7,1	7,1	8,4	9,1	9,6	9,6	9,4	9,5	9,5	9,3	9,1	9,2	10,7	10,8	10,7	10,8	10,9	11,1	11,2	-

* Objectiu 2020. ¹ Les dades d'UE-28 corresponen a UE-27 els anys 2000, 2001 i 2002. ² Canvi de sèrie l'any 2013. ³ Canvi * ^{3,5} Vegeu pàgina anterior. Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

L'èxit educatiu des d'una perspectiva comparada

L'anàlisi comparada posa de manifest la forta polarització que afecta el sistema educatiu a Catalunya (vegeu les taules 3 i 4). D'una banda, Catalunya es caracteritza per elevats nivells d'abandonament educatiu prematur (19,0%), per sobre de la mitjana estatal (17,6%) i especialment de la UE (10,3%), la qual cosa la situa l'any 2019 al cap dels països europeus pel que fa a la prevalença d'aquesta problemàtica, seguida d'Espanya, Malta i Romania, encara que en una posició intermèdia a escala autonòmica. I, de l'altra, Catalunya també presenta elevats nivells comparats d'instrucció superior de la població jove (50,6%), per sobre de la mitjana estatal (44,4%) i europea (41,3%), fet que la col·loca entre les comunitats autònomes i els països europeus capdavanters, només darrere de Xipre, Lituània, Luxemburg, Irlanda i Suècia.

En comparació amb les comunitats autònomes econòmicament més riques, però, convé posar de manifest que Catalunya presenta nivells d'instrucció superior de la població jove més baixos que el País Basc, Madrid o Navarra, i nivells d'abandonament educatiu prematur comparativament més elevats.

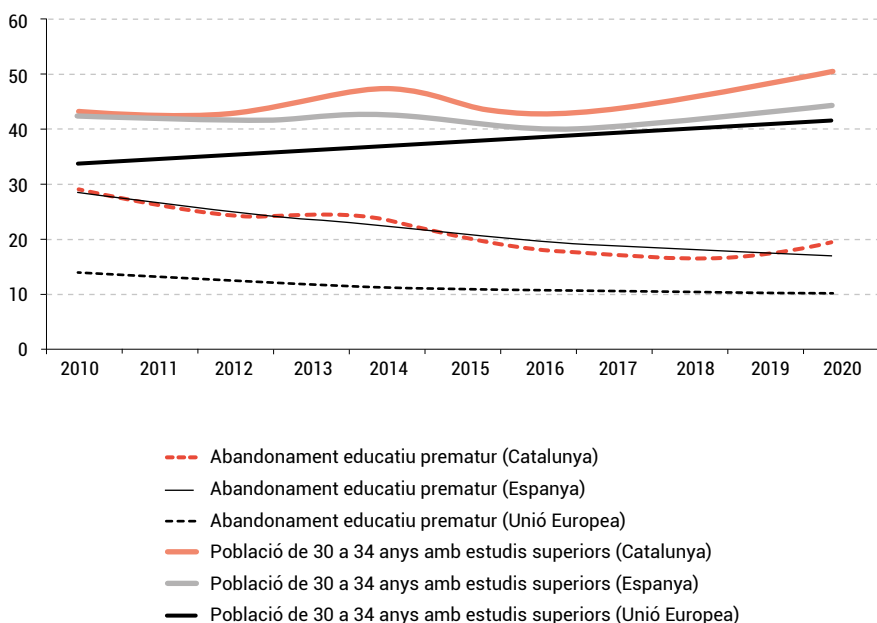
Aquesta polarització també s'observa quan es comparen les taxes d'escolarització als 17 anys i als 20 anys. L'elevat abandonament educatiu prematur provoca que l'any 2018 sigui la tercera comunitat autònoma amb una taxa d'escolarització als 17 anys més baixa, només per davant de Balears i Canàries, i només darrere de vuit països europeus, però, en canvi, se situa en una posició capdavantera a escala europea, només per darrere de cinc països, pel que fa a la taxa d'escolarització als 20 anys, encara que intermèdia a escala estatal.

A més de les característiques del mercat de treball, la provisió de formació professional és un dels factors que expliquen aquesta polarització formativa en el context de la Unió Europea. Els dèficits estructurals que hi ha en el conjunt de l'Estat en aquesta matèria encara provoquen que, tot i presentar una posició capdavantera per comunitats autònomes en els nivells de graduació als cicles formatius, Catalunya ocupi una posició negativa en comparació amb la resta de països europeus. A escala estatal, és la setena comunitat (de disset) amb una taxa bruta de graduació a CFGM més alta l'any 2018, i la sisena comunitat amb taxa bruta de graduació a CFGS més alta, mentre que, a escala europea, ocupa la posició divuitena (de vint-i-vuit) pel que fa a la participació en els ensenyaments secundaris postobligatoris professionalitzadors.

Val a dir que, des d'una perspectiva temporal, si bé aquesta polarització comparada ha tendit al llarg de la darrera dècada a la moderació gràcies a l'evolució decreixent de l'abandonament educatiu prematur, més accentuada que la mitjana europea, i a l'evolució creixent del nivell d'instrucció de la població jove, més moderada que la mitjana europea, amb una tendència a convergir-hi i a reduir progressivament les diferències que hi ha, el període 2016-2019 s'ha caracteritzat novament per un comportament divergent, que incrementa el comportament diferenciat respecte d'altres països del seu entorn: l'evolució d'ençà de l'any 2016 en el cas del nivell d'instrucció superior ha estat més positiu que la mitjana europea, i en el cas de l'abandonament educatiu prematur, més negatiu (vegeu el Gràfic 3).

GRÀFIC 3

Evolució dels indicadors d'abandonament educatiu prematur i nivell d'instrucció de la població jove. Catalunya, Espanya, Unió Europea, 2000-2019 (%)

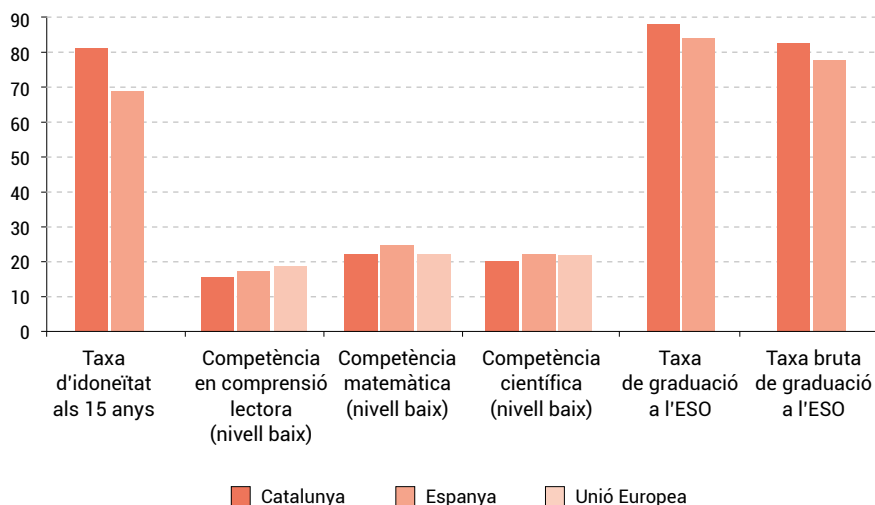
Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

En contrast amb les elevades xifres d'abandonament educatiu prematur, convé assenyalar, com a segona evidència destacable, que, tot i amb l'excepció d'algun indicador, Catalunya presenta bons nivells de comprensió i de promoció escolar al llarg de l'educació bàsica (vegeu el Gràfic 4). Malgrat la dissonància en relació amb els elevats nivells comparats d'abandonament educatiu prematur, el bon comportament comparat del sistema pel que fa a les transicions educatives al llarg de l'escolaritat obligatòria suposa una bona base per combatre'l. Si bé a escala europea presenta nivells de repetició als 15 anys comparativament elevats, és la comunitat autònoma amb taxes d'idoneïtat als 10 anys (94,8%) i als

15 anys (80,7%) més elevades, molt per sobre de la mitjana estatal (90,0% i 69,5%, respectivament), i també és una de les comunitats capdavanteres pel que fa a les taxes de graduació a l'ESO (87,1%), per sobre de la mitjana estatal (84,9%), només per darrere del País Basc i Navarra (vegeu el Gràfic 5). Tot i el cert estancament de les taxes de graduació a l'ESO durant els darrers tres anys observats, Catalunya ha presentat una evolució més positiva respecte del conjunt d'Espanya durant la darrera dècada pel que fa a les transicions educatives al llarg de l'educació bàsica (vegeu el Gràfic 6).

GRÀFIC 4

Indicadors de promoció escolar i adquisició de competències. Catalunya, Espanya, Unió Europea, 2018 (%)

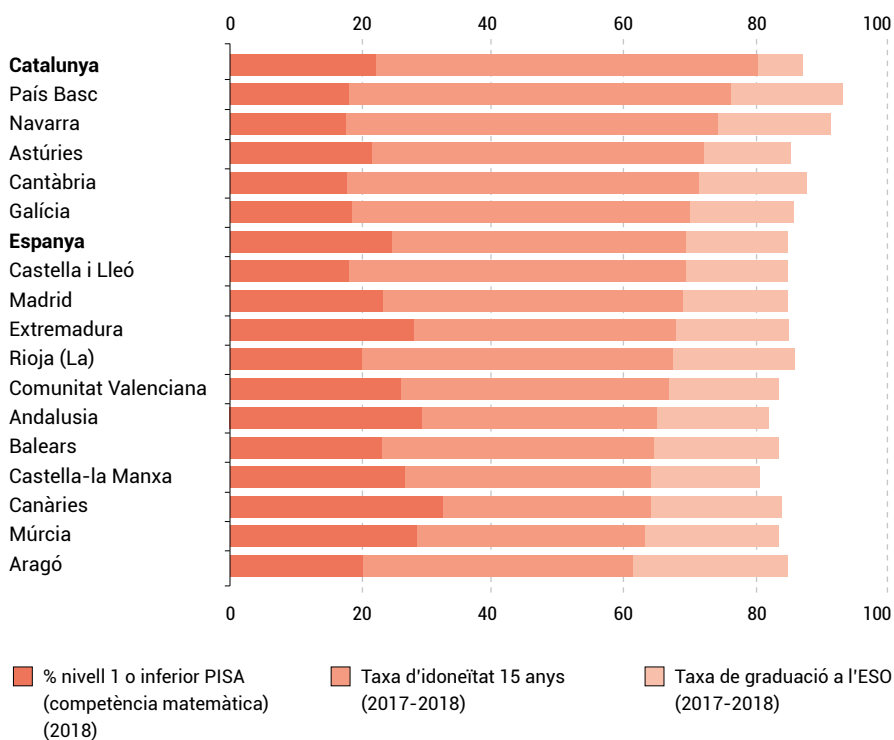

Nota: la dada de competència lectora correspon al 2015.

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística, del Ministeri d'Educació i de l'OCDE.

GRÀFIC 5

Indicadors de promoció escolar i adquisició de competències bàsiques per comunitats autònomes, 2018 (%)

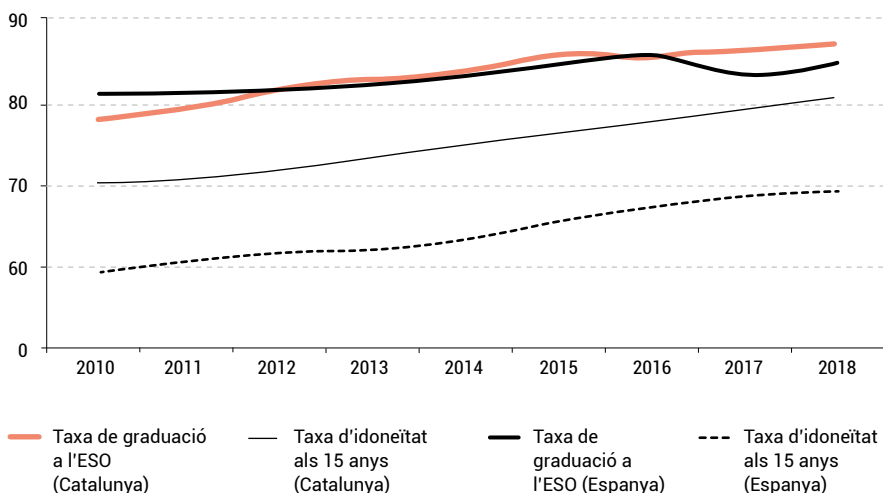

Font: elaboració a partir del Ministeri d'Educació i l'OCDE.

Pel que fa a l'adquisició de competències bàsiques, a més a més, Catalunya presenta millors resultats que la mitjana estatal i europea en competència lectora, matemàtica i científica, tant pel que fa a la puntuació obtinguda com també al percentatge d'estudiants amb nivell baix de competències (vegeu la Taula 3 i els Gràfics 7, 8 i 9). Tot i l'estancament en l'evolució dels nivells d'adquisició de competències al llarg de les dues darreres dècades, val a dir que Catalunya no se situa en una mala posició comparativament, atès que hi ha països europeus i comunitats autònomes que n'empitjoren els resultats (vegeu el Gràfic 9).

GRÀFIC 6

Evolució dels indicadors de promoció escolar. Catalunya, Espanya, 2000-2018 (%)

Font: elaboració a partir del Ministeri d'Educació.

L'evolució comparada dels nivells d'adquisició de competències als 15 anys (proves PISA) i dels nivells d'obtenció del títol de finalització dels ensenyaments obligatoris ha permès corregir progressivament el *gap* que hi havia fins aleshores entre els nivells d'aprenentatge i l'obtenció de credencials, particularment gràcies a la millora de les taxes de graduació a l'ESO durant les dues darreres dècades.

En síntesi, convé destacar que, des d'una perspectiva comparada amb comunitats autònomes i països europeus, si bé Catalunya té una bona posició en la taxa de promoció a primària, en la taxa d'adquisició de competències als 15 anys, en el percentatge d'insuficiència formativa a les proves PISA (comprensió lectora) també als 15 anys o en la taxa de graduació a l'ESO, obté mals resultats en els nivells d'escolarització als 17 anys, en les taxes d'abandonament educatiu prematur i en els nivells d'assoliment d'ensenyaments

secundaris postobligatoris de la població jove, i torna a obtenir bons resultats en els nivells de permanència en el sistema educatiu als 20 anys i amb el nivell d'instrucció superior de la població jove.

I, finalment, una tercera evidència que cal destacar és que Catalunya se situa en una bona posició comparada en relació amb la participació en l'educació preprimària, per sobre de la mitjana europea, però en una mala posició comparada en la participació en la formació al llarg de la vida (9,3%), tant per sota de la mitjana estatal (10,5%) com de la mitjana europea (11,2%). A escala estatal, ocupa la segona posició amb una menor participació de la població adulta en la formació.

Val a dir que, a diferència de la resta d'indicadors, alguns dels quals estan fortament afectats pel cicle econòmic, i que han mostrat en el període 2016-2019 un cert estancament, l'evolució de la participació de la població adulta en la formació al llarg de la vida ha estat positiva, atès que la millora de l'ocupació permet, també, incrementar la participació en la formació continuada.

TAULA 4**Principals indicadors d'èxit educatiu per comunitats autònomes, 2019****Indicadors:**

1. Taxa d' idoneïtat 10 anys (2017-2018)
2. Taxa d' idoneïtat 15 anys (2017-2018)
3. % nivell 1 o inferior PISA (competència matemàtica) (2018)
4. Taxa de graduació a l'ESO (2017-2018)
5. Taxa bruta de graduació a l'ESO (2017-2018)
6. Taxa bruta de graduació al batxillerat (2017-2018)
7. Taxa bruta de graduació als CFGM (2017-2018)
8. Taxa bruta de graduació als CFGS (2017-2018)
9. Taxa escolarització 17 anys (2017-2018)
10. Taxa escolarització 20 anys (2018)
11. Abandonament educatiu prematur (2018)
12. Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2018)
13. Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2018)
14. Població 30-34 anys amb nivell d'instrucció superior (2018)
15. Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2018)
16. Població 25-64 anys amb nivell d'instrucció superior (2018)

		INDICADORS															
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	13	15	16
Espanya	90	69,5	24,7	84,9	77,8	55,4	22,7	29,3	90	66,3	17,9	72,7	16,1	42,4	10,5	37,3	
Andalusia	90,3	65,2	29,6	82,3	75,1	53	21,3	26,5	88,2	61,4	21,9	67,2	20,7	32,5	9	30,3	
Aragó	87,4	61,1	19,7	85,3	74,4	61,8	25,7	29,1	92,5	68,4	15,8	74,4	12,5	46,6	12,1	38,4	
Astúries	91,5	72	21,6	85,6	83,1	63,9	26,9	33,8	91	67,3	12,6	79,8	14,6	52,1	8,6	43,1	
Balears	87	64,6	23,2	83,6	69,5	40,4	19,5	15,1	82,4	33,8	24,4	66,8	17,4	34,9	10,1	29,7	
Canàries	88,6	64,1	32,4	84,4	77,2	57,3	24,2	32,1	87,7	51,0	20,9	69,2	21,4	35,7	10	30,5	
Cantàbria	91,9	71,4	17,7	88,3	81,4	60,8	27,3	37,1	92,2	64,8	9,8	83,7	12,8	47,8	11,6	40,6	
Castella i Lleó	88	69,4	17,8	85,1	79,5	60,4	21,7	28,9	94,2	78,5	13,9	76,4	11,2	42,2	10,4	36,2	

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	13	15	16
Castella-la Manxa	86,7	64,2	26,5	80,8	72,6	53,9	21,6	23,8	88,4	46,4	20,5	70,1	18,1	37,1	9,1	28,4
Catalunya	94,8	80,7	22	87,1	83,2	50,2	24,4	31,3	87,8	66,5	17,0	75,1	16,1	47,3	8,8	40,8
Comunitat Valenciana	88,9	67	26,1	83,6	74	50,8	25,6	28,8	89,3	66,9	20,2	72,9	17,2	41,9	12,5	35,7
Extrema-dura	88,2	68,2	28	85,2	77,9	55,8	24,4	27,4	91,2	52,3	20,9	69,7	20	35,8	10,2	26,5
Galícia	90,9	70	18,5	85,9	80,2	60,3	27,6	36,2	93,4	68,5	14,3	74,2	12,9	46,1	10,4	36,9
Madrid	88,3	69,3	23,3	84,9	78,4	61,9	17,7	29,7	92,2	85,8	14,4	74,5	10,9	49,5	12,1	47,2
Múrcia	86,4	63,4	28,6	83,7	74,7	55,2	19,4	24,7	88,4	63,3	24,1	65,4	17,9	37,6	12,2	31,2
Navarra	88,4	74,1	17,9	91,7	83,3	56,5	22,1	22,6	95,5	64,4	11,4	82,9	11,1	49,2	12,2	45,4
País Basc	91,1	76,3	18,1	93,5	86	67,7	25,7	45	98,6	79,2	6,9	87,2	9,9	57,1	12,7	49,6
Rioja (La)	87,7	67,7	20,1	85,9	74	52,3	24,4	27	91,2	57,0	17,1	74,9	12	45,1	10,7	38,7

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

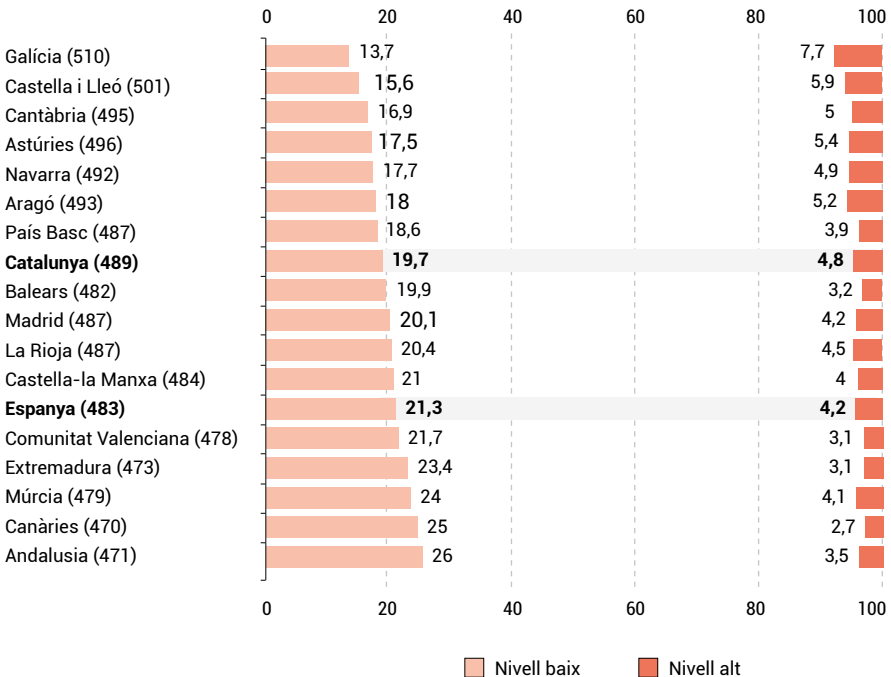
Indicadors:

1. Taxa d'ideïtat 10 anys (2017-2018)
2. Taxa d'ideïtat 15 anys (2017-2018)
3. % nivell 1 o inferior PISA (competència matemàtica) (2018)
4. Taxa de graduació a l'ESO (2017-2018)
5. Taxa bruta de graduació a l'ESO (2017-2018)
6. Taxa bruta de graduació al batxillerat (2017-2018)
7. Taxa bruta de graduació als CFGM (2017-2018)
8. Taxa bruta de graduació als CFGS (2017-2018)
9. Taxa escolarització 17 anys (2017-2018)
10. Taxa escolarització 20 anys (2018)
11. Abandonament educatiu prematur (2018)
12. Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2018)
13. Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2018)
14. Població 30-34 anys amb nivell d'instrucció superior (2018)
15. Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2018)
16. Població 25-64 anys amb nivell d'instrucció superior (2018)

GRÀFIC 7

Puntuacions mitjanes i nivells de competències a les proves PISA per comunitats autònomes, 2015-2018 (%)

Competència científica, 2018

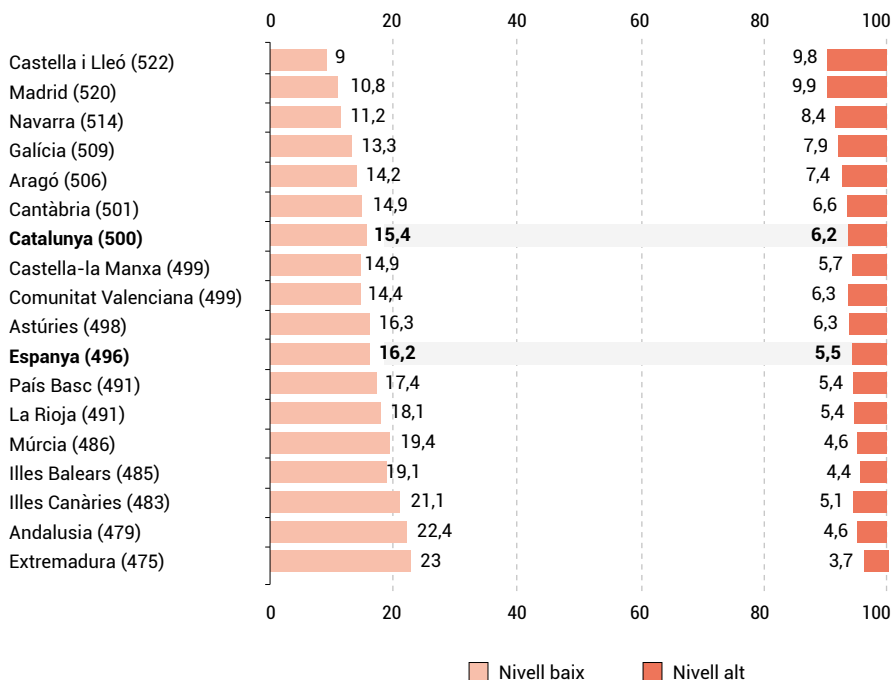

Font: elaboració a partir del Ministeri d'Educació i l'OCDE.

GRÀFIC 8

Puntuacions mitjanes i nivells de competències a les proves PISA per comunitats autònomes, 2015-2018 (%)

Competència lectora, 2015

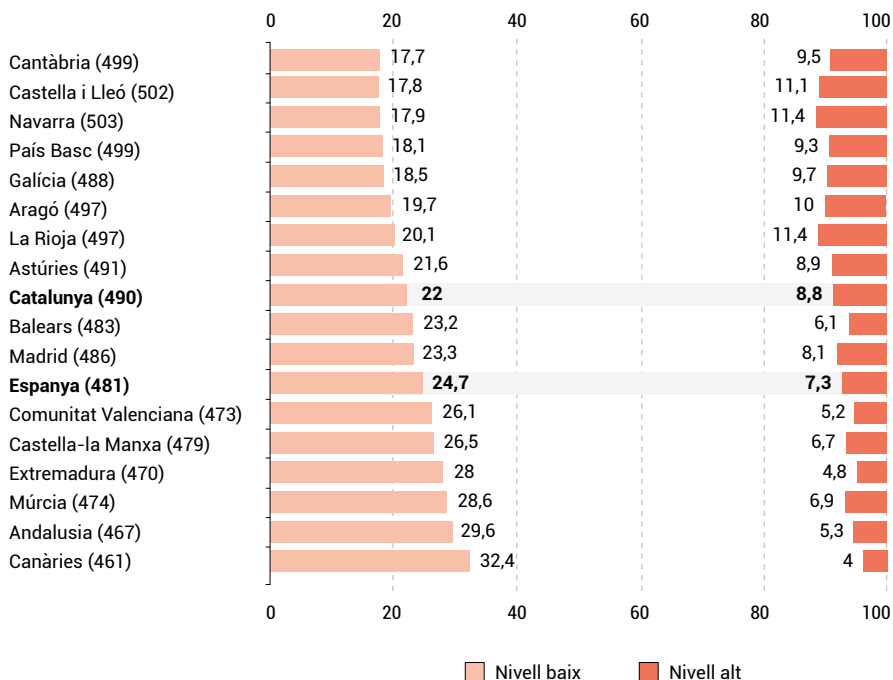

Font: elaboració a partir del Ministeri d'Educació i l'OCDE.

GRÀFIC 9

Puntuacions mitjanes i nivells de competències a les proves PISA per comunitats autònomes, 2015, 2018 (%)

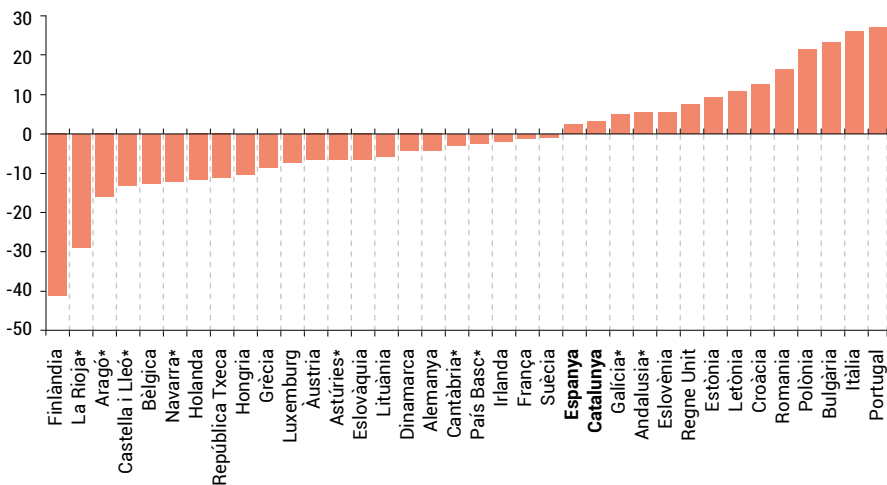
Competència matemàtica, 2018

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

GRÀFIC 10

Variació de puntuacions en matemàtiques entre 2006 i 2018 per països europeus i comunitats autònomes, 2006-2018 (%)

* Comunitat autònoma espanyola.

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

TAULA 5**Principals indicadors d'èxit educatiu per països europeus, 2019****Indicadors:**

1. Taxa d'escolarització als 4 anys (2017)
2. % nivell 1 o inferior PISA (competència matemàtica) (2018)
3. Percentatge d'estudiants de 15 anys que ha repetit un o més cursos (2018)
4. Taxa escolarització 17 anys (2017)
5. Taxa escolarització 20 anys (2017)
6. Alumnat en ISCED 3 (% tot ISCED excepte educació primera infància) (2017)
7. Alumnat en ISCED 3 en programes professionals (% ISCED 3) (2017)
8. Alumnat en ISCED 3 per població 16-17 anys (2017)
9. Alumnat en ISCED 3 en programes professionals per població 16-17 anys (2017)
10. Abandonament educatiu prematur (18-24 anys) (2019)
11. Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2019)
12. Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors (2019)
13. Població de 25 a 64 anys amb estudis superiors (2019)
14. Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2018)
15. Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2019)

	INDICADORS														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
UE-28	97,4	22,4	13,2	-	-	19,8	47,8	2,0	0,9	10,3	83,8	41,3	33	13,7	11,2
Alemanya	95,1	21,1	19,6	92,8	61,4	15,4	45,6	1,5	0,7	10,4	77,5	35,2	29,6	8,1	8,2
Àustria	93,5	21,1	14,4	86,8	42	20,1	68,6	2,0	1,3	7,5	88	42,3	33,7	8,1	14,8
Bèlgica	98,6	19,7	30,8	97,5	72,7	25,1	57,8	3,0	1,7	8,4	85,6	47,5	40,9	11,5	8,3
Bulgària	75,7	44,4	4,5	83,4	49	21,4	50,7	2,0	1,0	13,2	85,2	32,7	28,1	18,7	2
Catalunya	97,2	22	15,1	88,9	-	16,1	36,9	1,8	0,7	19	73,8	50,6	40,8	16,1	9,3
Croàcia	67,5	31,2	1,5	92,6	48	21,0	69,6	1,9	1,3	3,1	97	34,3	25,7	17,6	3,4
Dinamarca	98,0	14,6	3,2	90,9	47,3	19,7	38,9	2,1	0,8	10,1	75,6	49,1	39,7	8,9	24,8
Eslovàquia	78,5	25,1	5,5	88,6	41,4	18,9	68,9	1,7	1,2	8	90,3	39,8	25,6	12,6	3,6
Eslovènia	90,5	16,4	3,6	96,4	74,5	22,8	70,9	2,5	1,8	4,5	92,1	43,7	33,1	8,4	11,1
Espanya	97,7	24,7	28,7	89,8	66,4	17,4	35,3	1,9	0,7	17,2	73,9	44,4	38,3	16,1	10,5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Estònia	91,8	10,2	2,9	94,5	-	15,3	40,7	1,8	0,7	10,5	84,5	46,6	41,2	10,6	20
Finlàndia	79,7	15	3,3	95,1	45,4	25,5	71,6	3,1	2,2	7,6	88,1	46,6	45,6	11,6	28,6
França	101,2	21,3	16,6	92,5	54,1	17,5	39,9	1,6	0,6	8,3	88,5	47,3	37,6	15,2	19
Grècia	70,5	35,8	4,0	91,2	71,6	15,1	28,8	1,6	0,5	4,3	94,3	43,6	32	20	4
Hongria	95,6	25,6	8,5	81,3	54,3	22,7	23,0	2,2	0,5	12	86,2	33,9	25,9	13,6	6
Irlanda	101,2	15,7	6,1	99,9	67,4	14,0	10,3	1,5	0,2	5,3	94	55,9	47,3	12,6	12,2
Itàlia	94,5	23,8	13,2	94,6	47,3	26,0	55,3	2,4	1,4	13,7	81,8	27,5	19,5	24,9	7,9
Letònia	93,6	17,3	3,7	95,6	63	15,2	38,6	1,7	0,7	8,8	87	43,4	34,9	11,2	7
Lituània	85,5	25,6	2,0	98,8	67,5	12,1	27,4	1,2	0,3	4,4	92	57,6	42,8	10,6	6,9
Luxemburg	95,1	27,2	32,2	82,1	31,3	23,6	61,6	2,0	1,2	6,8	76,6	56,5	46,1	8	18,6
Malta	96,5	30,2	5,5	72,5	44,2	22,6	27,1	2,0	0,5	16,7	78,1	36,9	28,2	7,6	12,3
Països Baixos	96,1	15,8	17,3	97,2	74	19,8	68,2	2,0	1,4	7,4	82,5	50,1	39,3	5,4	19,2
Polònia	84,6	14,7	3,3	94,4	64,5	17,0	51,7	1,8	0,9	5,1	90,9	46,6	31,7	11,7	4,9

>>>

Indicadors:

1. Taxa d'escolarització als 4 anys (2017)
2. % nivell 1 o inferior PISA (competència matemàtica) (2018)
3. Percentatge d'estudiants de 15 anys que ha repetit un o més cursos (2018)
4. Taxa escolarització 17 anys (2017)
5. Taxa escolarització 20 anys (2017)
6. Alumnat en ISCED 3 (% tot ISCED excepte educació primera infància) (2017)
7. Alumnat en ISCED 3 en programes professionals (% ISCED 3) (2017)
8. Alumnat en ISCED 3 per població 16-17 anys (2017)
9. Alumnat en ISCED 3 en programes professionals per població 16-17 anys (2017)
10. Abandonament educatiu prematur (18-24 anys) (2019)
11. Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2019)
12. Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors (2019)
13. Població de 25 a 64 anys amb estudis superiors (2019)
14. Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2018)
15. Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2019)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Portugal	92,7	23,3	26,6	97,8	55,1	19,9	40,7	1,7	0,7	10,7	82,5	35,5	26,1	11,7	10,3
Regne Unit	117,7	19,2	2,5	93,9	55	24,4	46,6	2,6	1,2	11	85,8	49,1	44,2	13,4	14,6
República Txeca	88,4	20,4	4,6	95,1	-	18,3	72,4	2,1	1,5	6,2	89,2	34,9	24,1	7,6	8,2
Romania	89,8	46,6	4,5	77,2	42,5	20,6	56,2	1,7	0,9	15,7	82,7	25,4	18,3	18,1	1,2
Suècia	94,3	18,8	3,5	100	44,8	20,4	34,1	2,6	0,9	6,8	84,6	52,3	43,8	8,2	34,1
Xípre	88,5	36,9	-	93,7	36,8	15,9	16,7	1,5	0,2	8,3	92,7	58,2	45	18,8	6,2

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, de l'Institut d'Estadística de Catalunya, de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Indicadors:

1. Taxa d'escolarització als 4 anys (2017)
2. % nivell 1 o inferior PISA (competència matemàtica) (2018)
3. Percentatge d'estudiants de 15 anys que ha repetit un o més cursos (2018)
4. Taxa escolarització 17 anys (2017)
5. Taxa escolarització 20 anys (2017)
6. Alumnat en ISCED 3 (% tot ISCED excepte educació primera infància) (2017)
7. Alumnat en ISCED 3 en programes professionals (% ISCED 3) (2017)
8. Alumnat en ISCED 3 per població 16-17 anys (2017)
9. Alumnat en ISCED 3 en programes professionals per població 16-17 anys (2017)
10. Abandonament educatiu prematur (18-24 anys) (2019)
11. Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits (2019)
12. Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors (2019)
13. Població de 25 a 64 anys amb estudis superiors (2019)
14. Població de 18 a 24 anys que ni treballa ni estudia (NEET) (2018)
15. Participació de la població de 25 a 64 anys en la formació al llarg de la vida (2019)

2

Els condicionants d'origen de l'èxit educatiu: les condicions d'educabilitat

Gerard Ferrer-Esteban i Bernat Albaigés

Condicionants d'origen familiar: capital social, econòmic i cultural

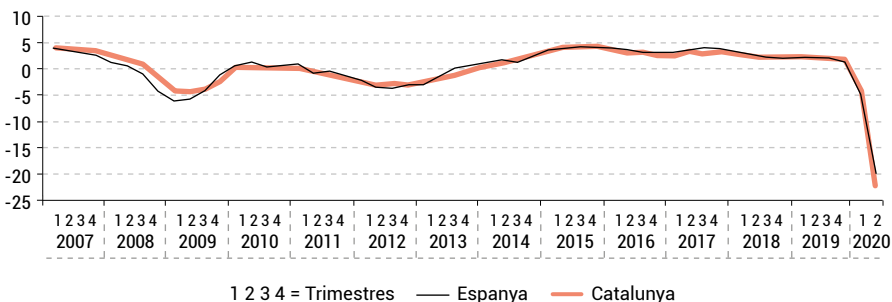
Al llarg de tots els anuaris, hem aportat indicadors que han evidenciat com el capital social i econòmic de les persones i de les llars condiciona les oportunitats d'accés, permanència i resultats en el sistema educatiu. Enguany continuem amb l'anàlisi sistemàtica de les situacions de desigualtat social que intervenen en el funcionament del sistema educatiu català, i ho fem abordant, un cop més, tant la seva dimensió d'eficàcia i d'eficiència com la d'equitat. En els propers apartats ens ocupem, en primer lloc, dels indicadors de desenvolupament socioeconòmic per caracteritzar la situació comparada de Catalunya respecte d'altres àmbits territorials. En segon lloc, presentem una sèrie d'indicadors que evidencien la relació entre els condicionants d'origen i les oportunitats d'accés i de permanència en el sistema educatiu. Tot seguit, posem en relació aquests condicionants amb els resultats educatius i els aprenentatges de l'alumnat. Finalment, presentem en quina mesura els condicionants d'origen també estan associats amb altres indicadors socials, com ara els estils d'oci i formes d'educació informal o no formal.

Indicadors de desenvolupament socioeconòmic

A l'*Anuari 2016* hi apuntàvem que l'empitjorament de la situació socioeconòmica d'una part important de la població, arran de la crisi econòmica, n'havia malmès de manera significativa les condicions d'educabilitat, les quals tenen una incidència en les oportunitats educatives d'infants i joves. Si bé és cert que enguany hauria de ser el moment de fer balanç del període de recuperació econòmica dels últims set anys, no podem obviar la magnitud de la crisi actual provocada per la covid-19. En la secció relativa a l'ocupació, per exemple, hi observem com els efectes d'aquesta nova crisi estan essent rellevants en el mercat de treball, especialment entre els treballadors amb baixes qualificacions. D'altra banda, indicadors clau de desenvolupament també s'estan veient fortament afectats, tal com ens assenyalen les primeres dades disponibles sobre la conjuntura econòmica actual. En el Gràfic 1, per exemple, veiem la gran davallada del producte interior brut a Catalunya durant els dos primers trimestres de l'any 2020, la qual contrasta amb l'evolució de la variació interanual d'ençà de l'inici de la crisi econòmica de l'any 2008. Per tot això, entenem que les conclusions d'aquesta secció s'hauran de llegir, més que mai, en clau provisional.

GRÀFIC 1

Variació interanual en volum del producte interior brut (PIB).
Catalunya i Espanya, T1/2007-T2/2020 (%)

Nota: dades corregides d'estacionalitat.

Font: Idescat (comptabilitat trimestral) i INE (comptabilitat nacional trimestral d'Espanya).

A continuació mostrem els principals indicadors de desenvolupament socioeconòmic que informen sobre el capital econòmic de les persones i de les llars, els quals estan fortament associats amb l'educabilitat dels infants. A la Taula 1 hi observem com els indicadors relatius als nivells de riquesa (PIB) i al risc de pobresa i exclusió social han anat variant d'ençà de l'inici de la crisi econòmica de la dècada passada, passant pel període de recuperació econòmica iniciat entorn l'any 2013.

A la Taula 1 hi podem veure com el període de retrocés del PIB a Catalunya i a Espanya, a causa de la crisi econòmica, s'ha prolongat més que en el conjunt dels països europeus. Mentre que a la UE el PIB va patir una davallada que es limitava a l'any 2009, a Catalunya i a Espanya no va ser fins als anys 2013 i 2014, respectivament, que el PIB va començar a créixer de nou. Aquesta evolució diferencial va fer que es produís una convergència del PIB de Catalunya amb el de la UE, de manera que aquest últim es va situar lleugerament per sobre l'any 2015. Un creixement constant dels nivells de riquesa durant els anys de recuperació econòmica va portar Catalunya a trobar-se una altra vegada, a partir de l'any 2016, per sobre de la mitjana europea i espanyola. Com dèiem, les primeres dades disponibles sobre l'abast de la crisi sociosanitària assenyalen que l'evolució del PIB en els propers mesos canviarà el panorama macroeconòmic de manera radical.

El creixement econòmic que s'ha observat fins l'any 2019 no s'ha vist reflectit de manera significativa en l'evolució de les taxes de desigualtat social, especialment en la de les taxes de risc de pobresa global i infantil. A l'*Anuari* anterior hi assenyalàvem que encara no s'observaven efectes positius de l'evolució de creixement econòmic en les taxes de pobresa. Sense disposar de dades amb els efectes de la crisi sociosanitària actual, respecte de fa cinc anys, podem dir que ens trobem en una situació semblant o pitjor amb relació a les taxes globals de pobresa, pitjor respecte de les taxes de pobresa infantil, i lleugerament millor pel que fa als índexs de desigualtat.

TAULA 1
Evolució d'indicadors de desenvolupament socioeconòmic per àmbit territorial, 2004-2019

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
PIB per càpita															
Unió Europea	23450	24720	26080	26130	24530	25500	26220	26680	26850	27720	29140	29310	30080	30990	31970
Catalunya	26526	28166	29387	29388	27800	27880	27731	26912	27028	27579	28743	29779	31030	31878	32658
Espanya	21240	22630	23780	24130	23060	23040	22760	22050	21900	22220	23220	23980	24970	25730	26440
Taxa de risc de pobresa															
Unió Europea	16,5	16,5	16,6	16,5	16,4	16,5	16,8	16,8	16,7	17,2	17,3	17,3	16,9	17,1	-
Espanya	20,1	20,3	19,7	19,8	20,4	20,7	20,6	20,8	20,4	22,2	22,1	22,3	21,6	21,5	20,7
Catalunya ¹	13,2	13,4	13,8	12,3	15,2	14,7	14,2	15,8	13,9	15,8	13,9	13,2	15	13,6	13,9
Catalunya	17,2	19	18,2	16,6	19,9	19,2	19,5	20,5	19,8	20,9	19	19,2	20	21,3	19,5

¹ La taxa de risc de pobresa total per a Catalunya està calculada a partir de la mediana d'ingressos de la població espanyola. Nota: en el cas de Catalunya, es produeix una ruptura de sèrie l'any 2013.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Taxa de risc de pobresa infantil (< 16 anys)															
Unió Europea	19,9	19,9	19,9	20,2	20	20,7	20,4	20,2	20,1	20,8	20,9	20,5	19,8	19,9	-
Espanya	25,7	27	25,5	26,8	28,9	28,8	27,2	26,9	26,7	30,1	28,8	28,9	28,1	26,2	27,1
Catalunya	20,6	22,2	18,9	17,6	23,4	23,7	29,4	29,4	27,3	28,8	27,9	24	28,5	28	31,1
Índex de Gini															
Unió Europea	30,6	30,3	30,6	30,9	30,5	30,5	30,8	30,4	30,5	31	31	30,8	30,6	30,8	-
Espanya	32,2	31,9	31,9	32,4	32,9	33,5	34	34,2	33,7	34,7	34,6	34,5	34,1	33,2	33
Catalunya	29,4	28,4	29,5	29,4	29,4	31,7	31,9	32,6	31,9	33	32,3	31,4	31,8	30,3	31,2
S80/S20															
Unió Europea	5	5	5	5	4,9	4,9	5	5	5	5,2	5,2	5,2	5,1	5,1	-
Espanya	5,6	5,5	5,5	5,6	5,9	6,2	6,3	6,5	6,3	6,8	6,9	6,6	6,6	6	5,9
Catalunya	4,7	4,6	4,7	4,8	5	5,8	5,9	6,5	5,7	6,5	6	5,5	5,7	5,2	5,4

Nota: en el cas de Catalunya, es produeix una ruptura de sèrie l'any 2013.

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

D'una banda, la taxa de pobresa global a Catalunya (21,3%) se situava, l'any 2018, poc més de 4 punts per sobre de la mitjana de la Unió Europea (17,1%). Amb dades actualitzades el 2019, la taxa a Catalunya ha disminuït gairebé 2 punts (19,5%), de manera que és 1,2 punts per sota de la mitjana espanyola (20,7%). D'altra banda, si prenem com a referència la taxa de pobresa calculada a partir de la mediana d'ingressos de la població espanyola, Catalunya es troba gairebé 7 punts per sota de la mitjana espanyola (13,9% i 19,5%, respectivament). Quant a les dades del 2015, la taxa calculada prenent de referència el llindar espanyol s'ha quedat invariada, mentre que l'altra taxa ha augmentat 0,5 punts.

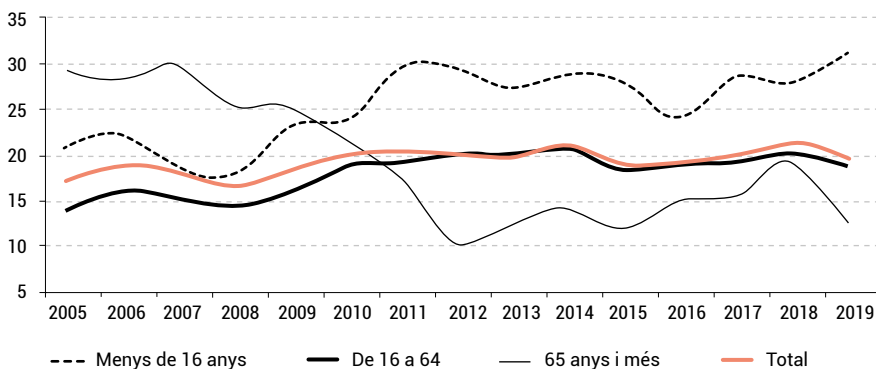
La dada netament negativa és la de la taxa de pobresa infantil a Catalunya, la qual se situa en el 31%, 3,2 punts per sobre de la taxa mitjana espanyola (27%). L'augment s'observa d'ençà de l'any 2016, quan semblava que estigués seguint una tendència decreixent. Aquesta taxa contrasta amb la de la mitjana europea, la qual es troba tot just per sota del 20%, de manera que Catalunya es troba, fins i tot, per sobre del sostre del 29,4% que es va tocar els anys 2011 i 2012, en plena crisi econòmica.

Pel que fa als indicadors de desigualtat en la distribució de la renda, Catalunya millora lleugerament respecte de l'any 2014, quan es va arribar als valors màxims de desigualtat dels últims quinze anys, com a conseqüència de la crisi econòmica. Així, per exemple, l'índex de Gini passa del 0,33 al 0,31, de manera que se situa per sota de la mitjana espanyola i una mica per sobre de l'europea (dades del 2018 en el cas de la UE). D'altra banda, l'evolució a Catalunya de la relació entre la renda del 20% de la població amb ingressos més elevats i la del 20% amb ingressos més baixos (S80/20) també millora, atès que baixa del 6,5 del 2014 al 5,4 del 2019.

L'evolució dels dos indicadors de desigualtat de distribució de la renda situa Catalunya gairebé en línia amb la mitjana europea en un context de recuperació econòmica. D'altra banda, la situació de pobresa global i infantil ha empitjorat respecte de la de fa cinc anys. Si bé caldrà veure

com evolucionen tots aquests indicadors a la llum dels esdeveniments associats a les mesures contra la pandèmia de la covid-19, les recomanacions assenyalades en l'*Anuari* anterior continuen amb plena vigència: en la seva missió de vetllar per la igualtat d'oportunitats educatives de l'alumnat, tant d'accés com de resultats, i vistos especialment els nivells preocupants de pobresa infantil, el sistema educatiu hauria de garantir una capacitat més gran per compensar els efectes de l'origen social.

Vist el mal comportament dels indicadors de risc de pobresa, és rellevant analitzar-ne ulteriorment l'evolució per franges d'edat. El Gràfic 2 ens mostra com la tendència del risc de pobresa infantil no canvia de signe durant el període de recuperació econòmica, sinó que, malgrat un petit descens els anys 2015 i 2016, continua amb un creixement sostingut fins l'any 2019. En el grup dels 16 als 64 anys, on es concentra la població activa, el risc de pobresa no disminueix com es podia esperar, sinó que es manté en nivells propers als dels últims anys de la crisi econòmica. Finalment, els més grans de 65 anys, gràcies a les mesures de protecció social dutes a terme durant i després de la crisi econòmica, passen de ser el grup amb un risc de pobresa més alt l'any 2005 a ser el col·lectiu amb la taxa més baixa. Amb tot, la taxa que mostra un creixement superior és la de la població infantil, que presenta un nivell més alt que l'observat en plena crisi econòmica. Els menors de 16 anys passen d'una taxa de risc de pobresa del 17,6%, l'any 2008, a una del 31,1%, només onze anys més tard.

GRÀFIC 2**Evolució de la taxa de risc de pobresa per edats a Catalunya, 2004-2015 (%)**

Nota: les dades del període 2004-2012 són segons el 2004. Les dades del 2013-2015 són d'acord amb el 2013.

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat.

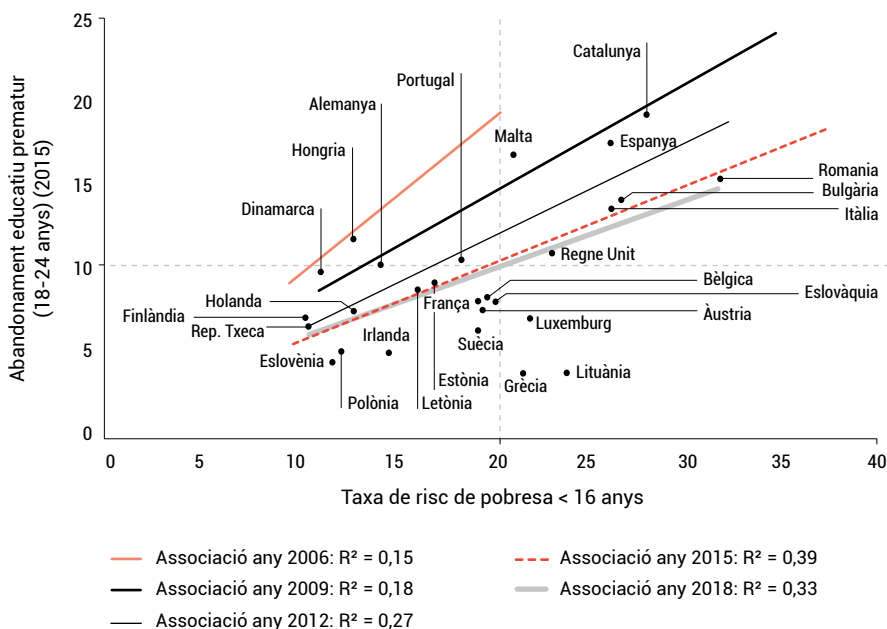
Condicionants d'origen social i indicadors d'accés al sistema educatiu

En primer lloc, mostrem els indicadors d'accés als nivells formatius, concretament els d'accés a l'educació preprimària i als nivells postobligatoris, els quals els creuem amb els nivells de pobresa, els nivells d'instrucció dels pares i l'estatus socioeconòmic i cultural de les famílies. Comencem amb una anàlisi a nivell sistèmic en què posem en relació la taxa de risc de pobresa infantil (< 16 anys) amb els nivells d'abandonament escolar (18-24 anys). Aquesta relació l'hem testada, d'ençà de l'any 2006, cada tres anys, per tal de veure si podem observar algun patró en la seva evolució (Gràfic 3). L'associació sempre s'ha mostrat com a significativa: els països que tenen nivells més alts de pobresa tendeixen a mostrar uns nivells més alts d'abandonament escolar. A més a més, la relació s'ha anat enfortint al llarg dels anys. Aquest fet podria indicar que la crisi econòmica ha consolidat una relació entre disponibilitat material i

permanència en el sistema educatiu, motiu que ha fet que que augmentessin les desigualtats educatives segons les condicions socials i econòmiques de les famílies. Catalunya i Espanya continuen mostrant una situació negativa en comparació amb la resta de països europeus, tant pel que fa a les taxes de risc de pobresa infantil com amb relació a l'abandonament prematur del sistema educatiu. Atenent al quadrant en què s'ubiquen i a la seva posició respecte de la recta de regressió, continuen mostrant uns nivells d'abandonament prematur excessius considerant les respectives taxes de pobresa. Els països que mostren taxes de pobresa infantil similars, com ara Itàlia o Bulgària, o superiors, com ara Romania, mostren nivells d'abandonament significativament més baixos.

GRÀFIC 3

Evolució de la relació de la taxa de risc de pobresa dels menors de 16 anys i la taxa d'abandonament prematur, per països europeus, 2006, 2009, 2012, 2015 i 2018 (%)

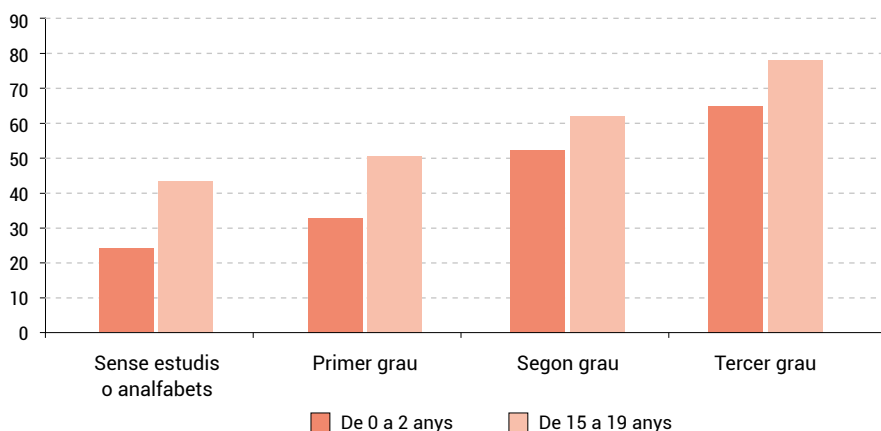

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

Un altre indicador d'origen social de l'alumnat relacionat amb les condicions d'educabilitat és, sens dubte, el nivell d'instrucció de les famílies. Si observem el Gràfic 4, podem dir, per exemple, que el nivell d'instrucció de la mare condiona de manera significativa tant l'accés primerenc als serveis educatius de primera infància com la permanència en els nivells postobligatoris del sistema educatiu. Tal com vam assenyalar a l'*Anuari 2016*, utilitzant les darreres dades censals disponibles (2011), les taxes d'escolarització dels 0 als 2 anys i dels 15 als 19 anys estan fortament associades amb les qualificacions de la mare (Gràfic 4). Així, l'assistència a serveis educatius 0-2 anys és 41 i 33 punts superiors quan la mare té estudis superiors respecte de quan la mare no té estudis o té estudis primaris, respectivament. D'altra banda, l'abandonament prematur també es redueix de manera significativa quan la mare té estudis de grau superior: concretament, l'assistència als nivells postobligatoris és entre 35 i 28 punts més alta que la dels nois i noies que tenen mares sense estudis o amb estudis primaris.

GRÀFIC 4

Escolarització en la primera infància i en l'edat d'escolarització postobligatòria per nivell d'instrucció de la mare a Catalunya, 2011 (%)

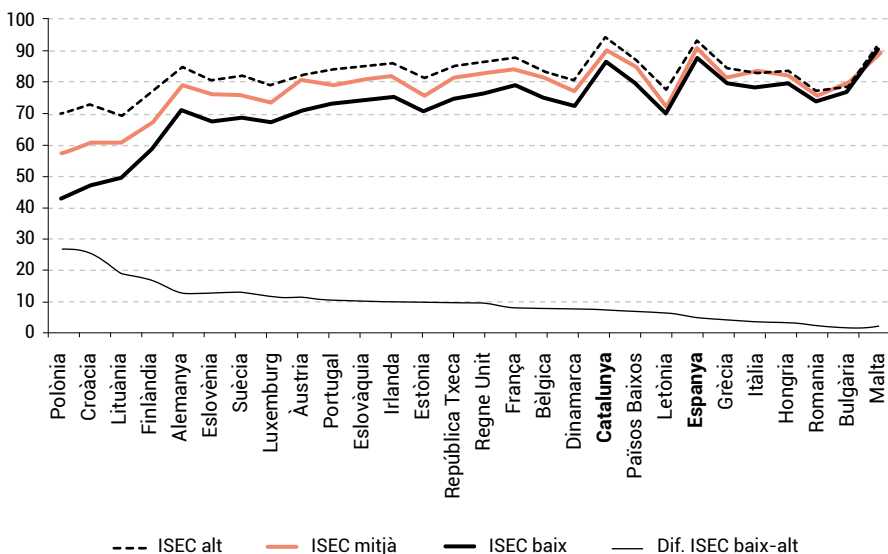

Font: cens de població, 2011.

Un indicador que ens ofereix una mirada complementària a la del Gràfic 4 és la taxa d'assistència a l'educació preprimària segons el nivell socioeconòmic i cultural de la família (ISEC). A part del percentatge de participació en l'educació preprimària, en el Gràfic 5 també hi mostrem la diferència observada entre l'alumnat de famílies benestants respecte de l'alumnat de famílies socialment desafavorides. Hem obtingut aquest indicador de la base de dades del PISA, fet que ens permet aportar una perspectiva comparada d'aquest indicador en l'àmbit europeu.

GRÀFIC 5

Escolarització en l'educació infantil (almenys un any) segons l'estatus socioeconòmic de la família i diferència entre nivell alt i baix, 2018 (%)

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

La primera informació rellevant que es deriva de la comparació entre països és que Catalunya i Espanya són els àmbits territorials amb un percentatge més elevat d'alumnat que va participar, almenys durant un any, en l'educació preprimària. Catalunya és el tercer, el segon i el primer

país, respectivament, amb una taxa de participació més elevada de l'alumnat amb un estatus socioeconòmic baix, mitjà i alt. D'altra banda, els països que mostren una participació més baixa són Polònia, Croàcia, Lituània i Finlàndia.

En gairebé tots els països europeus hi observem diferències significatives, en termes de participació en la preprimària, entre l'alumnat de famílies avantatjades respecte de les famílies d'estatus socioeconòmic baix. Són diferències que varien de manera substancial entre els països, des dels 27 i 26 punts a Polònia i Croàcia, respectivament, als 1,3 i 1,5 de Malta i Bulgària. En aquest panorama comparat, Catalunya es posiciona com un dels països amb una diferència més reduïda, 7,6 punts, al costat de països com ara Dinamarca i els Països Baixos. Espanya mostra una diferència de participació en la preprimària encara més reduïda, amb 5,4 punts entre alumnat amb un ISEC alt i baix.

Condicionants d'origen social i indicadors de resultats educatius

Aquesta secció s'estructura en dos apartats: un de relatiu a les desigualtats educatives que s'observen a Catalunya, i un segon on posem en relació aquestes desigualtats amb factors d'origen social, econòmic i cultural.

Indicadors de desigualtats educatives

Abans d'endinsar-nos en els condicionants d'origen social que expliquen les diferències d'aprenentatge entre l'alumnat, en aquest apartat volem veure quin és l'estat de les desigualtats educatives a Catalunya. Comencem assenyalant, a la Taula 2, les diferències de resultats que s'observen entre l'alumnat que va millor acadèmicament parlant respecte de l'alumnat amb puntuacions baixes. D'altra banda, també observem quin percentatge s'ubica en els nivells més alts de competència i l'alumnat que es troba en el nivell més baix.

TAULA 2

Evolució de les puntuacions a les proves PISA, de la diferència entre percentils i del percentatge d'alumnat amb nivell baix i alt a Catalunya, 2003-2018

	MITJANA	PERCENTIL				DIFERÈNCIA PERCENTILS		NIVELL	
		5è	10è	90è	95è	P90-P10	P95-P5	Baix (1 o menys)	Alt (5 o més)
Competència científica									
2003	502	348	385	618	647	233	300	–	–
2006	491	338	370	603	631	233	293	18,7	4,6
2009	497	345	380	606	631	226	287	16,3	4,7
2012	492	355	388	594	620	206	265	15,5	3,4
2015	504	350	383	618	644	235	294	15,7	6,7
2018	489	337	368	604	632	235	295	19,7	4,8
Comprensió lectora									
2003	483	323	364	594	621	230	298	19,2	4,3
2006	477	319	360	586	610	226	291	21,2	3,1
2009	498	345	388	597	618	209	273	13,5	3,6
2012	501	346	383	612	640	229	294	15,1	7,3
2015	500	345	381	607	633	226	288	15,4	6,2
2018	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Competència matemàtica									
2003	494	349	381	608	640	227	291	19,4	10,2
2006	488	336	372	597	626	225	289	21	8,1
2009	496	338	377	609	636	232	298	19,1	10,4
2012	493	352	380	602	630	222	277	20	8,7
2015	500	354	388	608	635	220	281	17,7	10,2
2018	490	340	374	601	630	227	290	22	8,8

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

A diferència de les dades mostrades a l'*Anuari* anterior, en el qual assenyalàvem com les desigualtats educatives entre l'alumnat disminuïen, enguany observem un canvi rellevant de tendència. Per exemple, observem un augment de les desigualtats educatives, tant en ciències com en matemàtiques, atenent al percentatge d'alumnat que es troba en els nivells més baixos de competència. De fet, des que es va implementar l'estudi PISA, no s'havia registrat un percentatge tan alt d'alumnat en el nivell baix de les escales de competència com el que s'observa enguany: en competència científica es passa d'un 15,7% a un 19,7%, mentre que en matemàtiques es passa d'un 17,7% a un 22%. En els nivells més alts de competència s'hi observa, en canvi, una reducció del percentatge d'estudiants, encara que és molt més continguda en comparació amb la variació en els nivells baixos (entre l'1,4 i l'1,9 menys).

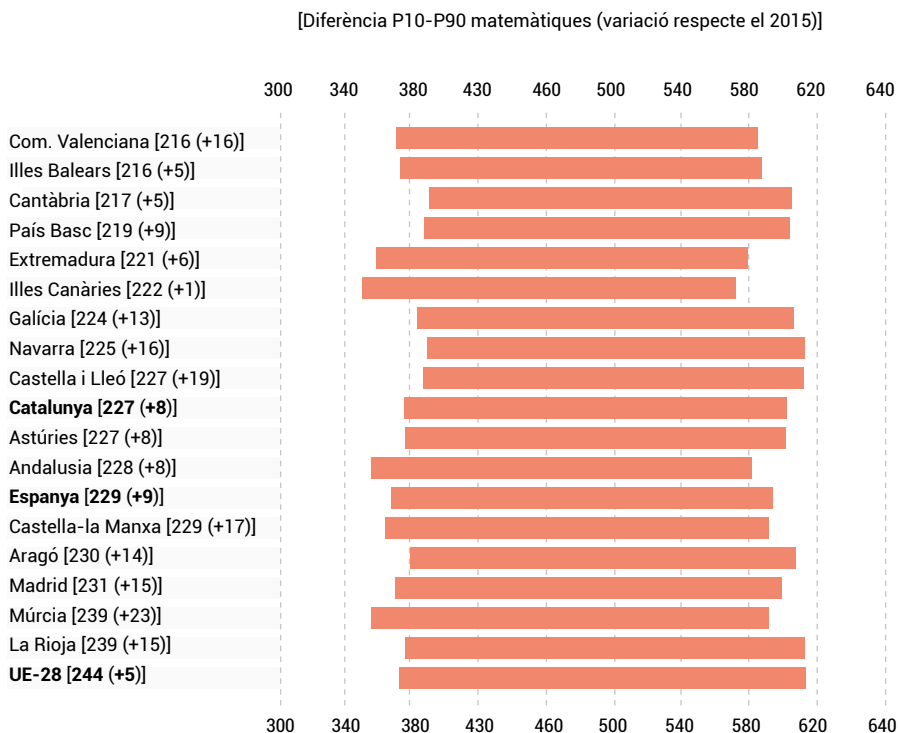
D'altra banda, com ja hem comentat, es produeix una baixada significativa dels nivells mitjans de puntuacions en les dues competències avaluades l'any 2018: matemàtiques i competència científica. Si bé aquesta baixada és generalitzada en tots els percentils de la distribució d'ambdues competències, en el cas de la competència matemàtica s'observa amb més intensitat en els percentils més baixos. Així, per exemple, mentre que en els percentils 5è i 10è de matemàtiques s'hi observa una davallada de 14 punts, en els percentils 90 i 95 s'hi produeix una baixada de 6 i 5 punts, respectivament.

Un altre indicador de desigualtat educativa és la diferència de puntuacions entre els extrems de la distribució: diferència entre els percentils 5 i 95, i entre els percentils 10 i 90. Atenent a aquest indicador, observem un eixamplament de les diferències en matemàtiques entre els estudiants que van millor i els que mostren un rendiment més baix. Mentre que les diferències entre els percentils 90 i 10 o 95 i 5 es mantenen igual en el cas de les ciències, en matemàtiques s'eixamplen entre 7,5 i 9,3 punts. En el Gràfic 6, aprofundim en el coneixement d'aquest indicador comparant la situació de Catalunya amb la resta de comunitats autònomes i de països europeus.

En l'àmbit espanyol, prenent com a referència la situació del 2015, veiem que les diferències educatives entre els estudiants s'eixamplen en totes les comunitats autònomes (Gràfic 6). En aquest context, Catalunya es troba entre les comunitats on es produeix un eixamplament més petit de les diferències entre els extrems de la distribució de puntuacions de la competència matemàtica (+8 punts), en línia amb comunitats com ara Castella i Lleó i Astúries. Les comunitats on, en canvi, s'amplien més les diferències són Navarra, Castella-la Manxa, Castella i Lleó i Múrcia. El fet que

GRÀFIC 6

Diferències de puntuacions entre els percentils 10 i 90 de matemàtiques, per comunitats autònomes, 2015-2018

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2015-2018.

Catalunya sigui de les comunitats on menys s'agreugen les desigualtats fa que se situï en una millor posició comparada respecte de l'any 2015. Concretament, passa de ser la tercera comunitat amb unes diferències més altes a ser-ne la vuitena.

En l'àmbit internacional, en canvi, la situació de Catalunya és comparativament millor. Com mostrem en el Gràfic 7, i en línia amb la mitjana espanyola, Catalunya presenta un dels sistemes educatius amb menys diferències entre els que obtenen unes puntuacions en competència matemàtica molt alta i els que tenen molt mal rendiment acadèmic. Els països que mostren una situació més favorable que Catalunya són Irlanda, Letònia, Estònia, Dinamarca, Finlàndia i Croàcia. D'altra banda, hi ha vint-i-un països que mostren sistemes educatius encara més polaritzats. Entre els països més desiguals hi trobem Bulgària, Bèlgica, Portugal, Eslovàquia, Luxemburg i Malta.

GRÀFIC 7**Diferències de puntuacions entre els percentils 10 i 90 de matemàtiques, per països europeus, 2015-2018**

[Diferència P10-P90 matemàtiques (variació respecte el 2015)]

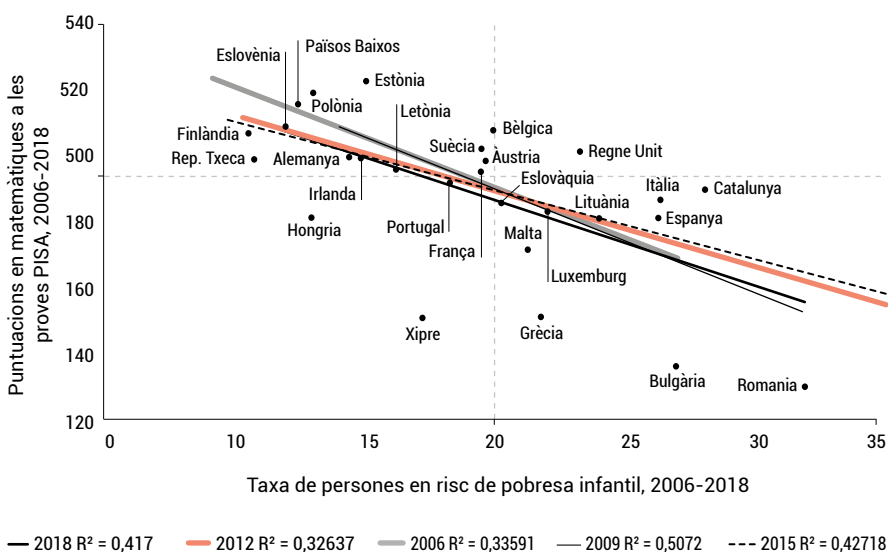
Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2015-2018.

Condicionants d'origen social i resultats educatius

Per tal de mostrar la incidència del capital econòmic i social familiar en els resultats educatius de l'alumnat, comencem de nou amb una anàlisi sistèmica en què posem en relació la taxa de risc de pobresa infantil amb les puntuacions de l'estudi PISA (Gràfic 8). L'associació significativa entre ambdós indicadors s'evidencia en els resultats en competència matemàtica obtinguts pels estudiants al llarg del temps. Concretament, la variació de les taxes de pobresa infantil està associada entre un 33% i un 51%, segons l'onada de l'estudi PISA, amb les puntuacions obtingudes pels estudiants de quinze anys. En la mesura en què els països presenten realitats socialment menys afavorides, els nivells d'eficàcia educativa tendeixen a disminuir. En el context comparat del Gràfic 8, Catalunya obté unes puntuacions superiors a les que li correspondria segons les taxes de risc de pobresa infantil.

GRÀFIC 8

Taxa de persones en risc de pobresa o exclusió social i puntuacions en matemàtiques (PISA), per països europeus, 2006-2018

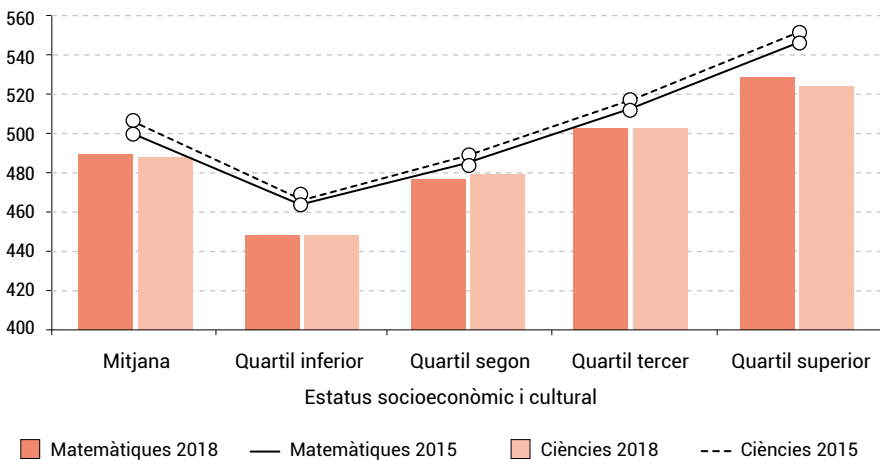

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i l'OCDE (PISA 2006-2018).

D'altra banda, mostrem els resultats cognitius de l'alumnat en les proves de competència del PISA segons l'índex socioeconòmic i cultural de les famílies. En el Gràfic 9 hi observem com l'alumnat de classe social alta (quartil superior) obté, en matemàtiques i ciències, respectivament, 81 i 76 punts més que l'alumnat de famílies desfavorides (quartil inferior). Cal subratllar la significativitat d'aquestes diferències, sobretot si considerem que equivaldrien aproximadament a més de dos cursos escolars.

GRÀFIC 9

Puntuacions en les competències científica i matemàtica a les proves PISA 2015 i 2018 en funció de l'índex socioeconòmic i cultural de l'alumnat (ISEC) a Catalunya

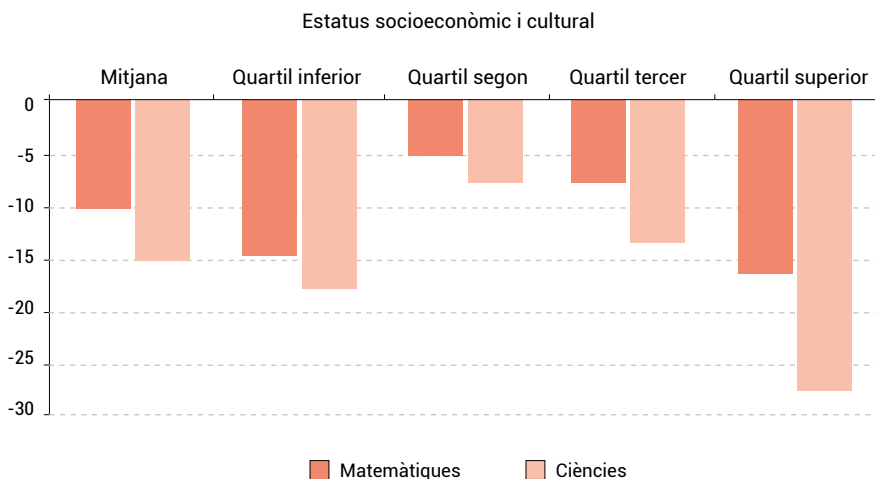
Font: elaboració a partir de la base de dades OCDE-PISA 2015 i 2018.

Així mateix, en l'onada 2018 del PISA, s'hi observa una baixada significativa de la mitjana de resultats respecte de l'any 2015, tant en ciències com en matemàtiques (Gràfic 9). Aquesta disminució, però, no és uniforme segons la classe social de l'alumnat. Com observem en el Gràfic 10, els perfils d'estudiants que l'any 2018 perden més puntuacions respecte de l'any 2015 són els que es troben en els extrems de la distribució de l'índex socioeconòmic. Així, per exemple, en ciències s'observa una forta

disminució en l'alumnat amb un ISEC baix i alt, els quals perden 16 i 25 punts, respectivament, mentre que en matemàtiques també s'observa una disminució important, de 14 i 15 punts, respectivament.

GRÀFIC 10

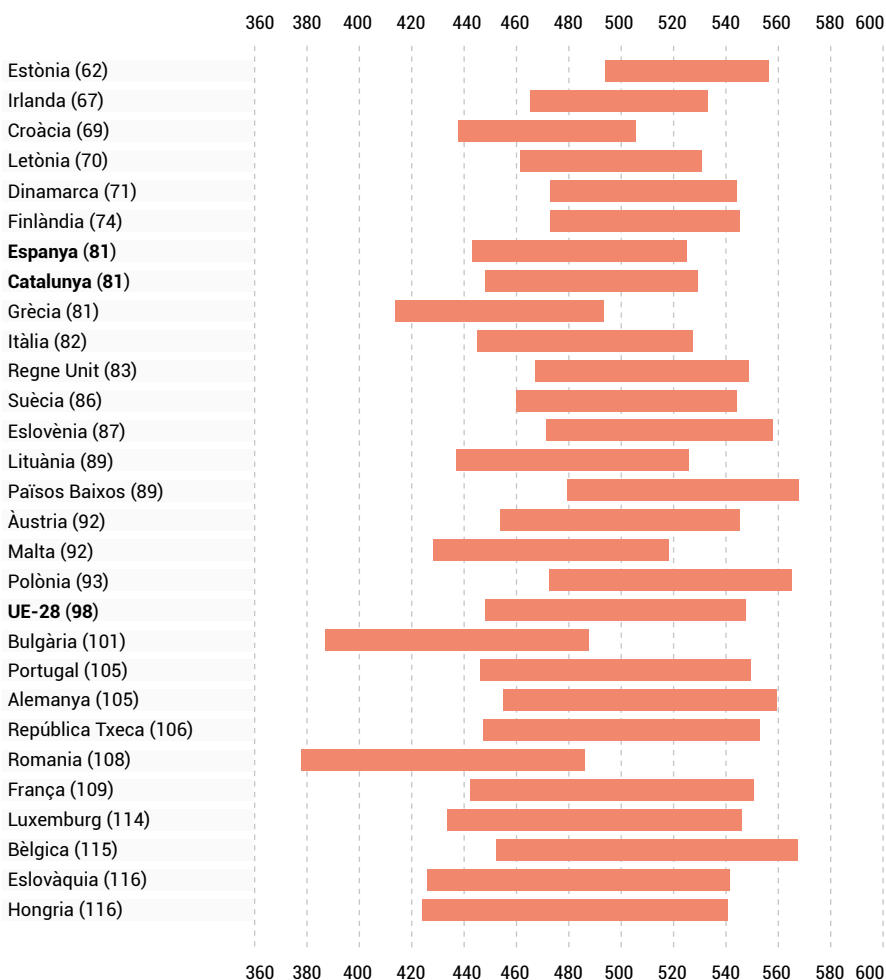
Variació de puntuacions en les competències científica i matemàtica entre les proves PISA 2015 i 2018, en funció de l'estatus socioeconòmic de l'alumnat (ISEC) a Catalunya, 2015-2018 (%)

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2015 i 2018.

Podem comparar la posició de Catalunya respecte dels països europeus i la resta de comunitats autònomes atenent a un altre indicador de desigualtat educativa. En el Gràfic 11 i en el Gràfic 12 hi mostrem, per tots els països europeus i les comunitats autònomes espanyoles, respectivament, les diferències de puntuacions entre els estudiants de famílies benestants respecte de les famílies amb pocs recursos.

En l'anàlisi comparada respecte dels països europeus, Catalunya es troba entre els països amb uns nivells més baixos de desigualtat educativa, amb 81 punts de diferència entre els percentils 25 i 75 de l'ISEC (Gràfic 11).

GRÀFIC 11**Diferència de puntuacions en matemàtiques a les proves PISA entre els percentils 25 i 75 de l'ISEC, per països europeus, 2018**

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

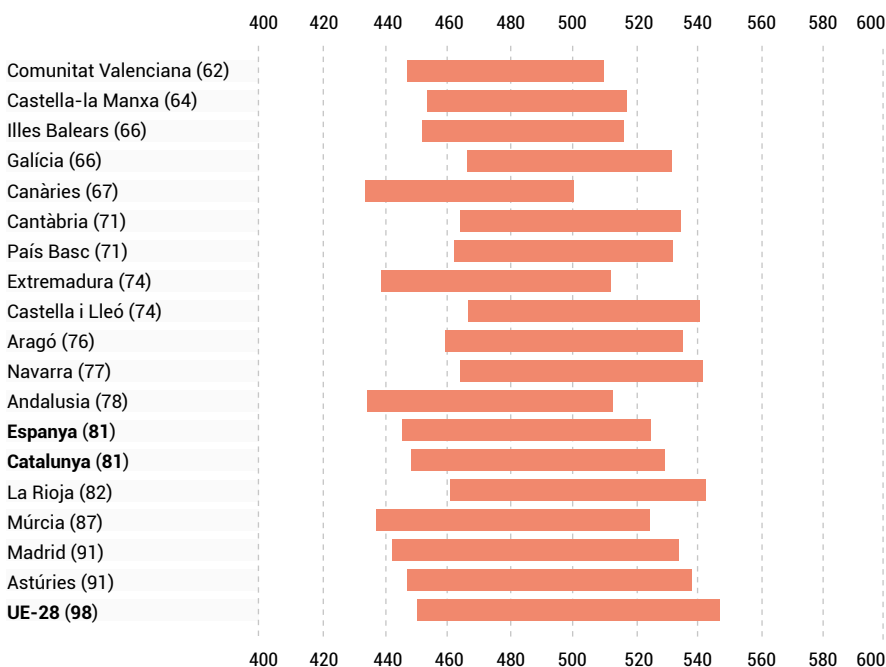
Concretament, se situa en la vuitena posició, després de països com ara Estònia, Irlanda, Croàcia, Letònia, Dinamarca, Finlàndia i Espanya. En guany aconseguix situar-se molt per sota de la mitjana europea, la qual

es troba en 98 punts. Entre els països amb més desigualtat social dels resultats hi trobem Hongria, Eslovàquia, Bèlgica i Luxemburg. Si fem aquesta mateixa anàlisi en l'àmbit espanyol veiem, en canvi, que Catalunya continua essent una de les comunitats autònomes amb més desigualtats. Concretament, és la cinquena comunitat amb més diferències de resultats entre els estudiants d'estatus baix i els d'estatus alt, només superada per Astúries, Madrid, Múrcia i La Rioja. Entre les comunitats autònomes on els estudiants mostren menys diferències segons l'estatus social de la família hi trobem la Comunitat Valenciana, Castella-la Manxa, les Illes Balears i Galícia.

Les diferències de puntuacions, en les diferents competències avaluades, segons l'índex socioeconòmic de les famílies de l'alumnat, també l'anàlitzem des d'una perspectiva evolutiva. Aquesta anàlisi ens ofereix un escenari de davallada generalitzada de les puntuacions en les competències matemàtica i científica (entre el 2003 i el 2018). La davallada s'observa especialment en la competència científica, on els estudiants de classe baixa i mitjana-baixa perden fins a 16 i 17 punts, respectivament (Taula 3). Els estudiants de classe alta i mitjana-alta també registren una davallada, si bé és lleugerament inferior que en els altres casos (10 punts). Malauradament, no es disposa d'informació actualitzada per a la competència de comprensió lectora. L'any 2015, les puntuacions mitjanes en lectura mostraven una tendència ben diferent, atès que s'observava un augment de les puntuacions respecte de l'onada del 2003 per a tot l'alumnat, independentment del seu origen social. Aquesta davallada es produeix després d'haver observat un fort augment de les puntuacions en l'anterior edició del PISA, de l'any 2015. És per aquest motiu que les diferències respecte de l'anterior onada són encara més accentuades que les diferències respecte de l'any 2003. Tal com s'observa en la Taula 3, les diferències més elevades s'observen en els extrems de la distribució d'estatus socioeconòmic. Tant els estudiants amb un ISEC alt com els que tenen un ISEC baix mostren una reducció d'entre 14 i 15 punts en matemàtiques, i d'entre 16 i 25 punts en competència científica.

GRÀFIC 12

Diferència de puntuacions en matemàtiques a les proves PISA entre els percentils 25 i 75 de l'ISEC, per comunitats autònomes, 2018

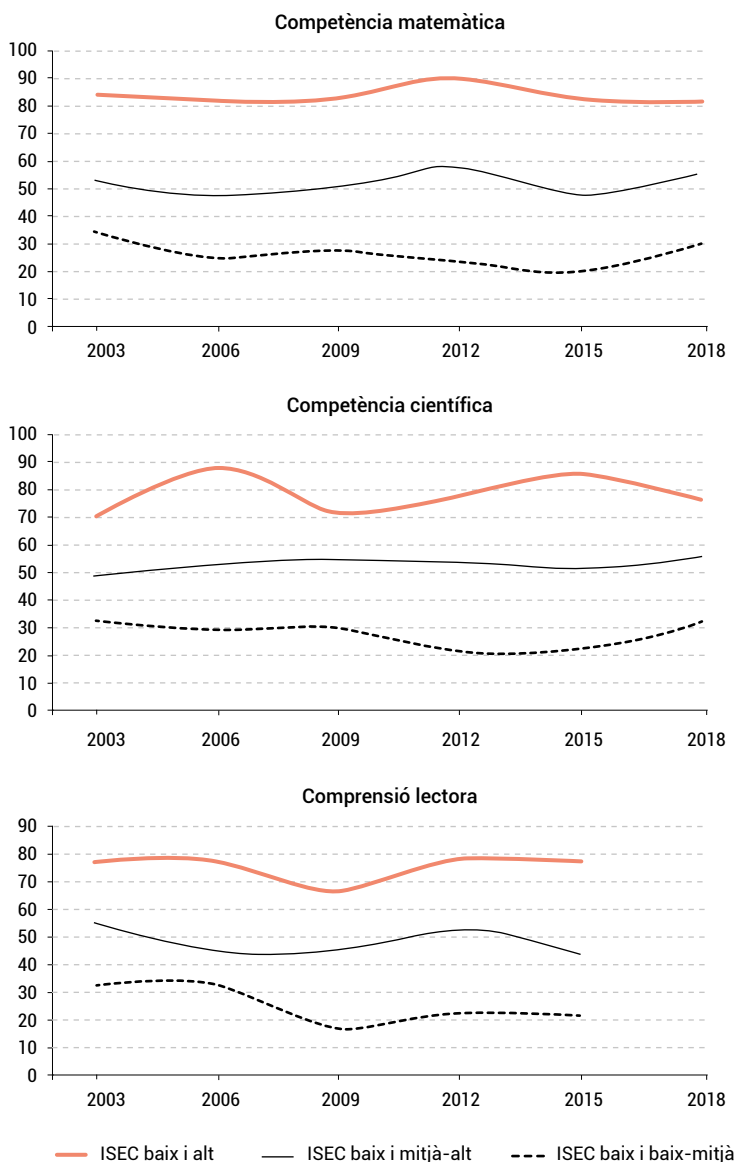
Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

D'altra banda, tal com s'observa en la Taula 3 i el Gràfic 13, les diferències de puntuacions entre estudiants de classe social alta i baixa augmenten lleugerament en el cas de la competència científica (6 punts, passant dels 69 als 76 punts), mentre que es mantenen pràcticament invariants en el cas de les matemàtiques (2 punts, passant dels 84 als 81 punts). En el cas de la comprensió lectora, amb dades del 2015, observem com les diferències entre els estudiants amb un ISEC baix i alt es mantenen invariables, mentre que es redueixen les diferències entre els estudiants de classe social baixa respecte dels estudiants que se situen en els nivells mitjans de l'ISEC.

TAULA 3**Evolució de les puntuacions a les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic (ISEC) a Catalunya, 2003-2018**

	ISEC (quartil inferior)	ISEC (segon quartil)	ISEC (tercer quartil)	ISEC (quartil superior)	ISEC BAIX I BAIX- MITJÀ	ISEC BAIX I MITJÀ -ALT	ISEC BAIX I ALT
Competència matemàtica							
2003	452,2	485,9	504,7	535,7	33,7	52,5	83,6
2006	448,9	474,4	496,8	531,2	25,5	47,9	82,3
2009	456	483,3	506,4	538,8	27,3	50,4	82,7
2012	451,1	474	508,7	540,8	22,9	57,6	89,7
2015	462,6	482,9	510,7	544,6	20,3	48,1	82,1
2018	448,6	478,1	504,2	529,8	29,6	55,6	81,2
Dif. 2015-2018	-14	-4,8	-6,6	-14,8	9,2	7,5	-0,8
Dif. 2003-2018	-3,6	-7,7	-0,5	-5,9	-4,2	3,1	-2,4
Competència científica							
2003	465,3	496,7	513,5	534,6	31,4	48,3	69,3
2006	449,8	479,1	501,4	537,2	29,3	51,5	87,3
2009	459	488,5	513,3	529,8	29,6	54,3	70,9
2012	455,2	476,5	508,1	531,9	21,2	52,9	76,7
2015	465,1	487,1	516,2	550	22,1	51,1	84,9
2018	449	479,8	503,7	524,7	30,9	54,8	75,7
Dif. 2015-2018	-16,1	-7,3	-12,4	-25,3	8,8	3,7	-9,2
Dif. 2003-2018	-16,3	-16,8	-9,8	-9,9	-0,5	6,5	6,4
Comprensió lectora							
2003	442,5	475,1	497,2	519,7	32,7	54,7	77,2
2006	438,4	471,3	483,8	516,1	32,9	45,4	77,7
2009	466,1	484	510,6	532,7	17,9	44,5	66,6
2012	463,3	485,6	516,2	541,4	22,3	52,9	78,1
2015	464,1	485,9	508,6	541,6	21,8	44,5	77,5
2018	-	-	-	-	-	-	-
Dif. 2003-2015	21,7	10,8	11,4	21,9	-10,9	-10,3	0,2

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

GRÀFIC 13**Evolució de les diferències de puntuacions en les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic (ISEC) a Catalunya, 2003-2018 (%)**

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

Per aprofundir en l'evolució de les desigualtats socials en els nivells d'aprenentatge, a continuació presentem dos indicadors clau, continguts en la Taula 4: la variació de puntuacions per l'increment d'una unitat de l'índex socioeconòmic i cultural (ISEC) i el percentatge de variància en les puntuacions de l'alumnat a les proves PISA explicada pel mateix ISEC.

En termes comparats, podem veure com Catalunya, respecte del conjunt d'Espanya, presenta una situació lleugerament pitjor pel que fa a les desigualtats socials en matemàtiques, tant pel que fa a la variació de puntuacions segons l'estatus socioeconòmic de l'alumnat, com a la intensitat de l'associació entre resultats i estatus. En el cas de la competència científica, però, aquestes diferències s'atenuen de manera significativa.

Si bé l'evolució d'aquests indicadors al llarg del temps ha estat erràtica, hi podem trobar algunes tendències respecte de l'onada més recent del 2018. La tendència que s'identifica més clarament és la d'una lleu millora en termes de desigualtats: tot i que s'ha produït un augment de la variació de puntuacions en matemàtiques segons l'estatus socioeconòmic respecte del 2015, observem una disminució de la seva influència en les puntuacions si comparem els valors del 2018 amb els valors de les onades 2003 i 2012 del PISA.

Aquesta reducció també s'observa en el percentatge de variància de resultats explicada per l'estatus: d'ençà del 2012 hi ha hagut una reducció de 5 punts en matemàtiques i de 4,5 punts en ciències. Així mateix, també s'observa una reducció d'aquest nivell d'associació entre resultats i estatus respecte de l'any 2015, d'1,6 i 3,3 punts per matemàtiques i ciències, respectivament. La mateixa tendència s'observa pel conjunt d'Espanya, on sembla que els nivells d'eficàcia depenguin una mica menys de l'origen social de l'alumnat.

TAULA 4

Evolució de la diferència de puntuacions per l'increment d'una unitat de l'ISEC i percentatge de variància en les puntuacions de l'alumnat explicada per l'ISEC, a Catalunya i Espanya, 2003-2018

Onada	VARIACIÓ PUNTUACIONS PER L'INCREMENT D'UNA UNITAT DE L'ISEC				% DE VARIÀNCIA EXPLICADA PER L'ISEC			
	Catalunya		Espanya		Catalunya		Espanya	
	Variància	Dif. onada prèvia	Variància	Dif. onada prèvia	Variància	Dif. onada prèvia	Variància	Dif. onada prèvia
Matemàtiques								
2003	33,3		32,9		13,8		14	
2006	30,6	-2,8	29,8	-3,1	13,6	-0,2	12,9	-1,1
2009	32	+1,5	30,4	+0,6	13,5	-0,1	13,5	+0,5
2012	34,8	+2,8	33,8	+3,4	17,5	+4	15,8	+2,4
2015	27,6	-7,2	26,9	-6,9	13,9	-3,6	14,3	-1,5
2018	31,7	+4,1	29,8	+2,9	12,3	-1,6	12,3	-2
Dif. 2003-2018	-1,6		-3,1		-1,5		-1,7	
Dif. 2012-2018	-3,1		-4		-5,2		-3,5	
Ciències								
2003	28,1		36,2		9		13,3	
2006	31,4	+3,3	31,5	-4,7	13,6	+4,6	13,9	+0,6
2009	28,4	-2,9	28,9	-2,6	11,2	-2,4	13,1	-0,8
2012	30,3	+1,9	30,5	+1,6	14,7	+3,5	13,6	+0,5
2015	28,8	-1,5	27,1	-3,5	13,5	-1,1	13,4	-0,2
2018	29,7	+1	27,2	+0,1	10,2	-3,3	10	-3,4
Dif. 2003-2018	+1,6		-9		+1,2		-3,3	
Dif. 2012-2018	-0,6		-3,3		-4,5		-3,6	

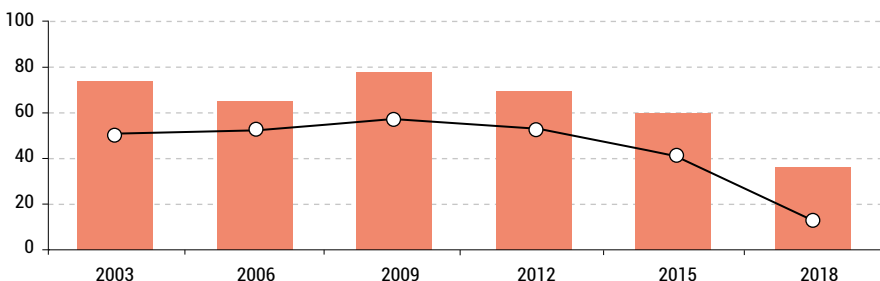
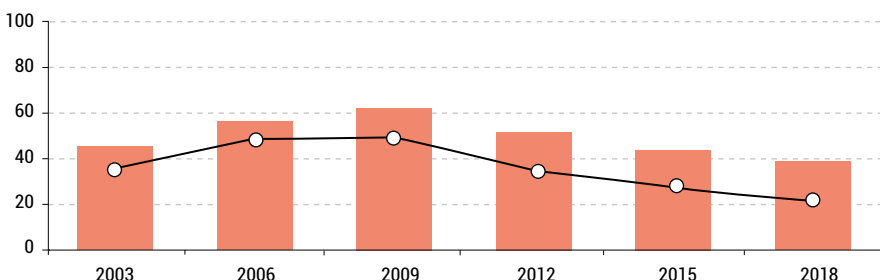
Comprensió lectora								
2003	33		31,9		13		11,4	
2006	28,6	-4,4	26,8	-5,1	11,3	-1,6	10,5	-0,9
2009	26,6	-2	29,4	+2,6	11,1	-0,2	13,6	+3,1
2012	30,6	+4	31,3	+1,9	12,1	+1	12,5	-1,1
2015	26,2	-4,4	25,9	-5,4	11,7	-0,4	12,5	0
Dif. 2003-2015	-6,9		-6,1		-1,2		+1,2	
Dif. 2009-2015	-0,4		-3,5		+0,6		-1,1	

Nota: a diferència de les elaboracions dutes a terme en l'*Anuari 2016*, enguany l'OCDE no ha facilitat els valors de l'ISEC equiparats a l'onada més recent. És per això que seguint les indicacions de l'OCDE, s'han calculat segons els valors específics de l'ISEC de cada cicle. Tots els càlculs han estat duts a terme replicant tots els pesos i utilitzant tots els valors plausibles de les competències analitzades.

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

Una altra variable que intervé en la igualtat d'oportunitats educatives és l'origen estranger de l'alumnat. Els estudiants estrangers poden veure afectades les seves condicions d'educabilitat a causa, entre molts altres factors, de les diferències en la llengua parlada a casa o de la discontinuïtat educativa, però sobretot per l'estatus socioeconòmic que presenta una part significativa del col·lectiu. A continuació mostrem tres gràfics en els quals comparem les puntuacions entre l'alumnat estranger, globals i de primera i de segona generació per separat, respecte de l'alumnat nadiu. En aquesta comparació hi presentem les diferències de puntuacions abans i després de descomptar l'efecte de l'estatus socioeconòmic.

El Gràfic 14 ens mostra l'evolució de les diferències en matemàtiques, tant a Catalunya com a Espanya, entre els estudiants nadius i els estudiants estrangers, incloent-hi tant els de primera com els de segona generació. Hi observem com d'ençà de l'any 2003 hi ha hagut una tendència de reducció de les diferències entre alumnat nadiu i estranger, motiu que va fer que l'any 2018 s'arribés a una diferència de només 14,6 punts, després de descomptar l'efecte de l'ISEC (és una diferència no significativa

GRÀFIC 14**Diferències de puntuacions en matemàtiques entre estudiants nadius i estrangers, Catalunya i Espanya, 2018****Catalunya****Espanya**

■ Diferència bruta de puntuacions entre estudiants nadius i estrangers
 — Diferència de puntuacions entre nadius i estrangers descomptant l'índex socioeconòmic de l'alumnat

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

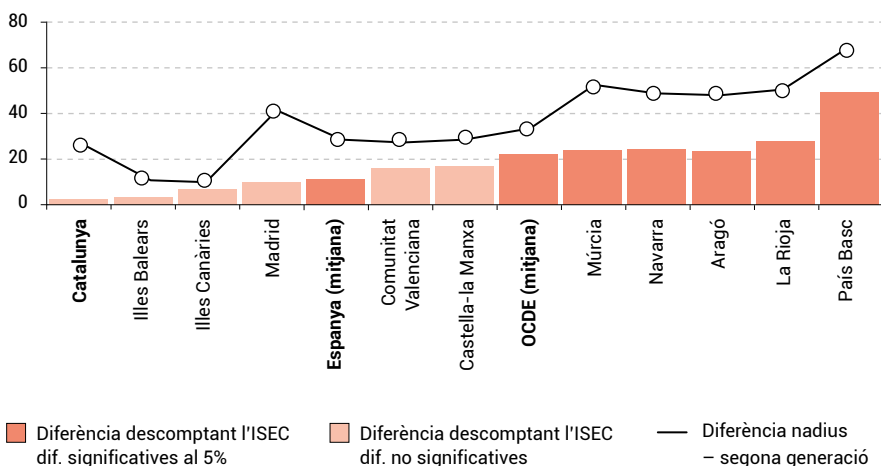
al 5%, però sí al 10%). Aquesta diferència significa una reducció de fins a 41,4 punts respecte del 2009, any en què es va arribar a la diferència més alta de totes les edicions del PISA.

Espanya mostra una tendència similar, si bé ho fa mostrant unes variacions més moderades entre onades. En totes les onades fins a l'any 2015, Catalunya ha mostrat una situació més desigual respecte del conjunt d'Espanya. De fet, no ha estat fins l'any 2018 que la situació s'ha invertit,

motiu que ha fet que les diferències entre nadius i estrangers a Espanya superi els valors observats a Catalunya. En concret, després de descomptar l'efecte de l'ISEC, a Catalunya les diferències entre nadius i estrangers són gairebé 7 punts menors que a Espanya (21,5 vs. 14,6 punts).

Per tal d'aprofundir en les diferències entre l'alumnat nadiu i estranger, convé diferenciar entre l'alumnat estranger nascut a Catalunya i a Espanya (estudiants de segona generació) i l'alumnat nascut fora (estudiants de primera generació). Si bé és cert que continuen essent grups molt heterogenis, el fet de diferenciar entre primera i segona generació ens ajuda a interpretar millor els resultats. De fet, separar les anàlisis segons aquest criteri ens permet diferenciar realitats distintes, associades a problemàtiques diverses, que influeixen els processos d'escolarització de maneres diverses.

En primer lloc, el Gràfic 15 conté les diferències de l'alumnat estranger de segona generació respecte dels estudiants nadius. Catalunya, en aquest cas, és la comunitat autònoma que mostra una situació comparada més positiva. Les diferències entre els dos col·lectius són significatives, però desapareixen després de descomptar la influència que té l'estatus socioeconòmic en el rendiment. Concretament, es passa d'una diferència de 24,6 punts a només una d'1,6 punts, una diferència estadísticament no significativa. Això significa que, en el cas de Catalunya, el sistema educatiu aconsegueix compensar les dificultats de l'alumnat estranger de primera generació que no tenen relació amb el seu origen social i econòmic. O bé, dit d'una altra manera, les dificultats que es troben els estudiants de segona generació en el seu procés d'escolarització tenen a veure amb el seu context social i econòmic, més que no pas amb altres factors.

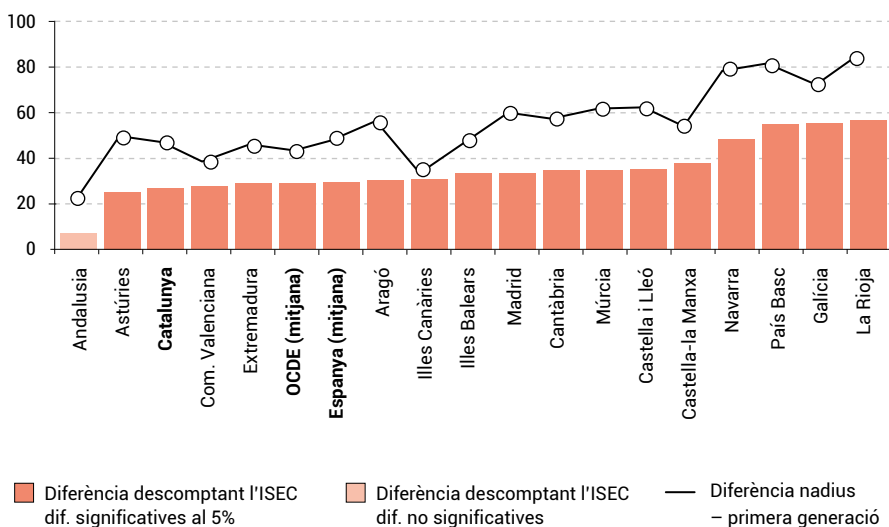
GRÀFIC 15
Diferències de puntuacions en matemàtiques entre estudiants nadius i estrangers de segona generació, 2018

Nota: s'han exclòs de les anàlisis les comunitats amb menys del 3% d'alumnat de segona generació.
 Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

La situació també és positiva quan comparem la situació de Catalunya amb la resta de comunitats autònomes, pel que fa a diferència de puntuacions entre l'alumnat nadiu i els estudiants estrangers de primera generació (Gràfic 16). Catalunya és, de fet, la tercera comunitat amb unes diferències més contingudes, darrere d'Andalusia i Astúries. Malgrat que la situació comparada sigui bona, i en contrast amb les diferències entre nadius i alumnat de segona generació, les diferències entre nadius i estrangers de primera generació són de gairebé 30 punts, fet que equivaldria a gairebé un curs acadèmic. Les comunitats que mostren una situació de més desigualtat segons l'origen immigrat, són La Rioja, Galícia, el País Basc i Navarra.

GRÀFIC 16

Diferències de puntuacions en matemàtiques entre estudiants nadius i estrangers de primera generació, 2018

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

Condicionants d'origen social i indicadors socials

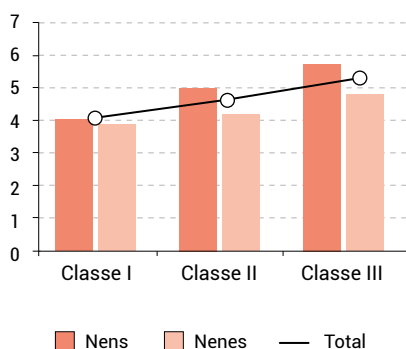
El capital socioeconòmic incideix, com hem vist, en les oportunitats educatives de les persones en el marc de sistemes educatius reglats. Tanmateix, la seva influència va més enllà del sistema educatiu formal i engloba l'àmbit del lleure i de l'educació no formal (accés i tipus d'activitats). En aquest apartat ens ocupem dels estils d'oci dels infants i els joves, i els posem en relació amb la classe social a què pertanyen. Entenem que aquests estils estan associats amb les condicions d'educabilitat i el desenvolupament social i psicològic d'infants i joves. Aquestes condicions, al mateix temps, estan associades amb les competències desenvolupades a l'escola i als instituts i amb les perspectives de continuïtat en el sistema educatiu.

Tal com avançàvem a l'*Anuari* anterior, les dades de l'Enquesta de salut de Catalunya tornen a evidenciar que els infants d'entorns menys afavorits tendeixen a dedicar més temps a activitats de tipus sedentari. D'una banda, observem diferències en l'oci actiu segons la classe social (Gràfic 17): mentre que els infants de classe social baixa són els que passen més temps en espais d'oci no estructurat, jugant al parc o al carrer (5,3 hores vs. 4 hores), els infants i joves de famílies de classe alta passen més temps duent a terme activitats extraescolars esportives (3,2 hores vs. 1,9 hores). En aquest cas, s'observa una tendència diferencial segons el sexe: les noies de classe alta tendeixen a fer el mateix temps d'activitat esportiva que els nois de la mateixa classe, però no succeeix el mateix entre els nois. Els nois de classe baixa en fan de mitjana 4 hores més que les noies de la mateixa classe.

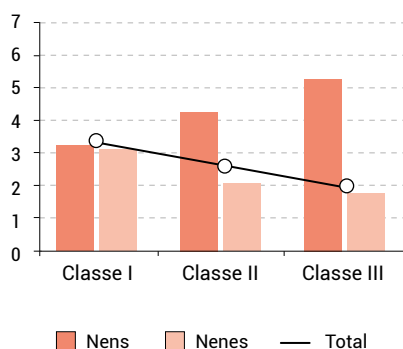
GRÀFIC 17

Activitats d'oci actiu, segons classe social i sexe, 2018-2019

Hores/setmana jugant al parc o al carrer
Nens i nenes de 3 a 14 anys

H/setmana act. extraescolars esportives
Nens i nenes de 3 a 14 anys

Nota: grups de classe social segons els nivells d'ocupació: classe I. Directors i gerents i professionals universitaris; classe II. Ocupacions intermèdies i treballadors per compte propi; classe III. Treballadors manuals.

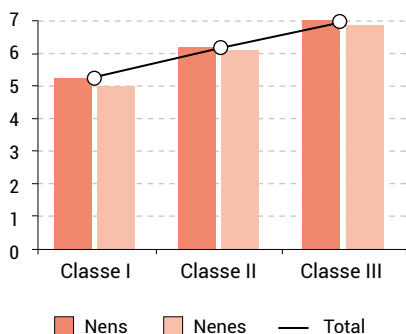
Font: elaboració a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya 2019. Departament de Salut.

En l'oci passiu, en funció de la classe social, només es veuen diferències en el temps que passen els infants i joves veient la televisió (Gràfic 18). Els nens i nenes de classe III es passen aproximadament dues hores més que els infants de classe I davant de la televisió (7,1 hores vs. 5,2 hores). D'altra banda, no s'observen diferències en el temps que passen jugant amb videojocs o amb l'ordinador.

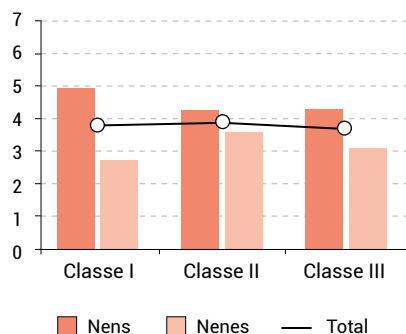
GRÀFIC 18

Activitats d'oci passiu, segons classe social i sexe, 2018-2019

Hores/setmana de televisió
Nens i nenes de 3 a 14 anys

H/setmana jugant amb videojocs o ordinador
Nens i nenes de 3 a 14 anys

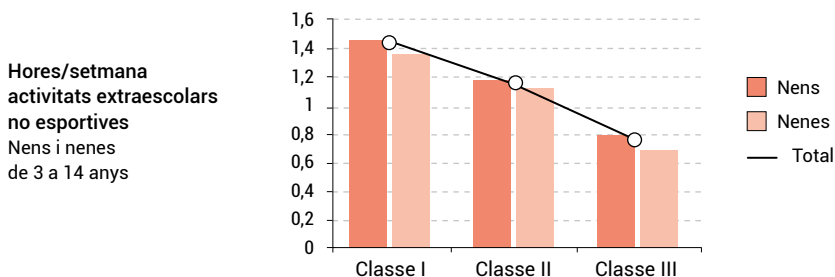
Nota: grups de classe social segons els nivells d'ocupació: classe I. Directors i gerents i professionals universitaris; classe II. Ocupacions intermèdies i treballadors per compte propi; classe III. Treballadors manuals.

Font: elaboració a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya 2019. Departament de Salut.

D'altra banda, també s'observen diferències pel que fa al temps dedicat a activitats extraescolars no esportives (Gràfic 19). En aquest cas, els infants i joves de classe social alta dediquen el doble de temps a activitats no esportives (1,4 hores vs. 0,7 hores). Aquestes activitats engloben totes aquelles activitats de reforç acadèmic, d'idiomes, de música, etc., algunes de les quals solen ser econòmicament més costoses que les activitats esportives, fet que podria explicar part de les diferències observades.

GRÀFIC 19

Activitats extraescolars no esportives, segons classe social i sexe, 2018-2019

Nota: grups de classe social segons els nivells d'ocupació: classe I. Directors i gerents i professionals universitaris; classe II. Ocupacions intermèdies i treballadors per compte propi; classe III. Treballadors manuals.

Font: elaboració a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya 2019. Departament de Salut.

En resum, podem dir que els infants i adolescents de classes socials més elevades tendeixen a dedicar més temps de la setmana a activitats extraescolars esportives i no esportives, mentre que els infants de classes socials més baixes solen passar més temps jugant al parc o al carrer. Els nens i nenes de famílies socialment més afavorides són els que duen a terme activitats estructurades que teòricament contribuirien a un millor desenvolupament social, físic i acadèmic, mentre que els grups socialment desafavorits duen a terme activitats de lleure no estructurades, informals, com ara jugar al parc o al carrer.

Condicions de salut i educació

Les edicions anteriors de l'*Anuari* han permès evidenciar la forta relació que hi ha entre classe social i estat de salut, l'evolució globalment positiva dels indicadors de salut i també el risc que suposen els períodes de crisi econòmica per a les condicions de salut de la població.

Precisament, la crisi de la pandèmia de la covid-19 planteja nombrosos interrogants en el camp de la salut, no només pels evidents efectes directes que té en les condicions de salut de la població i pels probables efectes generats en el benestar a causa de les conseqüències econòmiques de la pandèmia, sinó també pels probables efectes diferencials de la pandèmia en funció de la classe social o per l'impacte en les decisions relatives a la despesa pública i privada, entre d'altres. Cal afegir-hi, a més a més, la incidència de la pandèmia en el normal desenvolupament dels cursos 2019-2020 i 2020-2021 i els seus possibles efectes sobre els aprenentatges i les trajectòries formatives de l'alumnat.

Evolució de les condicions de salut

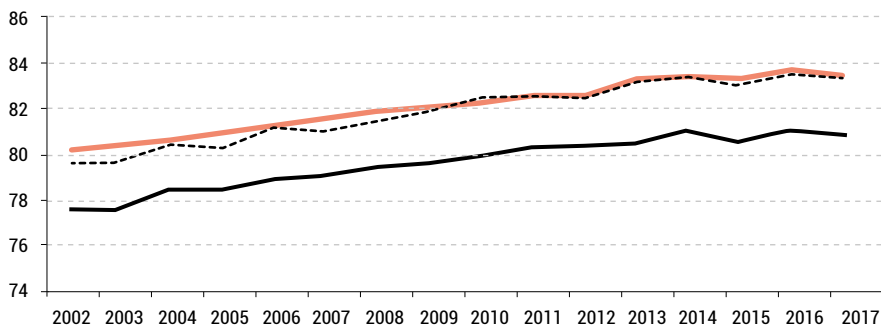
Pel que fa a l'evolució de dos dels principals indicadors de salut, l'esperança de vida i la taxa de mortalitat infantil, l'evolució positiva que hi ha durant les dues darreres dècades està tendint a un cert estancament en els darrers quatre anys observats. El Gràfic 20 mostra com les taxes d'esperança de vida a Catalunya, Espanya i la Unió Europea segueixen una tendència sostinguda de creixement fins l'any 2014, i que a partir d'aleshores s'estabilitza. La pandèmia de la covid-19, probablement, capgirarà la tendència creixent dels darrers vint anys.

La posició positiva de Catalunya respecte del conjunt de la Unió Europea i d'Espanya es manté tant pel que fa a l'esperança de vida com a la mortalitat infantil. Catalunya presenta uns millors indicadors de salut respecte de la mitjana europea i, per molt poc també, respecte del conjunt

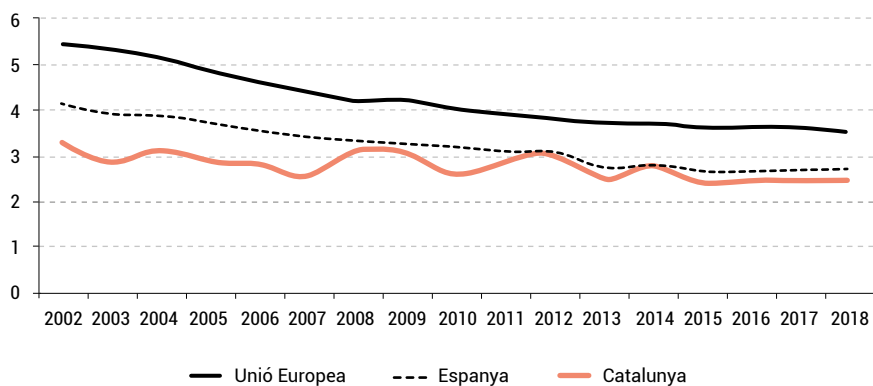
GRÀFICS 20 i 21

Evolució de la taxa de risc de pobresa per edats a Catalunya, 2002-2015

Esperança de vida

Taxa de mortalitat infantil (%)

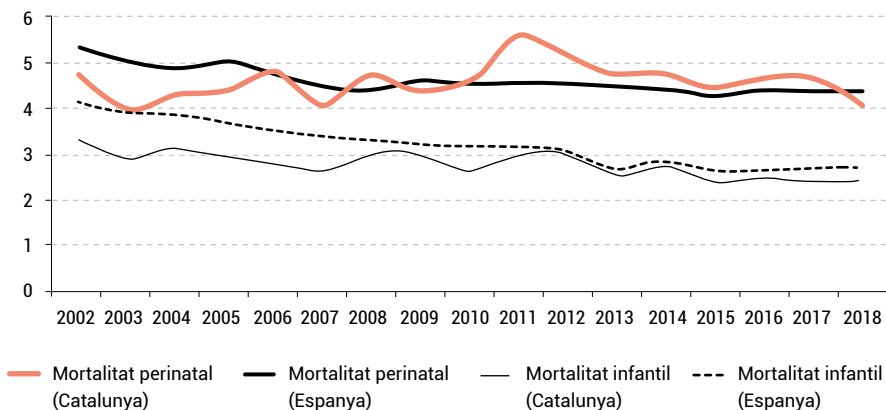
Font: Eurostat, Idescat i Departament de Salut.

de l'estat espanyol. Com a tendència general, les persones que viuen a Catalunya viuen de mitjana uns dos anys i mig més que el conjunt de la Unió Europea.

Com a indicadors de la qualitat dels serveis maternoinfantils, en el Gràfic 21 s'hi mostren les taxes de mortalitat infantil i de mortalitat perinatal, tant a Catalunya com en el conjunt de l'estat espanyol. En les edicions

GRÀFIC 22

Evolució de les taxes de mortalitat infantil i perinatal a Catalunya i Espanya, 2002-2018 (%)

Font: Idescat.

anterior de l'*Anuari* hi vam veure com, a partir de l'any 2008, la taxa de mortalitat perinatal augmentava significativament i superava la taxa mitjana espanyola. L'any 2018, però, aquests nivells de mortalitat perinatal a Catalunya tornen a situar-se per sota de la mitjana espanyola.

En l'edició anterior de l'*Anuari* hi apuntàvem que, malgrat la crisi econòmica, la percepció de la població sobre el propi estat de salut era més positiva l'any 2015 que just abans d'iniciar la crisi econòmica. Mentre que l'any 2006 al voltant del 70%-80% de la població percebia que el seu estat de salut era bo o molt bo, aquesta proporció girava al voltant del 75%-85% deu anys més tard. D'ençà de l'any 2016, però, s'observa una tendència decreixent en el cas de Catalunya. L'any 2018, un 80,4% de la població catalana declarava que tenia un estat de salut bo o molt bo, tal com succeïa l'any 2010, en plena crisi econòmica (vegeu la Taula 5 i el Gràfic 23). Caldrà veure l'evolució de la situació actual d'emergència sanitària per valorar en quina mesura ha afectat negativament l'autopercepció de l'estat de salut de la població catalana, espanyola i europea.

TAULA 5

Evolució de l'autopercepció positiva de l'estat de salut (molt bo o bo) de la població de 16 anys o més a Catalunya, Espanya i la UE-28, 2004-2018 (%)

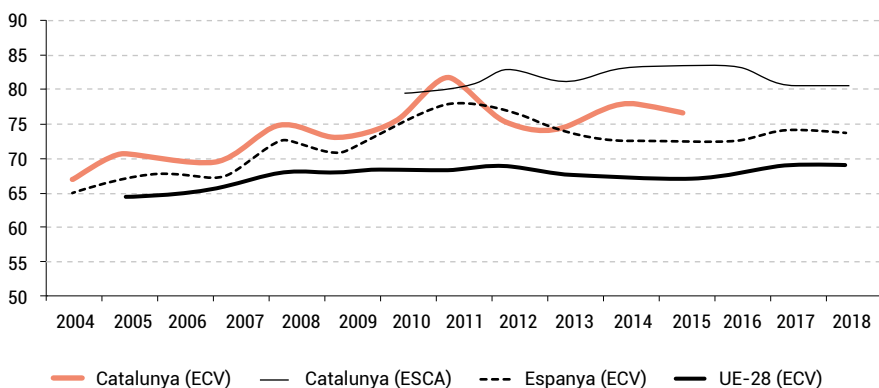
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
L'autopercepció positiva de l'estat de salut															
Catalunya (ESCA) ¹	78,3	-	78,6	-	-	-	79,3	80,1	82,8	81,1	83,2	83,3	83,4	80,7	80,4
Catalunya (ENS)	-	-	69,6	-	-	-	-	77	-	-	-	-	-	73,6	-
Catalunya (ECV)	65,3	70,3	69,9	69,7	75	72,9	75,6	81,5	75,3	74,6	77,8	76,8	-	-	-
Espanya (ECV)	64,8	67	67,9	67,6	72,6	70,8	74,5	78	76,8	73,8	72,8	72,6	72,5	74,2	73,7
UE-28 (ECV) ²	-	64,3	64,8	66	68	67,9	68,5	68,4	68,9	67,7	67,4	67	67,6	69,1	68,9

¹ La dada del 2004 correspon a l'ESCA 2002. ² Les dades de la UE-28 corresponen a UE-27 en el període 2005-2009.

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA) (Departament de Salut), Enquesta Nacional de Salut (ENS) (INE) i Enquesta de condicions de vida (INE).

GRÀFIC 23

Evolució de l'autopercepció positiva de l'estat de salut (molt bo o bo) de la població de 16 anys o més a Catalunya, Espanya i la UE-28, 2004-2018 (%)

Nota: La dada del 2004 correspon a l'ESCA 2002. Les dades de la UE-28 corresponen a UE-27 en el període 2005-2009.

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA) (Departament de Salut) i Enquesta de condicions de vida (INE).

Catalunya continua mostrant una situació favorable en comparació amb els altres àmbits territorials pel que fa a l'estat de salut percebut. Prop més d'un 80 % dels catalans perceben que la seva salut és bona o molt bona, mentre que, a Espanya i a la Unió Europea, aquest percentatge se situa en el 73,7% i el 68,9%, respectivament. La situació a Catalunya sembla que ha empitjorat durant els darrers dos anys observats, a diferència del que succeeix a Espanya i a la Unió Europea.

Pel que fa a la població infantil, és destacable l'evolució negativa que hi ha en la prevalença de problemes de salut mental. La probabilitat de tenir un trastorn mental entre els infants de 4 a 14 anys s'ha incrementat durant els darrers anys, del 3,6 % corresponent al curs 2011-2012 al 5,9% corresponent al curs 2017-2018 (vegeu la Taula 6). Durant aquest període, també s'ha incrementat el nombre de pacients atesos en serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil (vegeu la Taula 7).

TAULA 6
Evolució dels indicadors de salut de la població de 0 a 14 anys a Catalunya, 1994-2018 (%)

INDICADORS	EDAT	1994	2002	2006	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Percepció positiva de l'estat de salut	0-14 anys	95,8	96,3	97,1	96,3	96,6	96,4	96,3	96,8	97,7	97	96,6
Excés de pes (sobrepès + obesitat)	6-12 anys	-	-	41,9	38,8	35,4	31,1	30,4	32,8	34,2	36,3	35,6
Sobrepès	6-12 anys	-	-	25,1	24,8	22,7	21	18,7	19,1	22,2	24,8	25
Obesitat	6-12 anys	-	-	16,8	14	12,7	10,1	11,7	12,6	12,1	11,5	10,5
Probabilitat de tenir un trastorn mental	4-14 anys	-	-	6,8	3,7	3,6	4,4	4,5	4,2	4,7	5,1	5,9
Malaltia o problema de salut crònic	0-14 anys	-	-	-	11,9	13	15,4	15,6	13,4	12	12,6	13
Limitació a causa d'un problema de salut	0-14 anys	-	-	-	2,6	2,2	3,3	3,7	2,8	2,6	3	3,5
Discapacitat	0-14 anys	2,1	3	3,7	2,5	2,1	2	4,1	2,6	2,7	2,6	2,3
Exposició al fum ambiental del tabac a casa	0-14 anys	-	-	-	22,9	19,8	18,4	18,1	17,1	16,3	14,7	11,6
Oci actiu	3-14 anys	-	-	-	37,6	40,3	38	38,1	37,5	30,6	31,2	35,1
Mobilitat segura	0-14 anys	-	-	-	-	-	-	-	-	93,7	94,5	96,8
Consum freqüent de productes hipercalòrics	3-14 anys	-	-	40,6	27,6	24,9	24,7	24,3	27,5	33	32,3	29,8
Raspallada de les dents mínim dos cops al dia	5-14 anys	-	-	44,2	51,2	49,1	52,8	57,9	56,7	53,7	54,8	59,4

Font: Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA) (Departament de Salut).

TAULA 7
Evolució dels pacients atesos en serveis ambulatoris de salut mental infantil i juvenil, 2010-2018

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pacients atesos	54.570	54.155	57.373	58.570	60.704	64.780	63.330	66.501	63.936
Pacients atesos per cada 1.000 infants	40,4	39,6	41,4	42,1	43,7	46,6	45,4	46	48,8
Visites per pacient atès	6,5	6,5	6,6	6,4	6,3	6,3	6,5	6,3	7,2
Visites per pacient atès (mitjana CSMIJ)	6,4	6,5	6,6	6,4	6,2	6,1	6,3	6,3	7,2
Nombre de visites	355.285	352.843	376.981	374.414	384.876	411.226	411.681	420.161	461.218
% infants de 12 a 17 anys	43,9	45,3	46,5	47,5	51,7	52,9	54,2	54,2	55

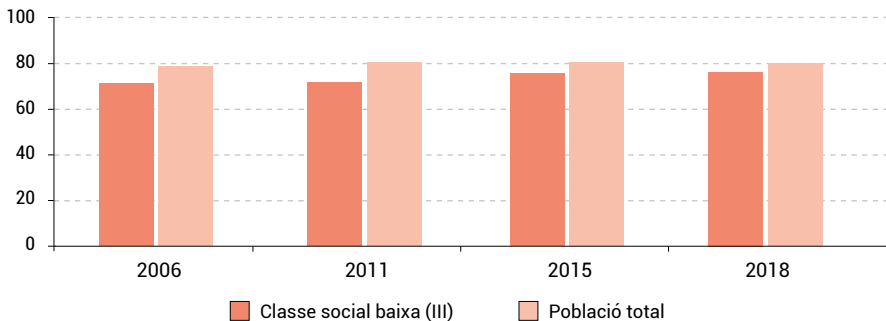
Font: informe sobre els drets dels infants 2019, Síndic de Greuges de Catalunya.

La relació entre les condicions de salut, la classe social i el nivell d'instrucció

La relació entre estat de salut i classe social s'evidencia quan es compara l'autopercepció positiva de l'estat de salut de la classe social baixa amb la del conjunt de la població (vegeu el Gràfic 24). Val a dir, però, que la diferència que hi ha presenta una tendència positiva: mentre que l'any 2011 era de 7,7 punts, en plena crisi econòmica, l'any 2018 ja és de 3,6 punts. En els propers mesos caldrà veure com es comportarà l'impacte de la situació pandèmica actual, la qual tendeix a afectar les classes socials més vulnerables.

GRÀFIC 24

Evolució de l'autopercepció positiva de l'estat de salut de la població de 16 o més anys per classe social a Catalunya, 2006-2018 (%)

Font: elaboració a partir de l'Enquesta de salut de Catalunya (Departament de Salut).

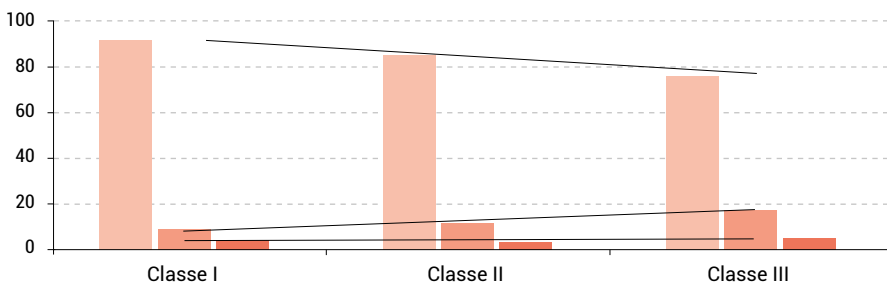
La percepció del propi estat de salut no només està associada a la classe social, sinó també al nivell d'instrucció de la població (vegeu el Gràfic 25). De manera similar a la tendència apuntada en l'*Anuari* anterior, el 90% de les persones amb estudis universitaris percep la seva salut com a bona o molt bona, mentre que entre les persones amb estudis primaris aquest percentatge es redueix fins al 60%. Els darrers anys, la diferència entre les persones amb estudis superiors i les que tenen estudis primaris ha

tendit a augmentar. Aquesta dada ens confirma, un cop més, que nivells més elevats d'inversió en educació poden contribuir a un increment del benestar de la població.

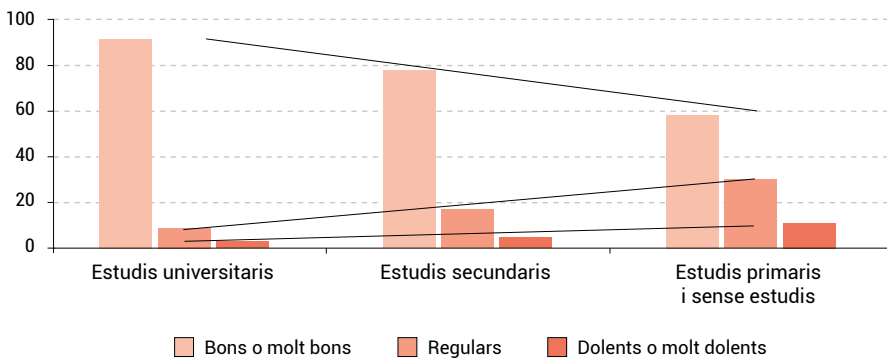
GRÀFIC 25

Autopercepció de l'estat de salut de la població a Catalunya per classe social i nivells d'instrucció, 2018 (%)

Classe social

Nivells d'instrucció

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2018 (Departament de Salut).

TAULA 8
Indicadors de salut de la població de 0 a 14 anys a Catalunya per classe social i nivells d'instrucció, 2018 (%)

	Edat	Total	CLASSE SOCIAL			NIVELLS D'ESTUDI PROGENITOR		
			Classe I	Classe II	Classe III	Universitaris	Secundaris	Primaris o sense estudis
Percepció positiva de l'estat de salut	0-14 anys	96,6	97,8	98	96	97,9	96,4	93,2
Tenir excés de pes (sobrepès + obesitat)	6-12 anys	35,6	25,9	34,9	40	25,9	39,8	46,4
Tenir sobrepès	6-12 anys	25	22	26,9	25,8	18	27,4	36,4
Tenir obesitat	6-12 anys	10,5	3,9	8	14,1	7,9	12,5	10
Probabilitat de tenir un trastorn mental	4-14 anys	5,9	2,9	7,1	6,9	1,9	7,6	7,4
Tenir una malaltia o problema de salut crònic	0-14 anys	13	12,6	13,3	12,8	12,2	13	15,9
Tenir limitació a causa d'un problema de salut	0-14 anys	3,5	0,9	5,2	3,9	1,7	4,3	5,1
Tenir discapacitat	0-14 anys	2,3	1,1	3,9	2,2	1,4	2,5	3,4

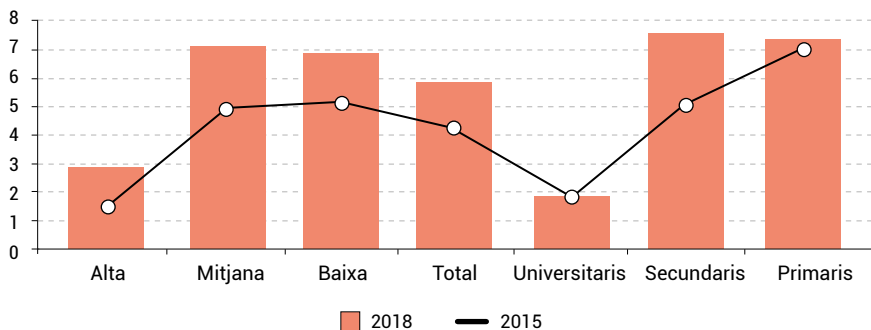
Font: Enquesta de salut de Catalunya 2017-2018 (Departament de Salut).

Les diferències en l'autopercepció de l'estat de salut en funció de la classe social i el nivell d'instrucció també s'observen en altres àmbits de la salut, com per exemple el de la salut mental, l'obesitat o la discapacitat.

Un dels àmbits associats a les crisis sistèmiques, ja sigui de caire econòmic o sanitari, és el dels problemes de salut mental. L'Enquesta de Salut de Catalunya (ESCA) inclou una versió del qüestionari de salut general de Golberg (GHQ-12) per a la detecció de trastorns mentals en la població de 15 anys i més, mesurada com la probabilitat de patir un trastorn mental del tipus ansietat o depressió. Tal com ja s'ha esmentat, si parlem de la població infantil i juvenil, d'ençà l'any 2011, el risc de patir problemes de salut mental ha anat augmentant al llarg del temps (Taula 2). En aquesta línia, la Taula 4 i el Gràfic 26 confirmen l'associació significativa que hi ha entre el risc de tenir un trastorn mental i la classe social i el nivell d'instrucció dels progenitors. Així, per exemple, els fills de progenitors amb estudis universitaris tenen una probabilitat gairebé quatre vegades inferior de patir un trastorn mental que els infants els progenitors dels quals tenen estudis primaris o secundaris.

GRÀFIC 26

Evolució de la probabilitat de patir un problema de salut mental en la població de 4 a 14 anys, per classe social i per nivell d'estudis de la mare, Catalunya, 2015-2018 (%)

Després de la situació de confinament a què ha estat sotmesa tota la població catalana durant els mesos de primavera d'enguany, caldrà veure com es comporten els indicadors de salut que hem revisat en l'apartat anterior per valorar la magnitud de la crisi sanitària actual.

Despesa pública i privada en salut

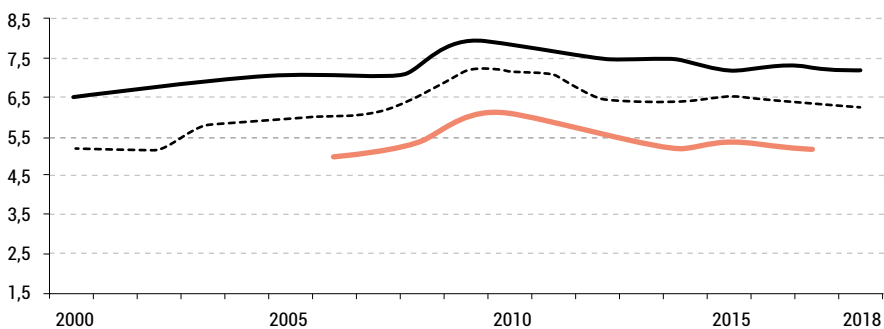
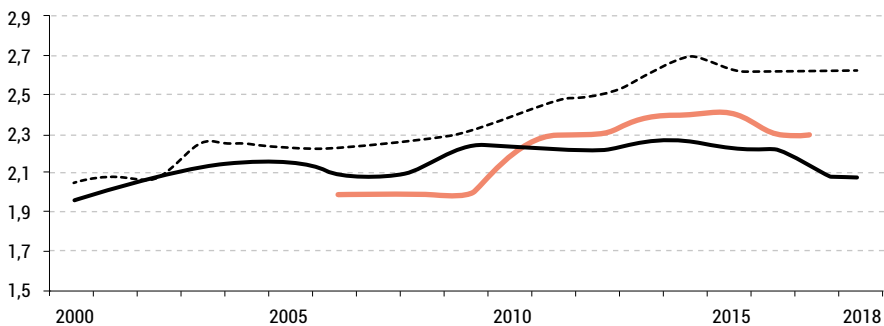
També caldrà veure quina és la resposta a curt i mitjà termini de l'administració per fer front a l'emergència sanitària amb les polítiques de cobertura sanitària. L'evolució de la despesa sanitària pública i privada a Catalunya experimentarà canvis a partir de la pandèmia de la covid-19. Si es confirmen els efectes diferencials de la pandèmia segons les classes socials, durant els propers mesos la despesa pública en sanitat serà clau per fer front i compensar la influència dels condicionants d'origen social en les condicions de salut de la població.

Per ara, val a dir que l'esforç inversor en salut amb relació al PIB a Catalunya presenta una tendència de lleu disminució durant els darrers anys (vegeu la Taula 9), lluny del 6% sobre el PIB de despesa pública de l'any 2009, abans de la crisi econòmica. Aquest esforç inversor es troba lluny del 7,2% que hi ha al conjunt de la Unió Europea.

TAULA 9**Evolució de la despesa pública i privada en salut a Catalunya, Espanya i la Unió Europea, 2012-2018 (%)**

	DESPESA PÚBLICA SOBRE EL PIB						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Catalunya	5,6	5,4	5,2	5,4	5,3	5,2	–
Espanya	6,5	6,4	6,4	6,5	6,4	6,3	6,2
Unió Europea-15	7,5	7,4	7,4	7,2	7,3	7,2	7,2
	DESPESA PRIVADA SOBRE EL PIB						
Catalunya	2,3	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	–
Espanya	2,5	2,6	2,7	2,6	2,6	2,6	2,6
Unió Europea-15	2,2	2,3	2,3	2,2	2,2	2,1	2,1
	DESPESA PÚBLICA PER CÀPITA						
Catalunya	1.755,3	1.784,3	1.812,5	1.964,5	2.024,7	2.023	–
Espanya	1.967,9	1.962,8	2.008,3	2.154,1	2.207,8	2.276,7	2.341,4
Unió Europea-15	3.027,3	3.082,9	3.125,9	3.190,1	3.303	3.413,8	3.519,9
	DESPESA PRIVADA PER CÀPITA						
Catalunya	743	794,7	843,9	870,2	887	908,9	–
Espanya	758,5	801,4	844,5	870,5	897,8	947,4	981,2
Unió Europea-15	847,9	880,9	897,1	915,2	924,4	950,3	972,6

Font: Departament de Salut segons la metodologia emprada pel System of Health Accounts (OECD i OMS).

GRÀFIC 27**Evolució de la despesa sanitària pública i privada sobre el PIB, per àmbit territorial, 2000-2018 (%)****Despesa pública en salut****Despesa privada en salut**

— Unió Europea - - - Espanya — Catalunya

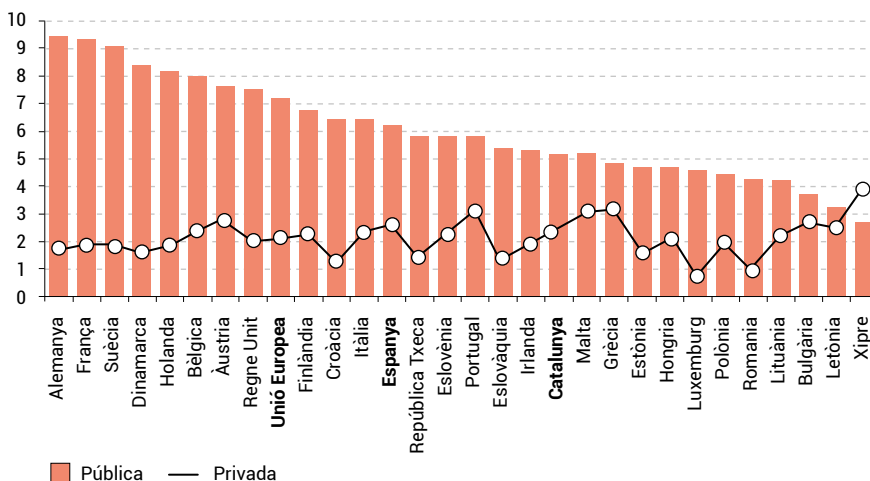
Font: Departament de Salut segons la metodologia emprada pel System of Health Accounts (OECD i OMS). (Espanya i Unió Europea: Global Health Expenditure Database (Banc Mundial i OMS) fins l'any 2011).

En termes comparats, Catalunya es troba en la divuitena posició en despesa sanitària pública (vegeu el Gràfic 28). Espanya mostra un nivell de finançament significativament superior, amb una despesa que supera Catalunya en més d'un punt percentual sobre el PIB, tot i que s'equilibra quan es pren com a referència la despesa per càpita. En tot cas, Catalunya se situa molt lluny dels països amb més despesa, com és el cas d'Alemanya, França, Suècia, Dinamarca, Holanda i Bèlgica, tots per sobre del 8% del PIB.

El sistema de finançament autonòmic, que no pren en consideració el PIB de les comunitats autònomes a l'hora de transferir recursos, condiciona la posició comparada de Catalunya en indicadors que relacionen la inversió en salut en funció del nivell de riquesa.

GRÀFIC 28

Despesa sanitària pública i privada sobre el PIB per països europeus, 2017 (%)

Nota: Malta, Bulgària, Romania, Xipre i Croàcia segons dades de la Global Health Expenditure Database (Banc Mundial i OMS) corresponent al 2014.

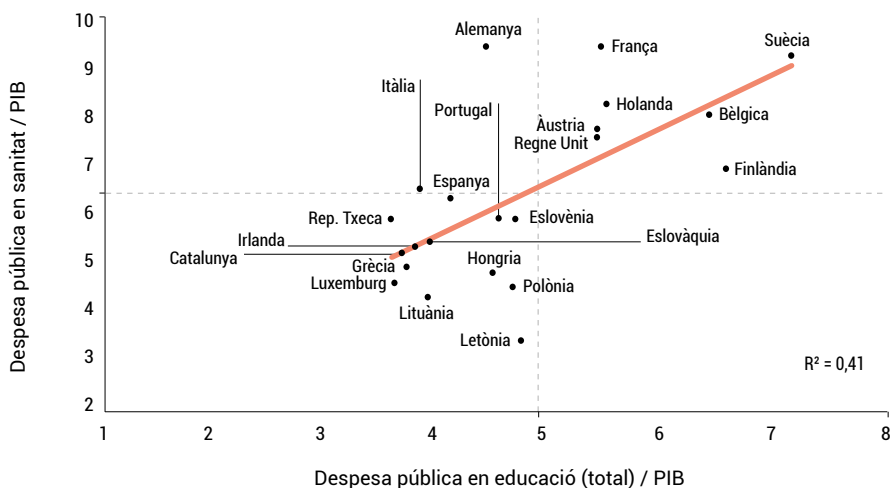
Font: Departament de Salut segons la metodologia emprada pel System of Health Accounts (OECD i OMS).

Pel que fa a la despesa privada, Catalunya es troba per sobre de la mitjana de la Unió Europea amb un 2,3% sobre el PIB. En aquest cas, Espanya també mostra un nivell superior de finançament privat de la sanitat, amb un 2,6%, just per darrere dels països amb més despesa privada com ara Xipre, Bulgària, Letònia, Portugal, Grècia i Malta.

Finalment, el Gràfic 29 constata com els nivells de despesa pública en salut estan associats de manera significativa a la despesa pública en educació. Concretament, podem dir que els nivells de despesa sanitària estan associats en un 41% amb els de despesa educativa, essent dos eixos clau dels sistemes de benestar social. Catalunya se situa en el quadrant inferior esquerre, per sota dels nivells mitjans d'inversió del conjunt dels països europeus, tant en sanitat com en educació. Espanya mostra un nivell d'inversió semblant en educació, mentre que es troba en la mitjana dels països europeus (no pas de la UE) en despesa sanitària.

GRÀFIC 29

Despesa sanitària pública sobre el PIB i despesa pública en educació sobre el PIB, per països europeus, 2017 (%)

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat, OECD Statistics i Eurostat.

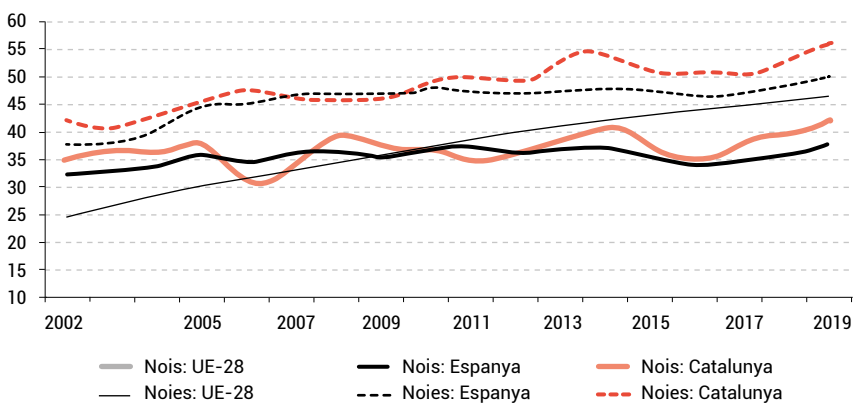
Gènere

Desigualtats de gènere en les trajectòries formatives

El gènere és un dels factors que més incideix, conjuntament amb l'origen social, en les desigualtats dels resultats educatius de la població. El primer indicador fa referència a l'obtenció d'estudis superiors, el qual evidencia que les dones tendeixen a allargar més les trajectòries formatives i a assolir un nivell d'instrucció més elevat que els homes. En el Gràfic 30, que compara el percentatge d'homes i dones entre 30 i 34 anys amb instrucció superior, es posa en evidència aquesta diferència, en els tres àmbits territorials comparats.

GRÀFIC 30

Evolució de la taxa de població de 30 a 34 anys amb nivell d'instrucció superior per sexe i àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2002-2019 (%)

Font: Eurostat.

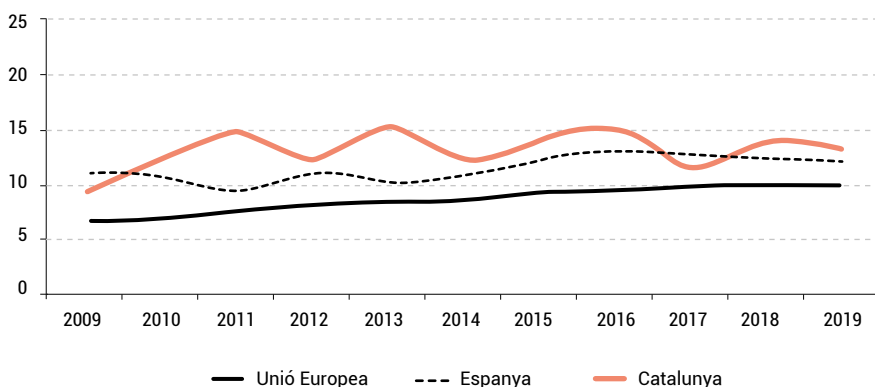
A Catalunya, l'any 2019, es va arribar al 57% de dones d'entre 30 i 34 anys amb estudis superiors, per sobre de la mitjana espanyola i europea, que és del 51% i el 47%, respectivament. Malgrat la disminució que es va produir entre els anys 2013 i 2015, la tendència positiva experimentada els

darrers anys ha fet que enguany ja s'hagi superat, en 3 punts percentuals, la taxa que hi havia el 2013, i que la diferència de la taxa de dones amb estudis superiors a Catalunya respecte de la taxa d'Espanya i del conjunt de països europeus s'hagi ampliat. Concretament, d'ençà de l'any 2015, s'ha incrementat en un 14 %, mentre que a Espanya i a Europa l'increment ha estat del 8 %. D'altra banda, la taxa d'homes amb estudis superiors a Catalunya també s'ha incrementat de manera significativa, ja que ha arribat al 43,9 %, lleugerament per sota de la taxa europea de noies amb estudis superiors (46,7 %). Malgrat que a Espanya i a la UE la taxa de nois amb instrucció superior també s'ha incrementat, d'un 11 % i d'un 8 %, respectivament, l'increment a Catalunya ha estat netament superior, fins a un 22 %. Aquest increment es tradueix en una ampliació de les diferències respecte del conjunt d'Europa (+7,3 punts) i respecte d'Espanya (+5,4 punts).

A diferència de l'*Anuari* anterior, a Catalunya s'hi ha assolit, tant pels homes com per les dones, l'objectiu de l'Estratègia Europa 2020, el qual situa el llistó en el 44 % de població amb estudis superiors. En el cas de les dones, Catalunya se situa 13 punts per sobre de l'objectiu fixat, mentre que, en el cas dels homes, s'acompleix aquest objectiu per primer cop. A Espanya s'aconsegueix aquesta meta per a les dones, mentre que els homes es troben a 5,5 punts d'assolir-la. Després d'un increment significatiu de les diferències en la taxa d'instrucció superior entre homes i dones d'ençà de l'inici de la crisi econòmica fins l'any 2016, podem dir que, des d'aleshores, hi ha hagut una lleugera tendència que es redueixin (Gràfic 31). En el cas d'Espanya, s'han reduït menys d'1 punt, mentre que a Catalunya la disminució ha estat de gairebé 2 punts (13,2 punts l'any 2019, respecte dels 15 punts l'any 2016). En canvi, la tendència a Europa ha estat de creixement fins l'any 2017, quan s'ha estancat entorn als 10 punts durant tres anys consecutius. Com en l'*Anuari* anterior, les diferències entre homes i dones continuen essent més accentuades a Catalunya, on hi ha 13,2 punts percentuals més de dones amb estudis superiors, mentre que a Espanya i en el conjunt dels països europeus, aquesta diferència és de 12,3 i 10,1 punts, respectivament.

GRÀFIC 31

Evolució de la diferència de la taxa de població de 30 a 34 anys amb nivell d'instrucció superior per sexe i àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2008-2018 (%)

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat i Idescat.

Si observem la tendència de l'abandonament prematur dels joves d'entre 18 i 24 anys, constatem una tendència inversa respecte de l'observada en els nivells d'instrucció superior, tot i que amb algun element que convé destacar del comportament dels nois a Catalunya els darrers anys (Gràfic 32). En el cas de la Unió Europea, els nivells d'abandonament han mantingut una tendència a decreixer, fins al 10,3%, essent del 8,6% per a les noies i del 12,4% per als nois, com a Espanya, amb un descens continuat fins al 17,3%, amb un 21,4% dels nois i un 13% de les noies que abandonen de manera prematura.

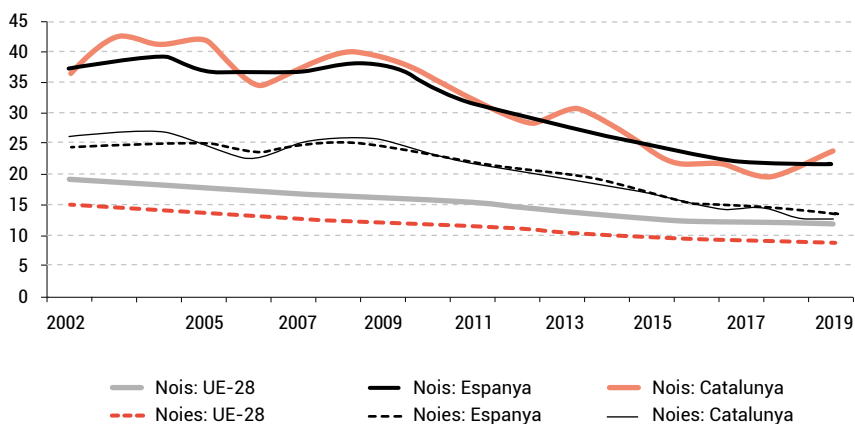
Pel que fa a Catalunya, en canvi, si bé els nivells globals d'abandonament prematur són equivalents a les dades aportades a l'*Anuari 2016* (19%), s'ha produït una progressió dissimilar de l'indicador entre nois i noies. Mentre l'abandonament entre les noies ha baixat fins al 13%, l'abandonament entre els nois s'ha incrementat de manera significativa. L'increment respecte de l'any 2015 ha estat del 26%, la qual cosa ha fet que la taxa d'abandonament dels nois arribi fins a gairebé el 25%. Aquesta dada

confirma la tendència ja experimentada en el període previ a la crisi econòmica de l'any 2008, quan s'incrementa l'abandonament escolar i augmenta la incorporació dels nois en el mercat de treball amb llocs de treball poc qualificats.

Caldrà veure si aquesta tendència es confirma els propers anys, o bé es tracta d'un augment conjuntural. També caldrà observar quin ha estat el comportament d'aquest indicador davant de l'actual crisi provocada per la covid-19. Convindrà comprovar si, a causa de la pèrdua massiva de llocs de treball poc qualificats, es produeix un retorn al sistema educatiu com a resposta a una reducció de les expectatives d'ocupació en sectors professionals poc qualificats.

GRÀFIC 32

Evolució de la taxa d'abandonament prematur per sexe i àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2002-2019 (%)

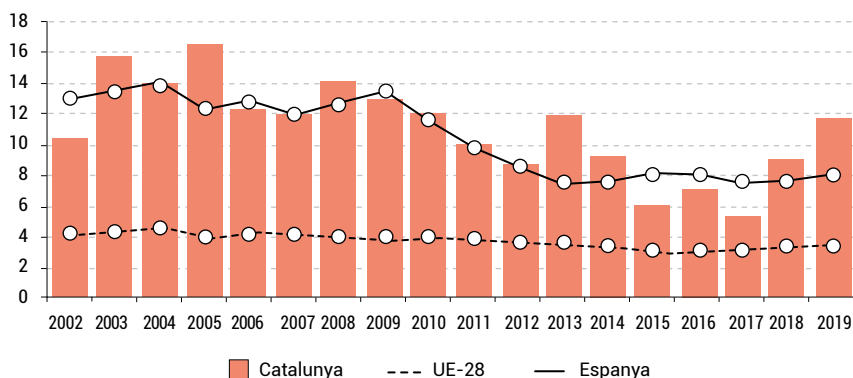
Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

La tendència diferencial de la taxa d'abandonament entre nois i noies es tradueix en una ampliació de les diferències segons el sexe, tal com observem en el Gràfic 33. Després d'anys de reducció d'aquestes diferències, es passa dels 6 punts, l'any 2015, als 11,7 punts, l'any 2019. Aquesta

ampliació de les diferències també s'observa tant a Espanya com en el conjunt de països europeus, encara que s'hi produeix de manera molt més continguda. Amb tot, Catalunya es posa al capdavant en termes de desigualtat de gènere.

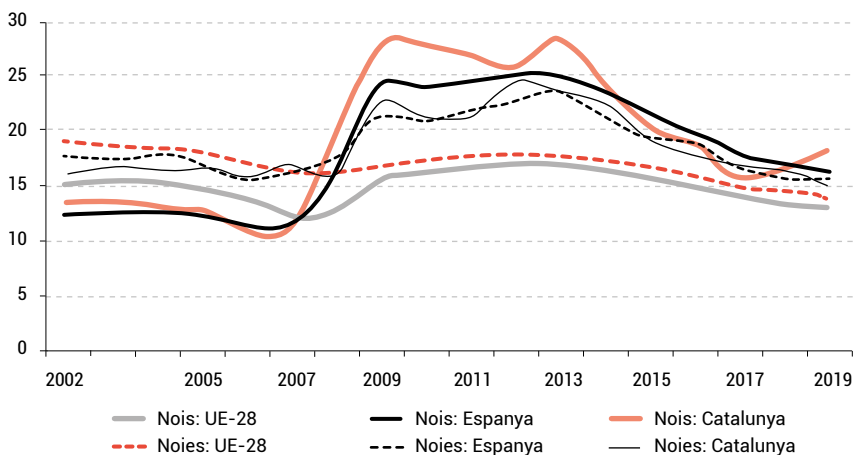
GRÀFIC 33

Evolució de la diferència de la taxa d'abandonament prematur per sexe i àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2002-2019 (%)

Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

Aquesta tendència d'augment de les taxes d'abandonament escolar prematur a Catalunya es tradueix, de manera gairebé automàtica, en un augment de les taxes dels nois que no estudien ni treballen, els anomenats NEET (Gràfic 34). Si bé la taxa no supera la taxa publicada en l'*Anuari 2016*, s'observa un canvi de tendència a partir de l'any 2017, la qual cosa fa que la taxa dels nois NEET l'any 2019 arribi fins al 18,4%. Això contrasta amb la taxa de les noies que no estudien ni treballen, que continua baixant i se situa en el 14,8%. Un cop més, Catalunya és l'únic àmbit territorial on s'observa un augment de la taxa dels nois, la qual cosa ha provocat que la taxa global també sigui la més elevada (16,6%). Pel que fa a les diferències entre nois i noies, a la Unió Europea sempre s'hi ha observat una diferència favorable als nois, els quals mostren taxes més baixes de NEET, mentre que a Espanya i Catalunya, la taxa continua afavorint les noies.

GRÀFIC 34**Evolució de la taxa de NEET per sexe i àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2002-2019 (%)**

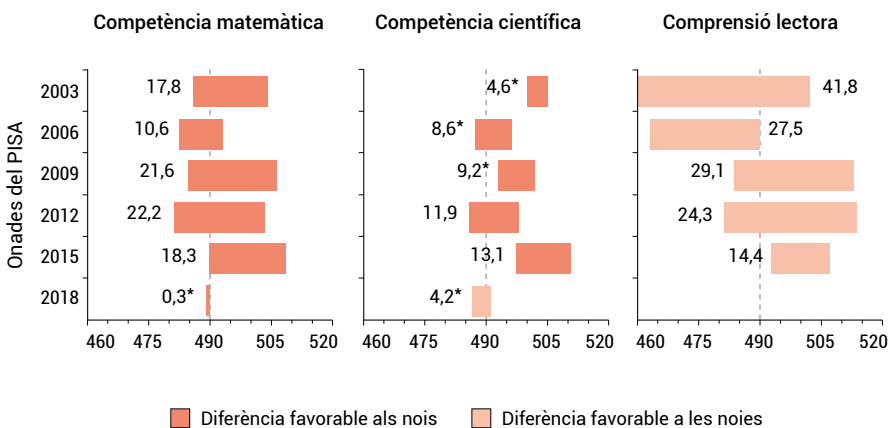
Font: elaboració pròpia a partir d'Eurostat.

Desigualtats de gènere en els aprenentatges

Un indicador que ens mostra un altre aspecte rellevant de les diferències entre nois i noies són les puntuacions en les proves de competències. Les bases de dades PISA i de les proves de competències del Departament d'Educació ens ofereixen la possibilitat de comparar les puntuacions en diferents disciplines de l'alumnat de secundària. En el Gràfic 35 hi veiem l'evolució de les diferències per sexe en algunes de les proves del PISA. Respecte de les altres onades, a Catalunya s'hi produeix un canvi significatiu: les diferències en matemàtiques són inexistent, mentre que les diferències en la competència científica es redueixen de manera substancial i deixen de ser estadísticament significatives. Això suposa un canvi substancial, atès que es tracta de disciplines on tradicionalment els nois obtenien millors puntuacions. Pel que fa a la comprensió lectora, si bé no se'n van publicar les dades de l'última onada 2018, podem constatar una reducció significativa de les diferències fins l'any 2015.

GRÀFIC 35

Evolució de les diferències de resultats a les proves PISA entre els nois i les noies de 15 anys a Catalunya, 2003-2018 (%)

* Els asteriscs indiquen que les diferències no són estadísticament significatives. Les puntuacions en comprensió lectora del PISA 2018 no estan disponibles.

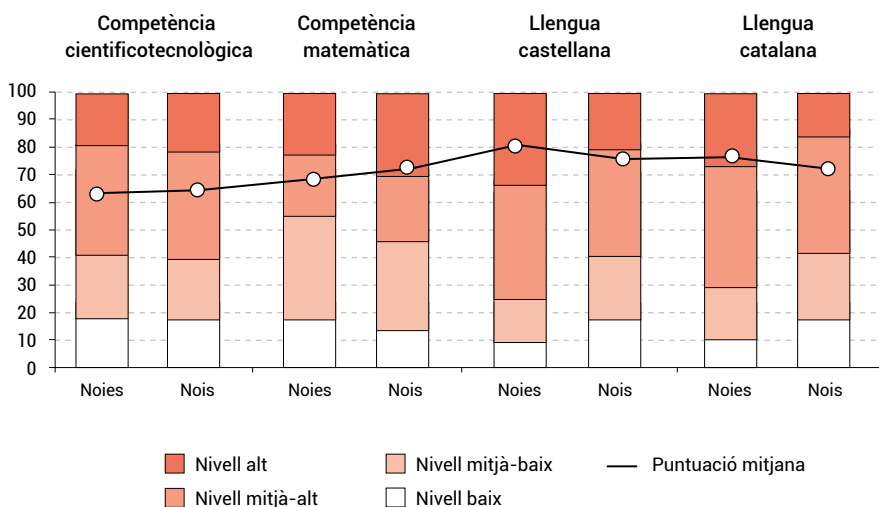
Font: elaboració a partir de les bases de dades OCDE-PISA 2003-2018.

Podem aprofundir en les diferències de gènere atenent als resultats de les proves de competències del Departament d'Educació, si bé no podem comparar els resultats amb les proves PISA per la diferent naturalesa de disseny, d'escala i de continguts. En primer lloc, observem que pràcticament no hi ha diferències de gènere en la competència científicotecnològica, on la mitjana de puntuacions i la distribució dels nivells de competència gairebé no es diferencien, mentre que en matemàtiques els nois obtenen uns 4 punts més. En una escala de 0 a 10, aquesta diferència equivaldria només a una mica menys de mig punt. Si analitzem les diferències segons els nivells de competència matemàtica, observem que 3 de cada 10 nois se situen en el nivell alt de competència, mentre que entre les noies són poc més de 2 de cada 10.

Pel que fa a l'àmbit lingüístic, observem una tendència semblant, però invertida, en la distribució de les competències, tant en llengua catalana com castellana. D'una banda, en termes de nivells de competències, observem que 7 de cada 10 noies (72%) tenen un nivell alt i mitjà-alt de competència en llengua catalana, mentre que entre els nois són gairebé 6 de cada 10 (59%). En el cas de la llengua castellana trobem una proporció similar d'estudiants quan agreguem els nivells alt i mitjà-alt, però també observem que hi ha una major proporció de noies en el nivell més alt de competència. Concretament, un terç de les noies (34%) es troba en el nivell més alt, mentre que entre els nois és només el 20%. D'altra banda, les noies obtenen 3 i 5 punts més que els nois en les proves de castellà i català, respectivament. Aquesta diferència assenjala que les noies obtenen millors resultats en l'àmbit lingüístic, si bé són diferències que, com en el cas de les matemàtiques, són força contingudes.

GRÀFIC 36

Distribució dels nivells de competència i puntuacions mitjanes, 2020

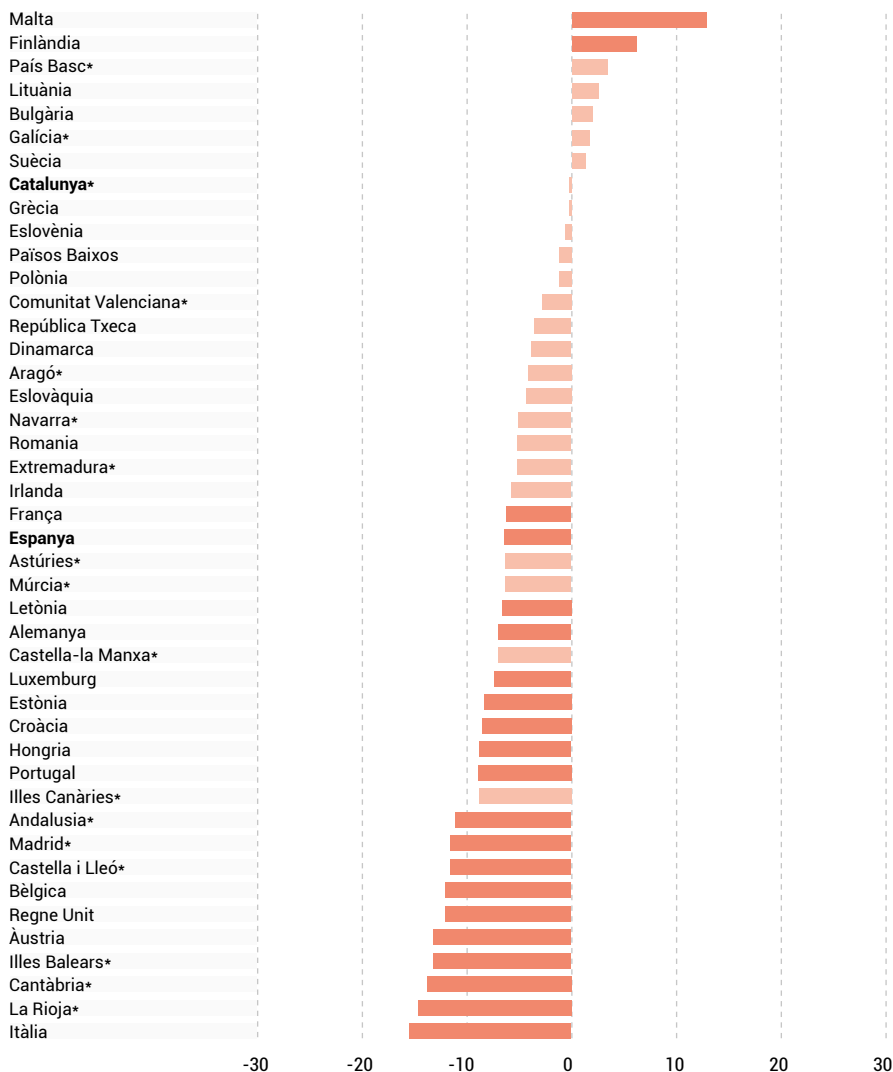
Font: Quaderns d'avaluació núm. 46 (proves de competències) del Departament d'Educació.

La base de dades PISA també ens permet explorar les diferències de gènere des d'una perspectiva comparada. En els Gràfics 37 i 38 hi observem la posició relativa de Catalunya, segons les diferències de gènere en matemàtiques i en competència científica, respecte de la resta de comunitats autònomes i dels països de la Unió Europea. Per primer cop d'ençà de l'inici de la seva participació en el PISA, Catalunya se situa entre els països sense diferències de puntuacions en competència matemàtica segons el sexe. Aquest fet és significatiu sobretot si recordem que, en l'onada anterior de l'estudi, Catalunya es trobava en el tercer lloc a escala europea i en el segon lloc a escala autonòmica en desigualtat de gènere.

D'altra banda, Catalunya també es posiciona entre els països i les comunitats autònomes sense diferències significatives segons el gènere en competència científica. Ara bé, encara que no s'hi observin diferències estadísticament significatives, sí que cal assenyalar que és el primer cop que les noies a Catalunya obtenen uns resultats en ciències lleugerament millors que els nois (+4 punts). En aquest sentit, Catalunya mostra la mateixa tendència de països com ara Finlàndia, Malta, Grècia, els Països Baixos o Suècia, o comunitats autònomes com ara Galícia i el País Basc.

GRÀFIC 37

Diferències de puntuacions en matemàtiques entre els nois i les noies de 15 anys per països europeus i comunitats autònomes, 2018 (%)

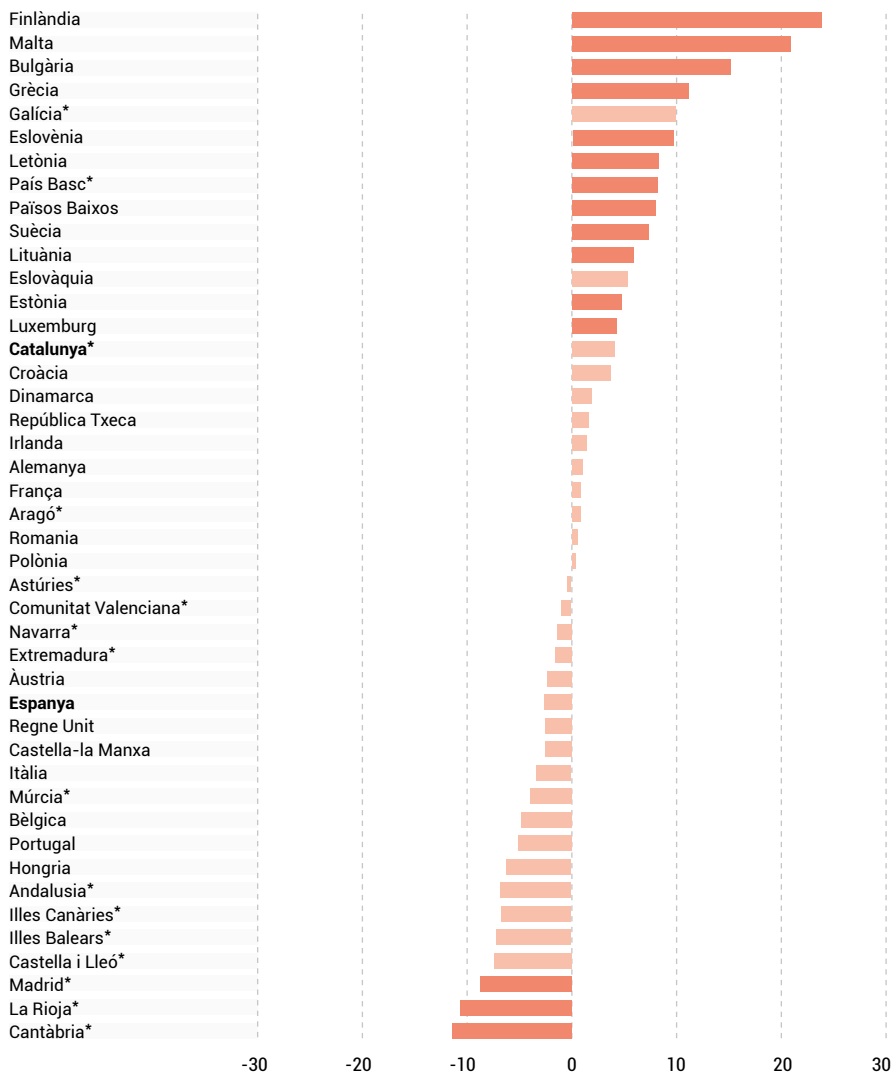

Nota: en color més clar, diferències de puntuacions estadísticament no significatives entre nois i noies. Els valors positius signifiquen que la diferència és favorable a les noies, mentre que els valors negatius indiquen que la diferència és favorable als nois.

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

GRÀFIC 38

Diferències de puntuacions en ciències entre els nois i les noies de 15 anys per països europeus i comunitats autònomes, 2018 (%)

Nota: en color més clar, diferències de puntuacions estadísticament no significatives entre nois i noies. Els valors positius signifiquen que la diferència és favorable a les noies, mentre que els valors negatius indiquen que la diferència és favorable als nois.

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

3

Els condicionants de sistema de l'èxit educatiu: gestió dels sistemes educatius i igualtat d'oportunitats

Gerard Ferrer-Esteban i Bernat Albaigés

La provisió de recursos al sistema educatiu

L'evolució de la despesa pública en educació

La conjuntura econòmica ha condicionat l'evolució de la despesa pública en educació. El pressupost liquidat del Departament d'Educació va experimentar una tendència creixent fins l'any 2009, moment en què, per impacte de la crisi econòmica i de les mesures d'estabilitat pressupostària i de contenció del dèficit públic, es va iniciar un període de reducció, que va durar fins l'any 2014. A preus corrents, el pressupost liquidat del Departament d'Educació es va reduir un 21,7%, mentre que a preus constants, un 28,1%. A partir de l'any 2014, el pressupost liquidat del Departament d'Educació es va començar a incrementar, malgrat els pressupostos prorrogats dels anys 2015 i 2017. En el període 2014-2018, el pressupost ha augmentat un 22,7% a preus corrents i un 17,0% a preus constants (vegeu la Taula 1).

Val a dir que aquest increment no ha permès encara recuperar els nivells d'inversió que hi havia l'any 2009. A preus corrents, el pressupost liquidat del Departament d'Educació és un 4,0% inferior, mentre que a preus

constants, un 15,9%. Convé recordar que, respecte de l'any 2009, el sistema educatiu disposa d'un 11,0% més d'alumnes en els ensenyaments no universitaris, 136.055 en total.

A partir del 2009, a Catalunya, com també va succeir a Espanya i a la resta de països del sud d'Europa, fortament afectats per la crisi econòmica, que va provocar al seu torn una caiguda dels ingressos de les diferents administracions, la gestió va consistir fonamentalment en la reducció dels pressupostos públics per part del Govern de la Generalitat de Catalunya, amb mesures d'austeritat consistents en la reducció del dèficit públic i en la contenció del deute públic. A Espanya, s'hi va arribar a aprovar una reforma constitucional l'any 2011, que imposa l'estabilitat pressupostària com a principi rector en la gestió de les finances públiques, desplegada posteriorment per la Llei 2/2012, de 27 d'abril, d'estabilitat pressupostària i sostenibilitat financera, i, també, en l'àmbit educatiu, pel Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, de mesures urgents de racionalització de la despesa pública en l'àmbit educatiu. Fins a la pandèmia de la covid-19, les polítiques de reducció del dèficit públic han continuat orientant les decisions pressupostàries, encara que la millora de la conjuntura econòmica ha permès capgirar la tendència de reducció del pressupost en educació. A Catalunya, per exemple, el saldo públic negatiu va passar del 4,5% l'any 2010 al 0,4% del PIB l'any 2018. L'escenari que s'obre a partir de l'any 2020 per a la gestió dels efectes de la pandèmia, però, és més imprevisible, atès que les directrius imposades per la Unió Europea poden flexibilitzar la capacitat dels estats i de les administracions públiques per endeutar-se.

TAULA 1

Evolució dels pressupostos del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya, 2004-2020

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Pressupost inicial Educació (M€)																	
	3.376	3.759,3	4.177	4.540,2	4.881,3	5.122	5.317,6	4.894,3	4.611	4.611	4.157,5	4.442,6	4.442,6	4.821,1	4.821,1	4.821,1	5.671,9
Pressupost inicial Generalitat (M€)																	
	18.710,8	21.516,9	23.924,4	26.684,6	28.243,3	29.730,8	32.518,7	32.630	29.727,3	29.727,3	31.862,1	32.483,1	32.483,1	34.029,7	34.029,7	34.029,7	42.179,2
Pressupost inicial sobre total (en %) (amb interessos)																	
18	17,5	17,5	17	17	17,3	17,2	16,4	15	15,5	15,5	13	13,7	13,7	14,2	14,2	14,2	-
Deute públic respecte del PIB																	
7,5	8,3	7,8	7,8	7,8	10	12,7	17,5	22	26,8	30,1	32,8	35,4	35,1	34,7	33,9	14,2	-
Saldo públic respecte del PIB																	
-0,4	-0,4	-0,2	-0,6	-2,5	-2,3	-4,1	-4,5	-4,1	-2,3	-2,1	-2,7	-2,8	-0,9	-0,6	-0,4	-	-
Pressupost liquidat → Educació (M€)																	
3.368,9	3.776,3	4.271,3	4.643,5	5.070,4	5.393,1	5.282,3	5.018,7	4.490,9	4.490,9	4.325,9	4.220,1	4.595,4	4.729,3	4.965,4	5.177,6	-	-
Variació respecte de l'any anterior (en %)																	
12	12,1	13,1	8,7	8,7	9,2	6,4	-2,1	-5	-10,5	-3,7	-2,4	8,9	2,9	5	4,3	-	-
Preus corrents (2004=100)																	
100	112,1	126,8	137,8	150,5	160,1	156,8	149	133,3	133,3	128,4	125,3	136,4	140,4	147,4	153,7	-	-
Preus corrents (2009=100)																	
-	-	-	-	-	-	100	97,9	93,1	83,3	80,2	78,3	85,2	87,7	92,1	96	-	-

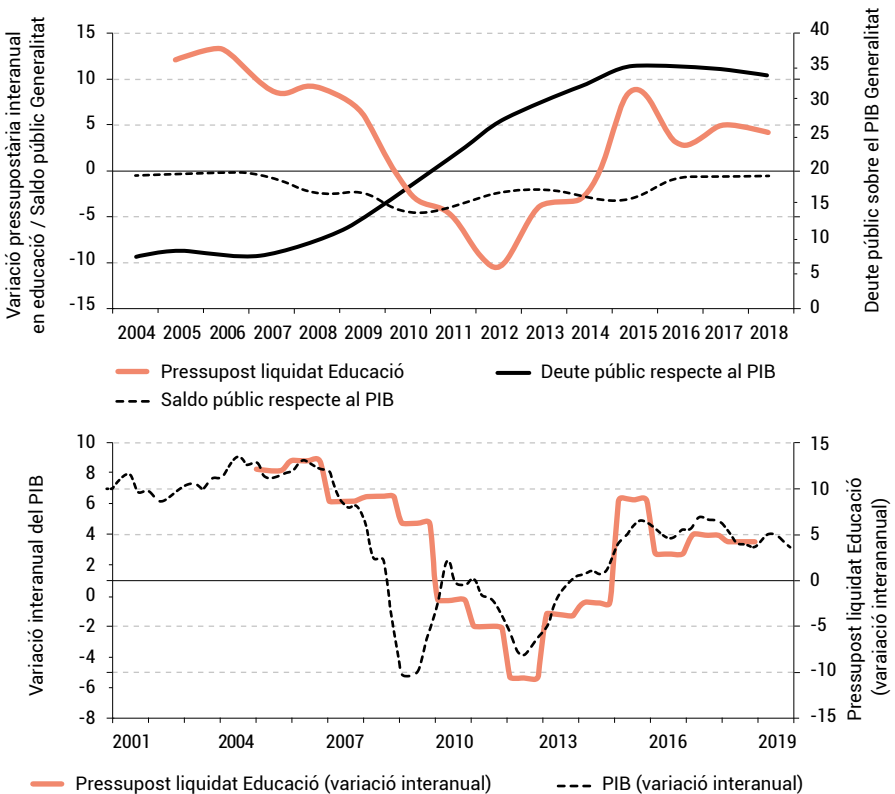
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Preus corrents (2014=100)																
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	108,9	112,1	117,7	122,7	-	-
Per estudiant (no univ.)																
3.235,4	3.557,1	3.948,5	4.175,2	4.365,3	4.490,5	4.288,3	3.978,8	3.467	3.307,9	3.216,9	3.482,5	3.551,8	3.703,8	3.825	-	-
Preus constants (M€) (2004)																
3.368,9	3.620,6	3.983,7	4.152,3	4.462,6	4.690,3	4.460,1	4.134,2	3.570,9	3.432,8	3.372,5	3.661,4	3.697,8	3.836,4	3.945,2	-	-
Preus constants (2004=100)																
100	107,5	118,2	123,3	132,5	139,2	132,4	122,7	106	101,9	100,1	108,7	109,8	113,9	117,1	-	-
Preus constants (2004) per estudiant (no univ.)																
3.235,4	3.410,4	3.682,6	3.733,5	3.842	3.905,3	3.620,9	3.277,6	2.756,8	2.625	2.570,8	2.774,7	2.777,2	2.861,6	2.914,5	-	-
Preus constants (M€) (2009)																
-	-	-	-	-	5.393,1	5.128,4	4.753,7	4.105,9	3.947,2	3.877,8	4.210,1	4.251,9	4.411,2	4.536,3	-	-
Preus constants (2009=100)																
-	-	-	-	-	100	95,1	88,1	76,1	73,2	71,9	78,1	78,8	81,8	84,1	-	-
Preus constants (2009) per estudiant (no univ.)																
-	-	-	-	-	4.490,5	4.163,4	3.768,7	3.169,8	3.018,3	2.956	3.190,4	3.193,3	3.290,4	3.351,2	-	-
Preus constants (M€) (2014)																
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4.220,1	4.581,7	4.627,2	4.800,6	4.936,7	-	-
Preus constants (2014=100)																
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	108,6	109,6	113,8	117	-	-
Preus constants (2014) per estudiant (no univ.)																
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3.216,9	3.472,1	3.475,2	3.580,9	3.647	-	-

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Economia i del Departament d'Educació.

En valors relatius, les dades sobre l'evolució del finançament de l'educació també evidencien aquests tres períodes clarament diferenciats. Fins l'any 2009, la inversió en educació a Catalunya es va caracteritzar per un creixement sostingut, amb un increment d'un punt percentual de la despesa sobre el PIB, del 3,07% de l'any 2000 fins al 4,15% de l'any 2009, i la despesa unitària per estudiant no universitari, dels 2.392,06 euros de l'any 2000 als 5.739,2 euros de l'any 2009 (vegeu la Taula 2 i el Gràfic 1).

GRÀFIC 1

Evolució dels indicadors de finançament de la Generalitat de Catalunya, 2004-2018, i del PIB interanual i del pressupost liquidat del Departament d'Educació a Catalunya, 2001-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat. Comptabilitat trimestral. Revisió 2019. Producte interior brut a preus corrents. Dades corregides d'estacionalitat.

A partir de l'any 2009, la inversió pública en educació inicia un període de decreixement també sostingut: la despesa sobre el PIB cau del 4,15 % de l'any 2009 fins al 3,45 % de l'any 2014, i la despesa unitària no universitària, dels 5.739,2 euros de l'any 2009 als 4.227,9 euros de l'any 2014. En aquest període, el pressupost liquidat del Departament d'Educació va passar dels 5.393,1 milions d'euros el 2009 als 4.220,1 milions d'euros el 2014, mentre que la despesa total en educació, dels 8.306,1 milions d'euros als 6.736,3 milions.

Durant el període 2014-2018, la despesa sobre el PIB creix lleugerament, del 3,45 % al 3,57 % (segons dades del Ministeri d'Educació, o del 3,60 % al 3,67 %, segons l'estimació que en fa l'Institut d'Estadística de Catalunya), mentre que la despesa unitària passa dels 4.227,9 euros per estudiant als 5.018,9 euros. Alhora, el pressupost liquidat del Departament d'Educació s'ha incrementat dels 4.220,1 milions d'euros del 2014 als 5.177,6 milions d'euros del 2018, i la despesa total en educació, dels 6.736,3 milions d'euros als 8.159,6 milions.

Val a dir que, mentre que en el període 2009-2014 aquesta reducció va ser més intensa a Catalunya que al conjunt de l'Estat, on la minoració de la despesa unitària no universitària va ser del 22,9 % (un 26,3 % en el cas català), l'increment experimentat en el període 2014-2018 també ha estat més intens a Catalunya (18,7 %) que a Espanya (12,8 %). Això ha fet que, d'ençà de l'any 2009, la despesa unitària hagi decrescut un 12,6 % a Catalunya i un 13,0 % al conjunt de l'Estat.

Aquesta evolució de la inversió en educació ha provocat que l'any 2018 la despesa unitària per estudiant no universitari a Catalunya (5.018,9 euros) sigui, per primer cop al llarg del període observat, pràcticament equivalent a la mitjana estatal (5.070,3 euros). Amb tot, convé recordar que aquesta evolució de la inversió en educació es produeix en un sistema educatiu amb un dèficit estructural d'inversió pública, quan hom ho analitza des d'una perspectiva comparada en funció del nivell de riquesa de cada àmbit territorial, amb nivells de despesa pública en educació

sobre el PIB a Catalunya netament inferiors a la mitjana espanyola i europea. Mentre que Catalunya té una despesa pública en educació (universitària i no universitària) sobre el PIB del 3,68 %, al conjunt de l'Estat és del 4,30 %, i al conjunt de la Unió Europea, del 4,81 %. A Catalunya, doncs, l'esforç inversor en educació és un 23,5 % inferior que la mitjana europea.

Si bé el nostre sistema educatiu no és especialment ineficient, perquè combina nivells baixos d'inversió pública amb nivells d'adquisició de competències equivalents a la mitjana espanyola i europea, i nivells elevats d'abandonament educatiu prematur, però també d'instrucció superior de la població jove, cal posar en valor la millora de l'eficiència del sistema en els anys de crisi econòmica. Tanmateix, convé estar alerta pel fet que la millora de finançament dels darrers anys ha coincidit amb un estancament de l'evolució dels principals indicadors d'èxit educatiu. També és cert que els resultats de la recerca en economia de l'educació posen en qüestió la relació directa que hi ha entre la despesa pública en educació i l'èxit educatiu, especialment a partir de determinats nivells de despesa, en què el rendiment de la inversió és cada cop més marginal,¹ i també que l'impacte de les restriccions pressupostàries es manifesten de manera diferida en el temps, o quan apareixen episodis que estressen de manera significativa el sistema. Caldrà valorar com el dèficit estructural d'inversió pública afecta la resposta que està essent capaç de donar el sistema educatiu davant l'impacte de la pandèmia de la covid-19.

.....

1. L'*Anuari 2011* ja destacava la manca d'associacions estadísticament significatives entre la despesa pública en educació i bona part dels indicadors d'èxit educatiu, especialment quan es controlen els factors de riquesa. Per comunitats autònomes, a paritat de PIB, només hi ha una relació estadísticament significativa, però feble, entre la despesa pública en educació no universitària per estudiant i els nivells d'abandonament educatiu prematur: a més despesa, menys abandonament.

La inversió en concerts educatius ha presentat una evolució similar, molt condicionada pel cicle econòmic, encara que sense variacions tan pronunciades. Durant el període 2009-2014, aquesta despesa va passar dels 3.121,2 euros per alumne als 2.827,5 euros per alumne (un 9,4% menys), mentre que en el període 2014-2018, s'ha incrementat fins als 3.250,4 euros per alumne (un 15,0% més). Si bé les fluctuacions són comparativament petites si prenem com a referència l'evolució de la despesa unitària per estudiant no universitari, a diferència de la despesa unitària total, la inversió en concerts per estudiant a preus corrents sí que ha recuperat els valors assolits abans de la crisi econòmica, amb un increment durant el període 2009-2018 del 4,1%. Aquest fet s'explica, en part, per la reducció del nombre d'alumnat escolaritzat al sector concertat en els ensenyaments de règim general, que ha passat del 32,1%, just abans de la crisi, al 27,1% el 2018, cinc punts percentuals menys (tenint present que el pagament delegat duu a terme per unitat). A més a més, l'increment de despesa en concerts durant el període 2014-2018 coincideix amb una reducció del pes de la inversió en concerts sobre la despesa en educació no universitària, que passa del 18,6% al 17,6%.

La despesa unitària en concerts a Catalunya és lleugerament superior a la del conjunt de l'Estat, que l'any 2018 és de 3.033,4 euros per estudiant, prop de 200 euros menys per alumne. En el cas de la mitjana estatal, la inversió en concerts també ha recuperat l'any 2018 els valors assolits l'any 2009 a preus corrents, tot i que l'increment experimentat és més baix que en el cas català (0,2%).

TAULA 2
Evolució dels indicadors de despesa pública en educació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2018

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Despesa pública en educació (no universitària) / PIB																			
Catalunya	2,41	2,31	2,40	2,66	2,71	2,77	2,83	2,89	3,07	3,44	3,41	3,27	3,07	2,91	2,84	2,99	2,97	2,95	2,97
Espanya	2,92	2,87	2,94	3,10	3,10	3,08	3,39	3,42	3,60	4,06	3,97	3,82	3,64	3,56	3,52	3,51	3,50	3,47	3,45
UE-28	-	3,91	3,88	3,92	3,85	3,8	3,81	3,81	3,9	4,17	4,16	3,98	3,95	4,10	3,72	3,63	-	-	-
Despesa pública en educació (universitària) / PIB																			
Catalunya	0,52	0,51	0,53	0,63	1,06	0,65	0,59	0,62	0,68	0,71	0,78	0,75	0,67	0,65	0,61	0,64	0,60	0,61	0,60
Espanya	0,57	0,58	0,57	0,73	0,80	0,69	0,74	0,78	0,85	0,91	0,98	0,94	0,87	0,84	0,82	0,81	0,77	0,78	0,78
UE-28	-	1,08	1,12	1,11	1,1	1,12	1,1	1,11	1,14	1,21	1,25	1,27	1,23	1,24	1,24	1,18	-	-	-
Despesa pública en educació (total) / PIB																			
Catalunya	3,07	2,96	3,07	3,37	3,84	3,52	3,51	3,60	3,87	4,15	4,19	4,02	3,74	3,56	3,45	3,62	3,57	3,56	3,57
Espanya	4,11	4,03	4,05	4,26	4,33	4,22	4,23	4,32	4,59	4,97	4,95	4,76	4,51	4,41	4,34	4,32	4,27	4,25	4,23
Catalunya ¹	3,23	3,08	3,21	3,26	3,32	3,44	3,57	3,64	3,9	4,21	4,3	4,14	3,84	3,66	3,6	3,68	3,65	3,62	3,67
Espanya ¹	4,28	4,24	4,25	4,28	4,25	4,23	4,26	4,34	4,62	5,02	4,98	4,82	4,49	4,32	4,29	4,3	4,08	-	-
UE-28 ¹	4,88	4,99	5	5,03	4,95	4,92	4,91	4,92	5,04	5,38	5,41	5,25	5,18	5,34	4,96	4,81	-	-	-
Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant																			
Catalunya	2.392,1	2.506,5	2.798,3	3.310,3	3.562,7	3.860,6	4.952,6	5.265,5	5.494,9	5.739,2	5.583,7	5.159,0	4.589,1	4.274,3	4.227,9	4.623,8	4.748,8	4.869,7	5.018,9
Espanya	2.714,4	2.919,5	3.225,5	3.627,9	3.853,1	4.120,4	4.870,3	5.185,0	5.510,5	5.827,7	5.593,2	5.217,6	4.739,4	4.531,1	4.495	4.670,3	4.802,5	4.952,6	5.070,3

¹Les dades de despesa pública estan extretes del Ministeri d'Educació, de l'estadística «Gasto público en educación en España». S'hi incorpora, però, l'estimació que també en fa l'Institut d'Estadística de Catalunya i el Departament d'Educació a partir de l'estadística del Ministeri d'Educació. Les dades d'Espanya i la UE-28 han estat extretes de l'Eurostat.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant amb relació al PIB per càpita																			
Catalunya	12,3	12	12,8	14,5	14,9	15,4	18,5	18,8	19,5	21,4	20,7	19,5	17,8	16,6	16	16,7	16,6	16,4	16,5
Espanya	17	17	17,8	19,1	19,2	19,4	21,5	21,8	22,8	25,3	24,3	22,9	21,5	20,7	20,2	20,1	20,0	19,8	19,7
Despesa pública en ensenyaments privats (concertats) / despesa pública en educació (no universitària)																			
Catalunya	21,72	22,04	21,28	18,10	18,31	18,12	17,47	15,98	16,01	16,37	15,61	16,10	17,54	17,65	18,57	18,39	17,86	17,86	17,60
Espanya	14,17	14,64	14,59	13,70	13,85	13,95	13,87	13,52	13,58	13,58	13,63	14,23	15,19	15,55	15,89	15,64	15,54	15,34	15,29
Estudiants centres concertats (no universitaris) / estudiants no universitaris																			
Catalunya	42,1	35,4	35,2	35	34,4	33,1	32,5	32,1	31	30,1	29,4	28,7	28,4	28,3	27,8	27,8	27,5	27,4	27,2
Espanya	31,7	24,7	25,5	25,7	25,7	25,7	25,8	26,2	26,1	26,2	25,9	25,6	25,6	25,5	25,5	25,6	25,6	25,7	25,6
Despesa pública centres privats / estudiants en centres concertats (no universitaris)																			
Catalunya	1.430,5	1.808,7	1.964,9	1.987,8	2.198,9	2.449,1	2.659,9	2.621	2.838,7	3.121,2	2.963,7	2.893,8	2.839	2.664,3	2.827,5	3.062,0	3.085,5	3.169,7	3.250,4
Espanya	1.322	1.886	2.013	2.107,7	2.265,8	2.441,6	2.621,4	2.672,8	2.862,2	3.026,2	2.943,1	2.896,9	2.818,3	2.758,1	2.800,2	2.859,0	2.915,3	2.960,2	3.033,4

¹ Les dades de despesa pública estan extretes del Ministeri d'Educació, de l'estadística «Gasto público en educación en España». S'hi incorpora, però, l'estimació que també en fa l'Institut d'Estadística de Catalunya i el Departament d'Educació a partir de l'estadística del Ministeri d'Educació. Les dades d'Espanya i la UE-28 han estat extretes de l'Eurostat.

² La despesa pública per a Catalunya i Espanya no incorpora el finançament privat de les universitats. En canvi, inclou la despesa de beques per exemple de preus acadèmics. D'altra banda, les dades recullen la despesa dels diferents departaments d'Educació i Universitat.

³ Les dades corresponents a la Unió Europea són estimades per l'Eurostat.

⁴ Les dades estan calculades en PIB a preus corrents.

⁵ Les dades d'estudiants en centres concertats corresponents a l'any 2000 incorporen tots els estudiants matriculats en centres privats.

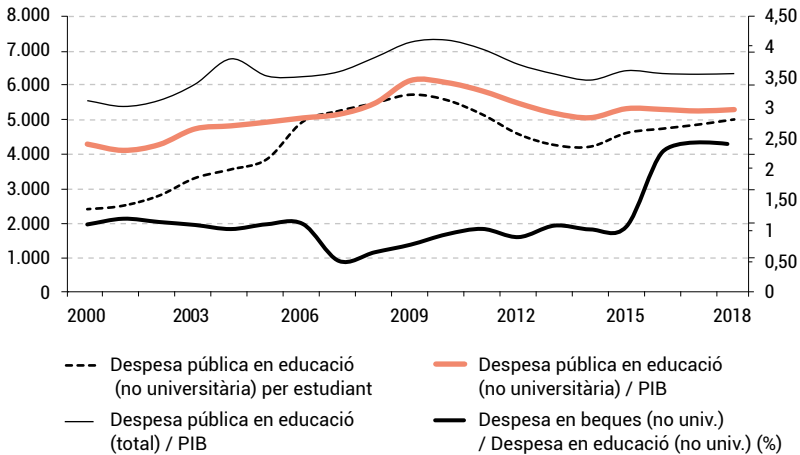
⁶ A partir del 2003, es compta la despesa de les corporacions locals.

⁷ Les dades corresponents a la UE-27 referents a l'educació no universitària fan referència a l'educació no superior. Així mateix, les dades referents a l'educació universitària fan referència a les d'educació superior (en el cas espanyol, per exemple, inclouria també la despesa en formació professional de cicle superior).

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'Institut Nacional d'Estadística i l'Eurostat.

GRÀFIC 2

Evolució dels indicadors de despesa pública en educació a Catalunya, 2000-2019

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'INE i l'Eurostat.

Si prenem com a referència el pressupost del Departament d'Educació, els àmbits educatius més afectats per la crisi, en valors absoluts, van ser aquells que concentren les partides pressupostàries més importants, en particular l'educació infantil de segon cicle, l'educació primària i l'educació secundària, amb una reducció de 890,8 milions d'euros durant el període 2009-2014, bàsicament relacionada amb els salaris i les dotacions del personal docent, seguit de l'educació infantil de primer cicle, amb un decrement de 127,8 milions d'euros en aquest període, bàsicament del finançament que es transferia per a aquest concepte als ajuntaments (vegeu la Taula 3). En valors relatius, els àmbits més afectats van ser els ensenyaments extraescolars, amb una reducció del pressupost del 100,0%, l'educació infantil de primer cicle, del 86,8%, dels PFI-PQPI, del 81,1%, i de la formació del professorat, del 41,5% (vegeu el Gràfic 3). En el període 2014-2018, l'increment d'inversió s'ha destinat bàsicament a l'educació infantil de segon cicle, l'educació primària i l'educació secundària, que han recuperat a preus corrents pràcticament els nivells d'inversió que tenien l'any

2009, mentre que altres àmbits com ara l'educació infantil de primer cicle, la formació del professorat o els ensenyaments extraescolars han continuat lluny dels nivells d'inversió que hi havia abans de la crisi. En el primer cas, aquest fet queda corregit amb el pressupost del 2020. Val a dir que les beques a l'estudi han estat l'únic àmbit que s'ha incrementat en període de reducció de la despesa, i també en període d'expansió.

Des d'una perspectiva comparada, l'evolució de la inversió en educació situa Catalunya entre les comunitats autònomes amb una reducció més elevada de la despesa pública unitària en el període 2009-2014 (26,3%), només superada per Castella-la Manxa, però també com la segona comunitat amb un increment més elevat de la despesa unitària (18,7%), també després de Castella-la Manxa (vegeu el Gràfic 5). La intensitat de les fluctuacions de la despesa pública en educació manté una relació feble amb la intensitat de les fluctuacions experimentades pels principals indicadors macroeconòmics. Així, per exemple, hi ha una associació feble, encara que estadísticament significativa, entre la variació de la despesa unitària i la variació del PIB en els períodes 2009-2014 i 2014-2018: les comunitats on més s'ha reduït el PIB en període de crisi o més ha augmentat en període de recuperació tendeixen a experimentar més canvis en l'evolució del pressupost en educació (vegeu el Gràfic 6). Amb tot, la relació és més sòlida quan hom analitza la variació de la despesa pública en funció de l'estat de les finances públiques de les comunitats autònomes. D'acord amb les polítiques d'estabilitat pressupostària i de reducció del dèficit públic, com més elevat era el dèficit l'any 2010, més reducció de la despesa unitària en educació es va experimentar en el període 2009-2014, mentre que com més baix era el dèficit l'any 2014, més ha tendit a augmentar la inversió en educació en el període 2014-2018 (vegeu el Gràfic 7). Amb relació a la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19, caldrà valorar fins a quin punt es flexibilitzen els objectius d'estabilitat pressupostària i de reducció del dèficit públic. Si no fos el cas, val a dir que Catalunya, després d'anys d'ajustaments, i a diferència de l'any 2010, presenta l'any 2019 un nivell de dèficit públic equivalent a la mitjana de les comunitats autònomes.

TAULA 3
Evolució dels pressupostos liquidats del Departament d'Educació, 2009-2018 (en milions d'euros)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Activitats d'ensenyament										
Totals	4846,77	4.623,60	4.508,37	4.102,98	3.899,57	3.728,54	4.093,00	4.187,31	4.392,55	4.609,13
Educació infantil 1r cicle	147,22	145,31	124,59	48,92	111,31	19,42	19,47	20,76	18,90	19,52
Ed. infantil 2n cicle / Ed. primària	2.353,18	2.280,51	2.213,00	2.041,45	1.901,35	1.912,98	2.100,90	2.131,90	2.226,55	2.327,72
Educació secundària	2.062,42	1.933,61	1.909,64	1.782,82	1.674,98	1.611,83	1.770,95	1.828,29	1.917,22	2.024,25
Ensenyaments de règim especial	83,25	79,96	80,22	59,52	55,79	51,68	57,14	57,87	71,24	73,62
PFI - PQPI	17,25	17,88	21,03	18,90	15,93	3,26	3,67	3,18	3,11	3,34
Educació especial	109,82	95,82	91,91	93,93	89,31	79,65	86,62	90,10	98,02	101,56
Educació d'adults	31,33	29,71	27,92	25,04	24,59	24,68	27,49	27,66	28,44	28,82
Educació compensatòria	35,24	33,40	31,42	25,58	22,99	25,03	26,76	27,55	29,07	30,30
Ensenyaments extraescolars	6,73	7,40	8,63	6,80	3,30	0	0	0	0	0

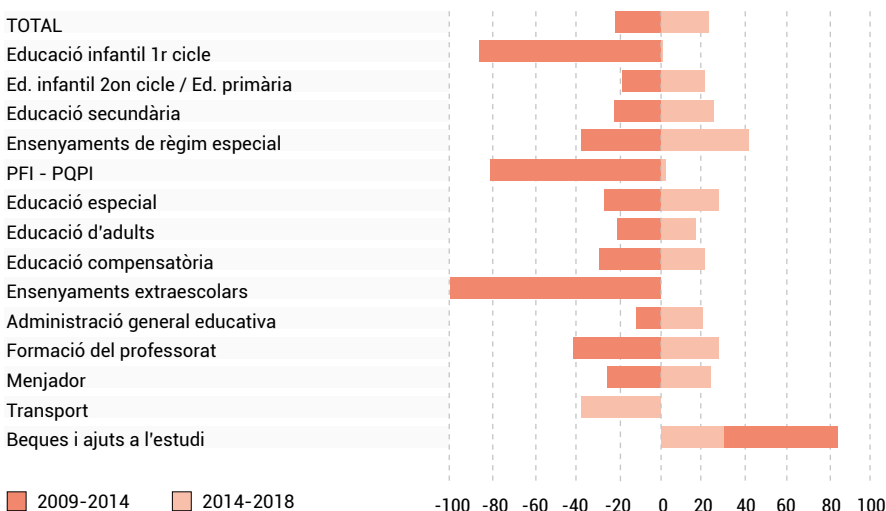

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Altres activitats										
Totals	511,02	580,37	487,28	374,55	370,02	426,29	427,37	467,22	495,06	483,26
Administració general educativa	327,76	402,61	330,10	239,78	242,97	291,84	292,34	328,26	340,74	352,33
Formació del professorat	51,32	45,61	44,02	31,51	29,80	30,02	32,77	34,02	36,81	38,54
Menjador	52,18	52,29	44,17	41,63	38,97	39,01	44,94	43,30	62,39	48,17
Transport	72,06	72,31	61,88	57,00	53,92	61,01	52,29	56,44	49,62	38,31
Recerca educativa	0,28	0,36	1,80	0,03	0	0	0	0	0	0
Altres activitats annexes (alliberats sindicals)	7,41	7,21	5,31	4,61	4,36	4,40	5,03	5,20	5,51	5,90
Beques i ajudes a l'estudi										
Totals	35,33	78,30	23,03	13,35	56,27	65,30	75,05	74,72	77,75	85,25
Total	5.393,12	5.282,26	5.018,67	4.490,87	4.325,86	4.220,13	4.595,43	4.729,25	4.965,36	5.177,63

Font: Departament d'Educació.

GRÀFIC 3

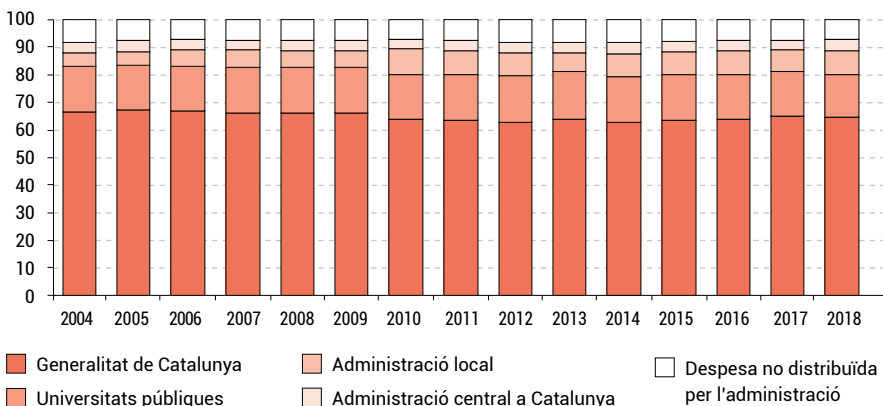
Variació dels pressupostos liquidats del Departament d'Educació per àmbits, 2009-2018

Font: Departament d'Educació.

GRÀFIC 4

Evolució de la despesa pública en educació per administracions a Catalunya, 2004-2018

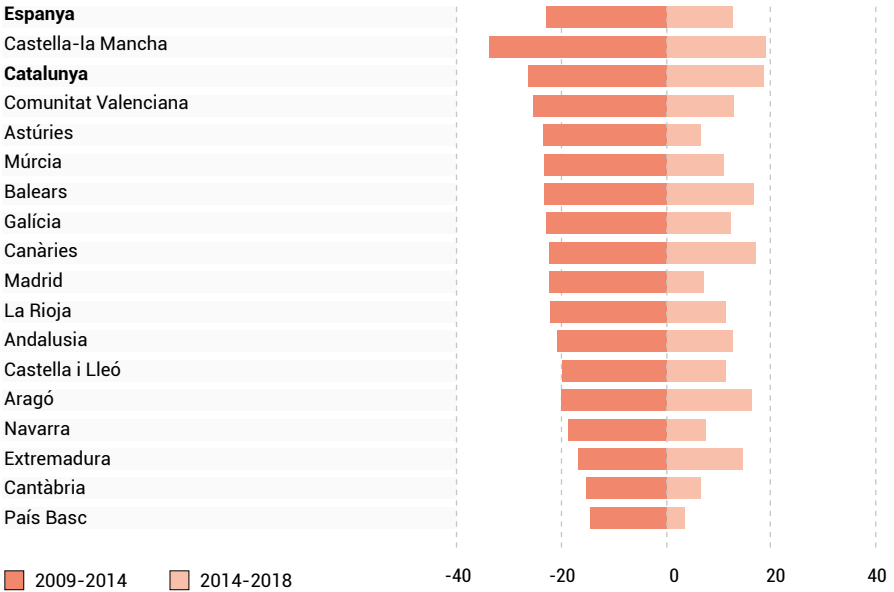

Font: Departament d'Educació.

TAULA 4**Evolució de la despesa pública en educació per administracions, 2004-2018**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Total despesa pública en educació															
	5.398,5	6.025,1	6.778,8	7.398,8	8.143,0	8.510,4	8.744,7	8.282,3	7.498,8	7.075,1	7.087,6	7.562,9	7.768,2	8.017,2	8.398,6
Generalitat Catalunya															
	3.591,4	4.064,7	4.550,3	4.899,5	5.379,6	5.635,9	5.599,4	5.271,8	4.700,5	4.512,4	4.441	4.813,4	4.957,2	5.229,4	5.438,4
Universitats públiques															
	890,8	975,3	1.090,6	1.228,1	1.356,6	1.409,9	1.424,4	1.377,4	1.270,3	1.229	1.182,9	1.243,3	1.273,6	1.286,5	1.287,6
Administració local															
	266,6	289,2	407	460,1	505,5	525,2	801,2	702,1	639,8	500,9	603,8	634,2	682,5	643,4	718
Administració central a Catalunya															
	217,7	247	249,8	276	311,4	317,4	294,7	307,6	271,7	245,4	270	274,4	268,3	273,7	348,1
Despesa no distribuïda per l'administració															
	431,9	448,9	481,2	535,2	589,9	621,9	625,0	623,5	616,5	587,5	589,8	597,7	586,6	584,2	606,3

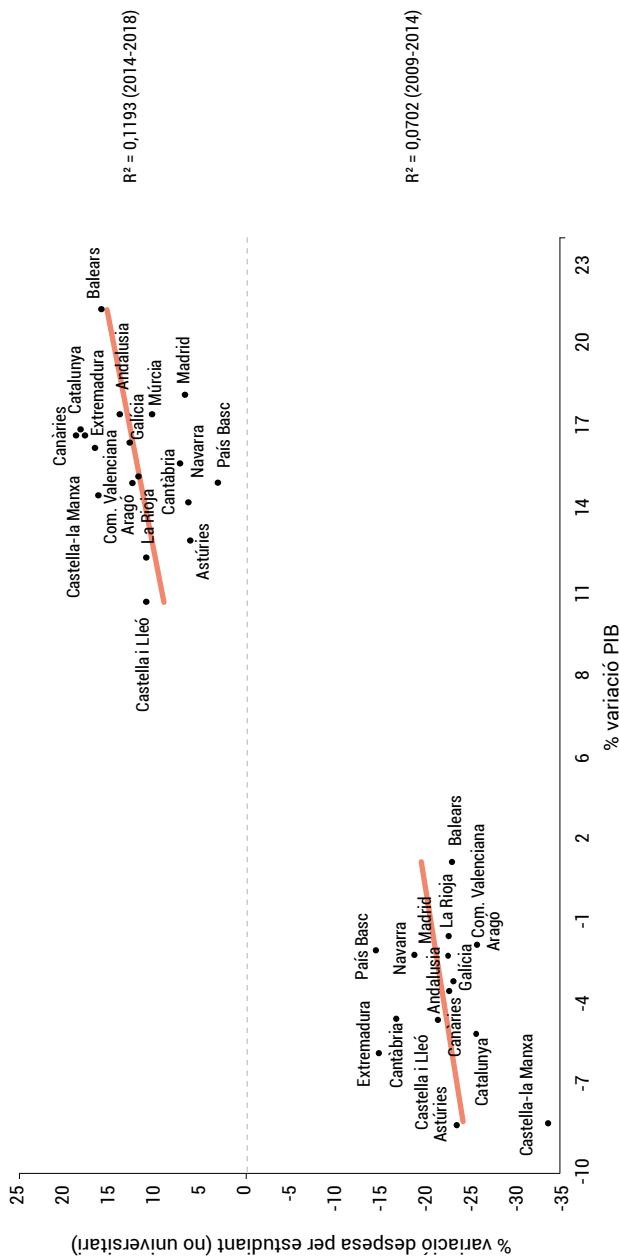
Font: Departament d'Educació.

GRÀFIC 5**Variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes, 2009, 2014, 2018**

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

GRÀFIC 6

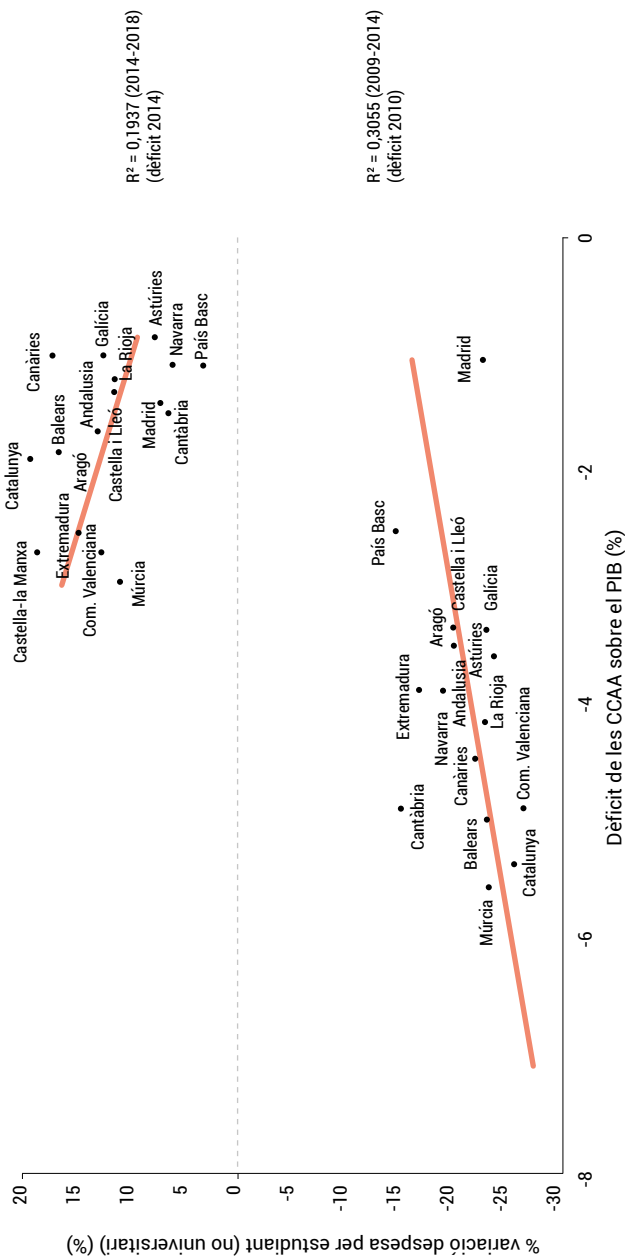
Relació entre dèficit públic i variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes, 2009, 2014 i 2018

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

GRÀFIC 7

Relació entre dèficit públic i variació de la despesa en educació per estudiant no universitari (a preus corrents) per comunitats autònomes, 2009, 2014 i 2018

Nota: les dades de dèficit corresponen a la capacitat o necessitat de finançament (2010 i 2014) (Intervenció General de l'Administració de l'Estat).
 Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques, el Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

El nivell de despesa pública en educació

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus evidencia la baixa inversió en educació al nostre país (vegeu les Taules 5 i 6). Per països europeus, Catalunya només presenta un esforç inversor en educació netament més elevat que Romania, la República Txeca i Luxemburg. I per comunitats autònomes, l'esforç inversor en educació només és més elevat que el de Madrid, que presenta una despesa en educació sobre el PIB encara més baixa, i la despesa unitària en educació no universitària només és més elevada que Madrid, Andalusia, Múrcia i la Comunitat Valenciana. És especialment destacable la diferència de Catalunya amb el País Basc pel que fa a la despesa unitària, amb una inversió de més de 2.200 euros per alumne, un 31,2% més.

Per comprendre les diferències en l'esforç inversor, i més enllà de la probable relació amb la prioritat política atorgada a l'educació pels diferents governs, cal fer esment d'aspectes com ara el pes del sector concertat, el sistema de finançament autonòmic o la densitat poblacional, entre d'altres.

Amb caràcter general, les comunitats amb una proporció de municipis petits més alta o un pes del sector concertat més elevat tendeixen a tenir una despesa unitària per estudiant no universitari també més elevada (vegeu el Gràfic 8). En comparació amb Catalunya, però, que presenta un percentatge d'alumnat escolaritzat al sector concertat per sobre de la mitjana espanyola, hi ha comunitats autònomes amb un pes similar del sector privat, com ara Aragó, Balears, Cantàbria o Castella i Lleó, amb una despesa unitària en educació superior. Amb percentatges d'alumnat al sector concertat, que són similars o superiors, Cantàbria, per exemple, hi destina prop de 1.130 euros més per estudiant que Catalunya, i el País Basc, que té un pes del sector privat encara més elevat, prop de 2.200 euros.

TAULA 5

Indicadors de despesa pública de l'educació per comunitats autònomes, 2018

	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (no universitària) / PIB	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (total) / PIB	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (no universitària) per estudiant	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (no universitària) per estudiant amb relació al PIB per càpita	DESPESA PÚBLICA EN ENSENYA-MENTS PRIVATS (concerts) / despesa pública en educació (no universitària)	ESTUDIANTS CENTRES CONCERTATS (no universitaris) / estudiants no universitaris	DESPESA PÚBLICA EN CENTRES PRIVATS / estudiants en centres concertats
Andalusia	4,69	5,87	4.685,1	24,5	11,00	20,78	2.480,5
Aragó	3,25	3,99	5.523,4	19,6	13,19	25,30	2.879,3
Astúries	3,56	4,38	6.073,2	26,6	10,63	22,91	2.817,4
Balears	3,23	3,61	5.668,2	20,5	16,15	29,02	3.153,6
Canàries	3,96	4,73	5.180,9	24,8	7,28	16,08	2.346,0
Cantàbria	4,18	5,10	6.130,7	25,8	15,64	27,42	3.497,7
Castella i Lleó	3,54	4,44	5.862,0	24,4	15,72	28,84	3.194,2
Castella-la Manxa	4,47	5,07	5.111,2	25,1	8,20	15,26	2.745,5
Catalunya	2,97	3,57	5.018,9	16,5	17,60	27,18	3.250,4
Comunitat Valenciana	3,90	4,92	4.997,3	22,3	16,05	24,73	3.242,2

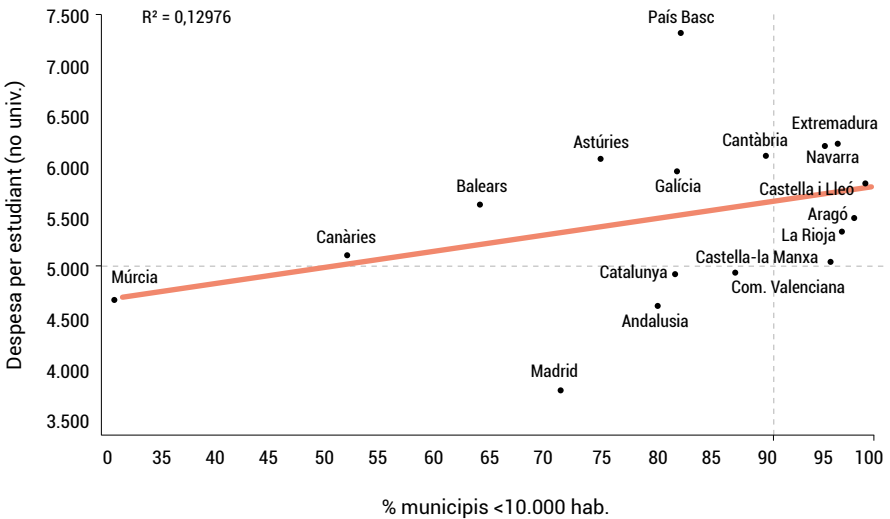
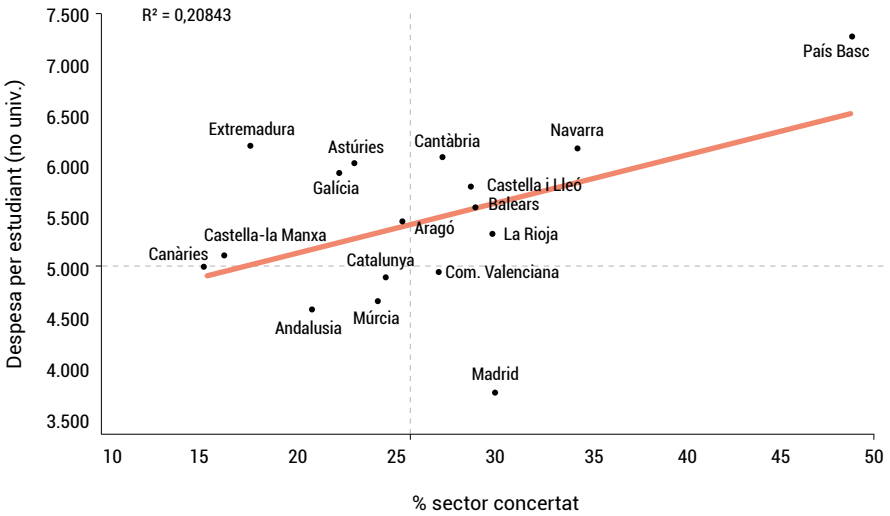
	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (no universitària) / PIB	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (total) / PIB	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (no universitària) per estudiant	DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ (no universitària) per estudiant amb relació al PIB per capita	DESPESA PÚBLICA EN ENSENYA-MENTS PRIVATS (concerts) / despesa pública en educació (no universitària)	ESTUDIANTS CENTRES CONCERTATS (no universitaris) / estudiants no universitaris	DESPESA PÚBLICA EN CENTRES PRIVATS / estudiants en centres concertats
Extremadura	5,57	6,40	6.239,6	33,2	7,82	17,60	2.771,2
Galícia	3,85	4,77	5.978,0	25,8	10,99	22,15	2.965,4
Madrid	2,02	2,64	3.886,2	11,1	21,89	30,09	2.827,6
Múrcia	4,43	5,36	4.751,7	22,3	16,71	24,06	3.299,3
Navarra	3,49	3,96	6.220,7	19,8	18,51	34,27	3.360,6
País Basc	3,80	4,51	7.293,7	22,0	25,47	48,35	3.842,9
La Rioja	3,46	4,06	5.399,6	19,8	17,97	29,97	3.237,1
Espanya	3,45	4,23	5.070,3	19,7	15,29	25,55	3.033,4

Nota: la despesa pública universitària no incorpora el finançament privat de l'ensenyament universitari a través del pagament de matrícules. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics. Les dades estan calculades en PIB segons el 2010.

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Institut Nacional d'Estadística.

GRÀFIC 8

Relació entre la despesa unitària en educació, el pes del sector concertat i la densitat poblacional per comunitats autònomes, 2018

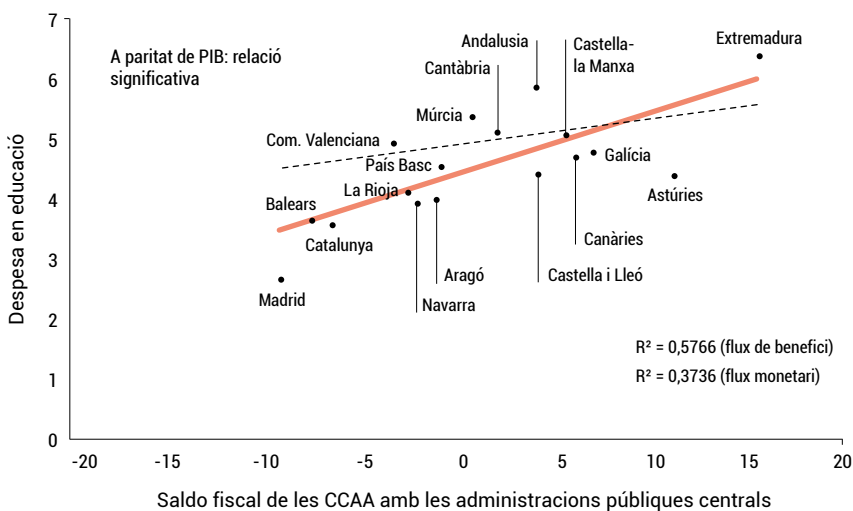

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

Precisament, un dels factors que més hi incideix té a veure amb el model de finançament autonòmic. El fet que els recursos que reben les comunitats autònomes sigui *grosso modo* per població, i no pas per nivell de riquesa, i que el País Basc i Navarra disposin d'un sistema de finançament singularitzat, explica, en part, que comunitats riques com ara Catalunya o Madrid facin un esforç inversor en funció del PIB comparativament baix, o que comunitats també riques com ara el País Basc i Navarra, comparativament alt. Quan hom analitza la relació que hi ha entre l'esforç inversor en educació de les comunitats autònomes i el saldo fiscal, tant calculat pel mètode de flux de benefici com de flux monetari, s'adona que les comunitats autònomes amb un dèficit fiscal més important, com pot ser el cas de Catalunya, tenen nivells de despesa inferiors, fins i tot a paritat de PIB (Gràfic 9).

GRÀFIC 9

Relació entre la despesa en educació sobre el PIB i el saldo fiscal (flux de benefici i flux monetari) amb les administracions públiques centrals sobre el PIB per comunitats autònomes, 2005 i 2018 (% PIB)

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i del Ministeri d'Economia i Hisenda (2008) *Las Balanzas Fiscales de las CCAA españolas con las administraciones públicas centrales 2005*, publicat a Madrid el 15 de juliol del 2008.

TAULA 6**Despesa pública en educació (universitària i no universitària)
sobre el PIB a la Unió Europea, 2016 (%)**

ÀMBIT TERRITORIAL	DESPESES PÚBLICA		
	En educació (total) / PIB	En educació (no univ.) / PIB	En educació (univ.) / PIB
UE-28	4,81	3,63	1,18
Suècia	7,13	5,28	1,85
Finlàndia	6,55	4,72	1,83
Bèlgica	6,41	4,95	1,46
Xipre	6,02	4,97	1,05
Holanda	5,48	3,73	1,75
França	5,43	4,20	1,23
Àustria	5,40	3,61	1,79
Regne Unit	5,40	4,01	1,39
Malta	4,80	3,33	1,47
Letònia	4,72	3,96	0,76
Portugal	4,69	3,88	0,81
Polònia	4,64	3,58	1,06
Eslovènia	4,51	3,56	0,95
Hongria	4,46	3,70	0,76
Alemanya	4,45	3,20	1,25
Espanya	4,08	3,16	0,92
Eslovàquia	3,89	3,06	0,83
Lituània	3,88	3,06	0,82
Bulgària	3,86	3,27	0,59
Itàlia	3,83	3,10	0,73
Irlanda	3,77	3,05	0,72
Grècia	3,68	2,95	0,73
Catalunya	3,65	-	-

ÀMBIT TERRITORIAL	DESPESA PÚBLICA		
	En educació (total) / PIB	En educació (no univ.) / PIB	En educació (univ.) / PIB
Luxemburg	3,59	3,11	0,48
República Txeca	3,56	2,86	0,70
Romania	2,58	1,87	0,71
Dinamarca	No disponible	No disponible	No disponible
Estònia	No disponible	No disponible	1,40
Croàcia	No disponible	No disponible	No disponible

Nota: l'Eurostat no ofereix dades regionals. Les dades de Catalunya corresponen a l'Idescat. Les dades de la Unió Europea, Irlanda i Grècia corresponen al 2015.

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació, l'Idescat i l'Eurostat.

La despesa en beques

Un dels àmbits que es va veure menys negativament afectat per la crisi econòmica del 2008 va ser, com ja s'ha dit, la inversió en beques per part del Departament d'Educació (tot i que les dificultats pressupostàries van derivar, especialment a partir del curs 2011-2012, en la supressió de diverses convocatòries d'ajuts promogudes pel Departament d'Ensenyament, com ara la subvenció per a activitats extraescolars o per a l'educació infantil de primer cicle).

En efecte, els darrers anys, la despesa en beques en els ensenyaments no universitaris ha mantingut una evolució positiva, tant si es té en compte el percentatge sobre el total, que ha passat del 0,67% del curs 2008-2009 al 2,38% del curs 2017-2018, com la despesa per estudiant no universitari, que passa dels 38,3 euros als 119,7 euros, o la cobertura, de l'11,4% al 15,2%. Aquesta evolució positiva ha estat més accentuada que al conjunt de l'Estat. De fet, el curs 2017-2018 és el primer de tot el període observat en què Catalunya se situa per sobre de la mitjana estatal amb relació a la despesa en beques sobre el total de la despesa en educació no universitària, tot i que amb una despesa per estudiant encara més baixa.

Aquesta evolució positiva experimentada en els ensenyaments no universitaris també ha estat present en els ensenyaments universitaris, on la proporció d'estudiants becats sobre el total ha passat del 18,9% al 33,7% en el mateix període, tot i que, com veurem, amb un increment de les taxes universitàries (vegeu la Taula 7).

Des d'una perspectiva comparada, a més a més, convé recordar que la inversió en beques a Catalunya, tant als ensenyaments no universitaris com als universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant inferiors a la mitjana espanyola, tot i que les diferències han tendit a escurçar-se. Aquests dèficits s'expliquen, en part, pels nivells superiors de riquesa a Catalunya (que penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir a les beques regulades pel Ministeri d'Educació, per exemple), però també per la debilitat de les polítiques de beques promogudes per la mateixa administració catalana.

Per comunitats autònomes, Catalunya, tot i presentar un esforç d'inversió en beques sobre la despesa en educació superior a la mitjana estatal, té una despesa en beques per estudiant i una cobertura només més alta que les Balears, Cantàbria, Castella-la Manxa i Navarra.

Amb tot, el dèficit d'inversió en beques és especialment significatiu quan hom el compara amb la resta de països de la Unió Europea. En aquest sentit, la despesa en beques en percentatge de despesa pública en educació a Catalunya se situa l'any 2016 només per sobre de la de Lituània, Estònia, Romania, Luxemburg i Grècia (vegeu el Gràfic 10).

TAULA 7
Evolució dels indicadors bàsics del finançament del sistema de beques. Catalunya i Espanya, 2004-2018

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Despesa en beques (no univ.)/Despesa en educació (no univ.) (%)														
Catalunya	1,05	1,13	1,13	0,53	0,67	0,79	0,96	1,05	0,92	1,10	1,04	1,09	2,31	2,38
Espanya	1,64	1,59	1,53	1,45	1,73	2,06	1,90	2,15	1,95	2,10	2,03	2,09	2,31	2,29
Despesa en beques (no univ.)/estudiants (no univ.) (en euros)														
Catalunya	47,6	55,8	59,6	28,9	38,3	44,2	49,6	48,2	39,1	46,7	48,2	51,7	112,4	119,7
Espanya	67,6	77,3	79,5	79,9	100,9	115,2	123,3	126,0	109,2	116,7	116,7	122,3	140,2	142,1
Despesa en beques (no univ.)/becaris (no univ.) (en euros)														
Catalunya	325,1	358,5	351,2	298,0	336,7	350,8	354,8	338,7	1189	1254,1	1263,4	1190,5	785,4	756,4
Espanya	233,4	234,4	271,3	298,0	385,6	421,3	462,4	467,9	579,1	668,5	740,2	715,9	691,7	674,7
Becaris (no univ.)/estudiants (no univ.)														
Catalunya	14,6	15,6	17	9,7	11,4	12,6	14	14,2	3,3	3,7	3,8	4,3	14,3	15,8
Espanya	29,0	33,0	29,3	26,8	26,2	27,3	26,7	26,9	18,9	17,7	15,8	17,1	20,3	21,1
Despesa en beques (univ.)/Despesa en educació (univ.) (%)														
Catalunya	4,1	4,3	4,3	4,4	5,4	5,9	7,2	9,5	9,8	9,4	9	9,7	8,8	8,8
Espanya	8,5	7,8	7,9	8	9	8,8	10,4	13	12,5	11,3	11	11,6	10,9	10,8
Despesa en beques (univ.)/estudiants (univ.) (en euros)														
Catalunya	212	219,1	253,7	287,7	355	424,4	476,8	547,1	563,7	520,5	554,6	610,2	578,2	575,1
Espanya	374,6	401,1	474,8	543,4	631,8	668,1	729,8	794,9	753,7	675,7	707,2	781,6	769,9	785,6

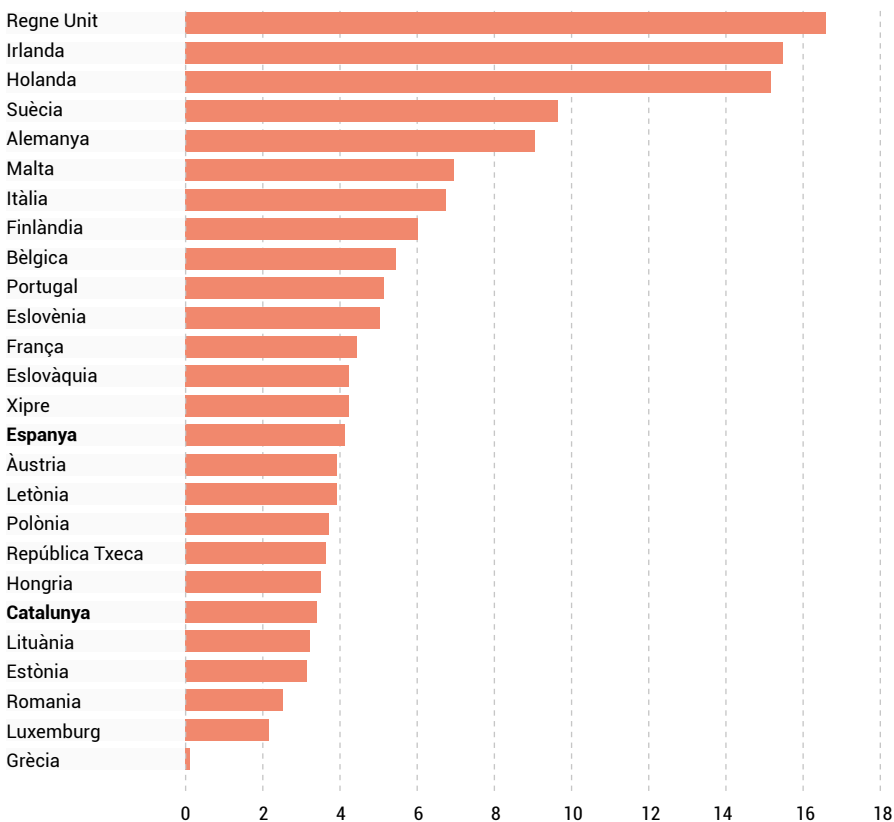

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Despesa en beques (univ.)/becaris (univ.) (en euros)														
Catalunya	2.205,9	2.029,8	2.014	1.641,8	1.874,3	1.930,3	2.060,6	2.218,3	2.028	1.705	1.864,2	1.862	1.739,7	1.708,7
Espanya	2.243,2	2.239,8	2.230,1	1.935,5	2.140,7	2.144,5	2.289,5	2.440,4	2.107,2	1.749,6	1.838,9	1.867,6	1.769,7	1.761,9
Becaris (univ.)/estudiants (univ.)														
Catalunya	9,6	10,8	12,6	17,5	18,9	22	23,1	24,7	27,8	30,5	29,7	32,8	33,2	33,7
Espanya	16,7	17,9	21,3	28,1	29,5	31,2	31,9	32,6	35,8	38,6	38,5	41,9	43,5	44,6
Despesa en beques/Despesa en educació (%)														
Catalunya	1,6	1,6	1,7	1,2	1,5	1,7	2,1	2,6	2,5	2,6	2,4	2,5	3,4	3,5
Espanya	2,6	2,6	2,6	2,6	3,1	3,4	3,9	4,6	4,4	4,2	4,1	4,2	4,3	4,3
Despesa en beques/estudiants (en euros)														
Catalunya	75,6	83,2	90,9	69,2	86,0	101,5	114,2	121,7	113,7	113,1	117,9	125,4	174,4	180,6
Espanya	121,0	132,7	144,9	154,5	183,9	200,6	217,2	229,9	207	200,1	201,8	211,9	226,0	229,5
Despesa en beques/becaris (en euros)														
Catalunya	548,7	563,6	558,9	633,8	687,3	724,1	743,1	772,1	1.678,1	1.512,1	1.596,9	1.549,3	1.036,1	991,7
Espanya	450,9	436,6	517,9	571,9	689,1	718,3	790,5	826,8	966,1	960,4	1.060,1	1.036,1	964,5	946,1
Becaris/estudiants														
Catalunya	13,8	14,8	16,3	10,9	12,5	14	15,4	15,8	6,8	7,5	7,4	8,1	16,8	18,2
Espanya	26,8	30,4	28	27	26,7	27,9	27,5	27,8	21,4	20,8	19	20,4	23,4	24,3

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

GRÀFIC 10

Despesa en beques en percentatge de la despesa pública total en educació per països europeus, 2016

Nota: l'Eurostat no aporta dades regionals. La dada de Catalunya correspon a la dada que aporta el Ministeri d'Educació per comunitats autònomes per al curs 2016-2017. La dada d'Estònia correspon al 2013, mentre que les d'Irlanda i Grècia, al 2015.

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

TAULA 8**Indicadors bàsics del finançament del sistema de beques per comunitats autònomes, curs 2017-2018****Indicadors:**

1. Despesa en beques (no univ.)/Despesa en educació (no univ.) (%)
2. Despesa en beques (univ.)/Despesa en educació (univ.) (%)
3. Despesa en beques/Despesa en educació (%)
4. Nombre de becaris (no univ.)/Estudiants (no univ.) (%)
5. Nombre de becaris (univ.)/Estudiants (univ.) (%)
6. Nombre de becaris/Estudiants (%)
7. Despesa en beques (no univ.)/becaris (no univ.) (en euros)
8. Despesa en beques (univ.)/becaris (univ.) (en euros)
9. Despesa en beques/becaris (en euros)
10. Despesa en beques (no univ.)/estudiants (no univ.) (en euros)
11. Despesa en beques (univ.)/estudiants (univ.) (en euros)
12. Despesa en beques/estudiants (en euros)
13. Nombre de becaris (sec. post.)/Estudiants (sec. post.) (%)
14. Despesa en beques (sec. post.)/becaris (sec. post.) (en euros)
15. Despesa en beques (sec. post.)/estudiants (sec. post.) (en euros)

		INDICADORS														
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Total		2,3	10,8	4,3	21,1	44,6	24,3	674,7	1.761,9	946,1	142,1	785,6	229,5	31,8	1.216,9	387,5
Andalusia		4,3	12,4	5,9	22,9	53,7	26,5	869,3	2.104	1.156,1	199,4	1.130,4	305,9	50,9	1.416,8	721,2
Aragó		2	7,8	3,1	18,5	43	21,4	597,9	1.712,3	863,2	110,4	736,7	184,4	17,4	1.168,4	203,6
Astúries		1,3	7,8	2,5	21,9	45,4	24,6	353,4	1.835,8	671,3	77,4	832,9	165,3	21,1	1.152,5	243
Balears		0,6	5,5	1,1	3,3	36,4	5,3	1.081,3	1.620,8	1.297,5	36,1	589,7	68,2	12	1.023,1	123,2
Canàries		3,5	12,8	5	41,4	68,7	43,8	433,9	1.899,3	639,4	179,6	1.304,7	280,2	40,7	1.055,9	429,7
Cantàbria		1,3	6,3	2,2	10,2	47,9	13,9	761,6	1.628,9	1.056	77,5	780,5	146,6	28,4	950,0	269,8
Castella i Lleó		1,8	12,1	3,9	17,7	151,1	25,6	611,5	1.881,7	1.068,4	108,1	2.844,1	271,3	25,2	1.132,1	285,6
Castella-la Manxa		1,9	10,3	2,9	11	16,9	12	897,4	2.084,4	1.174,7	99	353,1	141,1	29,6	1.323	391,3
Catalunya		2,4	8,8	3,5	15,8	33,7	18,2	756,4	1.708,7	991,7	119,7	575,1	180,6	17,2	1.211,1	208,5
Com. Valenciana		2,9	12,4	4,8	19,4	83,7	27,2	740,5	1.384,6	982	143,6	1.159,4	267,5	29,1	1.202,4	350,2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Extremadura	2,2	17,0	4,1	10,5	63,7	15,4	1.336	2.439,3	1.755,9	140,0	1.554,9	269,9	44,5	1.461,1	650,9
Galícia	3,1	9,4	4,3	44,1	51,6	44,9	414,6	2.099,3	628,6	182,8	1.083,4	282,4	33,7	1.028,2	346,4
Madrid	3,6	10,9	5,3	17,7	39,8	21,3	790,2	1.675,8	1.060,3	139,5	666,5	225,4	32,8	1.195,4	392,3
Múrcia	2,4	12,9	4,2	22,2	45,8	25,2	508,7	1.929,3	837,4	113,1	883,3	211,3	29,8	1.302,4	388,0
Navarra	0,7	9,9	1,8	5,0	38,6	8,9	864,1	1.618,2	1.248,1	43	625,2	111,7	24,4	868,0	211,5
País Basc	2,0	5,8	2,6	34,3	37,9	34,7	425,6	1.607,3	573,0	145,9	609,6	198,8	26,5	375,2	99,6
La Rioja	1,8	9,1	2,9	27,6	18,9	25,7	361,0	1.663,0	565,0	99,6	314,4	145,4	24,3	808,4	196,5

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Indicadors:

1. Despesa en beques (no univ.)/Despesa en educació (no univ.) (%)
2. Despesa en beques (univ.)/Despesa en educació (univ.) (%)
3. Despesa en beques/Despesa en educació (%)
4. Nombre de becaris (no univ.)/Estudiants (no univ.) (%)
5. Nombre de becaris (univ.)/Estudiants (univ.) (%)
6. Nombre de becaris/Estudiants (%)
7. Despesa en beques (no univ.)/becaris (no univ.) (en euros)
8. Despesa en beques (univ.)/becaris (univ.) (en euros)
9. Despesa en beques/becaris (en euros)
10. Despesa en beques (no univ.)/estudiants (no univ.) (en euros)
11. Despesa en beques (univ.)/estudiants (univ.) (en euros)
12. Despesa en beques/estudiants (en euros)
13. Nombre de becaris (sec. post.)/Estudiants (sec. post.) (%)
14. Despesa en beques (sec. post.)/becaris (sec. post.) (en euros)
15. Despesa en beques (sec. post.)/estudiants (sec. post.) (en euros)

La despesa privada en educació

A diferència de la despesa pública, i a diferència de la despesa privada total, la despesa privada en educació a Catalunya no s'ha vist condicionada aparentment pel cicle econòmic. Malgrat que la crisi econòmica del 2008 va tenir (i continua tenint) un fort impacte en la renda de les famílies, fonamentalment pels increments de les taxes d'atur i pel decrement dels ingressos, i malgrat que la despesa mitjana de les llars va caure un 10,7%, en 3.562,9 euros, entre els anys 2009 i 2014, la despesa de les llars en ensenyament ha mantingut una tendència sostinguda de creixement, tant en el període 2009-2014 (22,0%, 101,8 euros) com també en el període 2014-2018 (18,3%, 103,2 euros). L'any 2018, les llars es gasten de mitjana en educació un 44,2% més que l'any 2009, 205,1 euros més. D'aquesta manera, doncs, el pes de l'ensenyament en la despesa total ha tendit a créixer, de l'1,39% de l'any 2009 al 2,05% de l'any 2018 (vegeu la Taula 9 i el Gràfic 11).

Aquestes dades semblen indicar que les famílies han atorgat a l'ensenyament la importància d'un bé a preservar en períodes de crisi i també en el cicle de recuperació econòmica. Aquest increment de la despesa privada s'ha produït en un context d'un cert descens de la matrícula en centres privats per part de l'alumnat, però també d'increment dels nivells de copagament de determinats serveis públics en matèria d'educació (per increments de taxes, incorporació de nous preus públics, etc., en àmbits com ara les escoles bressol, les escoles de música, els cicles formatius de grau superior, els serveis de transport escolar no obligatori, els estudis universitaris, etc.).

TAULA 9

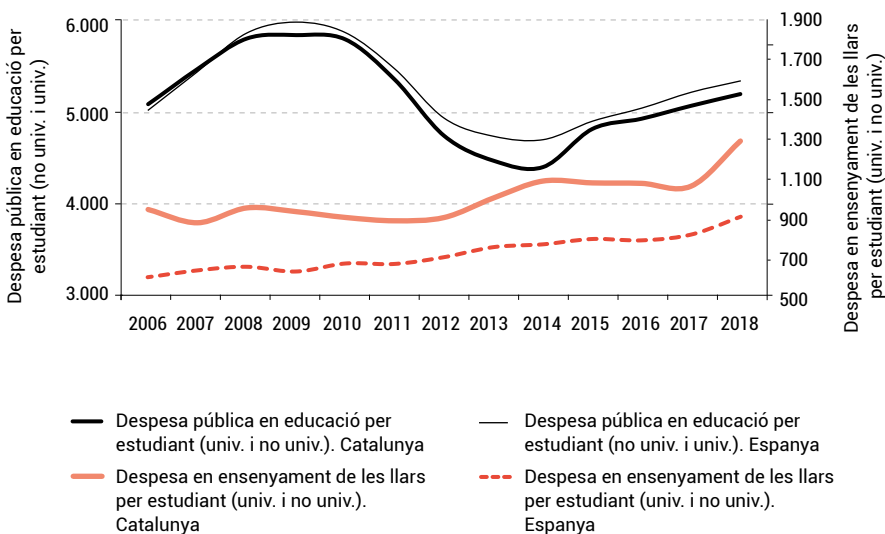
Evolució dels indicadors de despesa de les llars en ensenyament. Catalunya i Espanya, 2000-2018

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Percentatge de despesa en ensenyament																			
Catalunya	1,60	1,43	1,59	1,44	1,33	1,24	1,39	1,25	1,35	1,39	1,44	1,43	1,55	1,77	1,90	1,86	1,83	1,74	2,05
Espanya	1,23	1,15	1,15	1,13	1,06	1,02	1,02	1,01	1,03	1,04	1,15	1,17	1,28	1,43	1,46	1,48	1,42	1,42	1,54
Despesa mitjana per llar en ensenyament																			
Catalunya	342,76	316,46	350,27	330,81	324,24	313,73	462,41	425,24	468,18	463,54	454,26	450,94	466,52	519,42	565,37	561,19	557,84	549,88	668,61
Espanya	244,85	240,68	245,41	249,69	248,58	256,61	308,19	320,84	327,17	315,97	338,62	340,46	361,33	388,73	395,86	407,42	399,05	414,22	460,66
Índex de variació de la despesa mitjana per llar en ensenyament (2000=100)																			
Catalunya	100	92,3	102,2	96,5	94,6	91,5	100,0	92,0	101,2	100,2	98,2	97,5	100,9	112,3	122,3	121,4	120,6	118,9	144,6
Espanya	100	98,3	100,2	102,0	101,5	104,8	100,0	104,0	106,2	102,5	109,9	110,5	117,2	126,1	128,4	132,2	129,5	134,4	149,5
Despesa en ensenyament de les llars per estudiant (univ. i no univ.)																			
Catalunya	608,7	581,6	664,1	630,3	620,3	613,6	944,7	875,0	952,0	932,6	902,5	885,3	902,3	1003,6	1091,1	1081,6	1079,1	1064,4	1298,4
Espanya	374,2	384	406,5	424,3	430,3	454,5	591,8	628,1	647,0	622,5	664,0	661,8	696,9	748,8	763,3	790,9	783,9	814,1	906,3
Índex de variació de la despesa en ensenyament de les llars per estudiant (univ. i no univ.) (2000=100)																			
Catalunya	100	95,5	109,1	103,5	101,9	100,8	100	92,6	100,8	98,7	95,5	93,7	95,5	106,2	115,5	114,5	114,2	112,7	137,4
Espanya	100	102,6	108,6	113,4	115	121,5	100	106,1	109,3	105,2	112,2	111,8	117,8	126,5	129,0	133,6	132,5	137,6	153,1

Nota: l'any 2006 es produeix un canvi de sèrie de l'Enquesta continua de pressupostos familiars i l'Enquesta de pressupostos familiars. Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística (Encuesta de presupuestos familiares).

GRÀFIC 11

Evolució de la despesa pública i privada en educació per estudiant (no universitari i universitari), 2006-2018

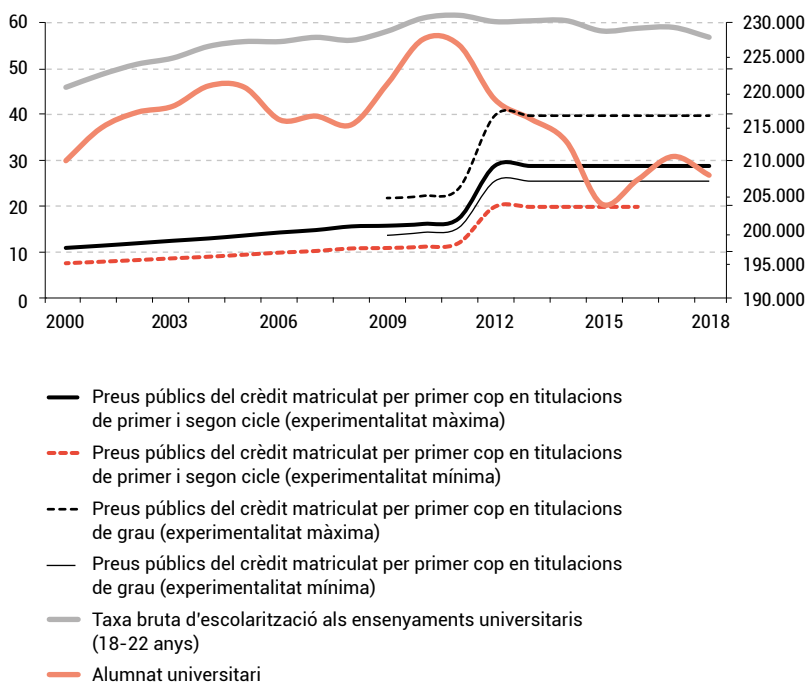
Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Amb relació a l'increment dels costos d'accés a l'educació, és especialment il·lustratiu el cas de l'evolució dels preus públics dels crèdits universitaris, que van experimentar un increment molt notable en el curs 2012-2013 (vegeu la Taula 10 i el Gràfic 12). L'impacte d'aquest increment dels preus públics dels crèdits universitaris (però també per efecte de la incorporació d'un preu públic per als cicles formatius de grau superior) també s'observa en l'Índex de Preus de Consum (IPC) en l'àmbit de l'ensenyament, amb un increment molt significatiu l'any 2013 (vegeu el Gràfic 13). Val a dir que aquest increment dels preus públics dels estudis universitaris, tot i l'augment també de la inversió en beques universitàries, coincideix en el temps amb una reducció significativa del nombre d'alumnat a partir del curs 2012-2013, que no sembla respondre únicament ni a l'evolució demogràfica ni tampoc a l'increment de l'alumnat

matriculat als cicles formatius de grau superior, perquè les taxes d'escolarització, després d'anys d'increment, tendeixen a una lleugera minora-
ció (Gràfic 12). La millora de la conjuntura econòmica a partir de l'any 2014 no sembla que hagi incrementat l'accés a la universitat.

GRÀFIC 12

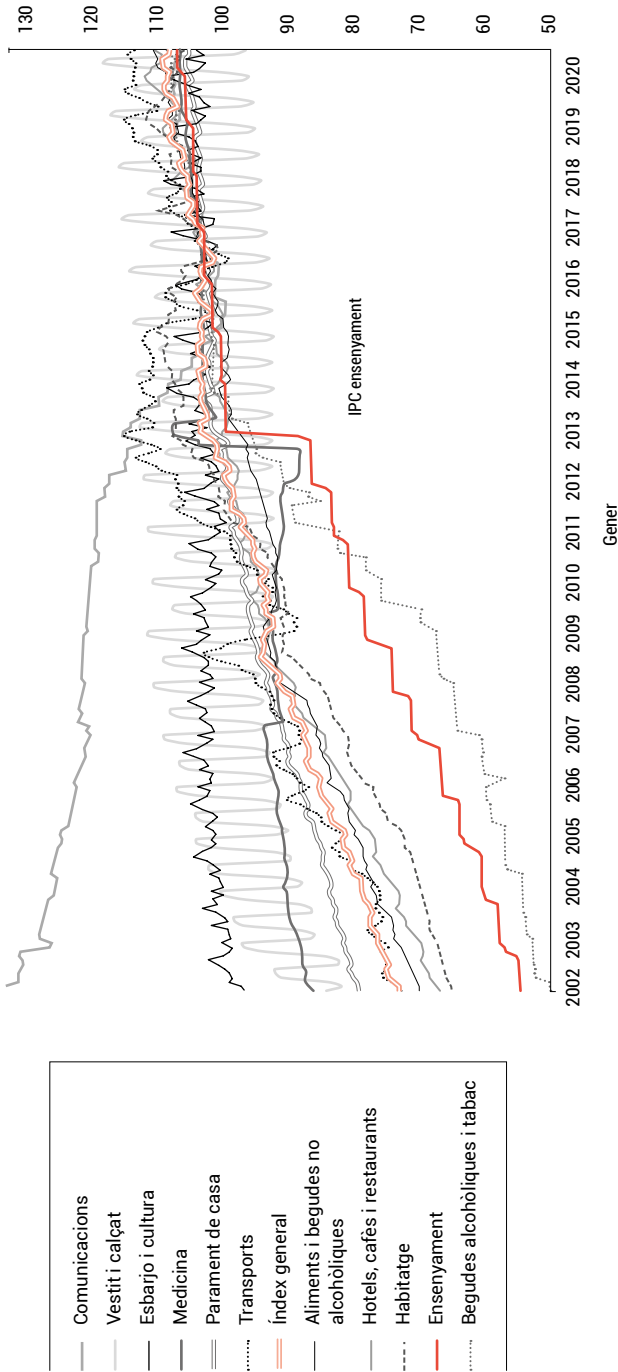
Evolució dels preus públics als ensenyaments universitaris. Catalunya i Espanya, 2000-2019

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 13

Evolució de l'Índex de Preus de Consum (IPC) per àmbits a Catalunya, 2002-2019

Nota: IPC base 2016=100.

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat.

TAULA 10
Evolució dels preus públics als ensenyaments universitaris. Catalunya i Espanya, 2000-2019

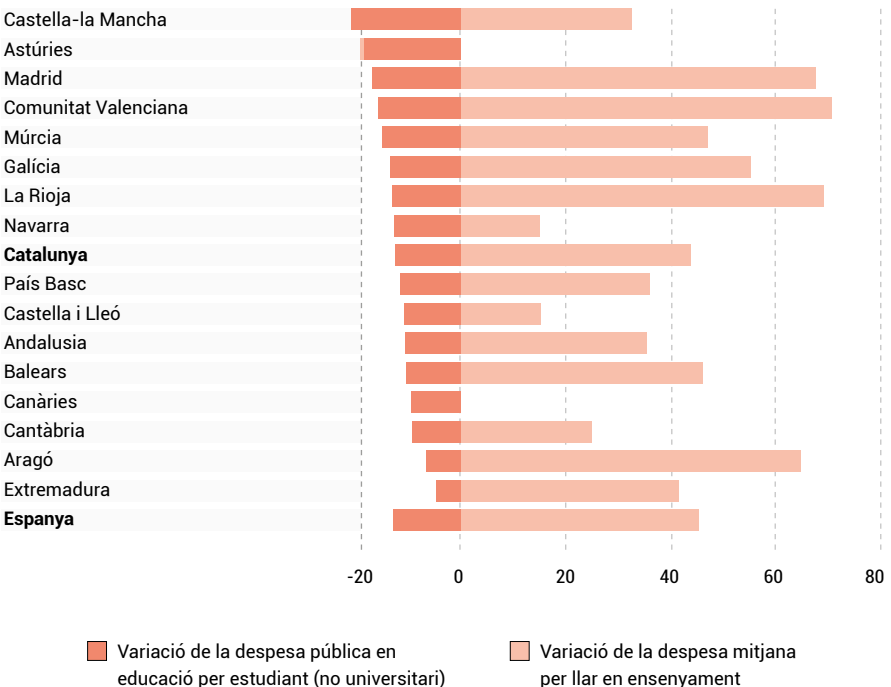
	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Preus públics del crèdit matriculat per primer cop en titulacions de primer i segon cicle (experimentalitat màxima)																			
Cat.	10,7	11,2	11,7	12,3	12,8	13,4	14,1	14,6	15,4	15,6	15,9	17,2	28,6	28,6	28,6	28,6	28,6	28,6	28,6
Esp.	10,7	11,1	11,6	12,1	12,6	13,1	13,7	14,3	14,9	15,1	15,4	16,1	18,5	19,1	19,1	18,9	18,8	20,8	20,2
Preus públics del crèdit matriculat per primer cop en titulacions de primer i segon cicle (experimentalitat mínima)																			
Cat.	7,4	7,7	8,1	8,4	8,8	9,2	9,7	10,1	10,6	10,7	11	11,8	19,7	19,7	19,7	19,7	19,7	19,7	19,7
Esp.	7,1	7,4	7,7	8	8,3	8,7	9,1	9,5	9,9	10,1	10,3	10,7	12,5	13	13,1	13	13,1	14,2	13,2
Preus públics del crèdit matriculat per primer cop en titulacions de grau (experimentalitat màxima)																			
Cat.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	21,5	22	23,7	39,5	39,5	39,5	39,5	39,5	39,5	39,5
Esp.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16,9	17,9	18,7	21,7	22,3	22,4	22,2	22,1	21,7	21,2
Preus públics del crèdit matriculat per primer cop en titulacions de grau (experimentalitat mínima)																			
Cat.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13,4	14,1	15,2	25,3	25,3	25,3	25,3	25,3	25,3	25,3
Esp.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10,9	11,4	11,9	14,1	14,6	14,6	14,5	14,4	14,3	14
Alumnat universitari																			
Cat.	208.273	212.674	214.768	215.582	218.312	218.139	213.749	214.261	213.110	218.575	224.570	223.828	216.539	213.903	210.895	202.456	205.709	208.846	206.334
Esp.	1.555.174	1.525.545	1.503.476	1.487.279	1.459.178	1.442.453	1.405.042	1.388.736	1.379.726	1.390.234	1.425.018	1.456.783	1.434.729	1.416.827	1.364.023	1.275.688	1.284.041	1.285.774	1.293.697
Taxa bruta d'escolarització als ensenyaments universitaris (18-22 anys)																			
Cat.	45,6	48,5	50,7	52,1	54,6	55,7	55,7	56,6	56	57,9	60,8	61,4	60	60,2	60,2	58	58,6	58,8	56,6
Esp.	50,3	50,6	51,4	52,1	53	53,6	53,6	53,7	53,2	54,4	57	59,4	59,8	60,7	59,8	56,9	57,9	58,3	57,9

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

Amb tot, des d'una perspectiva comparada, si bé aquest increment del copagament en educació per efecte de les mesures d'austeritat aplicades pot ser un dels factors explicatius de l'augment de despesa privada en ensenyament, no hi ha una relació estadísticament significativa entre l'evolució de la despesa pública i la de la despesa privada: les comunitats que més han augmentat la despesa privada en ensenyament no són, necessàriament, les que han minorat més la despesa pública en educació (Gràfic 14).

GRÀFIC 14

Variació de la despesa privada per llar en ensenyament i variació de la despesa pública en educació per estudiant, per comunitats autònomes, 2009-2018 (%)

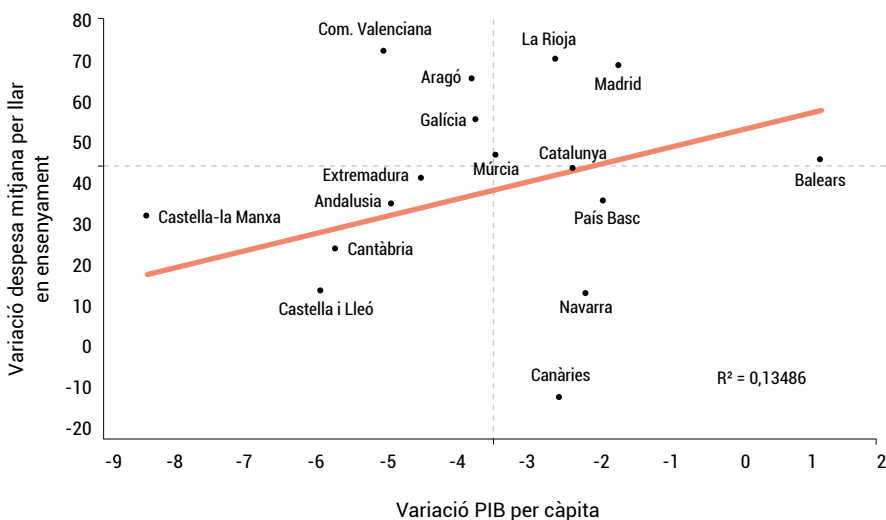

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

Si bé, en el període 2009-2018, Catalunya se situa en una posició mitjana pel que fa a l'evolució de la despesa pública en educació i també de la despesa privada, altres comunitats, com per exemple Astúries o Aragó, tenen un comportament oposat a aquesta relació. Sembla que altres factors, com ara l'evolució del PIB per càpita, són més predictius a l'hora d'explicar la variació de la despesa privada de les llars en ensenyament: les comunitats que més han augmentat la despesa privada en ensenyament tendeixen a ser les que han experimentat una variació més positiva del PIB per càpita durant el període 2009-2018 (Gràfic 15).

GRÀFIC 15

Relació entre la variació de la despesa per llar en ensenyament i la variació del PIB per càpita, per comunitats autònomes, 2009-2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes evidencia que Catalunya presenta nivells de despesa de les llars en educació comparativament elevada, per sobre de la mitjana espanyola. L'any 2018, les llars catalanes destinaven el 2,05% de la seva despesa a ensenyament, de mitjana 668,6 euros per llar i 1.298,4 euros per estudiant, mentre que les llars espanyoles destinaven a ensenyament l'1,54% de la despesa total, de mitjana 460,7 euros per llar i 906,3 euros per estudiant. És a dir, que les llars catalanes pagaven 207,9 euros més per llar en ensenyament i 392,1 euros més per estudiant que les llars del conjunt de l'Estat (Taula 11).

Per comprendre aquestes diferències, cal fer esment de factors com ara el nivell de renda de les famílies, el pes important del sector privat o la despesa pública en educació. En aquest sentit, hi ha una relació positiva entre despesa en ensenyament de les llars per estudiant (universitari i no universitari) i el PIB per càpita (Gràfic 16) i entre aquesta despesa privada i el percentatge d'alumnat escolaritzat en centres concertats (Gràfic 17), i també hi ha una relació negativa entre aquesta despesa privada i l'esforç financer en educació de les administracions públiques (Gràfic 18). Les comunitats autònomes amb un PIB per càpita més elevat i amb més provisió escolar privada tendeixen a tenir nivells de despesa privada més elevats, mentre que aquests nivells també tendeixen a ser més elevats entre les comunitats autònomes amb una despesa pública en educació sobre el PIB més baixa.

De fet, Catalunya, que se situa entre les comunitats amb un PIB per càpita i un pes del sector concertat més elevats, i també amb una despesa pública en educació sobre el PIB més baixa, és la segona comunitat autònoma amb una despesa mitjana per llar més elevada, només per darrere de Madrid.

TAULA 11

Indicadors de despesa de les llars en ensenyament per comunitats autònomes, 2018

	PERCENTATGE DE DESPESA EN ENSENYAMENT	DESPESA MITJANA PER LLAR EN ENSENYAMENT	DESPESA PER PERSONA EN ENSENYAMENT	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA MITJANA PER PERSONA EN ENSENYAMENT (2006=100)	DESPESA EN ENSENYAMENT DE LES LLARS PER ESTUDIANT (UNIV. I NO UNIV.)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA EN ENSENYAMENT DE LES LLARS (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA TOTAL (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA MITJANA PER LLAR (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA MITJANA PER LLAR EN ENSENYAMENT (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA MITJANA PER PERSONA (2006=100)
Catalunya	2,05	668,61	272,29	155,6	1.298,4	165,2	111,8	97,9	144,6	105,4
Espanya	1,54	460,66	185,35	163,7	906,3	172,1	113,6	98,7	149,5	108
Andalusia	1,15	322,46	124,31	184,7	571,7	195,8	116,5	99,7	167,6	109,9
Aragó	1,36	392,03	163,69	186,4	856,8	190,4	111,4	101	172,5	109,1
Asturies	0,97	262,43	117,43	145,2	769,4	139,5	106,9	98,7	128,8	111,3
Balears	1,39	460,36	178,49	167,4	1.059,5	199,6	125,6	103,2	163,9	105,3
Canàries	0,97	233,31	90,95	97,3	514,2	110,6	107,7	86,3	88,6	94,8
Cantàbria	0,97	291,88	122,08	196	672,5	201,7	120,9	104,4	174,2	117,5
Castella i Lleó	0,99	265,86	115,19	119,9	731,1	114,8	106,2	99,3	107,4	110,9
Castella-la Manxa	0,93	238,06	93,11	181,7	430,2	189,3	111,8	99,3	168,2	107,3
Comunitat Valenciana	1,57	444,77	180,57	195,9	900,9	204,8	109,3	97,4	182,6	104,5

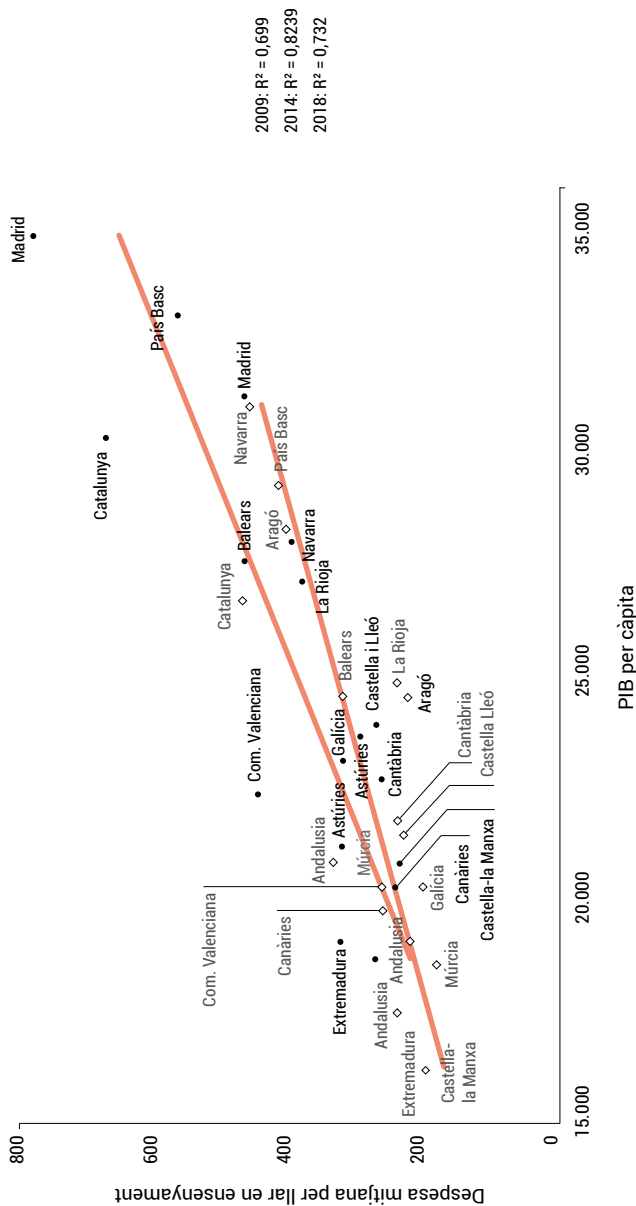

	PERCENTATGE DE DESPESA EN ENSENYAMENT	DESPESA MITJANA PER LLAR EN ENSENYAMENT	DESPESA MITJANA PER PERSONA EN ENSENYAMENT	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA MITJANA PER PERSONA EN ENSENYAMENT (2006=100)	DESPESA EN ENSENYAMENT DE LES LLARS PER ESTUDIANT (UNIV. I NO UNIV.)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA EN ENSENYAMENT DE LES LLARS (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA TOTAL (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA LLAR (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA LLAR EN ENSENYAMENT (2006=100)	ÍNDEX DE VARIACIÓ DE LA DESPESA MITJANA PER PERSONA (2006=100)
Extremadura	1,16	271,54	110,35	221,9	591,2	219,1	107,4	98,3	200,4	108,8
Galícia	1,17	317,65	129,58	146,5	766,7	144,4	108,6	96,9	128,8	110,2
Madrid	2,23	774,73	312,21	169,2	1.420,2	184,7	118,4	97,8	152,5	108,5
Múrcia	1,07	320,52	117,67	162,3	515,7	175,7	119,8	100,5	147,4	110,7
Navarra	1,34	463,19	187,74	158	929,8	171,3	121,2	100,8	142,4	111,8
País Basc	1,64	561,55	236,45	143,2	1.196,6	145,7	115,5	103,1	130	113,5
La Rioja	1,34	376,7	159,12	208,4	709,3	213,6	117,7	104,7	190,1	114,8

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística (Encuesta de presupuestos familiares).

GRÀFIC 16

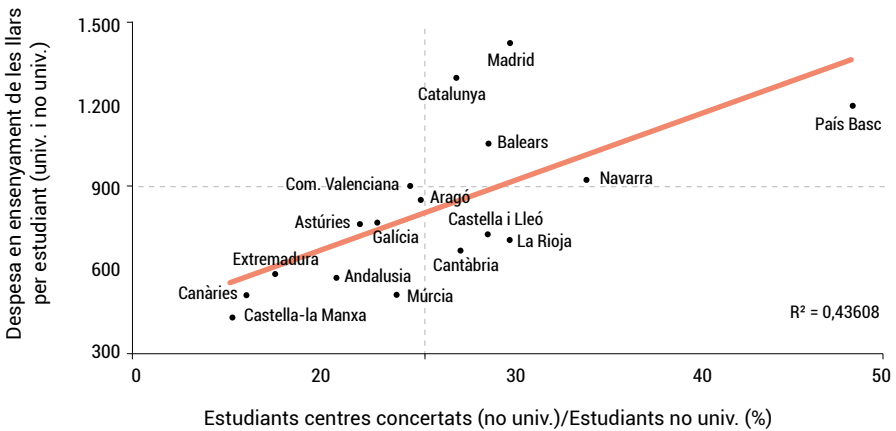
Relació entre la despesa en ensenyament (universitari i no universitari) i el PIB per càpita, per comunitats autònomes, 2009-2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 17

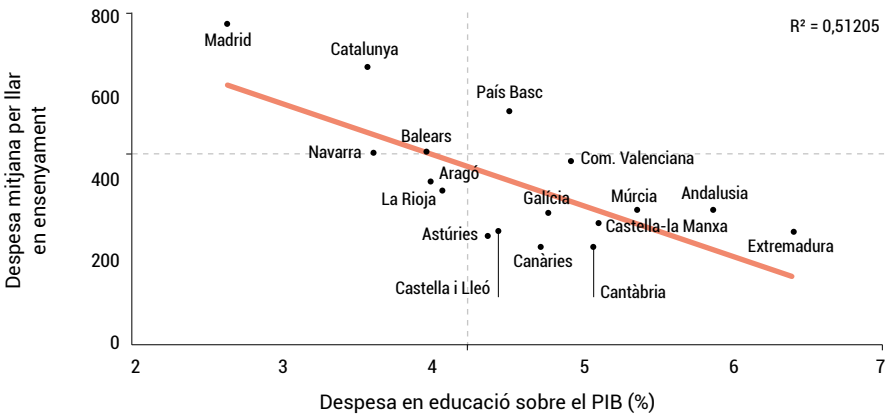
Relació entre la despesa en ensenyament de les llars per estudiant (universitari i no universitari) i el percentatge d'alumnat escolaritzat en centres concertats, per comunitats autònomes, 2018

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 18

Relació entre la despesa en ensenyament de les llars i la despesa pública en educació sobre el PIB, per comunitats autònomes, 2018

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística i del Ministeri d'Educació.

La provisió de professorat

Un altre àmbit fortament afectat pel cicle econòmic i per les mesures d'austeritat imposades en el període de crisi ha estat el de la provisió de professorat al sistema educatiu. Després d'anys d'increment sostingut, especialment del curs 2005-2006 al curs 2008-2009, fonamentalment per la implantació de la sisena hora, l'evolució de la dotació de professorat als ensenyaments de règim general va iniciar un procés d'estancament. Posteriorment, a partir del curs 2011-2012, el procés va ser de minoració, coincidint també amb la supressió de la sisena hora i amb les limitacions imposades en la contractació d'empleats públics i en la substitució i reposició de professorat pel Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril, de mesures urgents de racionalització de la despesa pública en l'àmbit educatiu, d'àmbit estatal, que va tenir un impacte directe en les polítiques de provisió de professorat. Aquestes restriccions es van allargar fins al curs 2014-2015, tot i que el nombre d'alumnat havia mantingut al llarg d'aquests anys una tendència creixent. El curs 2014-2015 hi havia 2.227 docents menys i 118.565 alumnat més que el curs 2008-2009 (vegeu la Taula 12 i el Gràfic 19).

A partir del curs 2014-2015, i de manera més accentuada a partir del curs 2016-2017, la provisió de professorat ha recuperat la tendència a créixer, com també ho ha continuat fent el nombre d'alumnat.

Aquesta evolució ha provocat, al seu torn, que la ràtio d'alumnat per professor hagi experimentat fortes fluctuacions els darrers anys, amb un decrement fins al curs 2008-2009, per efecte d'un ritme de creixement del nombre de professorat per sobre del d'alumnat, posteriorment amb un increment fins al curs 2014-2015, per efecte de la reducció de professorat i d'augment del nombre d'alumnat, i novament amb una tendència a decreixer que perdura fins a l'actualitat. Val a dir que el curs 2018-2019 la ràtio d'alumnat per professor (11,8) se situa encara per sobre dels nivells assolits el curs 2008-2009 (11,0).

TAULA 12

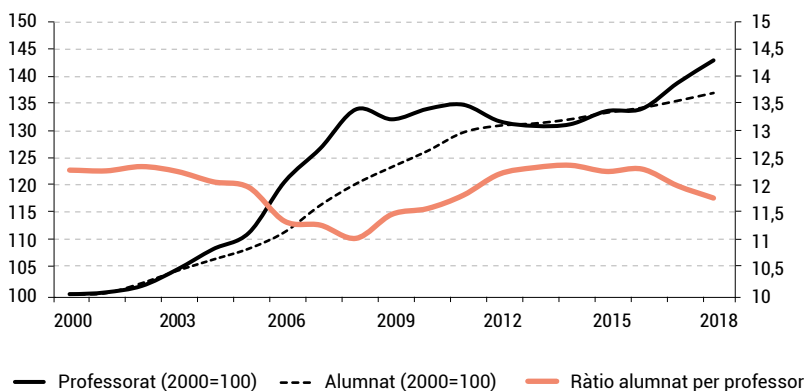
Evolució del nombre de professorat i alumnat per titularitat de centre als ensenyaments de règim general. Catalunya, 2000-2001 al 2018-2019

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019 ^P
Professorat																			
Total	81.040	81.410	82.360	84.844	87.863	90.296	97.928	102.922	108.760	107.263	108.825	109.439	106.988	106.274	106.533	108.485	108.841	112.721	116.076
Públic	49.237	49.305	50.096	52.194	54.566	56.618	63.659	68.258	72.486	71.732	73.196	73.550	70.545	71.093	70.990	72.460	72.225	75.482	78.518
Privat	31.803	32.105	32.264	32.650	33.297	33.678	34.269	34.664	36.274	35.531	35.629	35.889	36.443	35.181	35.543	36.025	36.616	37.239	37.558
Alumnat																			
Total	996.897	1.000.044	1.018.214	1.041.260	1.061.640	1.081.751	1.112.151	1.161.532	1.201.018	1.231.778	1.261.346	1.295.318	1.307.724	1.311.844	1.319.583	1.331.508	1.340.620	1.353.618	1.367.833
Públic	575.847	579.144	596.933	619.757	640.581	658.632	685.594	721.169	756.610	788.383	818.883	851.332	864.350	866.596	870.172	876.443	878.933	885.009	892.504
Privat	421.050	420.900	421.281	421.503	421.059	423.119	426.557	440.363	444.408	443.395	442.463	443.986	443.374	445.248	449.411	455.065	461.687	468.609	475.329

Font: Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 19

Evolució de la ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general i del nombre d'alumnat i professorat a Catalunya, 2000-2001 al 2018-2019

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

Des d'una perspectiva comparada, val a dir que el nombre mitjà d'alumnes per professor a Catalunya el curs 2017-2018 (12,0) se situa lleugerament per sobre de la mitjana espanyola (11,7) (Taula 13), malgrat que a escala europea es troba lleugerament per sota de la mitjana del conjunt de la Unió Europea (13,0) (Gràfic 20). Si tenim presents els baixos nivells de despesa pública, podem concloure que el nostre sistema educatiu duu a terme un esforç financer menor en educació, però relativament mitjà en professorat, la qual cosa significa que altres àmbits de l'educació que no són estrictament el de professorat estan presumiblement infradotats (comparativament parlant).

Després de Madrid, Andalusia i Canàries, Catalunya és la comunitat que presenta una ràtio d'alumnat per professor més elevada, especialment en el sector públic. De fet, per sectors de titularitat, es detecten diferències en la provisió de professorat, amb ràtios més baixes al sector públic que al sector concertat, tot i que les diferències entre sectors a Catalunya són comparativament baixes, només més elevades que en el cas de Madrid.

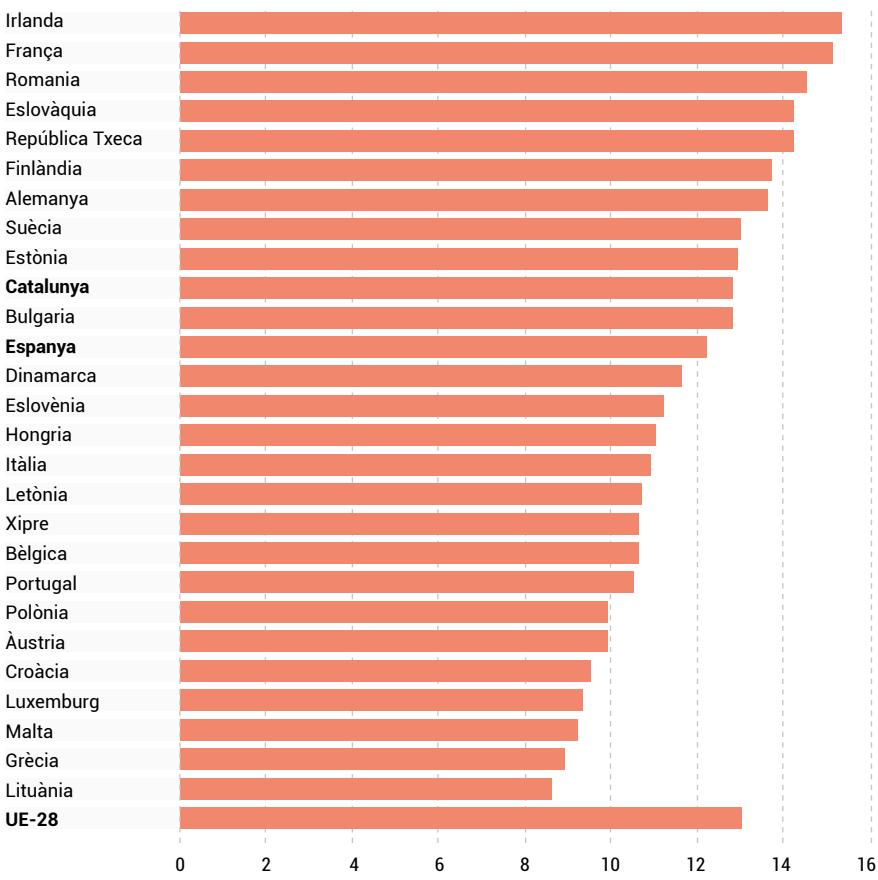
TAULA 13**Ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general per sector de titularitat per comunitats autònomes, curs 2017-2018**

	RÀTIO TOTAL			RÀTIO EQUIVALENT A TEMPS COMPLET		
	Total	Centres públics	Centres privats	Total	Centres públics	Centres privats
Total	11,7	11,1	13,1	12,4	11,4	15
Andalusia	12,5	12,3	13,3	13,2	12,5	15,4
Aragó	10,6	9,8	12,9	11,4	10,4	14,6
Astúries	10,1	9,2	13,4	10,7	9,5	15,6
Balears	10,7	10,1	12	11,4	10,5	13,6
Canàries	12,1	11,8	13,2	12,5	11,8	15,2
Cantàbria	10	9,4	11,8	10,9	10	13,8
Castella i Lleó	10,1	9,1	13,2	10,9	9,5	15,4
Castella-la Manxa	10,9	10,3	14	11,6	10,8	16,3
Catalunya	12	11,7	12,6	12,8	12,1	14,4
Comunitat Valenciana	11,8	11,1	13,4	12,4	11,2	15,4
Extremadura	10	9,3	14,2	10,4	9,4	17,1
Galícia	10,2	9,6	12	10,3	9,3	14,1
Madrid	13	12,9	13,1	13,9	13,5	14,4
Múrcia	11,4	10,9	13	12,4	11,5	15,2
Navarra	10,6	9,5	13,2	11,1	9,6	15,4
País Basc	10,8	8,9	13,6	12,3	9,4	18
La Rioja	11	10,2	13,1	12	10,9	14,8

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 20

Ràtio d'alumnat per professor d'educació primària i secundària (ISCED 1-3) per països europeus, 2018

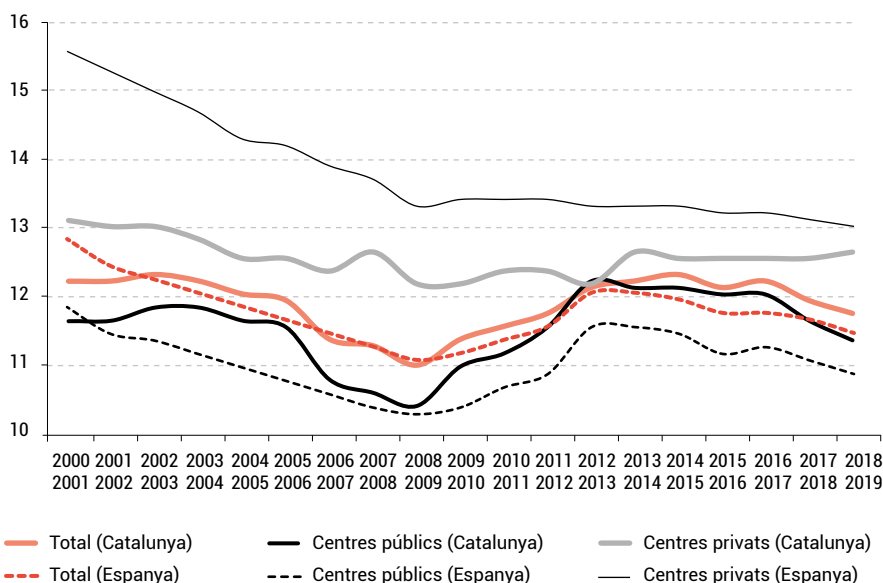
Font: elaboració amb dades de l'Eurostat i del Ministeri d'Educació.

De fet, en comparació amb la mitjana estatal, el curs 2017-2018 les plantilles en el sector públic a Catalunya estarien pitjor dotades que la mitjana estatal, si hom ho posa en relació amb el nombre d'alumnat, mentre que les plantilles en el sector concertat estarien més ben dotades en comparació amb el conjunt de l'Estat.

De fet, la dotació de professorat al sector públic ha estat més condicionada a l'evolució del cicle econòmic que no pas la dotació de professorat al sector concertat, que s'ha mantingut més estable en termes relatius a l'alumnat (Gràfic 21). A Catalunya, la distància que hi havia en la ràtio d'alumnat per professor el curs 2007-2008 entre el sector públic (10,6) i privat (12,7), de dos alumnes per professor de diferència, va quedar neutralitzada el curs 2012-2013, malgrat la més gran complexitat socio-educativa que ha de gestionar el sector públic. A partir d'aleshores, i especialment a partir del curs 2016-2017, les diferències entre les ràtios d'alumnat per professor per sectors de titularitat s'han incrementat novament.

GRÀFIC 21

Evolució de la ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general i del nombre d'alumnat i professorat per sector de titularitat a Catalunya i a Espanya, 2000-2001 a 2018-2019

Font: elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

La demografia educativa

L'evolució de la demografia educativa

Tal com s'ha dit anteriorment, les fluctuacions en el finançament de l'educació han contrastat amb la tendència sostinguda de creixement de l'alumnat escolaritzat a Catalunya els darrers anys. En el conjunt del sistema educatiu, inclosos els ensenyaments universitaris, l'any 2018 hi havia un 36,5% més d'alumnes que l'any 2000, prop de 378.000 més, molt per sobre de la mitjana estatal (9,3%) i europea (amb una tendència al lleu decreixement) (vegeu la Taula 14). Mentre que a Catalunya l'any 2019 hi ha un 40,7% més de la població de 5 a 14 anys que l'any 2000, la Unió Europea ha tingut un creixement negatiu de la població en edat d'escolarització obligatòria, amb un decrement d'un 6,3% de la població de 5 a 14 anys (encara que amb una tendència a la recuperació), i Espanya, un creixement més moderat, d'un 17,9%.

De fet, des d'una perspectiva comparada, Catalunya, que durant anys ha tingut un creixement de població en edat d'escolarització obligatòria més elevat a escala estatal i europea, se situa al capdavant dels països europeus i de les comunitats autònomes, només per darrere de Navarra, pel que fa al creixement de l'alumnat a primària (vegeu els Gràfics 22 i 23).

Aquesta evolució de la demografia educativa a Catalunya s'explica en part per la creació d'oferta en determinats ensenyaments postobligatoris, com succeeix amb el cas de la formació professional, però sobretot també pel comportament de la natalitat i el fet migratori al llarg dels darrers anys, també amb fluctuacions molt condicionades pel cicle econòmic. Durant els anys anteriors a la crisi econòmica del 2008, els forts increments tant de la taxa de natalitat com dels fluxos immigratoris de procedència estrangera han provocat que el nostre sistema educatiu hagi estat, des d'una perspectiva comparada, un dels sistemes amb un creixement demogràfic més elevat, amb el conseqüent increment de complexitat, tant per l'augment de necessitats de més recursos humans i materials, com per

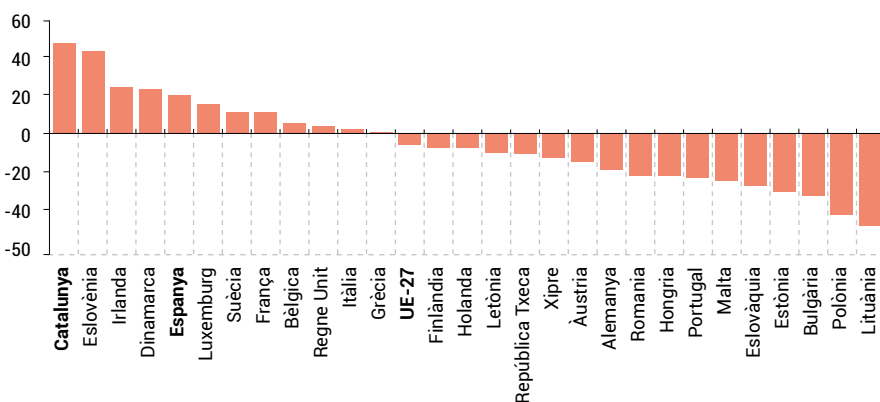
les dificultats de gestionar un sistema que creix en poc temps. Val a dir que l'anàlisi comparada per països europeus evidencia que aquest creixement genera un impacte també sobre els resultats educatius: com més creixement han experimentat els sistemes educatius, pitjors resultats acadèmics han obtingut (per exemple, en termes d'abandonament educatiu prematur). Durant els anys de la crisi econòmica, aquest creixement de la demografia educativa s'ha sostingut especialment per l'increment de la natalitat experimentat en el període precedent. Amb tot, a partir de l'any 2008, la taxa de natalitat va iniciar un tendència negativa, que encara es manté en l'actualitat, passant de 12,1 naixements per 1.000 habitants l'any 2008 a 8,4 l'any 2018, i també a una reducció del creixement migratori, fins al punt de passar de valors propers al 20% els anys precedents al 2008 a un creixement negatiu durant la crisi econòmica. A partir de l'any 2015, amb l'inici de la recuperació econòmica, el creixement migratori ha tornat a situar-se en valors positius, amb un increment exponencial fins a l'actualitat, en contrast amb la taxa de natalitat, que continua amb la tendència decreixent. Previsiblement, la crisi de la pandèmia de la covid-19 tindrà novament un impacte negatiu sobre els fluxos immigrants. A diferència de la crisi econòmica del 2008, però, la baixa natalitat durant el període 2014-2018 farà que la demografia educativa, després de dècades de tendència positiva, iniciï un cicle de decreixement.

De fet, aquests canvis demogràfics han derivat en una transformació del procés de renovació de la població en edat d'escolarització obligatòria, també des d'una perspectiva comparada. L'any 2008 Catalunya tenia un índex de renovació de la població escolar molt elevat (1,19) en comparació amb la mitjana estatal (1,04) i dels països de la Unió Europea (0,86): mentre que a Catalunya hi havia un 19% més d'infants de 0 a 4 anys, amb edat d'incorporar-se als ensenyaments obligatoris, que de joves de 15 a 19 anys, amb edat de sortir-ne, a la Unió Europea aquesta proporció era contrària: un 14% més de joves en edat de sortir dels ensenyaments obligatoris que d'infants en edat d'accedir-hi. En canvi, l'any 2019 Catalunya ja se situa amb índexs de renovació inferior a 100 (0,91), la qual cosa significa que hi ha un 9% menys d'infants de 0 a 4 anys en edat d'incorporar-se al sistema

educatiu que de joves de 15 a 19 anys amb edat de superar els ensenyaments obligatoris, per sota de la mitjana europea (0,95). Aquesta tendència reforça la previsió de davallada en l'evolució de la demografia educativa els propers anys.

GRÀFIC 22

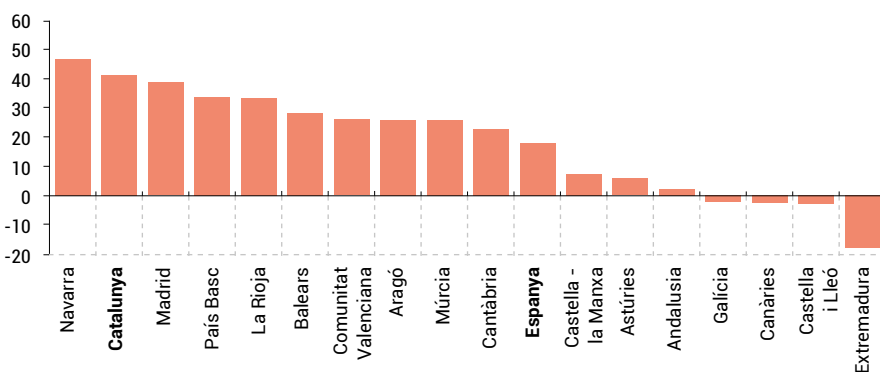
Evolució del nombre d'alumnat ISCED 1 per països europeus, 2000-2017 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

GRÀFIC 23

Evolució del nombre d'alumnat a primària per comunitats autònomes, 2000-2001 al 2018-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'OCDE.

TAULA 14

Evolució dels indicadors de demografia educativa a Catalunya, Espanya i la Unió Europea (UE-28), 2000-2019

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Índex de renovació de la població escolar (població de 0 a 4 anys/població de 15 a 19 anys)																				
UE-28	0,81	0,82	0,82	0,83	0,83	0,83	0,84	0,85	0,86	0,89	0,91	0,94	0,96	0,97	0,97	0,96	0,95	0,95	0,96	0,95
Espanya	0,69	0,73	0,79	0,84	0,89	0,94	0,98	1,01	1,04	1,07	1,10	1,12	1,13	1,12	1,08	1,05	1,01	0,97	0,93	0,89
Catalunya	0,71	0,78	0,86	0,94	1,00	1,07	1,12	1,15	1,19	1,22	1,26	1,27	1,26	1,23	1,18	1,13	1,07	1,01	0,96	0,91
Població de 5 a 14 anys (2000=100)																				
UE-28	100	99,4	98,3	97,3	96,2	95	93,8	92,8	91,7	91	90,7	90,5	90,6	90,8	91,6	92,1	92,7	93,1	93,6	93,7
Espanya	100	98,5	97,3	97,8	98,3	98,9	100,1	101,8	103,7	105,7	107,6	109,5	111,5	113,2	115,1	116,2	116,9	117,7	118,1	117,9
Catalunya	100	99,5	100,5	103,1	104,8	107,6	110,6	112,9	116,3	120,1	122,7	126,3	129,7	132	134,6	136,4	137,9	139,7	140,7	140,7
Alumnat ISCED 1-8 (2000=100)																				
UE-28	100	100,2	101,5	102	102,9	103,5	98,8	98,1	98	97,8	98	96,3	97,4	96,9	95,5	95	96,7	-	-	-
Espanya	100	97,8	96	95	96,7	97	96,9	97,3	98	98,8	101,4	103,9	105,2	105,6	106	107	107,5	108,3	109,3	-
Catalunya	100	97,8	96,3	97	97,8	100,4	101,9	103,8	108,7	111,5	112,8	122,4	125,1	126	126,8	130,6	132,7	134,8	136,5	-
Alumnat ISCED 1 (2000=100)																				
UE-28	100	96,2	94,3	93,6	93,8	93,2	92,2	91,7	91,4	90,7	90,2	90,2	90,3	90,8	90,7	92,3	93	-	-	-
Espanya	100	98,6	98,1	98	103,2	103,1	104,3	106,2	108,9	110,7	110,8	113	114,6	115,5	116,6	118,5	119,2	119,8	119,8	-
Catalunya	100	99,7	100,3	102,1	104,5	108,4	114,2	118	128,1	131,2	127,6	134,1	137,7	139,5	141,7	144,7	146,3	147	147	-
Alumnat ISCED 2 (2000=100)																				
UE-28	100	102,9	105,4	105,9	104,6	103,9	101,7	99	98,6	98	97,5	96,1	95	92,3	91,2	89,2	94	-	-	-
Espanya	100	97,3	95,7	96,2	96,4	96,8	96,5	96	95,8	95,8	98,2	98,6	99,6	81,2 ^b	79,4	79,3	79,2	79,9	81,1	-
Catalunya	100	96,6	95,6	97,9	98,6	100,2	101,3	102,7	105,1	105,9	108,9	110	113,4 ^b	90,2	93,6	95	97	98,8	98,8	-

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Alumnat ISCED 3 (2000=100)																				
UE-28	100	101	103,9	103,3	105,3	107,2	91,5	91	90,7	89,5	89,9	89,7	88,7	90,4	89,8	87,7	89,4	-	-	-
Espanya	100	99,3	95,7	90,3	89,6	94	93	93	92,5	92,1	98	102,6	104,9	136,4 ^b	138,9	141	142,6	141,7	142,7	-
Catalunya	100	103,4	100,9	96,9	96	101,6	98,5	103,8	106,5	108,8	112,5	115,1	122,4	168,3 ^b	170	174,8	177,4	178,5	178,8	-
Alumnat ISCED 5-8 (2000=100)																				
UE-28	100	103,7	107,7	112,3	115,3	117,2	118,8	119,5	120,5	123,2	125,6	127,4	127,2	123,3	118,1	117,7	117,7	-	-	-
Espanya	100	100,2	100,2	100,6	100,6	98,9	97,8	97,2	97,4	98,5	102,7	106,6	107,5	107,7	108,4	107,4	107,6	109,9	112,2	-
Catalunya	100	99,6	96	96,7	96,7	96,7	95,6	93,5	95,1	100,5	105,4	133,4	131,7	129,2	130,1	131,7	135,8	141,7	147,2	-
Població estrangera (%)																				
UE-28	5,2	4,1	3,9	4,8	5,1	5,2	5,6	5,8	6,1	6,3	6,3	6,5	6,6	6,7	6,7	6,9	-	-	-	-
Espanya	2,3	3,3	4,7	6,2	7	8,5	9,3	10	11,4	12,1	12,2	12,2	12,1	11,8	10,7	10,14	9,92	9,82	10,13	10,7
Catalunya	2,9	4	5,9	8,1	9,4	11,4	12,8	13,5	15	15,9	16	15,7	15,7	15,3	14,5	13,7	13,6	13,8	14,2	15,1
Creixement migratori																				
UE-28	1,7 ^b	1 ^b	3,2	3,6	3,4	3,1	2,8	3,1	2,4 ^b	1,4	1,5 ^b	1,4 ^b	1,8 ^b	3,5 ^e	2,1 ^b	3,5 ^b	2,3 ^p	2,3 ^p	2,8 ^p	-
Espanya	3,9	7,9	17,9	15,7	15,5	14,5	14,9	17,2	9,5	3	1,6	1,4	-3	-5,4	-2	-0,2	1,9	3,5 ^p	7,1 ^p	-
Catalunya	11,4	21,5	23,1	18,4	19,8	18,8	18	17,6	12,1	2,7	2	-1	-6,8	-7,5	-2,6	2,4	5,7	6,3	10,4	-
Taxa bruta de natalitat (per 1.000 hab.)																				
UE-28	10,6 ^b	10,4 ^b	10,3	10,3	10,4	10,4	10,6	10,7	10,9 ^b	10,8	10,7 ^b	10,5 ^b	10,4 ^b	10	10,1 ^b	10 ^b	10,1	9,9 ^b	9,7 ^p	-
Espanya	9,8	9,9	10,1	10,4	10,6	10,6	10,8	10,9	11,3	10,6	10,4	10,1	9,7	9,1	9,2	9	8,8	8,4	7,9 ^p	-
Catalunya	10,2	10,2	10,5	11	11,3	11,5	11,6	11,6	12,1	11,4	11,2	10,8	10,3	9,6	9,6	9,5	9,2	8,9	8,4	-

Nota: les dades d'alumnat prèvies al 2013 corresponen a la classificació ISCED 1997. Les dades posteriors al 2013, a la classificació ISCED 2011. ^b ruptura de sèrie, ^p provisional, ^e valor estimat.

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat i l'Eurostat.

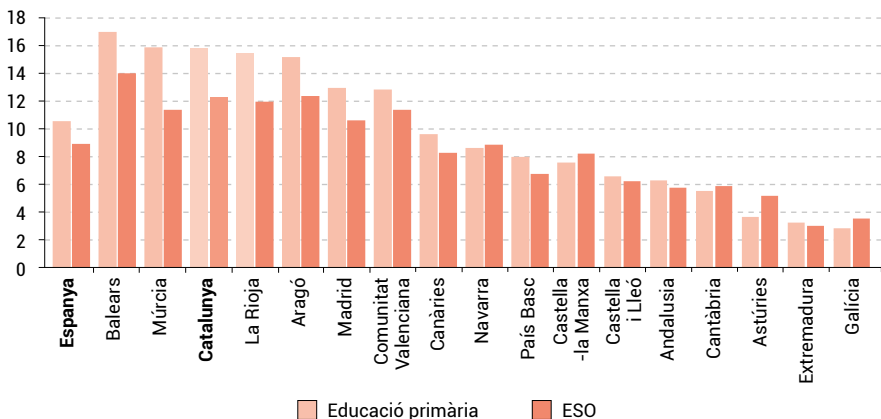
L'escolarització de l'alumnat d'origen immigrat

Un dels factors de transformació social més importants de les dues darreres dècades, tant si prenem com a referència el sistema educatiu com també el conjunt de la societat, ha estat el fet migratori. Mentre que l'any 2000 poc més d'un 2% de la població resident a Catalunya era de nacionalitat estrangera, aquesta proporció s'ha incrementat fins al 15% l'any 2019, significativament per sobre d'Espanya (10,7%) i de la Unió Europea (prop del 7%). Mentre que l'any 2000 el 2,8% de l'alumnat a primària i el 3,2% a l'ESO era de nacionalitat estrangera, l'any 2019 ho és el 15,8% a primària i el 12,2% a secundària, molt per sobre de la mitjana estatal (10,5% i 8,9%, respectivament) (vegeu la Taula 15).

De fet, des d'una perspectiva comparada, Catalunya se situa a escala estatal entre les comunitats autònomes amb els nivells més alts de prevalença del fet migratori al sistema educatiu, només per sota de les Balears o Múrcia en el cas de l'educació primària, i només per sota de les Balears i Aragó en el cas de l'educació secundària obligatòria (vegeu el Gràfic 24).

GRÀFIC 24

Alumnat estranger per comunitats autònomes, 2018-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

D'acord amb l'evolució del creixement migratori, anteriorment exposada, val a dir que la proporció d'alumnat estranger les dues darreres dècades ha estat especialment sensible al cicle econòmic. Del curs 2000-2001 al curs 2008-2009, en un context de creixement econòmic, el sistema educatiu català va experimentar un augment sostingut de l'escolarització d'alumnat estranger, fins al punt de ser un dels sistemes educatius amb un major impacte del fet migratori a escala estatal i europea, essent una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb una taxa de creixement migratori, un percentatge de població infantil estrangera i un pes de l'alumnat estranger als ensenyaments obligatoris més elevats.

A partir del curs 2008-2009 fins al curs 2014-2015, durant la crisi econòmica precedent, amb taxes de creixement migratori negatives, la proporció d'alumnat estranger al sistema educatiu va iniciar una tendència a decreïxer. Només a l'educació infantil, que en el primer cicle partia d'un dèficit estructural d'accessibilitat que progressivament s'ha anat corregint, s'ha mantingut amb una tendència sostinguda positiva al llarg de tot el període observat. Amb la recuperació econòmica i amb un creixement migratori situat en valors novament positius, la prevalença d'alumnat estranger al sistema educatiu ha tendit a recuperar-se a partir del curs 2014-2015, especialment a l'educació primària (vegeu el Gràfic 25).

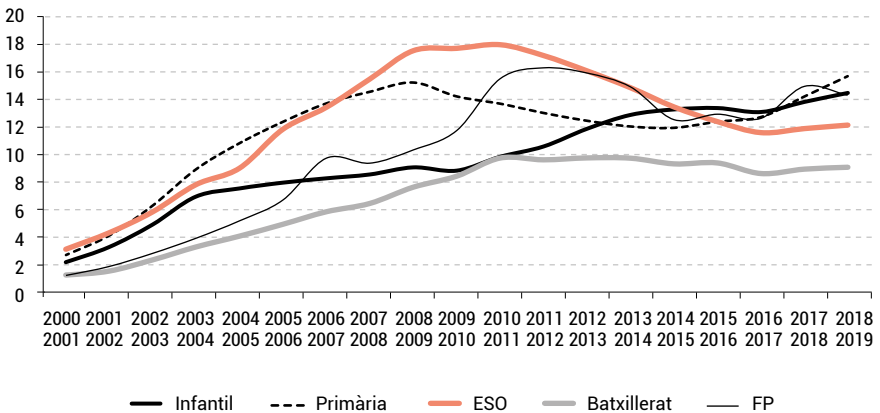
Previsiblement, l'actual crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 suposarà novament un nou canvi de tendència en l'escolarització d'alumnat estranger al nostre sistema educatiu, amb l'inici d'un període de reducció. S'obre, en aquest sentit, un nou escenari amb oportunitats per desenvolupar polítiques relacionades amb l'atenció a la diversitat o amb la lluita contra la segregació escolar, entre d'altres.

En aquesta línia, per exemple, l'anàlisi de les dades de distribució per sectors de titularitat posa de manifest que el sector públic escolaritza una proporció d'alumnat estranger més elevada, especialment a infantil i primària, el doble que el sector privat (amb un índex d'equitat igual a 2), però també que aquest desequilibri tendeix a corregir-se els darrers anys.

Mentre que l'evolució de l'alumnat estranger al sector públic ha estat més sensible al cicle econòmic, l'escolarització d'alumnat estranger al sector privat ha mantingut una lleugera tendència positiva sostinguda al llarg del temps. És especialment significatiu el decrement del percentatge d'alumnat estranger escolaritzat a l'ESO al sector públic durant els anys de crisi econòmica, que va passar del 23,5% del curs 2008-2009 al 14,0% del curs 2016-2017, i també a primària, del 20,2% del curs 2008-2009 al 15,0% del curs 2014-2015, com també el creixement d'aquest percentatge experimentat a primària a partir d'aleshores fins al curs 2018-2019, quan ja és novament del 19,0%.

GRÀFIC 25

Evolució de l'alumnat estranger per nivell educatiu a Catalunya, 2000-2011 al 2018-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

TAULA 15

Evolució de l'alumnat estranger per nivell educatiu a Catalunya per àmbit territorial. Catalunya i Espanya, 2000-2011 al 2018-2019 (%)

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Alumnat estranger infantil																			
Espanya	2,1	3,2	4,7	5,8	6	6,3	6,7	7,3	7,2	7	7,1	7,5	7,9	8,2	8,2	8,2	8,2	8,6	9,1
Catalunya	2,2	3,3	5	7	7,6	8,1	8,4	8,7	9,2	8,9	9,9	10,7	12	13	13,4	13,5	13,2	14	14,6
Espanya (públic)	2,5	3,9	5,7	7,2	7,5	8	8,5	9,4	9,2	8,9	8,9	9,6	10,2	10,6	10,5	10,5	10,4	10,8	11,4
Catalunya (públic)	3,1	4,8	7	10,1	10,9	11,4	11,7	11,9	12	11,6	11,5	13,5	15,2	16,6	17,1	17	16,3	16,9	17,4
Espanya (privat)	1,4	1,9	2,7	3,2	3,2	3,4	3,4	3,6	3,6	3,6	4	3,6	3,7	3,8	4	4,2	4,4	4,9	5,2
Catalunya (privat)	1,2	1,6	2,5	3	3,1	3,1	3,3	3,4	4,3	4,1	7,1	5,1	5,5	5,8	6,3	6,8	7,4	8,3	9,4
Espanya ¹	1,8	2	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,6	2,5	2,2	2,7	2,7	2,8	2,6	2,5	2,4	2,2	2,2
Catalunya ¹	2,6	2,9	2,8	3,4	3,5	3,7	3,5	3,5	2,8	2,8	1,6	2,7	2,8	2,9	2,7	2,5	2,2	2	1,9
Alumnat estranger primària																			
Espanya	2,4	3,5	5,4	7	8,1	9,2	10,3	11,3	11,6	10,9	10,4	9,7	9,1	8,6	8,5	8,7	9	9,7	10,5
Catalunya	2,8	4,2	6,4	9	10,9	12,5	13,8	14,7	15,3	14,3	13,8	13,1	12,6	12,1	12	12,5	12,8	14,3	15,8
Espanya (públic)	2,8	4,3	6,6	8,6	9,9	11,4	12,9	14,2	14,4	13,6	12,9	12,1	11,3	10,7	10,5	10,5	10,9	11,6	12,6
Catalunya (públic)	4,2	6,2	9,2	13	15,4	17,5	19,1	20,2	20,2	18,7	17,9	16,8	15,9	15,3	15	15,3	15,5	17,2	19
Espanya (privat)	1,5	2	2,9	3,9	4,3	4,8	5,2	5,5	5,8	5,5	5,2	4,8	4,6	4,4	4,5	4,8	5	5,6	6,2
Catalunya (privat)	0,8	1,4	2,3	3	3,9	4,4	4,9	5,3	6,8	6,4	6,1	6	6,1	6,1	6,2	6,8	7,4	8,5	9,4
Espanya ¹	1,9	2,1	2,2	2,2	2,3	2,4	2,5	2,6	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,4	2,4	2,2	2,2	2,1	2
Catalunya ¹	5,3	4,5	4,1	4,3	4	3,9	3,9	3,8	3	2,9	2,9	2,8	2,6	2,5	2,4	2,2	2,1	2	2

¹ Índex d'equitat públic/privat.

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Alumnat estranger ESO																			
Espanya	2	2,9	4,3	5,8	6,7	8	9,2	10,9	11,9	12,1	12,3	12	11,3	10,5	9,8	9,1	8,7	8,6	8,9
Catalunya	3,2	4,4	5,9	7,9	9,1	11,9	13,5	15,6	17,7	17,9	18,1	17,3	16,2	15	13,6	12,5	11,7	12	12,2
Espanya (públic)	2,4	3,5	5,2	6,9	8,1	9,6	11,2	13,3	14,3	14,5	14,7	14,4	13,5	12,5	11,5	10,6	10	9,9	10,1
Catalunya (públic)	4,9	6,6	8,6	11,2	12,6	16,8	19	21,7	23,5	23,5	23,2	22,3	20,7	19	17,1	15,4	14	14,1	14,2
Espanya (privat)	1,1	1,7	2,5	3,6	4,1	4,7	5,4	6,3	7,4	7,6	7,8	7,5	7,1	6,7	6,5	6,3	6,2	6,3	6,5
Catalunya (privat)	1	1,6	2,5	3,5	4,2	5	5,7	6,9	9,1	9,3	10,2	9,4	8,9	8,4	7,8	7,8	7,9	8,5	8,9
Espanya ¹	2,1	2,1	2,1	1,9	1,9	2	2,1	2,1	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5
Catalunya ¹	4,9	4,1	3,5	3,2	3	3,3	3,3	3,2	2,6	2,5	2,3	2,4	2,3	2,3	2,2	2	1,8	1,7	1,6
Alumnat estranger batxillerats																			
Espanya	0,9	1,2	1,8	2,4	3	3,4	4	4,7	5,3	5,9	6,5	6,8	6,9	7	6,7	6,7	6,5	6,4	6,4
Catalunya	1,3	1,6	2,4	3,4	4,2	5	6	6,6	7,8	8,6	9,9	9,8	9,9	9,9	9,5	9,5	8,8	9,1	9,2
Espanya (públic)	0,9	1,3	2	2,7	3,4	3,9	4,5	5,3	6	6,6	7,2	7,6	7,7	7,8	7,5	7,4	7,1	7	7
Catalunya (públic)	1,4	2,1	3,2	4,5	5,6	6,8	8	9	10,2	11,1	12,1	12,5	12,3	12,1	11,5	11,3	10,2	10,4	10,3
Espanya (privat)	0,9	0,9	1,3	1,5	1,8	2	2,4	3	3,4	4	4,5	4,3	4,5	4,5	4,3	4,4	4,5	4,8	4,9
Catalunya (privat)	1	0,7	1,1	1,3	1,6	2	2,4	2,5	3,6	4,1	5,9	4,5	5,2	5,6	5,5	6	5,8	6,5	7
Espanya ¹	1,1	1,4	1,6	1,8	1,9	2	1,9	1,8	1,8	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,6	1,5	1,4
Catalunya ¹	1,4	2,9	2,9	3,5	3,6	3,5	3,4	3,6	2,8	2,7	2	2,8	2,4	2,1	2,1	1,9	1,7	1,6	1,5

¹ Índex d'equitat públic/privat.

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Alumnat estranger FP																			
Espanya	1,2	1,6	2,3	3,2	4,2	5,5	6,9	7,8	8,7	10	11,2	11,4	10,9	10,1	9,3	9,4	9,3	10	9,8
Catalunya	1,3	2	2,9	4	5,3	6,8	9,8	9,5	10,4	11,8	15,6	16,4	16	15	12,6	13	12,7	15,1	14,4
Espanya (públic)	1,2	1,5	2,3	3,2	4,3	5,5	7	7,9	8,8	10,1	11,4	11,6	11,1	10,4	9,7	9,8	9,8	10,3	10,2
Catalunya (públic)	1,2	1,9	2,9	4,2	5,7	7,6	11	10,4	11,5	13,1	16,9	17,8	17,5	16,6	14,4	14,8	14,3	15,7	15,1
Espanya (privat)	1,4	1,8	2,4	3,1	4,1	5,2	6,5	7,4	8,3	9,7	10,5	10,6	10,1	9	8	8,2	8	9,1	8,7
Catalunya (privat)	1,4	2	2,9	3,6	4,3	5,1	7,1	7,3	7,8	8,4	12,1	12,4	11,9	10,7	8,1	8,4	8,9	13,6	12,8
Espanya ¹	0,9	0,9	0,9	1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1	1,1	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,2
Catalunya ¹	0,9	0,9	1	1,2	1,3	1,5	1,5	1,4	1,5	1,6	1,4	1,4	1,5	1,6	1,8	1,8	1,6	1,2	1,2

¹ Índex d'equitat públic/privat.

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

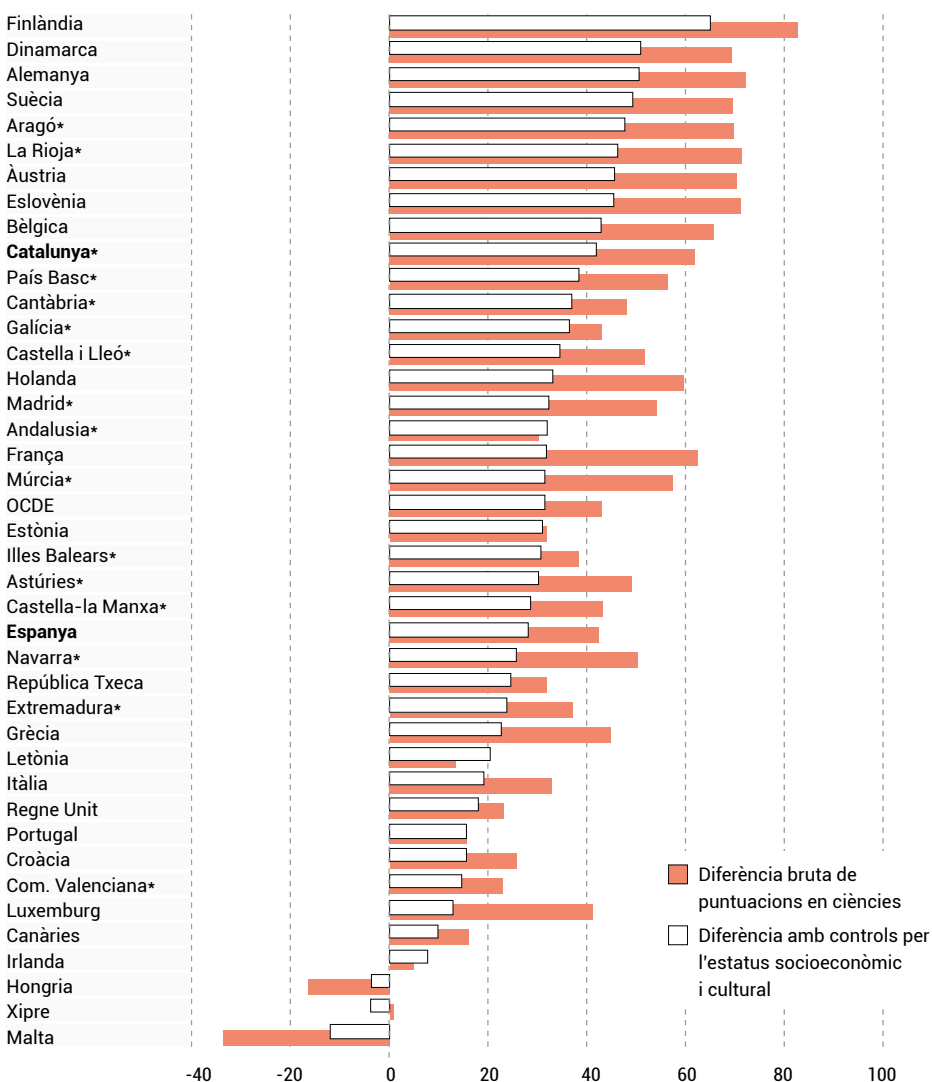
El fet migratori i els resultats educatius

Tant el creixement tan important de la demografia educativa com el fet que hagi estat protagonitzat en part per alumnat amb necessitats educatives específiques ha suposat un factor d'increment de la complexitat educativa per al nostre sistema educatiu, que ha tingut efectes sobre els resultats educatius. L'anàlisi comparada per països europeus i per comunitats autònomes evidencia que els territoris amb nivells de població estrangera més elevats i amb un creixement del fet migratori més accentuat, com és el cas de Catalunya, presenten nivells pitjors de permanència en el sistema en edats d'escolarització postobligatòria (amb una associació especialment significativa entre el fet migratori i els resultats acadèmics si es controla l'efecte que poden tenir els nivells de riquesa).

L'origen immigrat com a factor de desigualtat educativa fonamental, especialment en el cas de Catalunya, es posa de manifest, per exemple, a través de l'anàlisi dels resultats de les proves PISA. El Gràfic 26 evidencia que Catalunya és la sisena comunitat autònoma i el tercer país europeu (dels que participen en el PISA) amb les diferències de resultats en competència matemàtica a les proves PISA més elevades entre l'alumnat d'origen autòcton i el d'origen immigrat (70,5, mentre que la mitjana espanyola és de 52,4). Si es controla l'efecte de l'estatus socioeconòmic, aquesta diferència (70,5 punts) es redueix més d'un 25% (fins als 52,1 punts), però encara hi continua essent. Fins i tot a paritat d'estatus socioeconòmic, Catalunya continua essent la quarta comunitat autònoma amb diferències més grans, la qual cosa evidencia, com ja vam posar de manifest en anteriors edicions de l'*Anuari*, que el nostre sistema educatiu no ha aconseguit compensar les desigualtats associades al fet migratori, i que ho ha compensat menys que altres comunitats autònomes.

GRÀFIC 26

Diferència de puntuació en competència matemàtica a les proves PISA entre estudiants nadius i d'origen immigrant per països europeus i comunitats autònomes, 2018

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

Les diferències en les puntuacions entre estudiants nadius i d'origen immigrant han estat presents en totes les edicions de les proves PISA i en les diverses competències avaluades. L'evolució de la diferència de puntuacions en les diferents competències evidencia el caràcter robust i estructural de la desigualtat relacionada amb l'origen immigrant, tant al brut de l'estatus socioeconòmic i a altres variables associades a l'estatus d'immigrant, com a paritat d'aquestes variables. Només en l'edició del 2018 es perd la significació quan es controla per l'estatus socioeconòmic i per l'estatus d'estudiant repetidor. En aquesta darrera edició, sense aquest control, les diferències en les puntuacions giren al voltant dels 35 punts, estadísticament significatives. Aquesta manca de significació deriva de la millora dels resultats en les proves de competències de l'alumnat d'origen immigrant en comparació amb l'alumnat nadiu. Les diferències obtingudes en les competències matemàtica i científica entre alumnat nadiu i immigrant són les més baixes de totes les edicions de les proves PISA.

TAULA 16

Evolució de la diferència de puntuacions en comprensió lectora, competència matemàtica i competència científica entre estudiants nadius i d'origen immigrant. Catalunya, 2003-2018

	DIFERÈNCIA DE PUNTUACIONS ENTRE ESTUDIANTS NADIUS I D'ORIGEN IMMIGRAT		
	Sense controls	Amb controls per l'estatus d'estudiant repetidor	Amb controls per l'estatus d'estudiant repetidor i per l'ISEC
Comprensió lectora	1	2	3
PISA 2003	88,17*	77,55*	67,21*
PISA 2006	72*	44,71*	42,01*
PISA 2009	82,45*	59,2*	52,67*
PISA 2012	72,19*	54,91*	46,95*
PISA 2015	49,19*	37,05*	25,35*
PISA 2018	–	–	–

Competència matemàtica	1	2	3
PISA 2003	73,4*	64,8*	44,9*
PISA 2006	65,2*	36,6*	31,1*
PISA 2009	77,2*	54,7*	41,5*
PISA 2012	70,3*	54,2*	42,2*
PISA 2015	60*	48,8*	37,2*
PISA 2018	36,5*	25,9*	10,3
Competència científica	1	2	3
PISA 2003	80,5*	72,4*	56,2*
PISA 2006	71,6*	46*	39,8*
PISA 2009	82,1*	62,7*	51,3*
PISA 2012	67,6*	52,9*	43*
PISA 2015	61,9*	50,3*	38,2*
PISA 2018	34,3*	24*	9,9

Nota: totes les diferències són estadísticament significatives al 5% (* < ,05). Model de regressió jeràrquica (estudiants i centres). Variable dependent: puntuacions en comprensió lectora, competència matemàtica i competència científica. Diferència: radiús (ref. immigrants). ISEC: índex socioeconòmic i cultural.

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

La programació de l'oferta

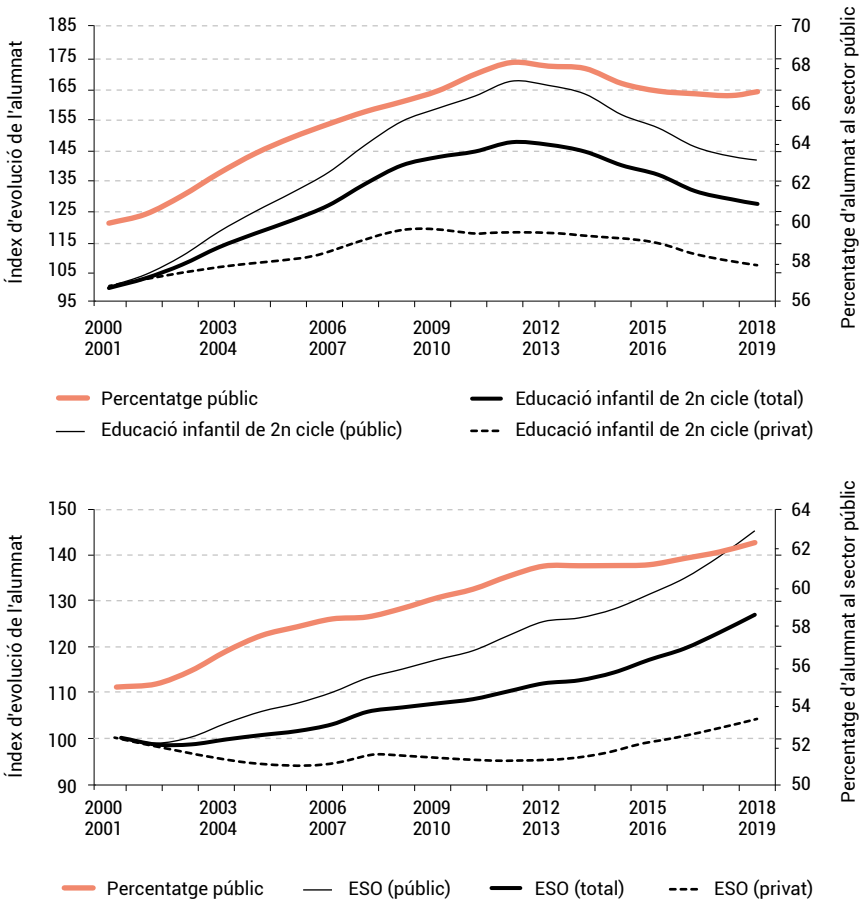
Els canvis en la demografia educativa, lògicament, obliguen a prendre mesures en la programació de l'oferta per atendre les necessitats d'escolarització que hi ha en cada etapa educativa. En l'actualitat, la reducció d'alumnat a l'educació infantil de segon cicle, que comporta la supressió de places en aquesta etapa, i progressivament també a l'educació primària, va acompanyada d'un increment sostingut d'alumnat a l'educació secundària obligatòria, amb la conseqüent necessitat també de creació d'oferta.

El curs 2011-2012, després d'anys de creixement, l'alumnat al segon cicle d'educació infantil va iniciar una tendència negativa, de pèrdua d'alumnat, que perdura fins a l'actualitat. Entre el curs 2011-2012 i el curs 2018-

2019, l'educació infantil de segon cycle ha perdut el 13,9% de l'alumnat (prop de 35.000 alumnes menys). En canvi, a l'educació secundària obligatòria, en aquest mateix període, s'hi ha incrementat el nombre d'alumnat en un 15,3% (prop de 43.000 alumnes) (vegeu el Gràfic 27).

GRÀFIC 27

Evolució de les dades d'alumnat per sector de titularitat al segon cycle d'educació infantil i a l'educació secundària obligatòria a Catalunya, 2000-2001 a 2018-2019 (2000-2001=100)

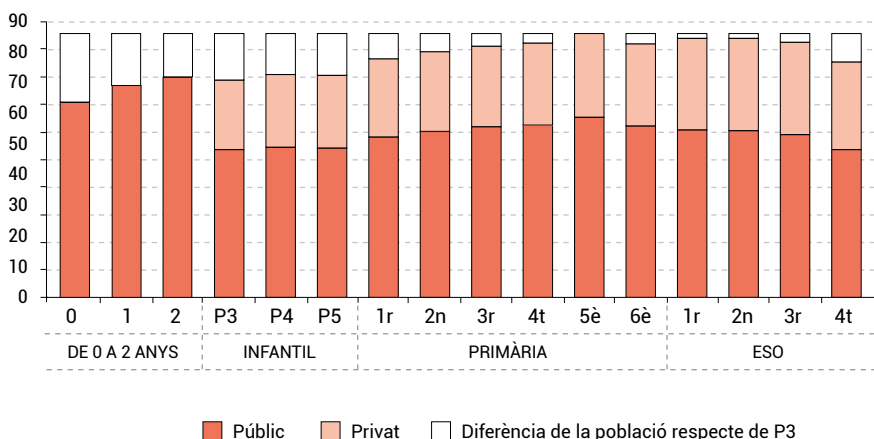

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

Les fluctuacions de la demografia educativa acostumen a afectar especialment el sector públic, tant en el període de creació d'oferta com també en el de supressió. Si hom analitza l'evolució del nombre d'alumnat per sectors de titularitat en aquest darrer període, per exemple, observa que a l'educació infantil la reducció d'alumnat al sector públic és del 15,7%, mentre que en el sector privat, del 10,1%, o que a l'educació secundària obligatòria l'augment d'alumnat al sector públic és del 18,9%, mentre que en el sector privat, del 9,8%. La previsió per als propers anys, especialment després de la crisi de la pandèmia de la covid-19, és que l'alumnat escolaritzat a l'educació infantil de segon cicle, com també el d'educació primària, continuï decreixent els propers anys, i que l'alumnat a l'educació secundària obligatòria continuï augmentant fins al curs 2022-2023, quan iniciarà també una tendència decreixent. El curs 2018-2019, el nivell amb més alumnat se situava a 5è de primària, amb 22.000 alumnes més que infants de 0 anys, amb quasi 15.000 alumnes més que a P3 i amb 9.000 alumnes més que en el nivell de 4t d'ESO (vegeu el Gràfic 28).

GRÀFIC 28

Alumnat per sector de titularitat i nivell educatiu a Catalunya, 2018-2019

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament i l'Idescat.

En aquest context de forta fluctuació de l'oferta en els diferents nivells, de destrucció d'oferta en uns nivells i de creació d'oferta en d'altres, també és pertinent valorar com evoluciona la **programació de l'oferta** pública i privada, per comprovar quin sector surt més afavorit d'aquest context de canvi (on, a més a més, la crisi econòmica ha contribuït a consolidar la demanda del sector públic). En aquest sentit, val a dir que en el període comprès entre els cursos 2011-2012 i 2018-2019 les places de P3 al sector públic s'han reduït en 11.186 (amb un 19,1% de reducció), mentre que les del sector privat, en 3.343 (13,1% menys), tot i que des del curs 2015-2016 la reducció ha estat comparativament més elevada en el sector privat (un 6,5% menys, 1.672 alumnes) que en el sector públic (3,4% menys, 2.006 alumnes). En canvi, des del curs 2011-2012, a 1r d'ESO, les places del sector públic estan augmentant (16,0% més) a un ritme superior que les del sector privat (5,8%), com també succeeix en el cas de 1r de batxillerat (8,0% vs. 2,5%, respectivament), encara que en aquest darrer cas la diferència es redueix a partir del curs 2015-2016 (2,6% vs. 3,3%, respectivament) (vegeu la Taula 17).

Aquesta evolució de la demografia educativa també s'ha deixat notar en la programació d'unitats. L'anàlisi de les dades d'evolució del nombre d'unitats mostra com, a partir del curs 2011-2012, el nombre de grups a l'educació infantil de segon cicle està decreixent, fonamentalment al sector públic, on s'han suprimit 1.179 grups en el període comprès entre els cursos 2011-2012 i 2018-2019, un 15,5% menys, mentre que en el sector privat s'hi ha reduït en 109, un 3,5% menys (tot i que també amb una moderació d'aquestes diferències a partir del curs 2015-2016). A l'ESO, en canvi, com ja succeïa amb el nombre d'alumnat matriculat, l'increment d'unitats es produeix també al sector públic, amb 1.061 nous grups, un 17,0% més, per 163 en el sector privat en el mateix període, un 4,2% més.

TAULA 17

Evolució de les dades d'alumnat per sector de titularitat i nivell educatiu a Catalunya, 2004-2005 al 2018-2019

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Infantil (P3)															
Total	66.819	69.621	74.060	77.314	79.183	80.524	80.650	84.110	79.622	77.983	75.700	73.259	68.775	70.034	69.581
Públic	42.603	44.831	48.631	51.784	53.336	54.662	55.327	58.531	54.401	53.350	50.950	49.351	46.409	47.267	47.345
Privat	24.216	24.790	25.429	25.530	25.847	25.862	25.323	25.579	25.221	24.633	24.750	23.908	22.366	22.767	22.236
Privat concertat	-	-	-	-	-	-	24.245	24.452	24.302	23.711	23.703	22.946	21.721	21.929	21.506
Privat no concertat	-	-	-	-	-	-	1.078	1.127	919	922	1.047	962	645	838	730
% públic	63,8	64,4	65,7	67	67,4	67,9	68,6	69,6	68,3	68,4	67,3	67,4	67,5	67,5	68
Variació públic (%)	1,8	5,2	8,5	6,5	3	2,5	1,2	5,8	-7,1	-1,9	-4,5	-3,1	-6	1,8	0,2
Variació públic (n)	741	2.228	3.800	3.153	1.552	1.326	665	3.204	-4.130	-1.051	-2.400	-1.599	-2.942	858	78
Variació privat (%)	-0,7	2,4	2,6	0,4	1,2	0,1	-2,1	1	-1,4	-2,3	0,5	-3,4	-6,4	1,8	-2,3
Variació privat (n)	-182	574	639	101	317	15	-539	256	-358	-588	117	-842	-1.542	401	-531

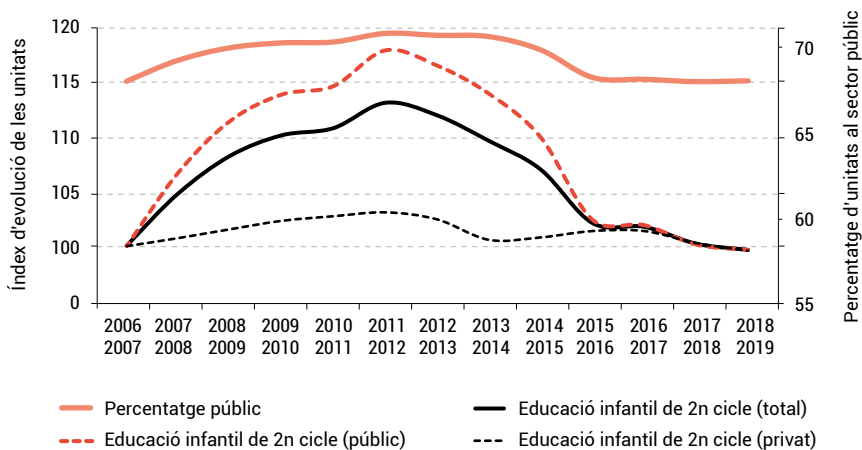
	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
ESO (primer)															
Total	68.876	68.056	68.173	68.465	69.998	71.611	71.802	74.061	75.645	74.745	75.433	78.052	80.331	81.868	83.083
Públic	40.500	40.156	40.290	40.722	42.219	43.855	44.218	46.217	47.521	46.956	46.990	48.969	51.058	52.550	53.613
Privat	28.376	27.900	27.883	27.743	27.779	27.756	27.584	27.844	28.124	27.789	28.443	29.083	29.273	29.318	29.470
Privat concertat	-	-	-	-	-	-	26.689	26.964	27.401	26.796	27.390	27.964	28.068	28.246	28.178
Privat no concertat	-	-	-	-	-	-	895	880	723	993	1.053	1.119	1.205	1.072	1.292
% públic	58,8	59	59,1	59,5	60,3	61,2	61,6	62,4	62,8	62,8	62,3	62,7	63,6	64,2	64,5
Batxillerat (primer)															
Total	46.488	44.198	43.916	43.764	44.194	44.801	45.310	46.213	46.494	47.190	46.420	47.757	49.178	48.958	49.079
Públic	30.247	27.933	27.812	27.537	28.023	29.233	29.936	30.773	31.398	31.937	31.443	32.436	33.665	33.340	33.249
Privat	16.241	16.265	16.104	16.227	16.171	15.568	15.374	15.440	15.096	15.253	14.977	15.321	15.513	15.618	15.830
Privat concertat	-	-	-	-	-	-	6.344	6.448	6.566	6.459	6.177	6.424	6.460	6.384	6.338
Privat no concertat	-	-	-	-	-	-	9.030	8.992	8.530	8.794	8.800	8.897	9.053	9.234	9.492
% públic	65,1	63,2	63,3	62,9	63,4	65,3	66,1	66,6	67,5	67,7	67,7	67,9	68,5	68,1	67,7

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

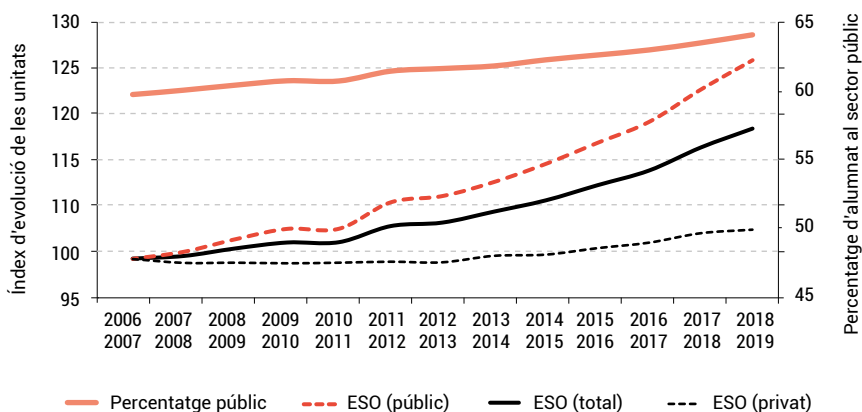
GRÀFIC 29

Evolució de les dades d'unitats per sector de titularitat i nivell educatiu a Catalunya, 2006-2007 al 2018-2019 (2006-2007=100)

2n cicle d'educació infantil

ESO

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

TAULA 18

Evolució de les dades d'unitats per sector de titularitat i nivell educatiu a Catalunya, 2006-2007 al 2018-2019

	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
2n cicle ed. infantil													
Total	9.515	9.972	10.302	10.483	10.546	10.768	10.658	10.434	10.183	9.714	9.682	9.534	9.480
Públic	6.454	6.888	7.193	7.350	7.400	7.611	7.521	7.355	7.097	6.610	6.578	6.464	6.432
Privat	3.061	3.084	3.109	3.133	3.146	3.157	3.137	3.079	3.086	3.104	3.104	3.070	3.048
Privat concertat	-	-	-	-	2.976	3.001	2.993	2.890	2.939	2.911	2.936	2.911	2.884
Privat no concertat	-	-	-	-	170	156	144	189	147	193	168	159	164
Variació total (n)	342	457	330	181	63	222	-110	-224	-251	-469	-32	-148	-54
Variació públic (n)	314	434	305	157	50	211	-90	-166	-258	-487	-32	-114	-32
Variació privat (n)	28	23	25	24	13	11	-20	-58	7	18	0	-34	-22
Primària													
Total	17.549	17.933	18.476	18.882	19.323	19.798	20.112	20.413	20.711	20.271	20.483	20.342	20.240
Públic	11.574	11.931	12.428	12.816	13.225	13.663	13.936	14.174	14.475	14.014	14.135	14.061	13.968
Privat	5.975	6.002	6.048	6.066	6.098	6.135	6.176	6.239	6.236	6.257	6.348	6.281	6.272
Privat concertat	-	-	-	-	5.828	5.869	5.898	5.922	5.945	5.945	6.034	5.969	5.947
Privat no concertat	-	-	-	-	270	266	278	317	291	312	314	312	325
Variació total (n)	475	384	543	406	441	475	314	301	298	-440	212	-141	-102
Variació públic (n)	452	357	497	388	409	438	273	238	301	-461	121	-74	-93
Variació privat (n)	23	27	46	18	32	37	41	63	-3	21	91	-67	-9

ESO	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Total	9.750	9.783	9.878	9.952	9.956	10.158	10.202	10.340	10.481	10.671	10.856	11.145	11.382
Públic	5.831	5.884	5.978	6.055	6.056	6.253	6.300	6.405	6.540	6.697	6.854	7.095	7.314
Privat	3.919	3.899	3.900	3.897	3.900	3.905	3.902	3.935	3.941	3.974	4.002	4.050	4.068
Privat concertat	-	-	-	-	3.729	3.735	3.751	3.752	3.752	3.753	3.791	3.831	3.834
Privat no concertat	-	-	-	-	171	170	151	183	189	221	211	219	234
Variació total (n)	9	33	95	74	4	202	44	138	141	190	185	289	237
Variació públic (n)	15	53	94	77	1	197	47	105	135	157	157	241	219
Variació privat (n)	-6	-20	1	-3	3	5	-3	33	6	33	28	48	18

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

Les ràtios d'alumnat per unitat

Aquesta evolució demogràfica també té impacte sobre les ràtios d'alumnat per unitat. Especialment per efecte del període de creixement del nombre d'alumnat a l'educació infantil de segon cicle, les ràtios d'alumnat per unitat van tendir a créixer, del 22,5 del curs 2006-2007 al 23,8 del curs 2015-2016, mentre que, per efecte del període de davallada demogràfica, aquestes ràtios han iniciat una tendència decreixent, del 23,8 del curs 2015-2016 al 22,6 del curs 2018-2019. En el cas de l'educació secundària obligatòria, aquesta ràtio no ha parat de créixer d'ençà del curs 2006-2007, tal com també ho ha fet el nombre d'alumnat, passant de 27,2 alumnes per unitat a 28,7. Previsiblement, ho continuarà fent els propers anys, atès que l'alumnat escolaritzat continuarà incrementant-se, malgrat el possible impacte de la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19. A l'educació primària, en canvi, la lleugera tendència creixent mantinguda els darrers quinquennis anirà deixant pas a un cert decreixement, com ja succeeix a l'educació infantil de segon cicle (vegeu la Taula 19).

Per sectors de titularitat, convé posar de manifest que el sector públic té ràtios d'alumnat per unitat més baixa, coherentment amb la seva cobertura territorial, que el sector privat, i també que hi ha un comportament diferenciat entre sectors al llarg dels darrers anys. A diferència de l'evolució del nombre d'unitats, amb un sector privat que presenta una més gran estabilitat que el sector públic, les ràtios d'alumnat per unitat a l'educació infantil de segon cicle presenten un comportament més estable en el sector públic que en el sector privat, particularment d'ençà de la crisi econòmica del 2008, que ha tendit a decreïxer. Així mateix succeeix a l'educació secundària obligatòria, encara que en sentit invers: la ràtio d'alumnat per unitat tendeix a créixer en el sector privat, mentre que en el sector públic s'hi manté més estable. Val a dir que, des d'una perspectiva comparada, tot i que ocupa una posició mitjana pel que fa a les ràtios d'alumnat per professor, Catalunya és un dels països europeus amb unes ràtios d'alumnat per unitat més elevades, només superat l'any 2012 pel Regne Unit i Irlanda (vegeu el Gràfic 30).

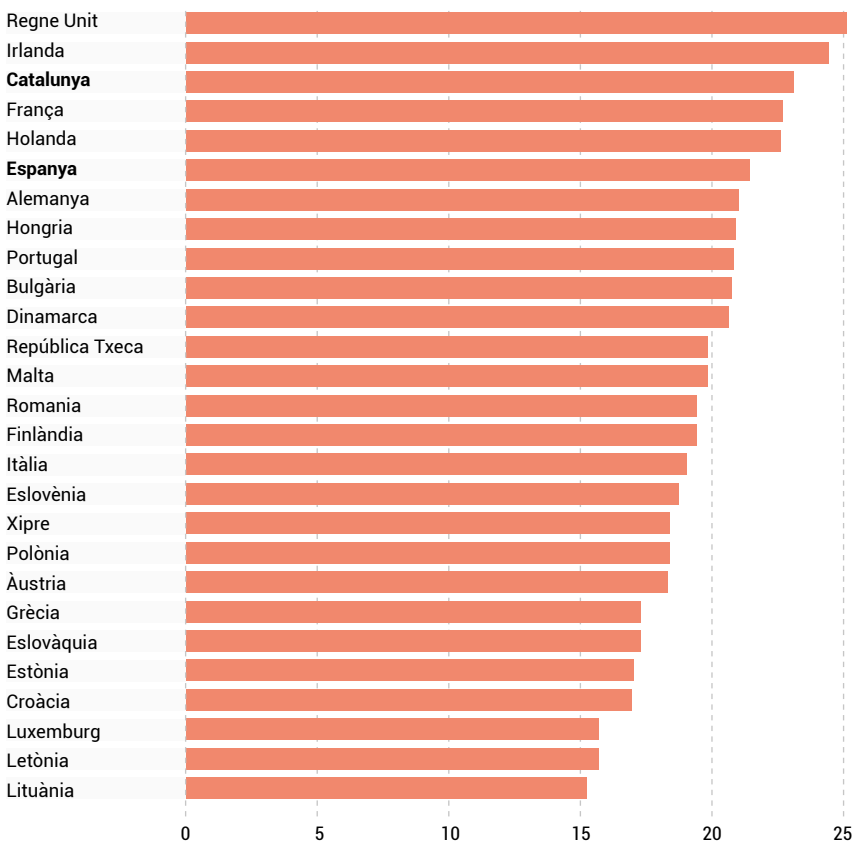
TAULA 19
Evolució de les ràtios d'alumnat per unitat per sector de titularitat i nivell educatiu a Catalunya, 2006-2007 al 2018-2019

	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
2n cicle ed. infantil													
Total	22,5	22,7	22,9	23	23,1	23,1	23,3	23,4	23,2	23,8	22,9	22,8	22,6
Públic	21,6	21,6	21,8	21,9	22,3	22,4	22,5	22,6	22,4	23,4	22,5	22,4	22,3
Privat	24,4	25,1	25,6	25,5	25	25	25,2	25,3	25,1	24,7	23,8	23,6	23,3
Primària													
Total	22,2	22,8	22,9	23	23,1	23,1	23,1	23,1	23,2	24	23,9	24,1	24,2
Públic	21,1	21,6	21,7	21,8	22,1	22	22	22	22,1	23,1	23,1	23,3	23,4
Privat	24,4	25,3	25,4	25,4	25,4	25,5	25,7	25,6	25,9	26,1	25,6	25,9	25,9
ESO													
Total	27,2	27,8	27,8	27,8	28	27,9	28,2	28	28,1	28,3	28,4	28,4	28,7
Públic	26,8	27,3	27,4	27,5	28	27,8	28,3	28	27,9	27,9	28	28	28,3
Privat	27,7	28,5	28,4	28,3	28,1	28	28,1	28	28,4	28,8	28,9	29,2	29,5

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

GRÀFIC 30

Ràtio d'alumnat per grup d'educació primària (ISCED 1) per països europeus, 2012

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat, del Ministeri d'Educació i del Departament d'Educació.

La segregació escolar i la igualtat d'oportunitats

El fenomen de la segregació escolar és rellevant en la mesura que la recerca ens assenyalava com pot tenir un efecte nociu en la igualtat d'oportunitats educatives, especialment quan afecta l'alumnat socialment desfavorit. Així, diferents estudis han mostrat que el rendiment acadèmic empitjora quan unes mateixes aules concentren estudiants amb un estatus socioeconòmic baix, o bé quan la distribució dels estudiants d'origen estranger no és equilibrada.² L'efecte d'una composició homogènia està molt relacionada amb els efectes del grup d'iguals i pot incidir en la gestió, l'organització i la didàctica dels centres.

D'ençà de l'edició del 2011 de l'*Anuari* ens hem ocupat del tema de la segregació escolar. En l'edició del 2011 ens vam concentrar en els estudiants estrangers, mentre que en les edicions del 2013 i del 2016 també vam aprofundir en la distribució de l'alumnat amb un estatus socioeconòmic baix. Enguany complementem l'anàlisi de la segregació segons l'estatus i l'origen estranger amb l'anàlisi d'indicadors de segregació de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu. La incorporació d'aquest nou indicador es justifica davant de la voluntat d'avançar envers un sistema inclusiu en què tots els alumnes amb necessitats educatives especials s'escolaritzin en centres ordinaris, de manera que el recurs als centres d'educació especial sigui extraordinari. Sens dubte, els esforços per encabir les mesures i els suports d'atenció educativa en un sistema integral, que doni resposta a tot l'alumnat i cobreixi totes les etapes educatives, vindran condicionats pels nivells de concentració de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu.

.....
 2. Willms 1986; Caldas i Bankston 1997; Alegre i Ferrer 2010; Dronkers i Levels 2007; Hanushek *et al.* 2009

Davant la incertesa de la situació actual, amb molts interrogants generats per l'emergència sanitària, és difícil preveure si hi haurà cap efecte en la distribució de la matrícula segons l'origen. De fet, no és gens clar que les circumstàncies actuals influencin el sentit de la tria de centre per part de les famílies. En el cas que l'emergència sanitària es perllongui més enllà del curs acadèmic 2020-2021, una de les poques hipòtesis plausibles és que les famílies acabin orientant la seva tria d'escola (segons la titularitat o la composició social percebuda) en funció de les decisions de gestió dels espais d'ensenyament i aprenentatge que es vagin prenent des de l'administració educativa en matèria de prevenció dels contagis (per exemple, reducció de les ràtios o contractació de professorat).

La segregació escolar segons l'origen de l'alumnat: evolució i perspectiva internacional

Aquest apartat té l'objectiu de descriure els nivells de segregació de les escoles i dels instituts catalans, tant en clau interna com comparada, de l'alumnat segons el seu origen socioeconòmic i estranger. Per mesurar la segregació escolar hem utilitzat l'índex de dissimilaritat,³ el qual mesura la desigualtat de la distribució de les persones entre grups o unitats, on 0 és absència de segregació i 1 significa segregació total. L'índex de dissimilaritat ens permet fer una lectura intuïtiva dels resultats: en l'àmbit escolar, s'interpreta com el percentatge d'estudiants d'un determinat grup social minoritari (estudiants estrangers, alumnes de classe social baixa o alta, etc.) que hauria de canviar de centre, sense ser reemplaçats, perquè hi hagués una igual distribució del grup en qüestió arreu dels centres educatius.⁴

.....
 3. Duncan, O. D. & Duncan, B. (1955) «A methodological analysis of segregation indexes». *American Sociological Review*, 20 (210-217).

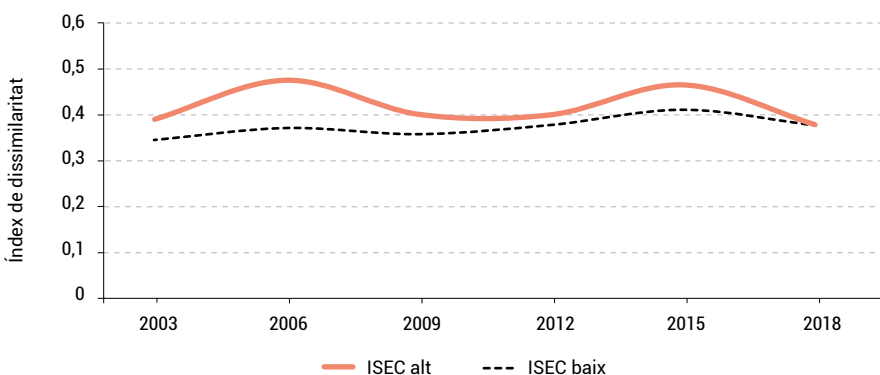
4. Jenkins, S. P., Micklewright, J. & Schnepf, S. V. (2008) «Social segregation in secondary schools: How does England compare with other countries?» *Oxford Review of Education*, 34 (1), 21-37.

En l'edició anterior de l'*Anuari* hi vam assenyalar com, des d'una perspectiva evolutiva, Catalunya presentava una tendència relativament creixent de la segregació de l'alumnat de 15 anys amb un estatus socioeconòmic baix. Del 0,36 de l'any 2003 es passava al 0,41 l'any 2015. En l'edició 2018 del PISA s'hi mostra com els nivells de segregació tornen a nivells del 2012 (0,39), fet que apunta a un possible canvi de tendència. En qualsevol cas, tant els augments com les reduccions dels nivells de segregació observats al llarg del temps són molt poc significatius.

Pel que fa als nivells de segregació de l'alumnat de famílies benestants, si bé s'han mantingut sempre per sobre dels nivells de concentració de l'alumnat desafavorit, l'any 2018 s'anivellen respecte d'aquest últim. Per tant, podem dir que, actualment, un 39% dels estudiants desafavorits i un 39% dels estudiants de famílies afavorides hauria de canviar de centre perquè s'aconseguís una situació d'igualtat en la matrícula entre els instituts.

GRÀFIC 31

Evolució de la segregació social dels estudiants entre centres de secundària segons l'estatus socioeconòmic en l'educació secundària a Catalunya, 2003-2018

Nota: els índexs de dissimilaritat han estat calculats utilitzant els pesos a nivell d'estudiant. Les dades de segregació estan calculades a partir de la mostra PISA d'alumnat de 15 anys.

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA.

Des d'una perspectiva comparada, també millora la situació de Catalunya respecte dels països europeus i la resta de comunitats autònomes (Gràfics 32 i 33). Actualment, Catalunya presenta uns nivells de segregació en línia amb la mitjana espanyola i per sota de la mitjana europea.

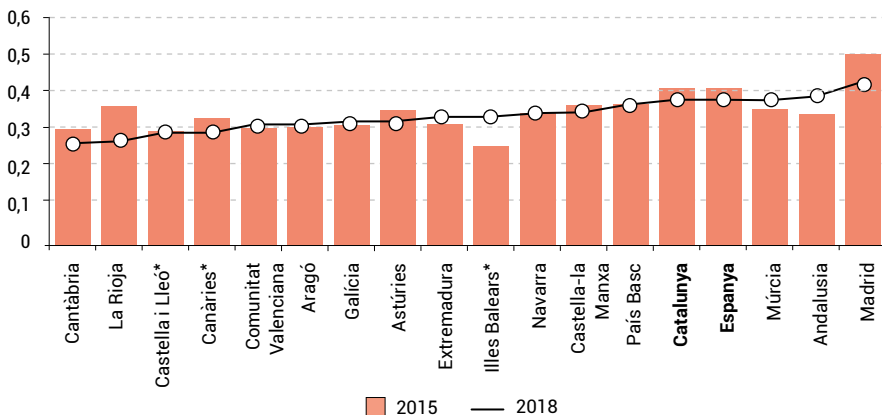
En el Gràfic 32 hi observem com Catalunya passa de ser la segona comunitat amb més segregació l'any 2015 a la quarta comunitat amb nivells més alts de segregació escolar, tres anys més tard, després de Madrid, Andalusia i Múrcia.

En el panorama internacional, hi observem que Catalunya mostra una millora substancial. Passa de mostrar uns nivells de segregació en línia amb la mitjana europea, a situar-se per sota dels valors mitjans del conjunt dels països europeus. Concretament, Catalunya passa de ser l'onzè àmbit territorial amb més segregació escolar, a ser l'onzè país amb menys segregació social dels centres d'educació secundària. Entre els països amb centres de secundària més segregats s'hi troben països com ara Bulgària, Hongria, Eslovàquia i Alemanya, mentre que els països amb una posició més positiva són Finlàndia, Irlanda, Croàcia i Suècia.

A Catalunya no podem relacionar els nivells de segregació escolar amb l'estructura i l'organització del sistema educatiu segons itineraris acadèmics i professionals, tal com succeeix a Alemanya, Itàlia o Bèlgica. Hem d'entendre aquest fenomen com una conseqüència de la combinació de factors socials i institucionals, com ara el règim d'admissió de l'alumnat, la presència d'escoles privades, la tria de centre per part de les famílies o la segregació residencial de les famílies.

GRÀFIC 32

Segregació social dels estudiants entre centres de secundària segons l'estatus socioeconòmic, per comunitats autònomes, 2015-2018 (%)

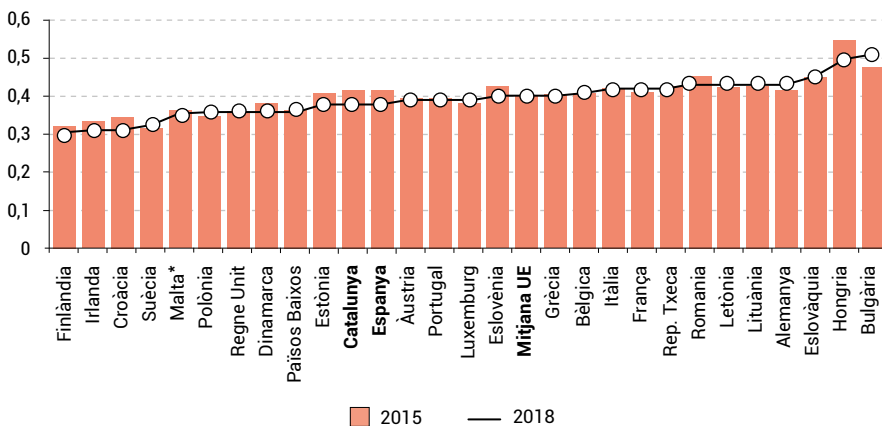

Nota: les dades de segregació estan calculades a partir de la mostra PISA d'alumnat de 15 anys. *Els valors corresponen a l'onada 2009 del PISA.

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2015 i 2018.

GRÀFIC 33

Segregació social dels estudiants entre centres de secundària segons l'estatus socioeconòmic, per països europeus, 2015-2018 (%)

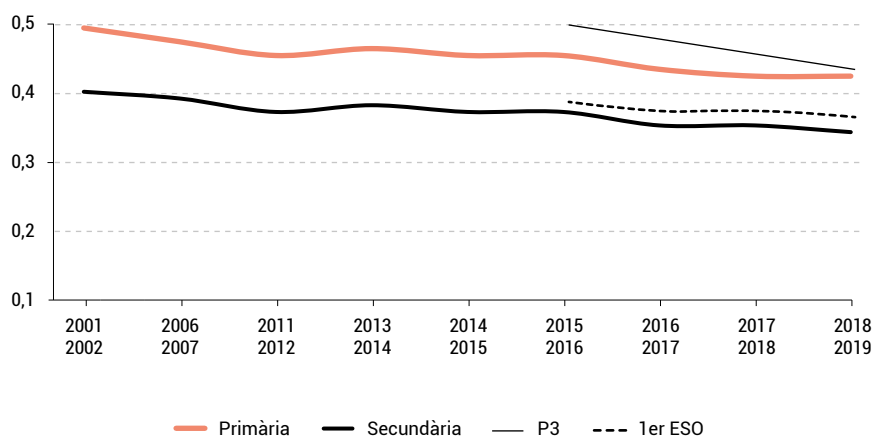
Nota: les dades de segregació estan calculades a partir de la mostra PISA d'alumnat de 15 anys.

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2015 i 2018.

Aquesta tendència positiva de disminució dels nivells de segregació escolar ja fa uns quants anys que s'observa quan parlem de l'alumnat estranger. Segons les dades censals del Departament d'Educació, i seguint la tendència assenyalada en l'*Anuari* anterior, s'ha mantingut la disminució constant dels nivells de segregació escolar dels estudiants de nacionalitat estrangera (Gràfic 34). En l'edició anterior de l'*Anuari* hi assenyalàvem com, el curs 2014-2015, el percentatge d'alumnat estranger d'educació primària que hagués hagut de canviar d'escola per assolir una distribució plenament equilibrada respecte de l'alumnat nadiu era del 47%, 4 punts menys que en el curs 2001-2002. Seguint aquesta tendència, observem com en el curs 2018-2019 aquest percentatge es redueix ulteriorment fins al 44%.

GRÀFIC 34

Evolució dels nivells de segregació escolar de l'alumnat estranger a Catalunya, en l'educació infantil, primària i secundària, 2001-2019 (%)

Nota: ens referim als nivells que van de P3 fins a 6è de primària com a primària, i als nivells de 1r d'ESO a 4t d'ESO com a secundària. A diferència de l'anàlisi per municipis, que es limita als municipis més grans de 10.000 habitants, els índexs de dissimilitud d'aquest gràfic estan calculats per a tots els municipis catalans que tenen, com a mínim, dos centres de primària o dos centres de secundària.

Font: informe del Síndic de Greuges sobre els centres educatius amb elevada complexitat davant la crisi derivada de la covid-19 (2020).

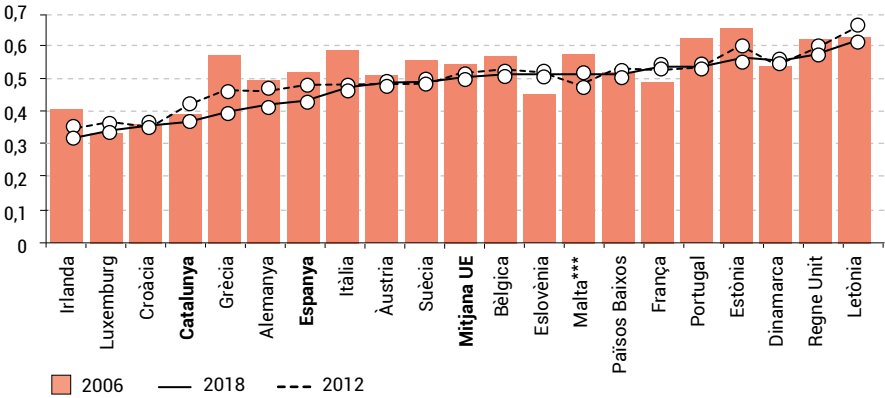
Aquesta disminució no només s'observa en l'educació primària, sinó que també es constata en l'educació infantil, en l'educació secundària i en el primer curs de l'ESO (Gràfic 34). En l'educació secundària hi observem nivells de segregació significativament més baixos que en la primària, de manera que l'índex de dissimilaritat se situa en el 35%. Aquest fet era previsible, atès que el nombre d'escoles primàries és més gran i estan més repartides arreu del territori, la qual cosa reflecteix millor la composició social del barri en el qual s'ubiquen. D'altra banda, l'índex de segregació en el primer curs de l'educació infantil és el més alt, comparat amb els altres nivells educatius. Tot i això, els últims cinc anys, l'índex de segregació s'hi redueix fins a gairebé igualar-se amb l'índex de l'educació primària.

Aquesta tendència positiva de disminució es confirma amb dades del PISA. Amb dades de l'última edició, la del 2018, observem que els nivells de segregació són més baixos que els registrats en les edicions del 2006, 2009, 2012 i 2015. És una tendència que es tradueix en una bona posició de Catalunya respecte dels països europeus i la resta de comunitats autònomes. D'una banda, aquesta tendència situa Catalunya com el quart país europeu amb uns nivells menors de segregació de l'alumnat estranger, just després d'Irlanda i de Luxemburg (Gràfic 35). Un cop més, Catalunya es troba per sota de la mitjana europea i espanyola. D'altra banda, passa de ser la cinquena comunitat autònoma amb més segregació escolar d'alumnat estranger, a la setena comunitat amb uns centres de secundària menys segregats.

Com assenyalàvem en l'*Anuari 2016*, el fet que Catalunya se situï entre els països amb una menor segregació escolar de l'alumnat estranger, o com la setena comunitat autònoma amb uns instituts menys segregats, és especialment rellevant considerant l'alt percentatge d'estudiants de nacionalitat estrangera que hi ha a les aules catalanes, en comparació amb una gran part dels països europeus i de les comunitats autònomes espanyoles.

GRÀFIC 35

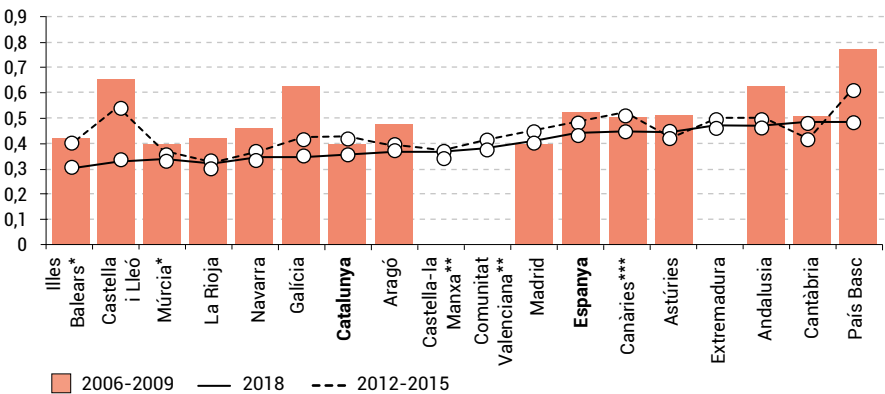
Segregació escolar de l'alumnat estranger als centres de secundària, per països europeus, 2006-2018 (%)

Nota: les dades de segregació estan calculades a partir de la mostra PISA d'alumnat de 15 anys. S'han exclòs els països amb menys del 5 % d'estudiants estrangers, segons la base de dades PISA. Països ordenats segons l'índex de segregació de l'any 2018.* Els valors de l'onada 2006 corresponen a l'onada 2009.**Els valors de l'onada 2012 corresponen a l'onada 2015. Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA.

GRÀFIC 36

Segregació escolar de l'alumnat estranger als centres de secundària, per comunitats autònomes, 2006-2018 (%)

Nota: les dades de segregació estan calculades a partir de la mostra PISA d'alumnat de 15 anys. Andalusia, Extremadura i Gàlícia tenen menys del 5 % d'estudiants estrangers, segons la base de dades PISA. Comunitats autònomes ordenades segons l'índex de segregació de l'any 2018.* Els valors de l'onada 2006 corresponen a l'onada 2009.**Els valors de l'onada 2012 corresponen a l'onada 2015. Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA.

La segregació escolar segons les necessitats de suport educatiu de l'alumnat

Com assenyalàvem en la introducció d'aquest capítol, analitzar la concentració de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu és necessari davant de totes les iniciatives per integrar, en un model integral d'atenció a la diversitat, totes les mesures i els suports d'atenció educativa que permeti donar resposta a tot l'alumnat, en totes les etapes educatives. En aquest sentit, és important evitar situacions de concentració d'alumnat amb necessitats de suport educatiu en uns mateixos centres. Això facilitarà una millor gestió de les mesures i suports de diferents intensitats, de manera que les de caràcter intensiu, com ara l'atenció, l'acompanyament i el seguiment personalitzat, es puguin dur a terme amb unes millors garanties.

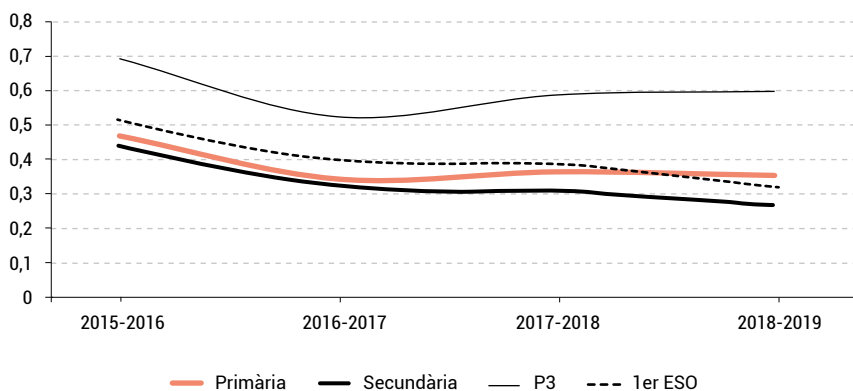
Per tal d'avaluar les condicions en què treballen els centres per fer front a la diversitat de l'alumnat, un indicador rellevant és la segregació escolar de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu: és a dir, en quina mesura aquests estudiants es distribueixen de manera equilibrada entre centres. El Gràfic 37 ens mostra l'evolució de l'índex global de dissimilitud entre els cursos 2015-2016 i 2018-2019.

En aquest sentit, cal fer menció del nivell de segregació observat en el curs de P3, molt més alt respecte de la resta d'etapes educatives. Si bé aquest índex pot reflectir un ús dissimular de proves de diagnòstic en un nivell educatiu on no és una pràctica generalitzada, el motiu que explica gran part d'aquest valor tan elevat és el percentatge reduït d'alumnat diagnosticat a l'educació infantil com a alumnat amb necessitats de suport educatiu (poc més del 5,3%). El fet que l'índex de dissimilaritat també reflecteixi l'aleatorietat de l'assignació dels individus a les unitats de referència (escoles o instituts) fa que els valors de segregació estiguin sobreestimats quan la dimensió del grup social en qüestió és petita.⁵

5. Carrington, W. J., & Troske, K. R. (1997). «On Measuring Segregation in Samples with Small Units». *Journal of Business & Economic Statistics*, 15 (4), 402. <https://doi.org/10.2307/1392486>

GRÀFIC 37

Evolució dels nivells de segregació escolar de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu (NESE) a Catalunya, 2015-2019

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

Pel que fa a la resta d'etapes educatives, hi observem nivells de segregació que reflecteixen una xarxa de centres educatius amb una composició desigual, on una part dels centres concentren la major part de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu. Si bé els darrers cinc anys s'observa una disminució dels nivells de segregació, els valors de segregació se situen entre el 0,37 i el 0,29 a l'educació primària i a l'educació secundària, respectivament. Això significa que el 37% de l'alumnat NESE a la primària i el 29% a la secundària hauria de canviar de centre educatiu per tal que hi hagués una distribució equilibrada.

Allen, R., Burgess, S., Davidson, R., & Windmeijer, F. (2015). «More reliable inference for the dissimilarity index of segregation». *Econometrics Journal*, 18 (1), 40–66. <https://doi.org/10.1111/ectj.12039>

Factors associats amb la segregació escolar

En les seccions precedents hi hem analitzat els nivells de segregació escolar segons l'origen social i estranger de l'alumnat, i també segons les necessitats de suport educatiu. Per aprofundir en el fenomen de la segregació escolar, en aquesta secció hi volem abordar alguns dels factors associats amb la concentració d'un determinat perfil d'alumnat en uns mateixos centres escolars.

El rol de la xarxa escolar local

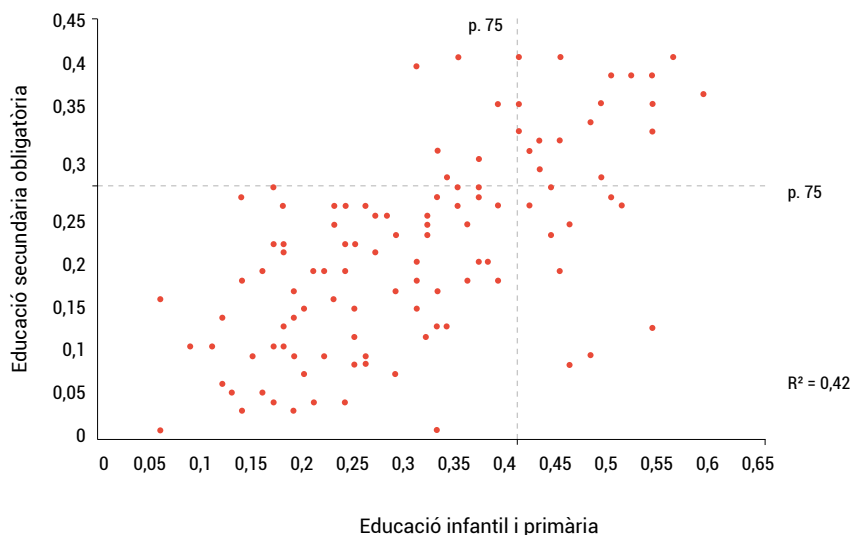
Un primer indicador rellevant per avaluar els factors associats amb la segregació fa referència al territori. La distribució territorial d'escoles i instituts, arreu dels barris dels municipis, incideix potencialment en la composició escolar, atès que bona part de l'accés al sistema educatiu està associat amb la ubicació dels centres. Una hipòtesi plausible, en aquest sentit, és que aquells municipis que presentin nivells alts de segregació a l'educació primària també presentaran nivells alts de segregació a l'educació secundària. El Gràfic 38 ens ajuda a testar aquesta hipòtesi.

En el Gràfic 38 hi observem com, en efecte, hi ha una associació robusta, a nivell municipal, entre els índexs de segregació a l'educació infantil i primària i els índexs a l'educació secundària. Hi observem com la variació dels índexs de segregació a l'educació infantil i primària està associada, en més d'un 40%, amb la segregació escolar en l'etapa de l'educació secundària obligatòria. I si bé és cert que els instituts d'educació secundària tendeixen a barrejar l'alumnat que prové d'escoles primàries amb diferents composicions, en molts d'aquests instituts l'assistència hi continua estant vinculada al lloc de residència. Entre els factors associats amb la segregació escolar dels alumnes segons el seu origen social hi ha la segregació residencial. D'altra banda, si definim el quadrant segons el percentil 75 dels índexs de segregació d'ambdues etapes educatives, podem identificar els municipis on hi ha una situació d'alta segregació tant en l'educació primària i infantil com en la secundària. Els municipis que hi trobem tendeixen a ser els principals nuclis urbans catalans, on és més probable que la segregació escolar estigui associada amb la segregació

residencial. A més a més de les quatre capitals de província, hi trobem molts dels municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Els municipis que es classifiquen en aquest quadrant són: Terrassa, Badalona, Molins de Rei, Sant Feliu de Llobregat, Tarragona, Esplugues de Llobregat, Olesa de Montserrat, Lleida, Sant Sadurní d'Anoia, Sabadell, Ripollet, Reus, Barcelona, Girona, Gavà, Santa Coloma de Gramenet, Montcada i Reixac, Sant Boi de Llobregat, Cornellà de Llobregat i l'Hospitalet de Llobregat.

GRÀFIC 38

Associació entre la segregació escolar a l'educació infantil i primària, i la segregació escolar a l'educació secundària, a nivell municipal, curs 2018-2019

Font: elaboració a partir de dades l'informe del Síndic de Greuges sobre els centres educatius amb elevada complexitat davant la crisi derivada de la covid-19 (2020).

El rol de la titularitat

Podem identificar alguns factors de sistema, relatius a la composició i organització del sistema educatiu, que estan associats amb els nivells de segregació escolar. Es tracta de factors que poden contribuir al fet que els

centres concentrin un perfil homogeni d'alumnat, amb un mateix origen social i/o estranger. Alguns factors de sistema associats amb la segregació serien la presència de centres de titularitat privada, els itineraris formatius que en alguns països estructuraven l'etapa d'educació secundària, o bé els règims d'elecció de centre.

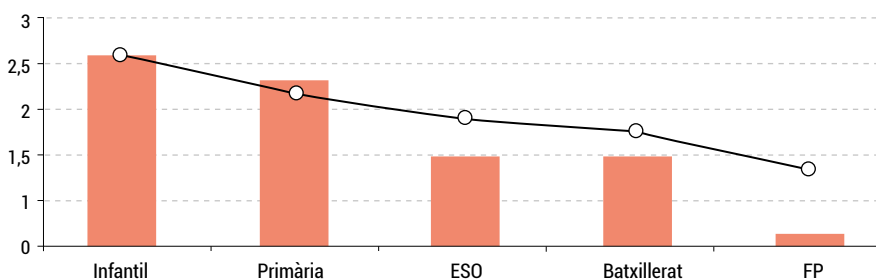
Un primer factor associat amb la segregació escolar en escoles i instituts arreu de Catalunya és la titularitat dels centres. Com hem assenyalat en les edicions anteriors, un dels col·lectius que està distribuït de manera desigual segons la titularitat és l'alumnat d'origen estranger. Un indicador que ens permet analitzar en quina mesura l'alumnat estranger es distribueix de manera equilibrada entre els centres de titularitat pública i privada és l'**índex d'equitat**. Aquest índex ens parla de la desigualtat en la composició social dels centres segons la seva titularitat: el valor 1 significa que la distribució és totalment equilibrada, mentre que un valor superior significa la proporció d'alumnat estranger que hi ha de més en el sector públic.

En el Gràfic 39, que mostra la comparació entre els valors del curs 2015-2016 i els del curs 2018-2019, segons el nivell educatiu i l'àmbit territorial, s'hi observa, en primer lloc, que es produeix una certa convergència entre els valors a Catalunya i al conjunt d'Espanya. En segon lloc, també cal assenyalat una millora generalitzada en termes de matrícula equilibrada segons la titularitat, tant a Catalunya com al conjunt de l'Estat. En totes les etapes educatives s'hi observa un augment del percentatge d'estudiants estrangers en el sector privat, de manera que l'índex d'equitat s'apropa ulteriorment a l'1. Les etapes on continua havent-hi nivells més alts de desigualtat és a l'educació infantil i primària, on el sector públic continua absorbint el doble d'estudiants que el sector privat. A Catalunya, a la postobligatòria, on el curs 2015-2016 hi havia un índex d'equitat d'1,9 i d'1,6 al batxillerat i als cursos d'FP, respectivament, s'ha passat a una situació més equilibrada, on l'índex d'equitat baixa fins l'1,5 i l'1,2, respectivament.

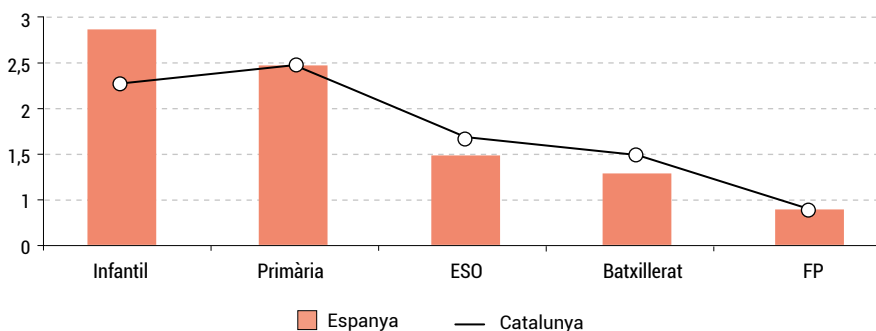
GRÀFIC 39

Índex d'equitat a Espanya i Catalunya, cursos 2015-2016 i 2018-2019 (%)

Curs 2015-2016

Curs 2018-2019

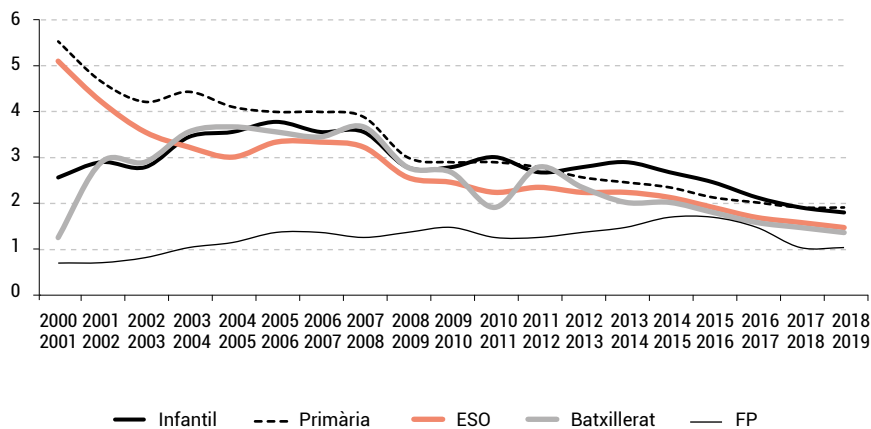

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

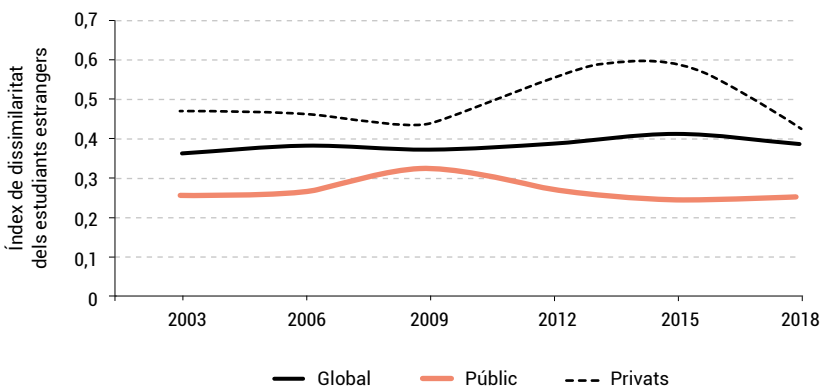
Aquesta tendència positiva de l'índex s'observa d'ençà de principis de la dècada del 2000. Just abans de la crisi econòmica, per exemple, l'índex d'equitat se situava prop del 4 en les etapes d'educació infantil i primària, la qual cosa significava que, en aquells nivells educatius, els centres públics absorbien fins a quatre vegades més alumnat estranger que els centres privats (Gràfic 40). Dotze anys després, i com ja hem assenyalat, aquest índex no supera els dos punts en cap de les etapes formatives.

Una altra perspectiva per abordar la segregació escolar amb relació a la titularitat és observar en quina mesura hi ha una doble xarxa dins de cada sector de titularitat. Una manera d'explorar-ho és veient els índexs de dissimilaritat entre les escoles i els instituts de cada titularitat. En l'edició de l'*Anuari* del 2016 amb dades del PISA 2009, 2012 i 2015, hi vam assenyalar un comportament dissimilar entre els centres públics i els privats: mentre que la segregació dins del sector públic disminuïa, se n'observava un creixement significatiu dins del sector privat. Aquest comportament dissimilar, més accentuat en el sector privat, feia que els valors globals de segregació atenent a l'estatus social de l'alumnat s'incrementessin lleugerament.

Amb dades del PISA 2018 observem com, d'ençà del 2015, es produeix un canvi de tendència (Gràfic 41). Els valors de segregació dels centres privats disminueix fins a valors del 2009, mentre que en el sector públic es mantenen més o menys constants. Això fa que, tal com hem assenyalat en el primer apartat d'aquest capítol, els valors globals de segregació disminueixin fins a valors del 2012. Així, doncs, sembla que s'atenuï la polarització de la distribució desigual de l'alumnat de classe social baixa dins d'ambdues xarxes que es va començar a generar al començament de la crisi econòmica. Els centres de secundària del sector privat, si bé continuen mostrant uns nivells globals de segregació escolar significativament més alts que en el sector públic, veuen com es redueix la distribució desigual de l'alumnat desfavorit.

GRÀFIC 40**Evolució de l'índex d'equitat a Catalunya, 2000-2001 i 2015-2016 (%)**

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

GRÀFIC 41**Evolució dels nivells de segregació social segons la titularitat,* 2003-2015 (%)**

*Alumnes amb estatus social baix (<20è pctil. ISEC).

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003, 2006, 2009, 2012 i 2015.

Segregació escolar i resultats acadèmics

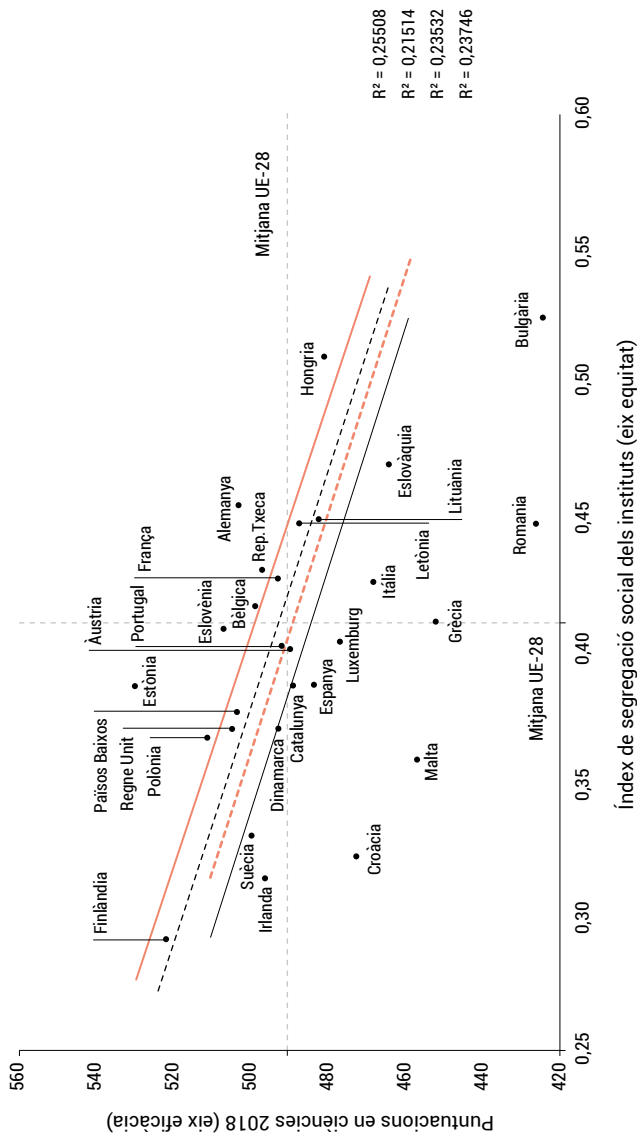
Estudiar el fenomen de la segregació escolar és rellevant, no només pels potencials efectes nocius que té en termes de resultats no cognitius i relacionals, sinó també pel seu impacte en l'aprenentatge de l'alumnat. Per tant, com en les passades edicions, ens plantegem en quina mesura una distribució desigual de grups socials minoritaris pot condicionar els resultats acadèmics de l'alumnat. Com hem assenyalat, la recerca s'ha encarregat de demostrar que la concentració en un mateix centre escolar d'un grup social minoritari desafavorit, com ara l'alumnat de famílies de classe baixa o l'alumnat estranger, està associada amb una disminució dels nivells d'aprenentatge.⁶

Comencem fent una ullada internacional a l'associació entre la segregació escolar i els nivells d'eficàcia a nivell sistèmic. El Gràfic 42 ens assenyalava una relació negativa que es manté constant al llarg del temps. A través de l'anàlisi comparada entre països europeus, observem com els països més segregats tendeixen a obtenir uns nivells més baixos d'eficàcia educativa: així, podem dir que entre el 21% i el 25% de les diferències de rendiment entre països s'expliquen pels nivells de segregació escolar.

6. Willms 1986; Caldas i Bankston 1997; Alegre i Ferrer 2010; Dronkers i Levels 2007; Hanushek *et al.* 2009.

GRÀFIC 42

Relació entre les puntuacions a les proves PISA (eficàcia) i els nivells de segregació social (equitat) als centres de secundària, 2018

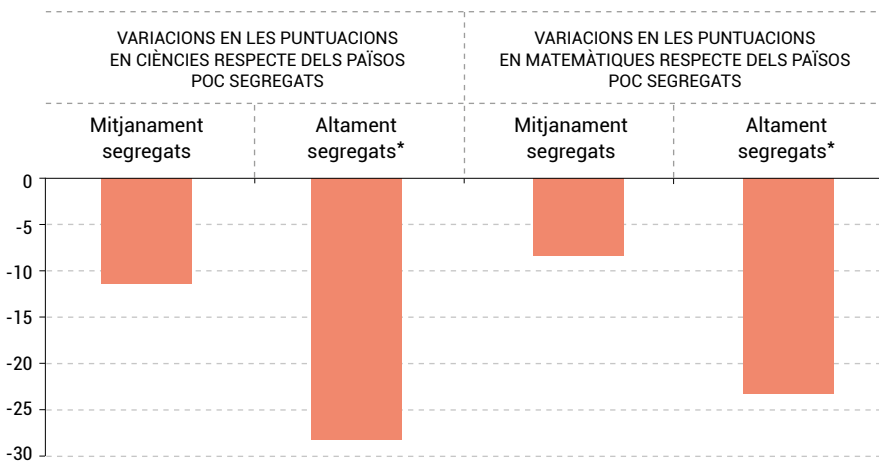

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

D'altra banda, si agrupem els països europeus segons el nivell de segregació escolar podem visualitzar què suposa per a un estudiant mitjà, en termes d'eficàcia, anar a un institut d'un país mitjanament i altament segregat, respecte d'un país poc segregat. En el Gràfic 43 hi mostrem com el fet d'estudiar en un país altament segregat, a paritat de nivell de riquesa agregada, està associat amb una disminució de 29 i 23 punts en ciències i en matemàtiques, respectivament (segons l'escala PISA). Les variacions de puntuacions entre els països poc segregats i mitjanament segregats també assenyalen una tendència decreixent, si bé les diferències no són estadísticament significatives.

GRÀFIC 43

Variació de les puntuacions en ciències i matemàtiques segons el nivell de segregació dels països europeus, a paritat de nivell de riquesa, 2018 (%)

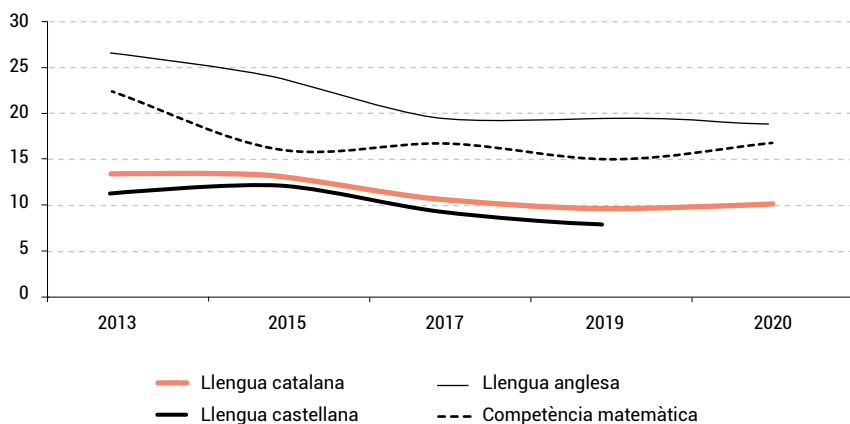
*Diferència estadísticament significativa al 5 %.

Font: elaboració a partir de la base de dades de l'OCDE-PISA 2018.

També observem aquesta associació entre segregació escolar i resultats en els resultats de les proves de competències bàsiques de l'ESO. Com es mostra en el Gràfic 44, els estudiants que assisteixen a centres d'alta complexitat obtenen, de manera sistemàtica, uns resultats més baixos que els estudiants de centres de baixa complexitat, fonamentalment per efecte de les desigualtats educatives derivades de l'origen social de l'alumnat i de la seva composició social eminentment desafavorida. Aquestes diferències es mantenen al llarg del temps i s'observen en totes les matèries avaluades. Val a dir, però, que aquestes diferències han anat disminuint al llarg del temps, fet que denota una millora en termes d'igualtat d'oportunitats educatives per a l'alumnat desafavorit. Si ens centrem en les matèries, veiem que les diferències més importants s'observen en el coneixement de la llengua anglesa, seguit de la competència matemàtica. D'altra banda, les competències on s'observen menys diferències és en llengua castellana i llengua catalana.

GRÀFIC 44

Evolució de les diferències de rendiment entre els centres de complexitat baixa i els centres de complexitat alta, 4t d'ESO, 2013-2020 (%)

Font: Quaderns d'avaluació (Consell Superior d'Avaluació).

Ús de la llengua vehicular i èxit educatiu

Durant la darrera dècada, el model d'immersió lingüística ha estat qüestionat per diferents decisions polítiques i judicials. La sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, del 28 de juny, sobre l'Estatut d'autonomia de Catalunya, que va declarar inconstitucional el caràcter preferent del català i l'ús del català com a única llengua vehicular en l'ensenyament, va suposar un punt d'inflexió després d'anys de consens institucional i de calma mediàtica entorn del model d'immersió.

Aquests últims deu anys, hi ha hagut sentències del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya i del Tribunal Suprem que han fixat una proporció del 25% com la proporció raonable en què la llengua castellana passa a ser llengua vehicular en aquells centres on hi hagi algun alumne que ho sol·liciti. Més recentment, l'any 2018, el Tribunal Constitucional va declarar inconstitucional el mecanisme previst per la Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa (LOMCE), per finançar l'escolarització en centres privats en què hi hagi el castellà com a llengua vehicular en el cas que no es garantís una oferta sufragada amb fons públics en el territori de referència que pogués acomplir aquesta condició.

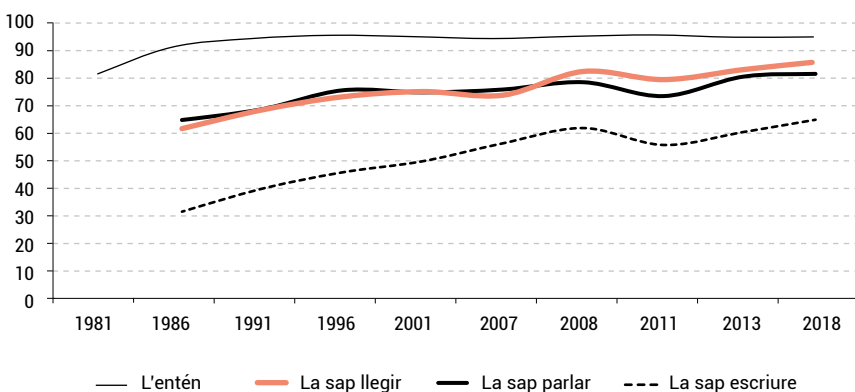
En aquesta secció presentem indicadors que ens permeten conèixer la situació i l'evolució del coneixement i domini de la llengua catalana. Així mateix, oferim indicadors que posen en relació la llengua parlada a casa amb l'èxit escolar, anàlisi que ens permet establir en quina mesura el model d'immersió afavoreix tot l'alumnat en la mateixa mesura. Finalment, també fem una ullada al coneixement de les llengües estrangeres des d'una perspectiva comparada.

Usos lingüístics de la població i coneixement de les llengües catalana i castellana

Tal com hem anat constatant al llarg dels diferents anuaris, el coneixement del català és cada cop més alt. En el Gràfic 45 hi mostrem l'evolució del coneixement de la llengua catalana d'ençà de l'any 1981 i el 1986. Tot i que es combinen dades censals amb dades de l'Enquesta d'usos lingüístics, els diferents indicadors de coneixement de la llengua catalana semblen indicar com, en prop de quatre dècades, i malgrat l'impacte significatiu dels fluxos migratoris procedents de l'estranger, les habilitats lingüístiques s'han incrementat entre 15 i 34 punts.

GRÀFIC 45

Evolució del coneixement de la llengua catalana, 1981-2018 (%)

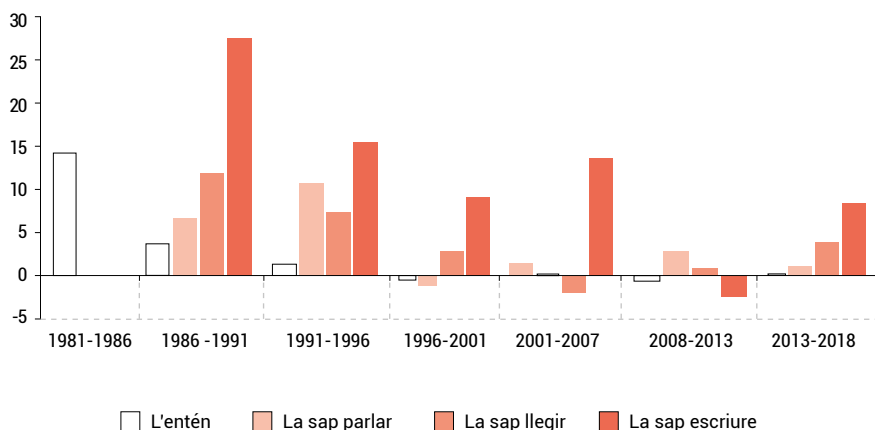

Font: elaboració a partir de dades del cens de població (1981, 1986, 1991, 1996, 2001, 2007 i 2011) i de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població (2008, 2013 i 2018).

De fet, com es pot veure en el Gràfic 46, la variació més important d'aquest indicador es va produir durant la dècada dels vuitanta i noranta, i d'aleshores ençà el coneixement del català ha mostrat una tendència més estable.

GRÀFIC 46

Evolució del coneixement de la llengua catalana per quinquennis, 1981-2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades del cens de població (1981, 1986, 1991, 1996, 2001, 2007 i 2011) i de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població (2008, 2013 i 2018).

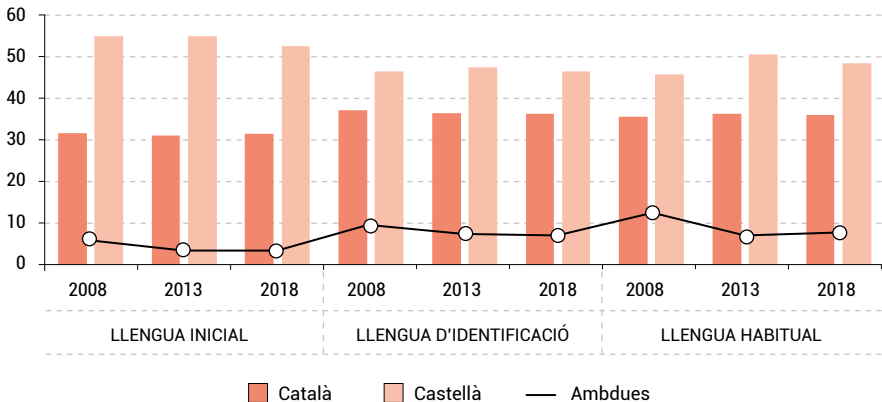
Com hem assenyalat en les altres edicions de l'*Anuari*, l'escola ha tingut un paper fonamental en la millora del coneixement de la llengua catalana entre la població que no la tenia com a llengua inicial o habitual. Aquest impacte es constata en la taxa de creixement de les competències lingüístiques pròpiament acadèmiques, com ara llegir i escriure. Mentre que l'any 1986 només un 32% el sabia escriure, l'any passat un 65% de la població ja havia adquirit aquesta competència. O també, l'any 1986, 6 de cada 10 catalans sabien llegir en català, mentre que aquest percentatge l'any 2018 va arribar al 86%.

Aquestes dades es produeixen en un context en què el català és la llengua minoritària tant com a llengua inicial com d'identificació i habitual (Gràfic 47). Entre els anys 2008 i 2018, hi ha una lleu disminució del percentatge de persones que tenen el castellà com a llengua inicial (53%), tot i que aquest percentatge no es reflecteix en un augment de la població que

hi té el català (31,5%). D'altra banda, també s'observa un estancament en la proporció de persones que tenen el català i el castellà com a llengua d'identificació: l'any 2018, un 10 % més de persones tenien el castellà com a llengua d'identificació (36,3% vs. 46,6%). Finalment, com a llengua habitual, l'única llengua l'ús de la qual sembla incrementar-se és el castellà. L'ús del català com a llengua habitual s'estanca en el 36%, mentre que el percentatge de població que usa les dues llengües de manera habitual disminueix del 12% al 7,4%.

GRÀFIC 47

Evució dels usos lingüístics en llengua catalana i castellana a Catalunya, 2008-2013 (%)

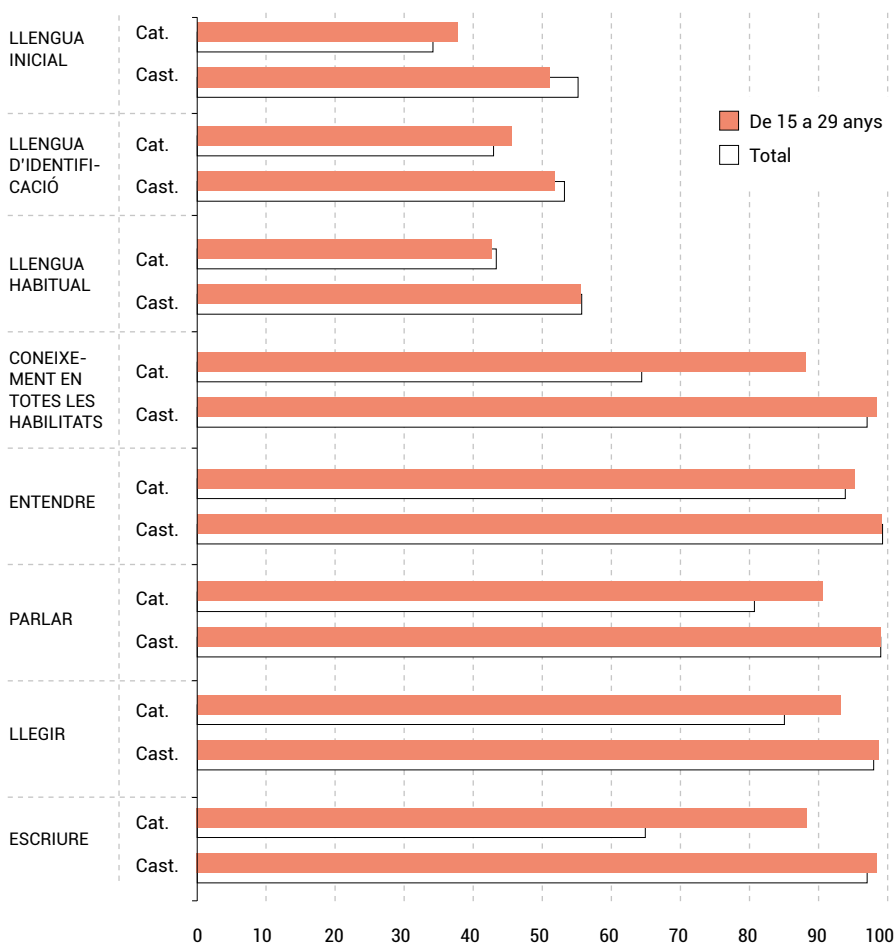
Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població (2008, 2013 i 2018).

Si bé les dades que ens proporciona l'Enquesta d'usos lingüístics 2018 continuen evidenciant que la llengua castellana disposa d'un millor coneixement social, també ens assenyalen que les polítiques d'immersió lingüística han permès que aquesta diferència sigui més petita entre la població jove (Gràfic 48). Aquesta desigualtat generacional s'observa sobretot en la competència escriptora, en què els joves superen en 24 punts la mitjana total de la població (89% vs. 65,3%), tot i que també es constata en les habilitats de lectura i parla. Així mateix, el percentatge de joves

que tenen el català com a llengua inicial és lleument superior al de la població total. No obstant això, aquests indicadors contrasten amb l'indicador relatiu a l'ús de la llengua, en què no hi ha diferències significatives segons l'edat.

GRÀFIC 48

Coneixement de les llengües catalana i castellana entre la població, per edat, 2018 (%)

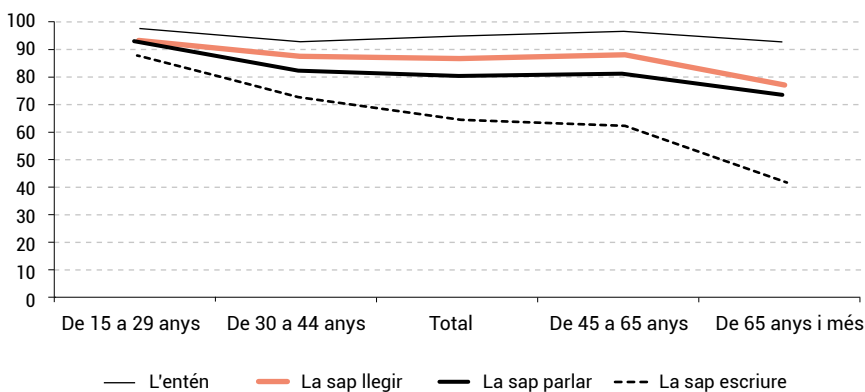

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població 2018.

El Gràfic 49 ens confirma, tal com ja apuntàvem en les anteriors edicions de l'*Anuari*, que l'edat és un dels factors més determinants del coneixement de la llengua catalana: a mesura que disminueix l'edat, el coneixement del català augmenta. Tot i això, a mesura que avança el temps, una proporció més gran de persones grans tenen habilitats lingüístiques en català. Respecte de l'any 2013, les persones més grans de 65 anys que entenen el català representen el 93 % (+3 punts), les que el parlen són un 73,5 % (+6,6 punts), les que el llegeixen són un 76 % (+9,6 punts) i les que l'escriuen són el 40,5 (+10,8 punts). Com dèiem anteriorment, els joves tenen un millor coneixement de la llengua catalana. Gairebé el 96 % l'entén, mentre que més del 90 % la sap parlar i llegir.

GRÀFIC 49

Coneixement de la llengua catalana per grup d'edat, 2018 (%)

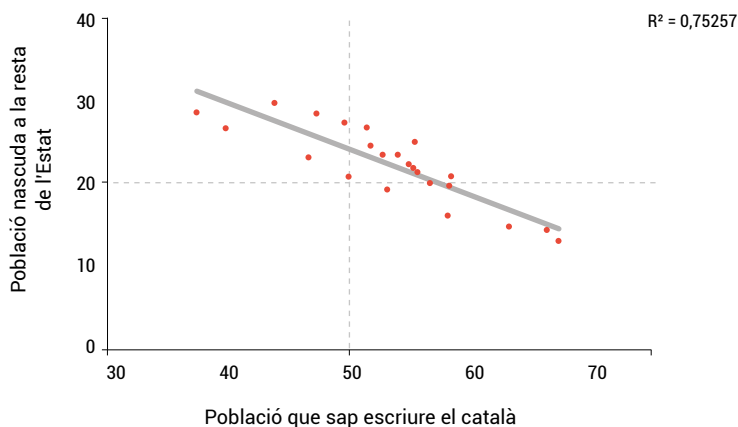
Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població 2018.

Les diferències segons l'edat, tal com apuntàvem en l'*Anuari 2016*, es deuen a diversos factors socials, històrics i polítics: els fluxos migratoris de mitjan segle XX des d'altres comunitats de l'estat espanyol, les polítiques educatives i institucionals del règim franquista, l'ús reduït en els espais de decisió política, etc. Entre aquests factors, el fet migratori (ja sigui intern a Espanya o des de l'estranger) ha tingut una incidència significativa

en l'ús social del català. Així, per exemple, la influència dels fluxos migratoris procedents de la resta de l'Estat en el coneixement del català es reflecteix en el Gràfic 50, el qual mostra la relació entre la proporció de població nascuda a la resta de l'Estat i la població que sap escriure el català en els municipis catalans més grans de 50.000 habitants. Hi observem que el 75% de les diferències entre els municipis en termes de coneixement del català s'expliquen pel pes del fet migratori.

GRÀFIC 50

Relació entre la població nascuda a la resta de l'Estat i la població que sap escriure el català en els municipis catalans més grans de 50.000 habitants, 2011 (%)

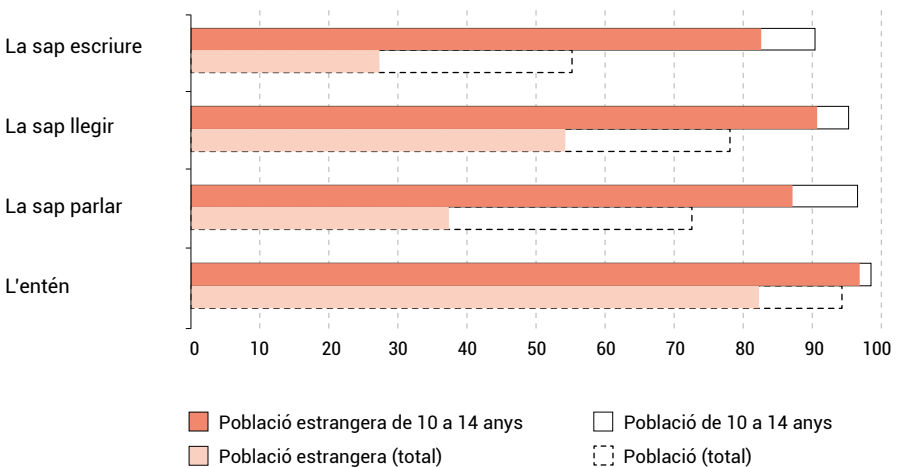
Font: elaboració a partir de dades del cens de població 2011 i del Padró d'habitants 2012.

El nivell de coneixement del català està, doncs, determinat pel lloc de naixement. Aquesta associació també s'observa quan s'analitza el domini de les diferents habilitats lingüístiques segons la nacionalitat (Gràfic 51). D'una banda, en el gràfic hi observem que, si bé la població estrangera escolaritzada a Catalunya (entre 10 i 14 anys) té uns nivells de coneixement de la llengua més baixos que els de la població d'aquella mateixa franja d'edat, les diferències són encara més accentuades entre la població estrangera respecte de la total. Només un 27,6% de la població

estrangera sap escriure el català, mentre que un 37,7% el sap parlar. Entre la població estrangera jove aquest percentatge és del 83,3% i del 87,8%, respectivament. Així, aquest gràfic torna a posar de relleu l'impacte positiu de les polítiques d'immersió lingüística entre la població estrangera jove. De fet, entre la població de 10 a 14 anys, les diferències en el coneixement del català entre la població estrangera i la mitjana de la població es redueixen a menys de 10 punts percentuals en totes les habilitats lingüístiques, mentre que entre la població total aquestes diferències arriben a ser superiors als 30 punts percentuals.

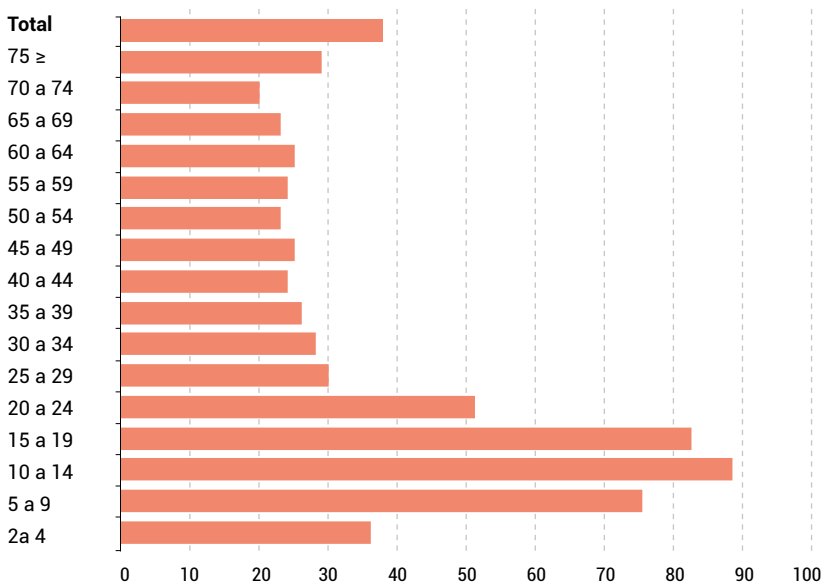
GRÀFIC 51

Coneixement del català entre la població per edat i nacionalitat, 2011 (%)

Font: elaboració a partir de dades del cens de població 2011.

En aquesta mateixa línia, el Gràfic 52, que conté la proporció de població estrangera que sap parlar el català en funció de l'edat, evidencia com aquest coneixement és especialment elevat entre la població d'edat d'escolarització obligatòria. Mentre que el 87,8% de la població estrangera de 10 a 14 anys sap parlar el català, aquest coneixement baixa al 30% en totes les franges d'edat de la població estrangera de més de 25 anys.

GRÀFIC 52**Coneixement del català (sap parlar-lo) entre la població estrangera per edat, 2011 (%)**

Font: elaboració a partir de dades del cens de població 2011.

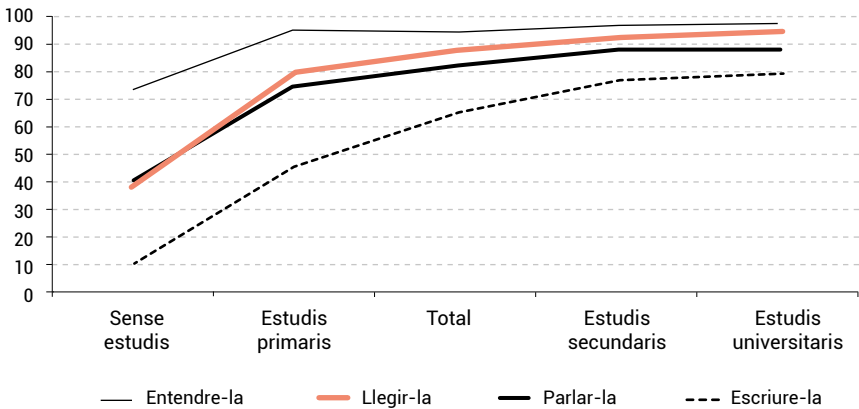
La incidència del nivell d'instrucció en el coneixement de la llengua

Un altre dels factors que tenen un rol important en el coneixement i domini de la llengua catalana és el nivell d'instrucció. En el Gràfic 53 hi comparem el percentatge de persones amb coneixement del català (en comprensió i a nivell escrit, parlat i de lectura) segons el nivell acadèmic assolit. Aquest gràfic posa en evidència que, a Catalunya, les persones que no han tingut accés al sistema educatiu o que tenen nivells d'ensenyament bàsics són aquelles que menys coneixement tenen de la llengua catalana. D'una banda, les persones amb estudis universitaris i secundaris, amb poc més del 96 %, són les que mostren nivells més elevats de comprensió.

També és en aquest col·lectiu on es troba una proporció més elevada de persones que el parlen (87%), mentre que entre les persones amb estudis primaris aquest percentatge baixa fins al 74%. On s'observen diferències molt rellevants és en l'escriptura del català: un 79% i un 76% de les persones amb estudis universitaris i secundaris, respectivament, saben escriure el català, mentre que només 1 de cada 2 persones amb estudis primaris (i un 10% de les persones sense estudis) ho sap fer.

GRÀFIC 53

Coneixement de la llengua catalana per nivell d'instrucció, 2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població 2018.

L'èxit educatiu en funció de la llengua parlada a casa

Enguany és especialment rellevant analitzar les diferències en els resultats de les proves PISA atenent la llengua parlada a casa. I ho és perquè l'edició 2015 del PISA va ser la primera onada, i sembla que és l'única, on s'observaven diferències significatives entre catalanoparlants i castellanoparlants, després de descomptar l'efecte de factors contextuals i d'origen social. Mentre que, en les quatre onades anteriors, les diferències desapareixien després de controlar la influència d'aquests factors, en

l'onada 2015 s'hi continuaven observant diferències significatives en competència científica i en comprensió lectora (Gràfic 54).

Malauradament, les anàlisis amb les dades del 2018 no s'han pogut fer amb els resultats de comprensió lectora, a causa del fet que es van declarar invàlides per a Espanya. Tanmateix, sí que les hem pogut dur a terme amb els resultats de les competències matemàtica i científica. En el Gràfic 54 hi mostrem les diferències brutes de puntuacions entre catalanoparlants i castellanoparlants, i també les diferències a paritat d'estatus socioeconòmic de l'alumnat, de nivell socioeconòmic mitjà de l'institut, d'origen estranger i d'ésser repetidor.

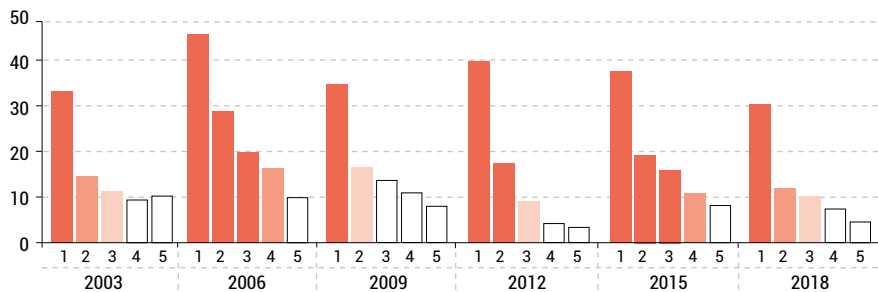
Un cop més, confirmem el resultat obtingut amb els resultats de totes les onades del PISA, excepte amb l'excepció de les dues matèries de l'edició del 2015: si bé hi ha diferències estadísticament significatives en les puntuacions obtingudes en les diferents competències avaluades a favor dels estudiants que parlen català a casa, aquestes diferències s'expliquen pels factors contextuals i d'origen que estan associats amb la llengua parlada. Això ho podem afirmar en la mesura que les diferències observades entre catalanoparlants i castellanoparlants desapareixen completament quan descomptem l'impacte que tenen els factors socioeconòmics individuals i de centre en el rendiment.

En altres paraules, confirmem que les diferències en els resultats a favor dels estudiants que parlen català a casa no es deuen a factors lingüístics, com ara la llengua vehicular del sistema educatiu català, sinó a les diferències relacionades amb el perfil social de l'alumnat en funció de la llengua parlada a casa. Amb l'única excepció dels resultats en ciències i en comprensió lectora de l'any 2015, d'un total de sis onades i disset proves de competència, el Gràfic 54 demostra que aquesta és una evidència robusta, que es repeteix en totes les competències avaluades i en totes les edicions de les proves PISA, inclosa l'última de l'any 2018.

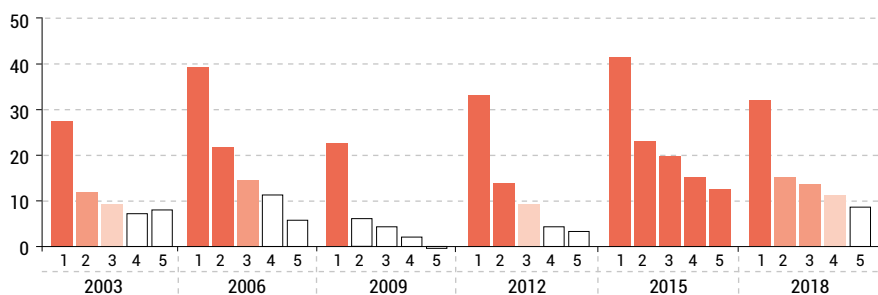
GRÀFIC 54

Diferència de puntuacions a favor dels estudiants que parlen català a casa a Catalunya, 2003-2018 (%)

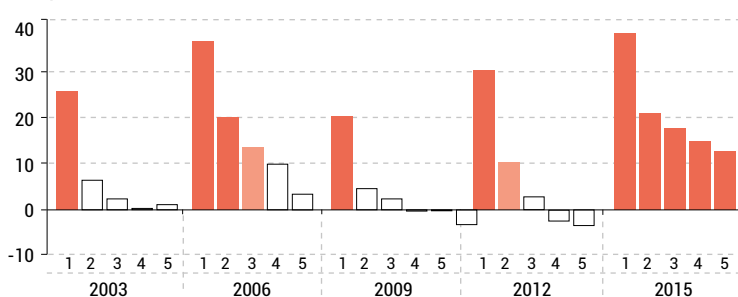
Matemàtiques

Ciències

Comprensió lectora

Diferències estadísticament significatives: 1% (dark red), 5% (medium red), 10% (light red), No significatives (white)

1. Diferència catalanoparlants-castellanoparlants
2. Diferència descomptant l'ISEC
3. Diferència descomptant l'ISEC individual i l'ISEC del centre
4. Diferència descomptant l'ISEC individual, l'ISEC del centre i l'origen estranger
5. Diferència descomptant l'ISEC individual, l'ISEC del centre, l'origen estranger i haver repetit un curs

Font: elaboració a partir de les bases de dades de l'OCDE-PISA 2003-2018.

L'aprenentatge de les llengües estrangeres

En un context cada cop més global, la demanda perquè el sistema educatiu garanteixi un bon ensenyament de les llengües estrangeres és creixent. De fet, en l'àmbit de les llengües en l'ensenyament, d'ençà d'uns anys s'han endegat en el sistema educatiu iniciatives polítiques per promoure el plurilingüisme dins de les escoles. Aquest èmfasi en l'ensenyament de les llengües s'ha traduït, en qüestió d'una dècada, en un increment significatiu d'infants i joves que tenen una competència mínima en anglès (Taula 20). Els últims deu anys, s'ha passat d'un 50,8 % de joves entre 15 i 19 anys que l'any 2008 tenien un coneixement suficient en les diferents habilitats lingüístiques en anglès, a un 74,8 %, increment que suposa gairebé un 50 %. L'increment observat en la franja jove fa que es produeixi un increment en el total de la població, encara que molt més contingut: del 22,4 % es passa al 34 % de persones que tenen el coneixement en totes les habilitats lingüístiques.

TAULA 20

Evolució del coneixement de l'anglès per edat a Catalunya, 2008-2018 (%)

	ENTENDRE'L	PARLAR-LO	LLEGIR-LO	ESCRIURE'L	CONEXIEMENT EN TOTES LES HABILITATS
Total					
2018	45,8	37,5	41,8	36,5	33,9
2013	38,4	31	34,7	30,6	28,3
2008	32	26,4	27,9	24,1	22,4
De 15 a 19 anys					
2018	87,2	78,3	83,7	79,5	74,8
2013	77,9	67,3	75,7	71,5	66,1
2008	66,4	55,2	60,6	56,8	50,8

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta d'usos lingüístics a la població (2008, 2013 i 2018).

En termes comparats, Catalunya se situa per sobre de la mitjana europea en el percentatge d'alumnat que cursa llengües estrangeres (Gràfic 55). Mentre que a Catalunya el 100 % dels alumnes a l'educació primària i a

l'educació secundària estudien, com a mínim, una llengua estrangera, en el conjunt dels països de la UE aquest percentatge és de gairebé el 85%. Catalunya, però, es troba per sota de la mitjana europea pel que fa a l'alumnat que estudia una segona llengua (3,8 % vs. 5,6 %). Respecte de l'any 2013, ha augmentat la mitjana europea d'alumnat que estudia almenys una llengua, si bé encara està lluny del 100 % pel fet que molts països europeus incorporen l'aprenentatge de les llengües estrangeres en edats més avançades.

A Espanya, el percentatge d'alumnes a l'educació primària i a l'educació secundària que estudien, com a mínim, una llengua estrangera també és del 100 %. A diferència de Catalunya, però, els estudiants que estudien dues llengües suposen el 13,4 %, mentre que a Catalunya aquest percentatge és sensiblement inferior (Gràfic 55). Aquest percentatge augmenta amb dades del curs 2018-2019 (Taula 21). Concretament, a Espanya, els estudiants d'ESO i d'educació primària que cursen una segona llengua són el 41,6 % i el 20 %, respectivament. A Catalunya, en canvi, són el 16 % a l'ESO i el 5,4 % a l'educació primària. En termes comparats, aquestes dades situen Catalunya com la comunitat on hi ha un percentatge més baix d'alumnat que cursa una segona llengua a l'ESO (Taula 22).

TAULA 21

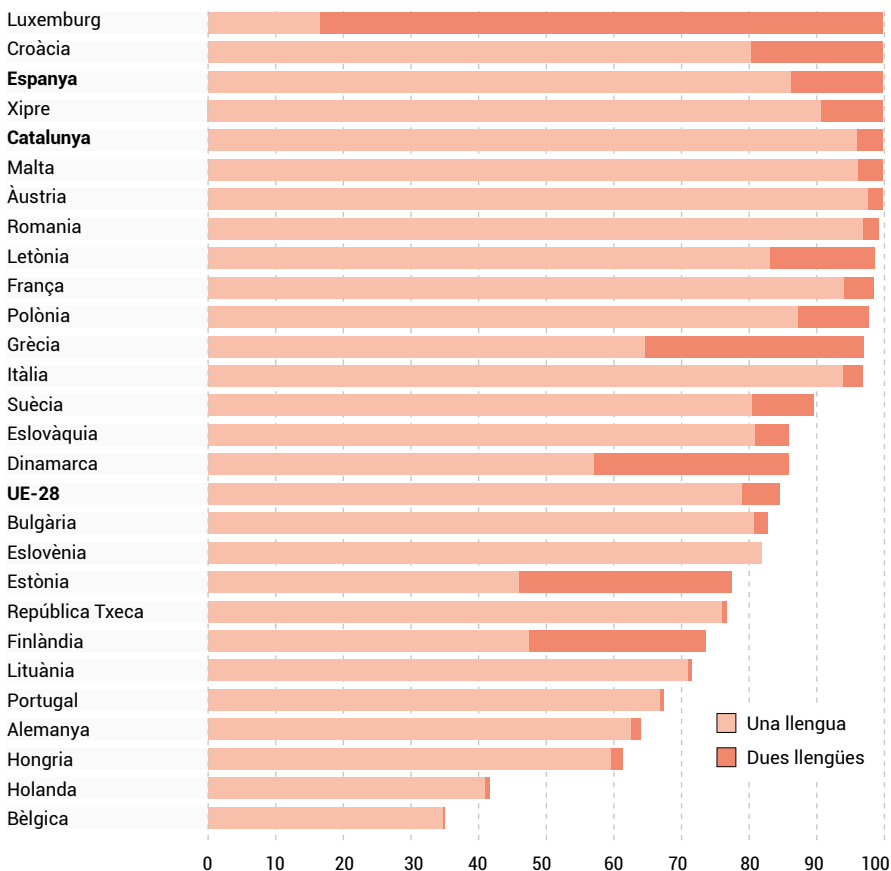
Alumnat que cursa una segona llengua estrangera segons la titularitat, 2018-2019 (%)

	2014-2015			2018-2020		
	Total	Públic	Privat	Total	Públic	Privat
EPRI						
Espanya	6,4	5	9,4	20	19,7	20,3
Catalunya	3,5	0,7	9,2	5,4	0	17,1
ESO						
Espanya	43,3	40	49,7	41,6	36,6	51,3
Catalunya	14,9	4,9	31,1	16	0,3	43,3

Font: Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 55

Alumnat que cursa llengües estrangeres per països europeus, 2016-2017 (%)

Font: Ministeri d'Educació.

Pel que fa a l'ensenyament de la primera llengua estrangera, l'anàlisi comparada en l'àmbit espanyol mostra un alineament de totes les comunitats autònomes (Taula 22): en totes les comunitats, el 100% de l'alumnat d'educació primària i de l'ESO cursa una llengua estrangera. Les diferències s'observen en l'educació infantil, etapa en què Catalunya (62,1%) se situa significativament per sota de la mitjana espanyola (84,8%).

Aquesta diferència respecte de la mitjana espanyola es deu a les diferències observades a Catalunya entre el sector públic i el privat. Mentre que en el sector públic el 48,6 % cursa una primera llengua estrangera, el sector privat està alineat amb la mitjana del sector privat a Espanya, que arriba a prop del 90 %.

TAULA 22

Alumnat que cursa llengües estrangeres per comunitats autònomes, 2018-2019 (%)

	PRIMERA LLENGUA					SEGONA LLENGUA					
	Educació infantil de segon cicle			Educació primària	ESO	Educació primària			ESO		
	Total	Sector públic	Sector privat	Total	Total	Total	Sector públic	Sector privat	Total	Sector públic	Sector privat
Espanya	84,8	82,3	90	100	100	20	19,7	20,3	41,6	36,6	51,3
Andalusia	74,9	73,5	79,3	100	100	66,9	67,4	65,2	59	54,8	72,6
Aragó	87,7	83,5	97,4	100	100	27,3	25,7	30,9	59,4	55,5	65,4
Astúries	73,5	72,7	75,2	100	100	0,4	0	1,3	54,7	49,3	65,4
Illes Balears	95	95,7	93,7	100	100	0,8	0	2,1	29,9	29,4	30,8
Canàries	97,1	98,1	94,6	100	100	36,4	36,1	37,1	78,7	75,8	87,6
Cantàbria	97,4	96,3	100	100	100	20,7	16,9	28,7	48,8	49,7	47
Castella i Lleó	99,1	99,9	97,8	100	100	12,9	10,4	17,9	45,9	43,7	49,7
Castella-la Manxa	100	100	100	100	100	7,9	5,7	16,9	39,3	35,6	53,8
Catalunya	62,1	48,6	89,3	100	100	5,4	0	17,1	16	0,3	43,3
Comunitat Valenciana	91,5	93,7	87	100	100	0,8	0	2,4	25,7	22,4	31,7
Extremadura	99,9	100	99,7	100	100	16,4	13,7	26,1	59,8	57,7	66,7
Galícia	100	100	100	100	100	0	0	0	69,3	66,2	76,7
Madrid	93,2	96,6	89	100	100	5,6	0,4	11,8	37,4	25,9	50
Múrcia	100	100	100	100	100	30,6	32,1	27,1	41,5	41,5	41,6
Navarra	96,5	97,6	94,6	100	100	14,3	5	31,4	44,6	39,2	52,5
País Basc	78,4	67,1	90,4	100	100	0,9	0	1,8	22,2	10,8	31,9
La Rioja	99,2	98,7	100	100	100	0,6	0	1,7	39,9	38,7	41,7

Font: Ministeri d'Educació.

L'educació inclusiva

L'educació inclusiva és un dels àmbits que ha experimentat canvis significatius d'ençà de la publicació del darrer *Anuari* (2016), especialment arran de l'aprovació del Decret 150/2017, de 17 d'octubre, sobre l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu. Aquesta nova regulació, que defineix un nou model d'atenció educativa basat en el principi d'inclusió, estableix, entre altres aspectes, que tots els centres educatius del Servei d'Educació de Catalunya siguin inclusius a partir de l'establiment de diferents mesures i suports per a l'atenció educativa i per a la continuïtat formativa de tots els alumnes, siguin quines siguin les seves necessitats de suport educatiu, amb itineraris personalitzats i flexibles, com també la reconversió dels centres d'educació especial en centres proveïdors de serveis i recursos per als centres educatius ordinaris. El desplegament d'aquest decret, però, ha estat marcat, fins a l'actualitat, per mancances en la dotació de recursos.

L'escolarització dels alumnes amb necessitats educatives especials en centres ordinaris

Un dels principis que promou el decret és l'escolarització preferent dels alumnes amb necessitats de suport educatiu en centres ordinaris, mentre que reserva l'escolarització en centres d'educació especial a casos excepcionals, d'acord amb la voluntat de les famílies. El curs 2018-2019, el 78,4% de l'alumnat amb necessitats educatives especials està escolaritzat en centres ordinaris a Catalunya. Tot i l'aprovació de l'esmentat decret, però, val a dir que aquesta proporció s'ha mantingut estable els darrers cursos (tenint en compte que les dades presenten una ruptura en la sèrie estadística). De fet, el nombre d'alumnat als centres d'educació especial s'ha mantingut des del curs 2013-2014 al voltant dels 7.000 alumnes (vegeu la Taula 23). El canvi de model, doncs, si prenem com a referència les dades del Departament d'Educació, no sembla que per ara hagi comportat una tendència més gran a l'escolarització d'alumnat als centres ordinaris.

TAULA 23**Evolució de l'alumnat amb necessitats educatives especials al sistema educatiu, 2005-2019**

CURSOS	ALUMNES ESCOLARITZATS EN CENTRES ORDINARIS	ALUMNES EN CENTRES D'EDUCACIÓ ESPECIAL	TOTAL D'ALUMNES	ALUMNES EN CENTRES ORDINARIS (%)
2005-2006	15.795	6.779	22.574	70
2006-2007	17.074	6.828	23.902	71,4
2007-2008	17.310	6.810	24.120	71,8
2008-2009	19.525	6.868	26.393	74
2009-2010	20.282	6.615	26.897	75,4
2010-2011	18.407	6.369	24.776	74,3
2011-2012	18.939	6.568	25.507	74,3
2012-2013	18.068	6.744	24.812	72,8
2013-2014	17.759	6.927	24.686	71,9
2014-2015	18.164	7.147	25.311	71,8
2015-2016	18.625	7.282	25.907	71,9
2016-2017	24.696*	6.919	31.612*	78,1
2017-2018	23.070	6.839	29.909	77,1
2018-2019	25.698	7.087	32.785	78,4

*Les dades dels centres ordinaris corresponen a alumnat d'INF, PRI i SEC. Alhora, cal tenir present que s'han afegit categories de reconeixement de NEE respecte de les dades de cursos anteriors. Aquest canvi s'ha degut a l'aprovació de l'Ordre ENS/293/2015, de 18 de setembre, de creació del Registre d'alumnes i del fitxer de dades de caràcter personal associat, i a la posterior implantació d'aquest registre (RALC) en què s'han d'inscriure tots els alumnes matriculats als centres educatius d'ensenyaments reglats no universitaris de Catalunya. El RALC és l'única font de dades d'identificació dels alumnes, de manera que s'interrelaciona amb la resta de sistemes d'informació del Departament, com per exemple la GEDAC (aplicació per a la gestió d'escolarització).

Font: Síndic de Greuges. Informe sobre els drets dels infants 2019, a partir de dades del Departament d'Educació.

Val a dir que, si prenem com a referència les dades del Ministeri d'Educació, Catalunya presenta una tendència més gran a l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials a centres d'educació especial. El curs 2017-2018, a Catalunya un 76,6 % d'aquest alumnat estaria

escolaritzat en centres ordinaris, mentre que, al conjunt de l'Estat, aquesta proporció s'incrementa fins al 83,4% (vegeu la Taula 24).

El nombre d'alumnat amb necessitats educatives especials ha tendit a créixer, no només per l'evolució de la demografia educativa, que ha suposat un augment del nombre d'alumnat matriculat al sistema, sinó també, entre altres aspectes, per una definició més comprensiva dels criteris que determinen les necessitats educatives especials, per una millora en els procediments de detecció per part dels centres i serveis educatius, per una incorporació més gran d'adaptacions curriculars i de plans individualitzats i per una provisió d'oferta a la postobligatòria que facilita la permanència d'aquest alumnat en el sistema educatiu. Amb tot, convé posar de manifest que aquesta tendència de creixement és més clara en el conjunt de l'Estat, que al seu torn presenta una proporció d'alumnat amb necessitats educatives especials més alta (2,7%) que Catalunya (1,9%), també a primària i secundària.

TAULA 24

Evolució de l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials a Catalunya i Espanya, 2009-2018

	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Alumnat amb necessitats educatives especials en centres ordinaris (%)									
Catalunya	61,4	63,8	64,7	63,4	62,8	62,3	62,7	74,1**	76,6
Espanya	78,4	78,1	78,5	79,4	79,6	80,2	83,0	83,3	83,4
Alumnat amb necessitats educatives especials									
Catalunya	17.146	17.615	18.608	18.439	18.624	18.762	19.524	26.657	25.606
Espanya	141.677	141.426	149.618	160.305	165.101	173.797	206.493	214.288	219.720
Alumnat amb necessitats educatives especials (%)									
Catalunya	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5	2,0	1,9
Espanya	1,9	1,8	1,9	2,0	2,1	2,2	2,6	2,7	2,7

	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Alumnat amb necessitats educatives especials en centres ordinaris (%)									
Catalunya	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	1,5	1,5
Espanya	1,5	1,4	1,5	1,6	1,7	1,8	2,2	2,2	2,3
Alumnat amb necessitats educatives especials en centres ordinaris (primària) (%)									
Catalunya	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	2,0	1,9
Espanya	2,0	1,9	1,9	2,1	2,1	2,3	2,8	3,1	3,2
Alumnat amb necessitats educatives especials en centres ordinaris (ESO) (%)									
Catalunya	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	2,3	1,9
Espanya	2,0	2,0	2,2	2,3	2,3	2,4	3,0	2,8	2,7

Nota: canvi de sèrie el curs 2016-2017 a Catalunya.

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

De fet, des d'una perspectiva comparada, Catalunya és una de les comunitats autònomes, només per davant d'Extremadura i Aragó, que presenta un percentatge d'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials en centres ordinaris i un percentatge d'alumnat amb necessitats educatives especials al conjunt del sistema educatiu més baix (vegeu el Gràfic 56 i la Taula 25). Si bé és cert que una dictaminació més gran de necessitats educatives especials entre l'alumnat podria comportar, indirectament, un increment de la proporció d'aquest alumnat escolaritzat en centres ordinaris, també ho és que aquests nivells més baixos en la detecció o consideració de necessitats educatives especials podrien estar amagant dèficits en l'atenció educativa d'aquest alumnat en els centres ordinaris.

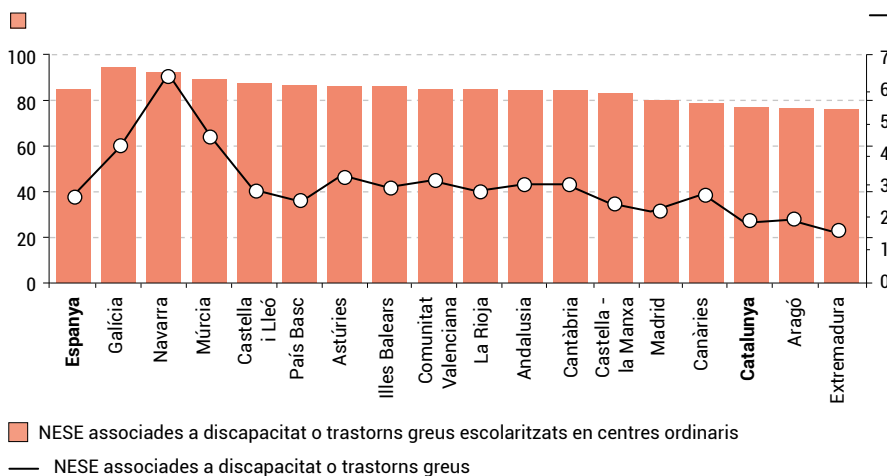
Per sectors de titularitat, en els centres ordinaris del sector públic hi ha una proporció d'alumnat amb necessitats educatives especials més elevada, de l'1,6%, que el sector privat, que és de l'1,2%. Les diferències, però, són més reduïdes que en el cas de les necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques (vegeu la Taula 25).

TAULA 25**Alumnat amb necessitats educatives especials, per comunitats autònomes, 2017-2018 (%)**

	NESE ASSOCIADES A DISCAPACITAT O TRASTORNS GREUS									
	NESE TOTAL	Total	Sector públic	Sector privat	Centres ordinaris					Educació especial
					Total	Primària	ESO	Sector públic	Sector privat	
Espanya	8,3	2,7	2,9	2,3	2,3	3,2	2,7	2,6	1,8	16,6
Andalusia	6,9	3	3,2	2,6	2,6	3,3	3,3	2,8	2	15,8
Aragó	5,3	1,9	1,9	1,8	1,4	1,9	1,6	1,5	1,3	24,3
Astúries	10,2	3,3	3,3	3,3	2,8	3,6	3,6	2,8	2,8	15,1
Illes Balears	14,4	2,9	2,8	2,9	2,4	2,9	3	2,6	2,1	15,2
Canàries	6,6	2,7	3	1,7	2,1	2,4	3	2,4	1,1	21,8
Cantàbria	9,6	3	2,8	3,4	2,5	2,9	3,3	2,5	2,5	16,4
Castella i Lleó	8,4	2,8	2,7	2,9	2,4	3,2	3,9	2,4	2,5	13,9
Castella-la Manxa	6,1	2,4	2,4	2,3	2	2,6	2,3	2,1	1,6	17,1
Catalunya	7,8	1,9	1,9	1,9	1,5	1,9	1,9	1,6	1,2	23,4
Comunitat Valenciana	13,8	3,1	3,8	1,9	2,7	5,7	0,9	3,2	1,6	15,4
Extremadura	7,7	1,6	1,5	1,8	1,2	1,2	1,3	1,3	0,9	24,3
Galícia	12,5	4,1	4	4,4	3,9	4,7	6,1	3,9	3,9	7,3
Madrid	4,1	2,2	2,7	1,6	1,7	2,4	2,3	2,2	1,1	20,9
Múrcia	15,4	4,4	4,8	3,5	3,9	5,4	3,4	4,3	3	12,1
Navarra	19,7	6,3	6,1	6,9	5,8	5,8	7,7	5,6	6,3	9,1
País Basc	5	2,5	2,8	2,2	2,1	3	2,7	2,4	1,9	15,0
La Rioja	12,1	2,8	2,9	2,5	2,3	3	2,6	2,5	2,1	15,5

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 56

Alumnat amb necessitats educatives especials en centres ordinaris, per comunitats autònomes, 2017-2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

La dotació de mesures i suports per a l'atenció educativa

Un dels problemes principals pel que fa al desplegament del decret, tal com ja s'ha esmentat, té a veure amb la dotació de recursos als centres ordinaris i als serveis educatius que els donen suport per fer efectiva la inclusió de l'alumnat amb necessitats educatives especials.

En aquest sentit, cal posar de manifest que les dades d'evolució d'aquests recursos des del curs 2010-2011 assenyalen una tendència a l'increment de docents per als SIEI, que s'han doblat des d'aleshores fins al curs 2019-2020, o de la dotació d'especialistes d'educació especial (vegeu la Taula 26). També s'han incrementat les dotacions CREDA, CREDVI i CRETIC, per a l'atenció d'alumnat amb dèficits auditius, visuals o conductuals, com també l'alumnat atès en aquests serveis. Els EAP també han incrementat el nombre de psicopedagogs (vegeu les Taules 27 i 28).

Amb tot, convé afegir que l'alumnat amb necessitats educatives especials s'ha incrementat els darrers anys, tal com s'ha exposat precedentment, i que l'evolució positiva que hi ha en el nombre de determinats recursos és poc significativa amb relació al nombre de centres que hi ha, més de 3.000, i al nombre d'alumnat amb necessitats educatives especials, més de 25.000. Són dotacions que no garanteixen la transformació efectiva de tots el centres del Servei d'Educació de Catalunya en centres inclusius.

TAULA 26

Evolució de la dotació de professionals, 2010-2019

2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Vetlladors: total de nombre d'hores contractades¹									
23.971	23.971	23.971	27.791	29.439	30.083	30.323 24.563	32.148 27.418	31.018*	31.844*
Nombre d'USEE/Nombre de docents per als SIEI²									
316	331	355	359	377	426	481	551	559	764,5
Auxiliars d'EE									
124	126	126	125	119	118	118	116	116	116
Docent especialista d'educació especial (2n cicle infantil i primària)									
3.074	3.050	2.948	3.260	3.244	3.080	3.290	3.378	-	-
Docent especialista d'educació especial (2n cicle infantil i primària, centres públics)									
2.500	2.479	2.388	2.460	2.525	2.564	2.624	2.741	2.721	2.754,5
Hores de vetllador per alumnat NEE en centres ordinaris									
-	-	-	1,56	1,62	1,62	1,23	1,39	1,21	-
Subvenció centres concertats per personal per atendre alumnat NEE (en milions d'euros)									
4,4	-	3,8	3,5	3,5	3,5	3,5	3,9	4,3	4,3
Subvenció centres concertats en monitors de menjador, esbarjo i transport									
5,8	5,9	5,9	6,1	6,2	6,4	6,5	6,7	6,9	6,9

¹ Per als cursos 2013-2014, 2014-2015 i 2015-2016, les dades inclouen la dotació inicial i els increments tramitats a partir del 2n trimestre, per ajustament de la demanda. Les dades anteriors i posteriors no tenen en compte les hores contractades pel Consorci d'Educació de Barcelona.

² En el cas de primària es computa una unitat per cada dotació de plantilla. En el cas de la secundària es computa una unitat per cada 1,5 dotacions de plantilla. * = sense CEB.

Font: Síndic de Greuges. Informe sobre els drets dels infants 2019, a partir de dades del Departament d'Educació.

TAULA 27**Recursos per a l'atenció als alumnes amb dificultats d'audició, llenguatge i comunicació, 2010-2020**

	DOTACIONS CREDA	DOTACIONS CREDVI	DOTACIONS CREDVI	Total	ALUMNAT ATÈS PELS CREDA	
	Dèficits auditius	Dèficits visuals	Trastorns conductuals		Discapacitat auditiva	Trastorns del llenguatge
2010-2011	356,5	0	0	356,5	–	–
2011-2012	355,5	0	0	355,5	–	–
2012-2013	329	34	0	363	1.798	2.035
2013-2014	331,5	32	0	363,5	1.791	2.231
2014-2015	330	35	0	365	1.847	2.244
2015-2016	334	34	0	368	1.843	2.150
2016-2017	345,5	34	24	403,5	1.939	2.229
2017-2018	395,5	34	24	453,5	2.118	2.557
2018-2019	401,5	34	24	453,5	2.118	2.536
2019-2020	403,5	34	24	454,5	2.021	2.662

Font: Síndic de Greuges. Informe sobre els drets dels infants 2019, a partir de dades del Departament d'Educació.

TAULA 28**Evolució dels recursos disponibles a diferents serveis educatius, 2014-2020**

	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
CREDA						
Mestres audició i llenguatge	329	320	335	380,5	380,5	382,5
Psicopedagogs	13	13	13	13	13	13
Audioprotetistes	8	8	8	8	8	8
EAP						
Psicopedagogs/ogues	–	521	537	567	567	567
Treballadors/ores socials	–	110	110	106	106	106
Fisioterapeutes	–	87	87	87	87	87

Font: Síndic de Greuges. Informe sobre els drets dels infants 2019, a partir de dades del Departament d'Educació.

L'escolarització en centres d'educació especial

L'anàlisi de les dades d'escolarització de l'alumnat als centres d'educació especial posa de manifest que, més enllà de les necessitats educatives, hi ha altres factors que determinen una predisposició més gran a escolaritzar-se en un centre d'educació especial i no pas en un centre ordinari.

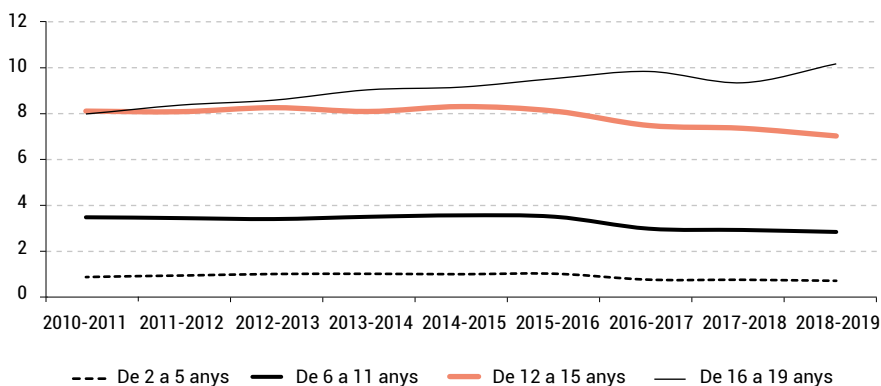
Un d'aquests factors és l'edat. A mesura que augmenta l'edat, hi ha una tendència més gran a l'escolarització en centres d'educació especial, en part, per les dificultats que troben els centres de secundària a l'hora d'atendre l'alumnat en un règim d'inclusió. El curs 2018-2019, un 3,4% de l'alumnat d'aquests centres té menys de 6 anys, un 20,4%, entre 6 i 11 anys, un 32,3%, entre 12 i 15 anys, i un 43,9%, més de 15 anys. Val a dir, però, en positiu, que en valors absoluts cada cop són menys els alumnes en edat d'escolarització obligatòria o preobligatòria escolaritzats en centres d'educació especial (4.666 alumnes el curs 2014-2015 per 3.979 alumnes el curs 2018-2019), però són més els alumnes que s'hi escolaritzen a partir dels 16 anys (2.481 alumnes el curs 2014-2015 per 3.108 alumnes el curs 2018-2019). L'alumnat de 16 o més anys ha passat del 44,0% el curs 2010-2011 al 33,9% el curs 2018-2019 (vegeu la Taula 29). Aquest mateix comportament s'observa quan posem en relació l'alumnat per edat en termes relatius a la població del seu grup de referència: mentre que les taxes per cada 1.000 habitants tendeixen a decreïxer per a l'alumnat menor de 16 anys, augmenten en el cas de l'alumnat de 16 anys o més (vegeu el Gràfic 57).

A l'hora d'atendre les necessitats educatives de l'alumnat més enllà de l'educació bàsica, és destacable la creació el curs 2017-2018 dels Itineraris Formatius Específics (IFE), una nova oferta regulada en el decret d'educació inclusiva, preferentment vinculada a qualificacions professionals de nivell 1, adreçada específicament a persones amb discapacitat intel·lectual lleu o moderada que no estiguin en disposició de seguir els itineraris de formació professional ordinaris. Un total de 273 alumnes estan cursant aquests ensenyaments (vegeu la Taula 30).

TAULA 29**Evolució de l'alumnat d'educació especial per edat a Catalunya, 2010-2019**

	EDAT										
	Total	2-5	6-11	12-15	16-17	18 ≥	2-5 (%)	6-11 (%)	12-15 (%)	16-17 (%)	18 ≥ (%)
2010-2011	6.369	363	1.647	2.193	1.206	960	5,7	25,9	34,4	18,9	15,1
2011-2012	6.568	390	1.668	2.235	1.272	1.003	5,9	25,4	34,0	19,4	15,3
2012-2013	6.744	418	1.678	2.339	1.246	1.063	6,2	24,9	34,7	18,5	15,8
2013-2014	6.929	415	1.761	2.317	1.315	1.121	6,0	25,4	33,4	19,0	16,2
2014-2015	7.147	393	1.838	2.435	1.346	1.135	5,5	25,7	34,1	18,8	15,9
2015-2016	7.286	387	1.821	2.434	1.428	1.216	5,3	25,0	33,4	19,6	16,7
2016-2017	6.919	271	1.535	2.296	1.507	1.310	3,9	22,2	33,2	21,8	18,9
2017-2018	6.839	263	1.504	2.330	1.454	1.288	3,8	22,0	34,1	21,3	18,8
2018-2019	7.087	242	1.449	2.288	1.573	1.535	3,4	20,4	32,3	22,2	21,7

Font: elaboració amb dades del Departament d'Educació.

GRÀFIC 57**Evolució de l'alumnat d'educació especial per edat per cada 1.000 habitants del grup poblacional de referència a Catalunya, 2010-2019 (%)**

Font: elaboració amb dades del Departament d'Educació.

TAULA 30**Evolució de l'alumnat d'educació especial per ensenyaments a Catalunya, 2010-2019**

	TOTAL	EDUCACIÓ ESPECIAL INFANTIL	EBO	PROGRAMA DE FORMACIÓ PER A LA TRANSICIÓ A LA VIDA ADULTA	EDUCACIÓ ESPECIAL -IFE	EDUCACIÓ ESPECIAL -PFI (PQPI)	ALTRES
2010-2011	6.369	416	4.507	526	–	659	261
2011-2012	6.568	433	4.630	605	–	688	212
2012-2013	6.744	461	4.799	515	–	699	270
2013-2014	6.929	445	5.021	555	–	656	252
2014-2015	7.147	440	5.290	510	–	691	216
2015-2016	7.286	461	5.346	577	–	703	199
2016-2017	6.919	370	5.347	431	–	683	88
2017-2018	6.839	399	5.454	130	192	664	–
2018-2019	7.087	389	5.523	141	273	761	–

Font: elaboració amb dades del Departament d'Educació.

Un altre factor que incideix en l'escolarització a centres d'educació especial és l'origen immigrant de l'alumnat. Els centres d'educació especial tenen una proporció d'alumnat estranger més elevada que els centres ordinaris: mentre que el curs 2018-2019 el 15,7% de l'alumnat escolaritzat en centres d'educació especial és de nacionalitat estrangera, aquesta proporció és més baixa en el cas dels centres ordinaris (vegeu la Taula 31). En aquest sentit, val a dir, però, que les diferències de prevalença de l'alumnat estranger entre centres d'educació especial i centres ordinaris s'ha anat reduint els darrers anys, especialment a partir del curs 2015-2016, quan en els centres d'educació especial l'alumnat estranger representava el 19,0% del total, mentre que en els centres ordinaris aquesta proporció era del 12,8%.

TAULA 31**Evolució de l'alumnat d'educació especial per nacionalitat a Catalunya, 2010-2019**

	TOTAL	ESTRANGERS	EDUCACIÓ ESPECIAL (%)	ENSENYAMENTS RÈGIM GENERAL (%)
2010-2011	6.369	1.206	18,9	13,5
2011-2012	6.568	1.365	20,8	13,4
2012-2013	6.744	1.411	20,9	13,2
2013-2014	6.929	1.356	19,6	13,0
2014-2015	7.147	1.418	19,8	13,2
2015-2016	7.286	1.382	19,0	12,8
2016-2017	6.919	983	14,2	12,7
2017-2018	6.839	1.048	15,3	13,6
2018-2019	7.087	1.116	15,7	14,4

Font: elaboració amb dades del Departament d'Educació.

I, finalment, un tercer factor determinant és la presència de centres d'educació especial en el propi municipi o comarca. En aquest sentit, convé posar de manifest que hi ha vuit comarques sense oferta d'educació especial, i també l'oferta que hi ha en aquelles comarques que sí que en disposen: mentre que al Barcelonès, per exemple, hi ha 7,3 alumnes d'educació especial per cada 1.000 alumnes als ensenyaments bàsics de règim general, o al Gironès, 8,2, o a la Ribera d'Ebre, 8,8, en altres comarques aquesta presència és quatre vegades inferior, per sota de 2 alumnes per cada 1.000, com succeeix amb l'Alt Penedès, la Noguera o Osona (vegeu la Taula 32).

TAULA 32**Pes de l'educació especial per comarques, 2018-2019 (%)**

	ALUMNAT EE PER CADA 1000	
	Alumnat total EPRI-ESO (6-15 anys)	Alumnat NESE total EPRI-ESO (6-15 anys)
Total	4,7	34,5
Alt Camp	0	0
Alt Empordà	4,9	26,4
Alt Penedès	1,8	14,7
Alt Urgell	0	0
Alta Ribagorça	0	0
Anoia	4,9	31,8
Bages	5,2	38,4
Baix Camp	3,5	49,0
Baix Ebre	5,1	26,4
Baix Empordà	3,1	7,1
Baix Llobregat	4,4	89,9
Baix Penedès	1,6	1,6
Barcelonès	7,3	91,6
Berguedà	4,3	32,8
Cerdanya	0	0
Conca De Barberà	0	0
Garraf	0	0
Garrigues	0	0
Garrotxa	5,3	11,5
Gironès	8,2	38,1
Maresme	3,2	38,2
Montsià	4,5	50,6

Noguera	1,3	2,3
Osona	1,9	12,8
Pallars Jussà	0	0
Pallars Sobirà	0	0
Pla d'Urgell	3,3	15,5
Pla de l'Estany	0	0
Priorat	0	0
Ribera d'Ebre	8,8	78,4
Ripollès	0	0
Segarra	0	0
Segrià	2,6	16,8
Selva	4,1	33,2
Solsonès	0	0
Tarragonès	3,2	52,9
Terra Alta	0	0
Urgell	5	38,1
Val d'Aran	0	0
Vallès Occidental	5,2	54,7
Vallès Oriental	3,3	36,7
Moianès	0	0

Font: elaboració amb dades del Departament d'Educació.

L'escolarització preobligatòria

L'educació infantil de primer cicle és un dels àmbits de la política educativa més afectats pel cicle econòmic, no només pel fet que les mesures d'austeritat desenvolupades arran de la crisi econòmica del 2008, com ja s'ha dit, van afectar especialment aquest àmbit, a causa de la minoració de la inversió que el Departament d'Educació destinava al finançament de les escoles bressol municipals, sinó també pel fet que, d'acord amb la funció de conciliació de la vida laboral i familiar que exerceix, i a causa dels costos d'accés a l'oferta, la situació d'ocupació i la renda de les famílies condicionen l'escolarització dels infants en aquesta primera etapa.

La participació en l'educació infantil de primer cicle

En efecte, l'anàlisi de l'evolució de les dades d'escolarització dels infants en aquesta etapa educativa posa de manifest tres períodes clarament diferenciats, molt condicionats per la conjuntura econòmica.

Fins al curs 2011-2012, s'observa que hi ha un període expansiu pel que fa a la creació d'oferta i a la participació dels infants en el primer cicle d'educació infantil, amb increments anuals de prop de 4.000 alumnes, que han permès doblar l'oferta d'ençà del curs 2000-2001 (amb 44.000 alumnes més), i amb un creixement de la taxa d'escolarització dels infants de 0 a 2 anys en prop de 10 punts percentuals, del 27,9% al 37,0%, especialment gràcies a l'evolució positiva de l'oferta pública (dels 44.000 alumnes més al primer cicle d'educació infantil en el període 2000-2011, 40.000 corresponen a places públiques, i la taxa d'escolarització pública en aquesta etapa s'ha incrementat en 13 punts percentuals, del 9,8% al 22,8%). El pla de creació de 30.000 places d'escola bressol públiques promogut pel Departament d'Educació a partir de l'any 2004 va contribuir activament a aquesta evolució positiva.

El període comprès entre els cursos 2011-2012 i 2014-2015, en canvi, es caracteritza pel seu caràcter de contracció de l'escolarització de la primera infància, amb una reducció de l'alumnat matriculat de prop de 13.000 en només quatre cursos, i amb unes taxes d'escolarització total i pública que es van mantenir al voltant del 37% i 23%, respectivament, malgrat el descens d'alumnat, per efecte del decrement de la natalitat i la davallada demogràfica en la cohort de població dels 0 als 2 anys d'edat. Aquest període es va produir en un context de forts increments de les taxes d'atur per efecte de la crisi econòmica, que al seu torn va suposar una reducció de les necessitats de conciliació de les famílies, i també d'aplicació de mesures d'austeritat per part del Departament d'Educació, del Ministeri d'Educació i d'alguns ajuntaments en el finançament públic de l'oferta de primer cicle d'educació infantil, que va provocar al seu torn increments de les quotes de les escoles bressol municipals o l'eliminació de les subvencions als ajuntaments per a l'escolarització d'infants de 0 a 2 anys de famílies socialment desafavorides, en un context d'augment de les dificultats econòmiques per a les famílies.

I finalment, amb l'inici de la recuperació econòmica i amb el conseqüent increment de les taxes d'ocupació, el curs 2014-2015 s'inicia un període de progressiva recuperació de les taxes d'escolarització, malgrat la davallada demogràfica en aquesta franja d'edat, i d'estabilització de la participació de l'alumnat i de la disponibilitat d'oferta en valors absoluts. El curs 2019-2020 la taxa d'escolarització dels infants de 0 a 2 anys se situa a Catalunya en el 40,1% i la taxa d'escolarització pública, en el 25,4% (vegeu la Taula 33 i el Gràfic 58).

TAULA 33
Evolució de la taxa d'escolarització a l'educació infantil a Catalunya, Espanya i la Unió Europea, 2000-2001 a 2019-2020

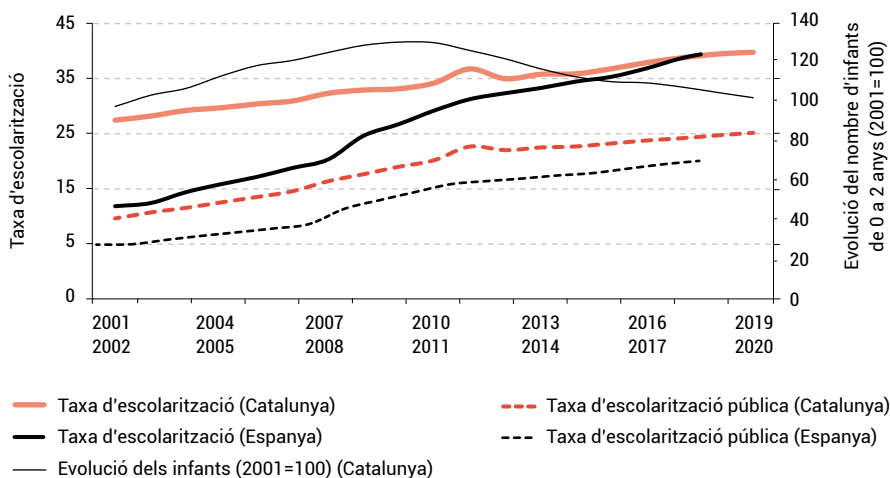
	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020 ^P
Taxa d'escolarització de 0 a 2 anys																				
n	47.914	51.014	56.092	60.429	65.650	70.765	73.801	80.032	84.221	86.070	88.552	92.003	84.244	82.091	79.031	79.027	80.913	80.959	79.948	78.244
Cat.	27,9	27,6	28,3	29,3	29,8	30,6	31,1	32,5	33,1	33,3	34,4	37	35,2	36	36,1	37,0	38,2	39,0	39,7	40,1
Esp.	8,9	11,9	12,4	14,4	15,9	17,2	18,9	20,4	24,7	26,9	29,4	31,4	32,6	33,5	34,7	35,6	37,1	39,0	40,3	—
Taxa d'escolarització pública de 0 a 2 anys																				
n	16.847	17.746	21.247	23.833	27.685	31.431	34.721	40.516	45.158	49.351	52.307	56.765	53.064	51.659	50.033	49.946	50.781	50.542	50.077	49.536
Cat.	9,8	9,6	10,7	11,6	12,6	13,6	14,6	16,4	17,7	19,1	20,3	22,8	22,2	22,7	22,9	23,4	23,9	24,4	24,9	25,4
Esp.	4,4	5,1	5,2	6	6,8	7,4	8,1	8,9	11,7	13,3	14,8	16,3	16,8	17,3	17,8	18,3	19,1	19,9	20,5	—
Taxa d'escolarització de 4-5 anys																				
Cat.	100	100	100	99,6	99,3	98,2	97,9	98,4	98,4	97,9	97,7	97,4	97,1	97,1	97,7	97,3	97,4	98	—	—
Esp.	100	100	100	99,8	99,4	98,5	97,7	98,1	98,2	97,8	97,2	96,8	97	96,9	96,9	96,1	96,4	97,8	—	—
UE-28 ¹	82,7	84,5	86,3	83,4	83,5	84,6	86	88,1	89,8	90,3	91	91,4	91,7	92,1	92,3	94,7	96,8	—	—	—

¹Dades de la taxa d'escolarització als 4 anys.

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació, del MEC, de l'Eurostat i del Padró d'habitants a 1 de gener de cada any.

GRÀFIC 58

Evolució de l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle (de 0 a 2 anys) a Catalunya i Espanya, 2001-2002 al 2019-2020 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

Previsiblement, a partir del curs 2020-2021 la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 obrirà un nou cicle caracteritzat per la minoració de les taxes d'escolarització a l'educació infantil de primer cicle, per efecte de l'increment de les taxes d'atur, la reducció de les necessitats de conciliació de les famílies i l'augment de la precarietat econòmica. El caràcter no obligatori d'aquesta etapa, a més a més, en un context on es promou el distanciament social, també pot tenir efectes negatius. Cal afegir, alhora, l'impacte del període de confinament, que ha comportat la pèrdua d'ingressos per als centres, en el sosteniment futur de l'oferta d'escoles bressol privades, que, amb caràcter general, ja tenien abans d'aquesta crisi una situació financera força precària. Val a dir que el curs 2019-2020 un 36,7% de l'oferta d'escoles bressol és privada, i també que la crisi econòmica precedent va comportar l'eliminació d'un 25,8% d'aquesta oferta en el període 2008-2014 (si bé es venia d'un context de forta creació d'oferta pública).

Més enllà d'aquestes consideracions, convé destacar també que aquest condicionament de l'escolarització al cicle econòmic, anteriorment descrit, no ha estat tan evident en el cas del conjunt de l'Estat. En el cas d'Espanya, les taxes d'escolarització total i pública han mantingut al llarg de tot el període observat un creixement sostingut, des del 8,9% el curs 2000-2011 fins al 40,3% el curs 2018-2019. Si bé el diferencial de partida, amb un dèficit estructural pel que fa a la provisió d'oferta al conjunt de l'Estat (amb una taxa d'escolarització tres vegades inferior a la de Catalunya l'any 2000), pot explicar en part aquesta evolució positiva sostinguda en el temps malgrat la crisi econòmica, val a dir que, per primer cop, el curs 2018-2019 la taxa d'escolarització a Espanya és superior a la taxa d'escolarització a Catalunya.

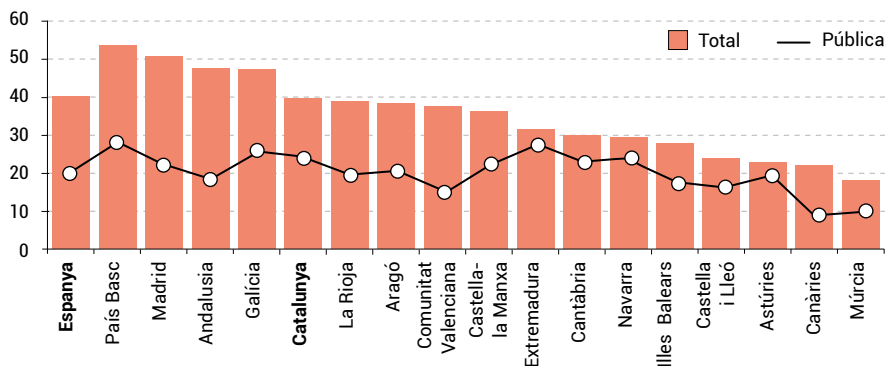
Amb tot, Catalunya presenta encara una bona posició pel que fa a la provisió d'oferta d'educació infantil de primer cicle. En la línia dels darrers anys, les taxes d'escolarització corresponents al curs 2018-2019 de les diferents comunitats autònomes situen Catalunya com a cinquena comunitat amb una taxa d'escolarització més elevada, només per darrere del País Basc, Madrid, Andalusia i Galícia, i la quarta comunitat amb una taxa d'escolarització pública també més elevada, només per darrere del País Basc, Galícia i Extremadura (Gràfic 59).

L'anàlisi comparada a escala europea posa de manifest bons nivells de participació en els ensenyaments preobligatoris, en comparació amb els països de la Unió Europea. D'una banda, Catalunya presenta uns nivells d'escolarització als 4-5 anys pràcticament universals, del 98,0%, tal com ja succeeix també en el conjunt de la Unió Europea, després de la tendència de creixement sostingut de les taxes d'escolarització al llarg de la darrera dècada, la qual cosa suposa l'assoliment de l'objectiu del 95% establert en el marc de l'Estratègia Europa 2020 per a l'any 2020 per a l'escolarització dels infants d'edats compreses entre els 4 anys i l'edat d'escolarització obligatòria (vegeu la Taula 33). I, d'altra banda, pel que fa a la primera infància, l'any 2017 Catalunya se situa en una posició capdavantera, amb un 26,3% d'infants de menys de 2 anys que participen en

l'educació infantil, només per darrere de Dinamarca, molt per sobre de la mitjana europea (7,2%), i només per darrere de Dinamarca, Suècia, Eslovènia, Alemanya, Letònia, Lituània i Estònia (vegeu el Gràfic 60).

GRÀFIC 59

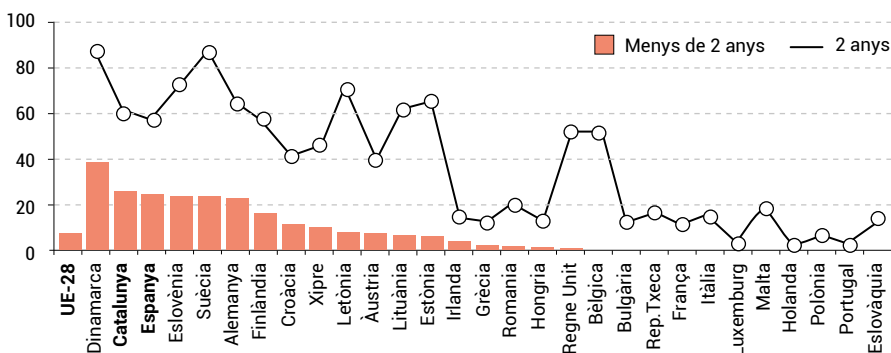
Escolarització a l'educació infantil de primer cicle per comunitats autònomes, 2018-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 60

Participació en l'educació infantil primerenca per països europeus, 2017 (%)

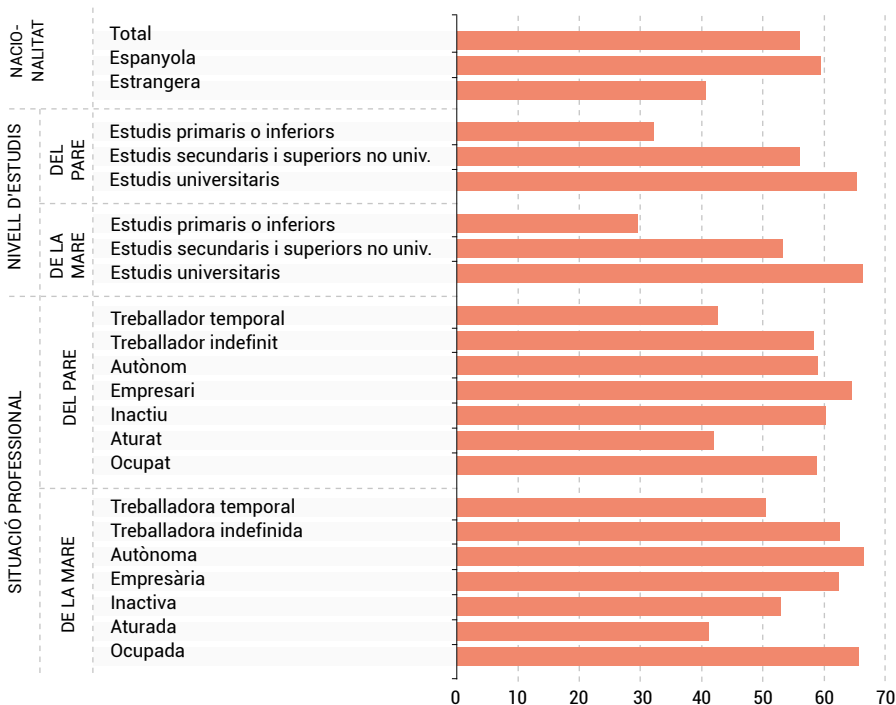
Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat i del Departament d'Educació.

Les desigualtats socials i territorials en l'accés

L'educació infantil de primer cicle és un àmbit fortament afectat per les desigualtats socials d'accés. En edicions anteriors de l'*Anuari* ja vam destacar a partir de les dades censals del 2011 com les famílies de grups socials menys afavorits, amb menys capital econòmic i educatiu, són les que presenten nivells d'escolarització més baixos: hi ha aproximadament 20 punts percentuals de diferència en els nivells d'escolarització entre els infants de nacionalitat espanyola o estrangera, 30 punts entre els fills de progenitors amb estudis superiors o primaris, i 20 punts entre els fills de progenitors ocupats o aturats (vegeu el Gràfic 61).

GRÀFIC 61

Escolarització dels infants de 0 a 2 anys a Catalunya, 2011 (%)

Font: elaboració a partir de dades del cens de població 2011.

Aquestes mateixes desigualtats s'observen en analitzar la participació en aquesta etapa de l'alumnat estranger, eminentment d'origen immigrant, a partir de les dades del Departament d'Educació (vegeu la Taula 34). El curs 2018-2019 la presència d'alumnat estranger al primer cicle d'educació infantil és més de tres vegades inferior (6,0%) del que correspondria per la seva presència entre la població d'aquesta edat en el conjunt de Catalunya (20,3%), amb una taxa d'escolarització (11,8%) quasi quatre vegades més petita que la taxa d'escolarització de la població d'aquesta edat en el seu conjunt (39,7%).

TAULA 34

Evolució dels indicadors d'escolarització dels infants estrangers a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya, 2010-2011 i 2018-2019

2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Alumnat estranger								
3.985	4.133	3.544	3.246	3.526	3.878	4.089	4.466	4.814
Alumnat estranger sobre alumnat total (%)								
4,5	4,5	4,2	4	4,5	4,9	5,1	5,5	6,0
% infants estrangers sobre infants total (0 a 2 anys)								
21,7	22,1	21,5	20,2	18,9	18,3	18,5	19,1	20,3
Índex de normalització de l'escolarització dels infants estrangers ¹								
4,8	4,9	5,1	5,1	4,2	3,7	3,7	3,5	3,4
Taxa d'escolarització infants 0-2 anys								
34,4	37	35,2	36	36,1	37,0	38,2	39,0	39,7
Taxa d'escolarització infants estrangers 0-2 anys								
8	8,2	7,2	7,2	8,9	9,9	10,4	11,3	11,8

¹L'índex de normalització en l'accés dels infants estrangers a l'educació infantil (de primer i segon cicle) correspon al quocient entre la presència d'alumnat estranger sobre el total i la presència d'infants estrangers al territori de referència (el valor 1 correspon a la presència normalitzada).

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Idescat.

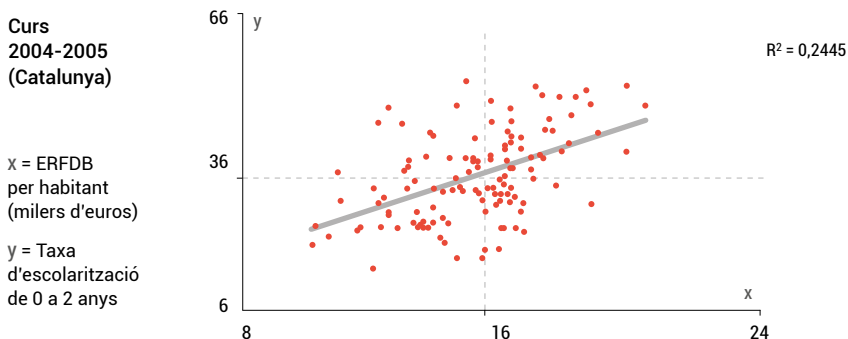
Amb tot, val a dir que les desigualtats d'accés, com a mínim de l'alumnat estranger, han tendit a reduir-se els darrers anys: d'una banda, ha augmentat de manera sostinguda el percentatge d'alumnat estranger sobre el total i també la seva taxa d'escolarització, amb un lleuger retrocés en

el període de crisi econòmica; i, de l'altra, l'índex de normalització de l'escolarització dels infants estrangers ha tendit a reduir-se de manera sostinguda d'ençà del curs 2013-2014.

I, finalment, l'impacte de les desigualtats socials en l'accés a l'educació infantil de primer cicle també s'observa quan s'analitza la relació entre el nivell de renda dels municipis i els nivells d'escolarització en aquesta etapa. Els municipis amb una composició social més desfavorida, amb menys renda per càpita, presenten també nivells d'escolarització en aquesta etapa més baixos (vegeu el Gràfic 62). És interessant destacar com aquesta relació positiva entre nivells d'escolarització i composició social s'ha fet més evident amb el pas dels anys. Mentre que el curs 2009-2010, el 17,4% de les diferències entre municipis en les taxes d'escolarització es devien a les diferències en el nivell de renda de la seva població, aquesta associació és del 32,2% el curs 2017-2018. Aquest fet es pot deure a l'efecte de la crisi econòmica en l'escolarització d'alumnat i al fet que en municipis amb una composició social desfavorida va tenir-hi un comportament més negatiu que en municipis amb una renda més alta.

GRÀFIC 62

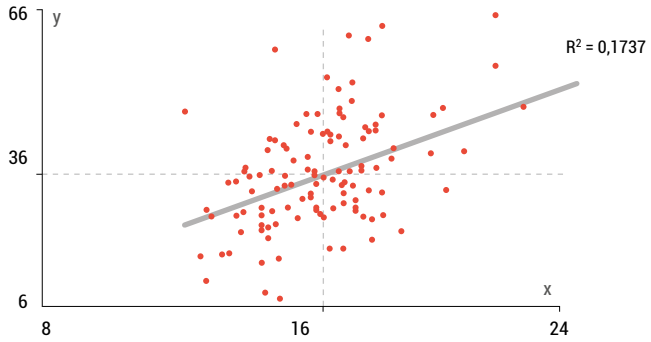
Relació entre l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle i la renda per càpita dels municipis més grans de 10.000 habitants, 2004-2018

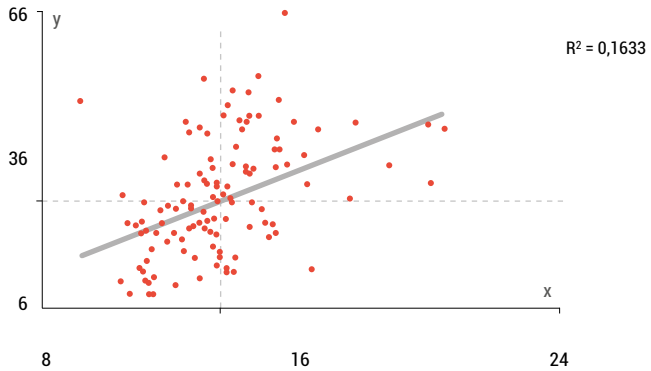
x = ERFDB per habitant (milers d'euros)

y = Taxa d'escolarització de 0 a 2 anys

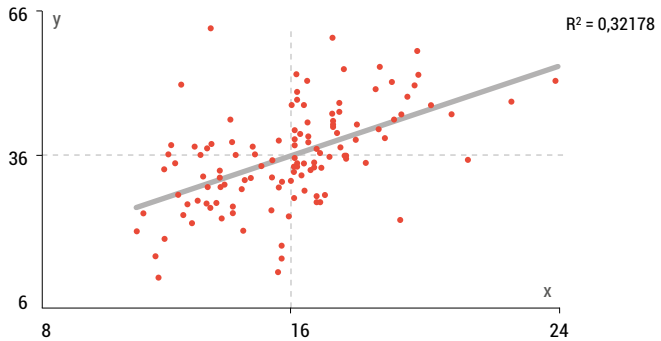
Curs
2009-2010
(Catalunya)

Curs
2013-2014
(Catalunya)

Curs
2017-2018
(Catalunya)

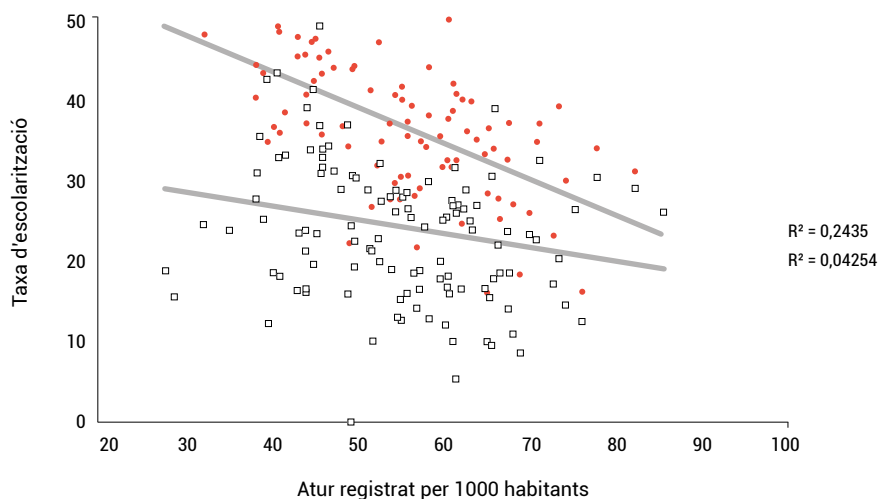
Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Idescat.

La relació entre situació d'ocupació de les famílies i escolarització en aquesta etapa, per efecte de les necessitats de conciliació de la vida laboral i familiar, també es fa present quan s'analitza l'associació entre les taxes d'atur registrat i les taxes d'escolarització als diferents municipis. Aquesta anàlisi posa de manifest que, com més baixa és la prevalença de l'atur al municipi, més tendeix a créixer la taxa d'escolarització dels municipis. En els municipis amb una ocupació més alta de la població, doncs, hi ha més demanda d'accés a aquests serveis (vegeu el Gràfic 63).

Previsiblement, doncs, l'increment de les taxes d'atur per efecte de la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 comportarà efectes negatius en els nivells d'escolarització globals en aquesta etapa, especialment en aquells municipis amb un impacte més negatiu.

GRÀFIC 63

Relació entre l'escolarització de 0 a 2 anys a l'educació infantil de primer cicle (pública i total) i l'atur registrat en els municipis més grans de 10.000 habitants, a Catalunya, 2018

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Idescat.

De fet, aquestes desigualtats socials, exposades a partir de la composició del municipi, remetent a desigualtats territorials. Les diferències en la provisió d'oferta provoquen que, en funció del territori de residència dels infants, aquests infants tinguin més oportunitats d'escolarització en aquesta etapa. L'anàlisi de les taxes d'escolarització per municipis de més de 10.000 habitants posa de manifest que hi ha municipis amb taxes d'escolarització superiors al 50% (Sant Just Desvern, la Seu d'Urgell, Palau-solità i Plegamans, Esplugues de Llobregat, Pallejà, Abrera, Sant Joan de Vilatorrada, Vilassar de Mar, Berga, Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu de Llobregat, Badia del Vallès, Sant Andreu de Llavaneres o Gavà), mentre que altres municipis tenen taxes d'escolarització inferiors al 20% (Sant Carles de la Ràpita, Montornès del Vallès, Salt, Ripollet, Sant Celoni i Deltebre) (vegeu la Taula 35).

TAULA 35

Taxes d'escolarització de 0 a 2 anys i renda per càpita dels municipis catalans més grans de 10.000 habitants, 2018 (%)

MUNICIPI	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ 0-2 ANYS	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ PÚBLICA 0-2 ANYS	RFDB PER HABITANT (milers d'euros), 2016
Catalunya	39	24,4	17
Sant Just Desvern	64,8	18,7	25,9
Seu d'Urgell, la	62,7	30,3	13,2
Palau-solità i Plegamans	60,9	49	17
Esplugues de Llobregat	58,2	31,4	19,6
Pallejà	54,9	42,3	18,4
Abrera	54,5	33,8	17,3
Sant Joan de Vilatorrada	53,6	53,6	15,9
Vilassar de Mar	53,3	36,9	19,6
Berga	52,2	19,9	16,2
Sant Cugat del Vallès	52,1	15,6	23,9
Sant Feliu de Llobregat	51,8	33,6	18,8
Badia del Vallès	51,2	51,2	12,3
Sant Andreu de Llavaneres	51,2	51,2	19,5

MUNICIPI	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ 0-2 ANYS	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ PÚBLICA 0-2 ANYS	RFDB PER HABITANT (milers d'euros), 2016
Gavà	50,2	19,2	18,3
Igualada	49,6	15,9	15,9
Sant Joan Despí	49	43,1	19,3
Olot	48,2	32,7	15,9
Sant Quirze del Vallès	47,8	24,3	22,5
Castellar del Vallès	47,5	23,4	17,2
Ripoll	47,2	23,2	16,1
Canet de Mar	47	31,9	15,7
Premià de Dalt	47	41,1	20
Argentona	45,7	34,1	17,2
Barcelona	45,3	21,2	20,7
Masnou, el	45,1	16,3	19,1
Parets del Vallès	45,1	36,5	17
Girona	44,2	22,3	17
Molins de Rei	44,1	30,8	18,9
Cardedeu	43,8	31,1	17
Tàrraga	43,8	29,8	13,8
Arenys de Mar	43,7	30,4	16,2
Corbera de Llobregat	43,2	25,1	17,7
Caldes de Montbui	43	32,7	17
Cerdanyola del Vallès	42,1	19,5	18,4
Lleida	41,7	26,6	15,8
Prat de Llobregat, el	41,5	27,8	17,1
Sant Andreu de la Barca	41,1	21,2	16
Vilanova i la Geltrú	40,6	25,9	16,2
Franqueses del Vallès, les	40,4	28,5	15,8
Montgat	40,4	16,1	18,6
Sant Sadurní d'Anoia	40,1	27,6	17,7
Valls	39,9	26,3	15,3
Calella	39,7	23,7	13,9
Santa Perpètua de Mogoda	39,7	36,8	16,2
Balaguer	39	20,3	13,2

MUNICIPI	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ 0-2 ANYS	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ PÚBLICA 0-2 ANYS	RFDB PER HABITANT (milers d'euros), 2016
Vilafranca del Penedès	39	25,3	15,8
Escala, l'	38,8	38,8	12
Santa Coloma de Farners	38,8	23,8	14,5
Mont-roig del Camp	38,7	38,7	12,7
Premià de Mar	38,4	10	17,2
Torroella de Montgrí	38,3	33	13,1
Granollers	38	12,8	16,5
Sabadell	37,5	17,9	16,6
Castellbisbal	37	16,4	17,3
Reus	37	18,5	14,6
Calafell	36,9	32,4	12,9
Roses	36,9	28,3	11,9
Lliçà d'Amunt	36,8	36,8	17,4
Mollerussa	36,8	28,1	14
Torelló	36,5	28,7	16,9
Garriga, la	36,3	18,5	17,4
Sant Vicenç dels Horts	36,3	15,4	15,8
Castelldefels	35,9	18,1	21,2
Llagosta, la	35,9	28,7	15,1
Olesa de Montserrat	35,5	15,9	15,9
Roca del Vallès, la	35,5	30,7	18
Castell-Platja d'Aro	35,3	35,3	12,1
Tarragona	35,2	17,7	16,1
Manresa	34,9	26,9	15,9
Banyoles	34,8	12,2	15,8
Barberà del Vallès	34,7	27,4	16,6
Mataró	34,7	22,6	14,8
Sant Boi de Llobregat	34,7	16,5	16,4
Esparreguera	34,2	24,1	16,4
Salou	34,1	15,9	11,8
Cassà de la Selva	33,9	33,9	15,8
Pineda de Mar	33,9	30,3	13,5
Terrassa	33,8	17,7	16,3

MUNICIPI	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ 0-2 ANYS	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ PÚBLICA 0-2 ANYS	RFDB PER HABITANT (milers d'euros), 2016
Mollet del Vallès	33,1	16,6	16
Tordera	32,4	13,9	13
Piera	32,3	23,5	14,4
Tortosa	32,3	5,4	13,5
Cambrils	32,2	16,7	15,1
Palamós	31,7	22,8	14,3
Montcada i Reixac	31,6	25	15,7
Sant Pere de Ribes	31,6	31,6	15,7
Martorell	31,5	27,3	15,4
Vendrell, el	30,9	28,8	13,6
Cunit	30,4	30,4	13,1
Sant Feliu de Guíxols	30,4	26,2	13,5
Hospitalet de Llobregat, l'	30,3	12,6	15,3
Sant Adrià de Besòs	29,8	14,5	14,2
Cornellà de Llobregat	29,7	25,9	16,1
Palafrugell	28,9	18,7	12,2
Vallirana	28,7	28,7	16,7
Badalona	28,2	9,6	15,8
Cubelles	28	18,4	16,5
Vic	27,6	15,2	16,5
Viladecans	27,6	18,8	16,6
Torredembarra	27,5	21,8	12,8
Blanes	27	10,8	13,4
Bisbal d'Empordà, la	26,8	26,8	12,5
Vila-seca	26,5	10	13,1
Canovelles	26,3	26,3	13,9
Vilanova del Camí	25,9	25,9	13,2
Manlleu	25,7	23,2	15,1
Castelló d'Empúries	25,1	25,1	11,1
Santa Coloma de Gramenet	25,1	18,4	13,9
Ampostà	24,8	24,8	12,4
Rubí	24,5	16,4	15,6

MUNICIPI	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ 0-2 ANYS	TAXA D'ESCOLARITZACIÓ PÚBLICA 0-2 ANYS	RFDB PER HABITANT (milers d'euros), 2016
Calonge	24,2	24,2	13,6
Sitges	23,7	23,7	19,1
Figuères	23,1	17,1	12,6
Malgrat de Mar	21,5	14,1	14,2
Lloret de Mar	21,4	21,4	10,9
Sant Carles de la Ràpita	19,8	19,8	11,8
Montornès del Vallès	18,2	8,6	15,4
Salt	16,1	12,4	11,5
Ripollet	16	9,9	15,4
Sant Celoni	13	13	15,3
Deltebre	12	12	11,6

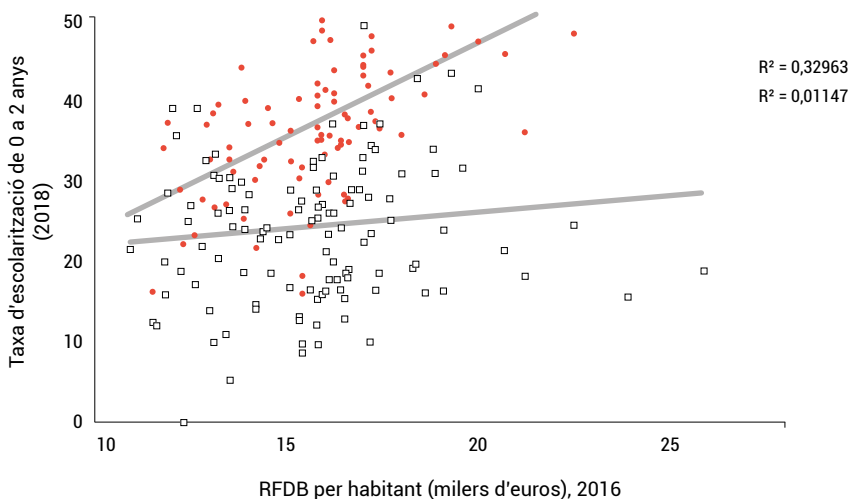
Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Idescat.

La provisió d'oferta pública

Un dels instruments disponibles per combatre les desigualtats d'accés són, precisament, la provisió d'oferta pública, que a priori disposa de costos d'accés més reduïts. Quan hom compara els nivells d'escolarització a escala local en funció del nivell de renda familiar dels municipis, s'adona que hi ha una associació positiva, estadísticament significativa, entre la taxa d'escolarització total i el nivell de renda del municipi (a més renda, més escolarització en aquesta etapa), però també que aquesta relació desapareix quan es compara amb la taxa d'escolarització pública. És a dir, no hi ha diferències significatives entre municipis en la provisió d'oferta pública que s'expliquin pel nivell de renda de les famílies. En aquest sentit, també és cert que, pel fet que no hi ha relació entre la provisió d'oferta pública i la composició social del municipi, la provisió d'oferta pública tampoc té un caràcter suficientment compensador de les desigualtats d'accés, per evitar que els municipis amb una composició social més desfavorida tendeixin a tenir nivells d'escolarització total dels infants de 0 a 2 anys més baixos (vegeu el Gràfic 64).

GRÀFIC 64

Relació entre l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle i la renda per càpita dels municipis més grans de 10.000 habitants, a Catalunya, 2018

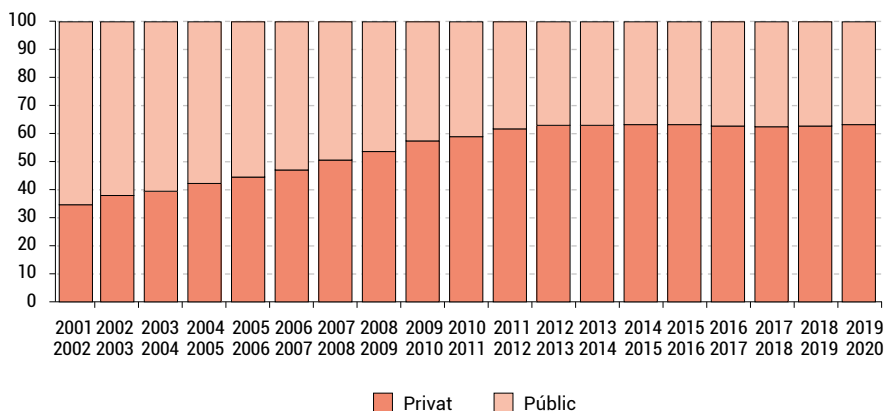
Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Idescat.

Atesa la importància de l'oferta pública en la reducció de desigualtats socials i territorials, cal posar de manifest que l'increment significatiu de places en el sector públic al llarg del període 2004-2011, juntament amb la destrucció d'oferta privada a partir de l'any 2008, han provocat que les darreres dues dècades el pes del sector públic en la provisió de places hagi tendit a incrementar-se: mentre que les places públiques representaven el 34,8% del total d'oferta el curs 2001-2002, aquesta proporció és del 62,6% el curs 2018-2019 (vegeu el Gràfic 65). La prevalença del sector públic fa que, a priori, l'escenari actual sigui més propici per corregir les desigualtats socials i territorials que hi ha en l'accés a l'educació infantil de primer cicle que no pas el de fa dues dècades. No hi ha evidències, però, que ens permetin afirmar que, en efecte, aquestes desigualtats hagin minorat significativament durant aquest període.

D'ençà del curs 2012-2013, aquesta proporció d'oferta en funció de la titularitat del centre s'ha mantingut estable. Previsiblement, per efecte de la crisi de la pandèmia de la covid-19, aquesta estabilitat pot veure's alterada com a conseqüència de la possible reducció de la demanda, que deixarà el sector privat en una posició més feble en comparació amb el sector públic.

GRÀFIC 65

Evolució de l'alumnat escolaritzat a l'educació infantil de primer cicle per sector de titularitat a Catalunya, 2001-2002 i 2019-2020 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

L'impacte de l'escolarització primerenca en els resultats educatius

En l'anàlisi de les desigualtats socials i territorials d'accés, cal tenir present que la recerca sociològica constata que aquestes desigualtats generen efectes posteriors en els resultats acadèmics i en les trajectòries formatives dels alumnes. L'escolarització en edats primerenques, especialment entre l'alumnat socialment desafavorit, té efectes positius en els resultats acadèmics en etapes posteriors.

En aquest sentit, l'anàlisi dels resultats de les proves PISA evidencien, any rere any, que hi havia diferències estadísticament significatives en funció dels anys d'escolarització preprimària. En les proves del 2018, s'hi constata que l'escolarització a l'educació preprimària genera diferències estadísticament significatives en els resultats, també a paritat de l'estatus socioeconòmic de l'alumnat, un cop es controla l'efecte de l'origen immigrant i, en el cas de la competència matemàtica, també de l'ISEC. Val a dir que aquest efecte s'aprecia en totes o quasi totes les competències avaluades en les diferents edicions de les proves PISA (a excepció de l'edició del 2006, en què no s'incorporava aquesta variable) (vegeu la Taula 36).

TAULA 36

Evolució de la diferència de puntuacions en comprensió lectora, competència matemàtica i competència científica entre estudiants en funció de l'escolarització a preprimària (>1 any). Catalunya, 2003-2018

	DIFERÈNCIA DE PUNTUACIONS ENTRE ESTUDIANTS EN FUNCÍO DE L'ESCOLARITZACIÓ A PREPRIMÀRIA (>1 ANY)		
	Sense controls	Amb controls per l'estatus d'estudiant immigrant	Amb controls per l'estatus d'estudiant immigrant i per l'ISEC
Comprensió lectora¹	1	2	3
PISA 2003	39,01*** (6,29)	32,88*** (5,31)	25,07*** (4,92)
PISA 2006	–	–	–
PISA 2009	64,81*** (11,33)	39,76*** (11,35)	38,11*** (10,48)
PISA 2012	50,26*** (7,97)	35,04*** (9,05)	29,48** (8,49)
PISA 2015	58,73*** (9,25)	39,48*** (8,82)	29,71** (9,01)
PISA 2018	–	–	–
Competència matemàtica²	1	2	3
PISA 2003	30,3*** (5,8)	24,8*** (5,3)	17,6*** (4,9)
PISA 2006	–	–	–

Competència matemàtica ²	1	2	3
PISA 2009	65,6*** (9,4)	40,6*** (11,0)	39,4*** (10,1)
PISA 2012	57,4*** (6,3)	45,5*** (7,5)	38,4*** (6,8)
PISA 2015	57,2*** (14,5)	30,7* (14,4)	20,3 (14,5)
PISA 2018	72,6*** (15,4)	52,3*** (15,1)	29,2 [^] (15,3)
Competència científica ²	1	2	3
PISA 2003	27,0*** (6,6)	20,8*** (6,3)	15,0* (6,3)
PISA 2006	–	–	–
PISA 2009	64,4*** (8,6)	39,0*** (10,6)	38,0*** (9,7)
PISA 2012	48,6*** (6,8)	37,3*** (7,6)	31,3*** (7,6)
PISA 2015	62,6*** (12,5)	34,8*** (12,5)	24,1 [^] (12,8)
PISA 2018	58,5*** (16,1)	37,7** (16,1)	15,6 (16,0)

*** $p < ,001$; ** $p < ,01$; * $p < ,05$; [^] $p < ,10$.

¹ En competència lectora: model de regressió jeràrquica (estudiants i centres). Variable dependent: puntuacions en comprensió lectora (primer valor plausible). Diferència: nadius (ref. immigrants). ISEC: índex socioeconòmic i cultural.

² En competències matemàtica i científica: models de regressió lineal. Variable dependent: puntuacions en competència matemàtica i competència científica. S'han considerat tots els valors plausibles i la replicació de pesos (80). ISEC: índex socioeconòmic i cultural.

Hi ha una discontinuïtat en la formulació de la pregunta sobre educació preprimària entre les tres primeres onades i les dues darreres.

Font: elaboració a partir de les bases de l'OCDE-PISA 2003, 2009, 2012, 2015 i 2018.

Paradoxalment, convé posar de manifest que, com ja s'ha comentat anteriorment, els infants socialment desfavorits, que tendeixen a obtenir pitjors resultats al llarg de l'escolaritat i a abandonar abans el sistema educatiu, són també els que menys es beneficien dels efectes positius de l'escolarització primerenca. La crisi derivada de la pandèmia de la covid-19, que afectarà previsiblement l'escolarització primerenca de les famílies amb una situació econòmica més precària, no és un escenari favorable per a la lluita contra aquestes desigualtats i contra els efectes que generen al llarg de l'escolaritat.

L'escolarització postobligatòria

Un altre dels àmbits educatius més fortament afectats pel cicle econòmic és el de l'escolarització als ensenyaments postobligatoris. Ara bé, si en el cas de l'educació preobligatòria aquest impacte està associat a un debilitament de la demanda en períodes de crisi i a una consolidació en períodes de bonança econòmica, en el cas de l'educació postobligatòria l'afectació tendeix a ser oposada: increment de la demanda en períodes de crisi i debilitament en períodes de bonança. Les facilitats d'inserció laboral que troben els joves quan la situació econòmica és positiva suposen un factor d'atracció cap al mercat de treball i conseqüentment també un reclam per abandonar prematurament els estudis, mentre que les dificultats d'inserció impedeixen aquest pas, alhora que les situacions de desocupació empenyen els joves a retornar al sistema que prematurament havien abandonat.

En períodes de debilitament de la demanda, però, com demostra l'experiència desenvolupada per consolidar la formació professional també en períodes de bonança econòmica, aquestes tendències condicionades al cicle polític es poden combatre quan des de la política educativa s'implementen reformes estructurals a determinats àmbits educatius per incrementar la provisió d'oferta i potenciar l'accessibilitat i la permanència de la població en el sistema educatiu.

La participació de la població jove en el sistema educatiu

L'anàlisi de l'evolució de les dades de participació de la població jove en la formació evidencia aquesta relació amb el cicle econòmic (vegeu el Gràfic 66). De fet, com també succeïa en el cas de l'educació infantil de primer cicle, s'hi distingeixen tres períodes diferenciats, el darrer encara de manera incipient.

D'entrada, trobem un període caracteritzat per una certa estabilització dels nivells de participació en la formació de la població de 16 a 24 anys, al voltant del 51%, i que es va allargar fins l'any 2008, quan es va iniciar la crisi econòmica. Aquest va ser un període caracteritzat també per les elevades xifres d'abandonament educatiu prematur (al voltant del 33%) i per baixos nivells de població que ni estudiava ni treballava (a l'entorn del 14%).

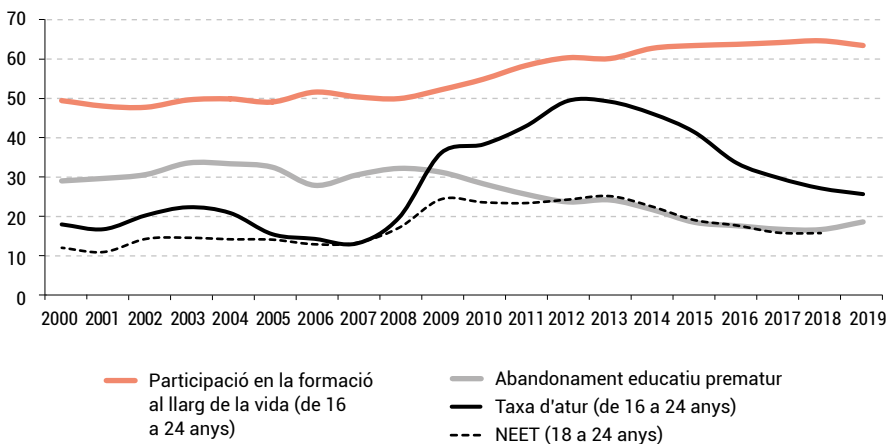
A partir d'aleshores, coincidint amb l'increment exponencial de la taxa d'atur juvenil per efecte de la crisi econòmica, la taxa de participació en la formació de la població jove va iniciar un creixement sostingut que s'ha allargat fins l'any 2018. En una etapa inicial, que va durar fins el 2012, aquest creixement es va produir a un ritme ràpid, coincidint també amb la fase de creixement de l'atur juvenil, mentre que, en una etapa posterior, fins l'any 2018, es va produir a un ritme més lent, coincidint amb la fase de reducció de l'atur. Durant aquest període 2008-2018, la taxa d'abandonament educatiu prematur va presentar una tendència sostinguda a decreixer (del 33% al 17%), mentre que la taxa de població que ni estudiava ni treballava, una evolució més fluctuant coherent amb el comportament de la taxa d'atur juvenil.

I, finalment, a partir de l'any 2018, ja en ple cicle de recuperació econòmica i amb taxes d'atur juvenil pròximes a les que hi havia prèviament a la crisi econòmica del 2008, la participació de la població jove inicia una fase de decreixement, encara incipient, que coincideix també, per primer cop des de fa una dècada, amb un increment de l'abandonament educatiu prematur.

Previsiblement, però, per efecte de la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19, aquesta evolució negativa experimentarà novament un canvi de tendència, com a conseqüència de l'increment de les taxes d'atur, especialment a partir de l'any 2021.

GRÀFIC 66

Evolució de la participació en la formació de la població de 16 a 24 anys. Catalunya, 2000-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat.

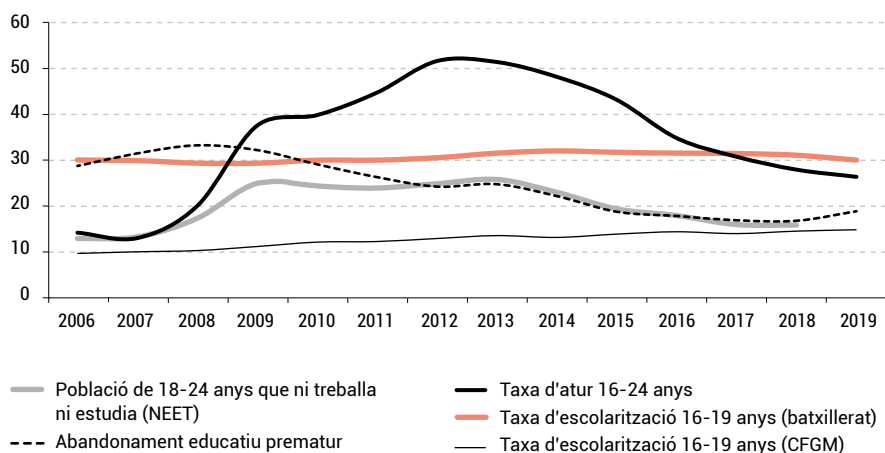
És important destacar que en períodes de crisi econòmica, el sistema educatiu juga un paper fonamental a l'hora de proporcionar oportunitats de qualificació (a través de la formació) de la població jove, en moments en què el mercat de treball no ofereix, com a mínim amb tantes facilitats, aquestes oportunitats. Aquesta evidència es posa de manifest en analitzar l'evolució de la proporció de població que ni estudia ni treballa (vegeu els Gràfics 66 i 67). Entre els anys 2009-2013, aquesta taxa es va mantenir estable al voltant del 25%, tot i l'augment de l'atur, gràcies al bon comportament del sistema educatiu, que garantia millor la permanència dels que ja estudiaven, però també el retorn als estudis dels que els havien abandonat.

Com veurem més endavant, aquest paper del sistema educatiu en període de crisi s'explica bàsicament per la millora de la participació en la formació professional experimentada els darrers anys. La millora en la provisió de places de cicles formatius ha permès incrementar la taxa

d'escolarització de la població de 16 a 19 anys als CFGM en cinc punts percentuals, del 10,1% el 2006 al 15,1% el 2019, mentre que la taxa d'escolarització al batxillerat s'ha mantingut més estable (Gràfic 67).

GRÀFIC 67

Evolució dels indicadors de participació en la formació de la població jove a Catalunya, 2006-2019 (%)

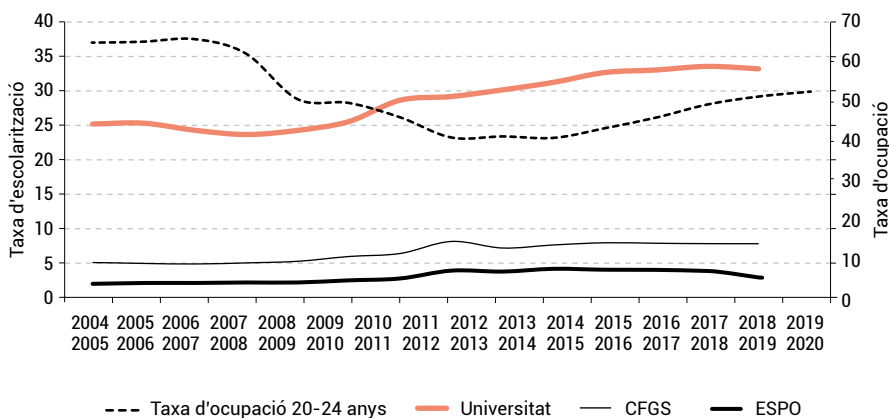

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Idescat.

Si prenem com a referència la població de 22 anys, s'observa com l'increment de la participació de la població jove al llarg de la darrera dècada no només afecta els ensenyaments secundaris postobligatoris, sinó també l'educació superior (vegeu el Gràfic 68). D'ençà de l'inici de la crisi econòmica (curs 2007-2008), la taxa d'escolarització de la població de 22 anys s'ha incrementat quasi 10 punts percentuals als ensenyaments universitaris i prop de 3 punts percentuals als cicles formatius de grau superior. En el cas de la taxa d'escolarització a la universitat, val a dir que a partir del curs 2016-2017 es produeix un canvi de tendència, coincidint no només amb la millora de la conjuntura econòmica sinó també amb l'increment de les taxes universitàries, exposat ja en el capítol corresponent al finançament de l'educació.

GRÀFIC 68

Evolució de la taxa d'escolarització als 22 anys als diferents ensenyaments postobligatoris a Catalunya, 2004-2005 al 2019-2020 (%)

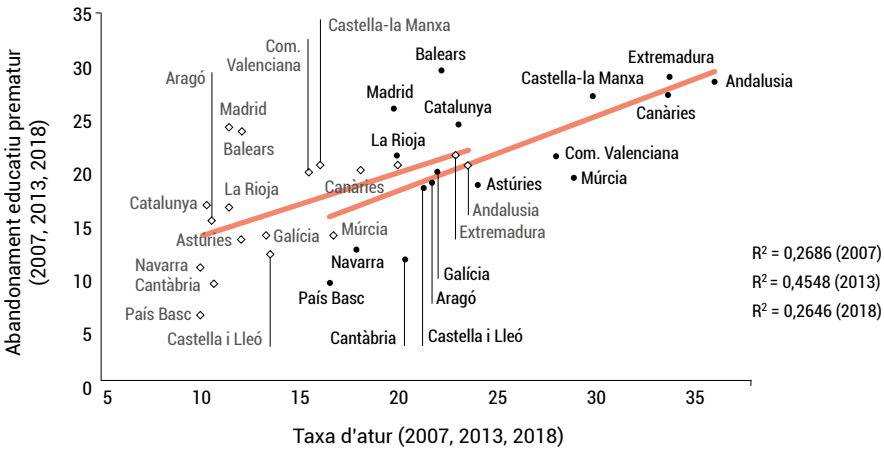

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i del Departament d'Educació.

La relació entre cycle econòmic i accés als ensenyaments postobligatoris també s'observa quan s'analitza, a escala territorial, la relació entre la prevalença i la variació de les taxes d'abandonament educatiu prematur i la de les taxes d'atur. D'una banda, l'abandonament educatiu prematur és més elevat en aquelles comunitats que tenen taxes d'atur més elevades (vegeu el Gràfic 69). Amb la recuperació econòmica, la reducció de l'abandonament educatiu ha estat més accentuat en aquelles comunitats amb una reducció més accentuada de l'atur (vegeu el Gràfic 70).

GRÀFIC 69

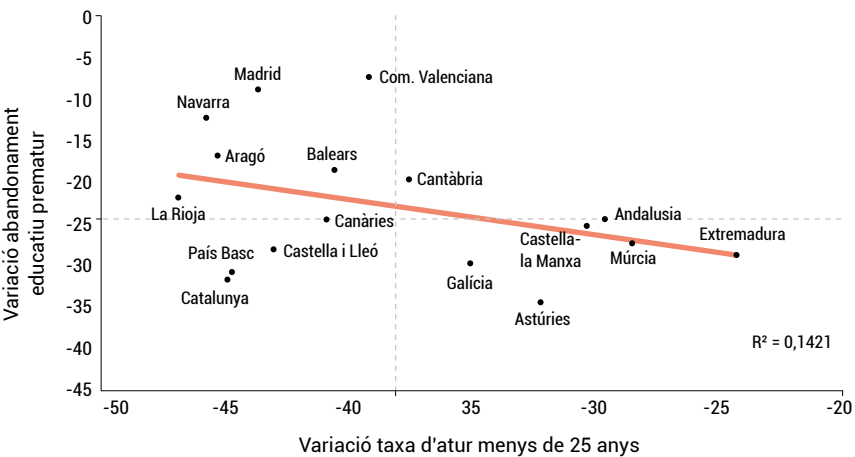
Relació entre l'abandonament educatiu prematur i la taxa d'atur, per comunitats autònomes, 2013 i 2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'INE i del Ministeri d'Educació.

GRÀFIC 70

Relació entre l'evolució de l'abandonament educatiu prematur i l'evolució de la taxa d'atur, per comunitats autònomes, 2013 i 2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat, de l'INE, de l'Idescat, del Ministeri d'Educació i del Departament d'Educació.

TAULA 37

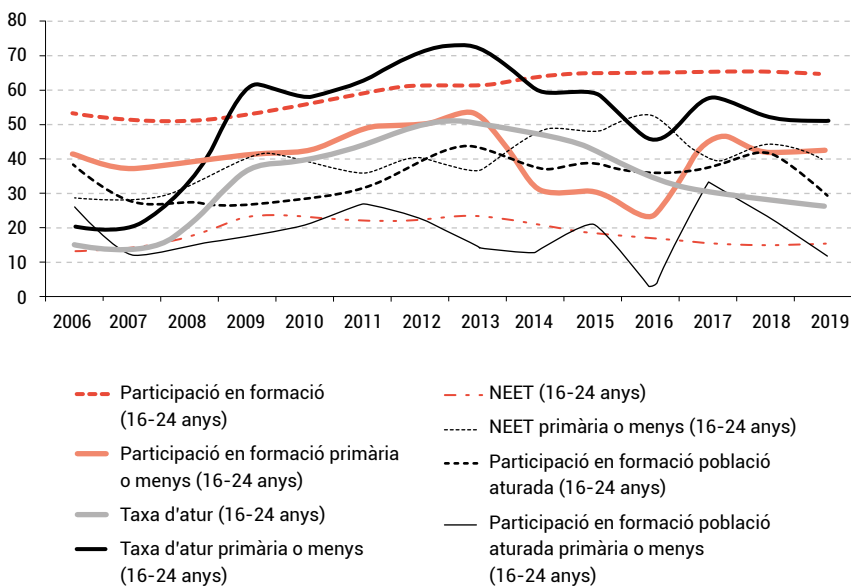
Evolució de la participació en la formació de la població de 16 a 24 anys en funció del nivell d'estudis a Catalunya, 2006-2019

	PRIMÀRIA O MENYS	SECUNDÀ- RIA 1a etapa	SECUNDÀ- RIA 2a etapa	SUPERIOR	FORMACIÓ	TAXA D'ATUR	TAXA D'ATUR PRIMÀRIA O MENYS	NEET	NEET PRIMÀRIA O MENYS	FORMACIÓ POBLACIÓ ATURADA	POBLACIÓ ATURADA PRIMÀRIA O MENYS
2006	41,3	49	64,6	43,7	52,9	14,6	19,9	12,9	28,3	38,0	25,7
2007	37,6	48,4	67,1	37,1	51,6	13,4	20,2	14,1	27,9	26,9	12,1
2008	39,2	48,3	64,6	35,4	51	20,1	32,7	17	31,4	26,9	14,7
2009	41,2	50,2	66,3	39,2	53,3	36,9	60,4	23	40,7	26,1	17,9
2010	42,2	53,3	72,2	36	56	39,1	58,4	22,7	40,1	28,5	20,8
2011	48,9	56,4	73,3	40,4	59,5	43,8	63,0	21,8	36,4	31,4	26,4
2012	49,8	60,9	73	42,7	61,6	50,4	71,3	21,9	39,7	39,0	22,2
2013	52,7	58,3	75,1	42,5	61,4	50,2	72,3	23,1	37,4	43,8	13,9
2014	31,2	63,9	76,6	44,3	64	47,1	60,1	20,6	48,3	37,3	12,5
2015	30,6	66,1	73,8	46,3	64,8	42,3	59	18,1	48,4	38,4	20,3
2016	23,6	66,6	73,8	47,1	65,1	34,2	45,2	16,8	52,7	34,8	2,1
2017	45,5	66,8	75,8	39,6	65,5	30,4	57,6	15,4	39,5	37,7	32,7
2018	41,8	68,2	74,8	43,8	66	27,7	52,2	14,6	44,1	41,5	22,9
2019	42,2	64,8	73,8	44	64,8	26,2	51,1	15,1	39,6	29,5	11,1

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat.

GRÀFIC 71

Evolució de la participació en la formació de la població de 16 a 24 anys en funció del nivell d'estudis a Catalunya, 2006-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat.

Pel que fa a la participació en la formació, els joves que no s'han graduat a l'ESO presenten una tendència més gran a no participar en la formació, a estar a l'atur o a estar fora del mercat de treball i dels estudis (vegeu el Gràfic 71 i la Taula 37). D'una banda, els joves de 16 a 24 anys sense graduació a l'ESO tenen taxes de participació en la formació (42,2% el 2019) inferiors a la mitjana (64,8%); i, de l'altra, taxes d'exclusió del mercat de treball i del sistema educatiu més elevades: entre aquests joves sense graduació, hi ha una prevalença de l'atur (51,1% el 2019, per un 26,2% entre els joves d'aquesta edat en general), i també hi ha més joves que ni estudien ni treballen (39,6%, per un 15,1% per al total). És a dir, no tenir formació en aquesta edat multiplica per dos les probabilitats d'estar a l'atur o de patir una situació d'exclusió del mercat de treball i del sistema

educatiu. Fins i tot entre els joves aturats, la tendència a participar en la formació és més baixa com menys formació tenen (mentre que la mitjana se situa en el 29,5% el 2019, la participació en la formació dels joves aturats sense graduació a l'ESO decreix fins a l'11,1%).

La provisió de la formació professional

Com dèiem anteriorment, la millora de la participació en la formació s'explica en bona part per l'increment significatiu que ha experimentat la provisió d'oferta de formació professional al llarg de les dues darreres dècades, especialment a partir de l'any 2008 i durant el període de crisi econòmica. Només entre els cursos 2007-2008 i 2014-2015, es van crear 20.184 noves places de CFGM i 17.538 de CFGS, un 53,1% i un 46,8% més, respectivament. Des d'aleshores ençà, en canvi, l'increment ha estat molt més moderat: 2.259 places de CFGM i 6.545 de CFGS. Aquesta evolució contrasta amb la demanda de batxillerat, que d'ençà del curs 2000-2001 presenta una primera etapa amb pèrdua d'alumnat, de prop de 18.000 alumnes, que es corregeix a partir del curs 2008-2009, amb l'inici d'una segona etapa de creixement, amb un increment de 9.000 alumnes (vegeu la Taula 38 i el Gràfic 72).

Aquest increment de l'escolarització a la formació professional ha permès corregir progressivament un dels dèficits estructurals que té el sistema educatiu a Catalunya des d'una perspectiva comparada: els baixos nivells d'escolarització als ensenyaments secundaris postobligatoris amb caràcter general, i també els baixos nivells d'escolarització a la formació professional. Si en el cas de l'educació preobligatòria, Catalunya partia d'una bona posició comparada, en el cas de l'educació postobligatòria ho fa des d'una posició de dèficit.

TAULA 38

Evolució del pes dels ensenyaments postobligatoris i de les taxes brutes d'escolarització per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2019

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019 ^P
Places ESPO																			
Catalunya (CFGM)	28.141	30.370	32.302	32.619	34.131	34.597	36.209	38.007	41.079	45.597	48.344	53.090	56.304	55.552	58.191	59.492	57.657	59.395	60.450
Catalunya (CFGS)	31.178	31.962	33.212	34.738	34.473	33.783	34.783	37.475	39.641	43.563	46.167	49.180	51.100	52.794	55.013	54.858	58.595	60.906	61.558
Catalunya (batxillerat)	104.759	98.708	94.584	91.707	89.751	87.123	86.165	86.946	86.420	87.579	87.155	88.377	90.489	91.321	90.572	92.008	94.320	95.404	95.730
ISCED 3-4 gen/ISCED 1-2 (*100)																			
Catalunya	17,3	17,2	16,2	15,2	14,5	13,8	13	12,5	11,9	11,6	11,8	11,4	11,2	11,5	21,3	20,9	21,2	21,2	21,5
Espanya	17,4	17	16	15,2	14,3	14	13,8	13,5	13,2	13,2	13,5	13,7	13,8	23,8	23,8	23,6	23,9	23,4	23,3
UE-28	-	-	-	-	19,3	19,8	21	21,3	21,9	22,1	22,3	22,2	21,9	23,6	23,6	23,8	22,3	-	-
ISCED 3-4 voc + ISCED 5 voc /ISCED 1-2 (*100)																			
Catalunya	9,9	12,6	13,4	14,1	14,1	15,3	14,3	15,3	15,2	16,1	17,6	18,1	19,3	20,8	21,1	22,9	22,3	22,4	22,4
Espanya	9,7	12,1	13,6	14,7	14,6	15,8	15,4	15,4	15,4	15,2	16,6	17,6	18,1	19,6	20,5	21,5	21,2	21,7	22,3
UE-28	-	-	-	-	36,2	37,2	29,5	29,7	29,6	29,6	29,7	30,1	30,1	30	27,4	26,8	27,2	-	-

Nota: l'any 2013 es produeix un canvi de sèrie a causa dels canvis introduïts en la classificació internacional normalitzada d'educació (CINE) i en la classificació nacional d'educació (CNED). En el cas d'Espanya, aquest canvi s'ha traduït en un augment significatiu de l'alumnat escolaritzat als ensenyaments secundaris de segona etapa (ISCED 3) relacionats amb programes generals.

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019P
Ràtio ISCED 3-4 voc + ISCED 5 voc/ISCED 3-4 gen																			
Catalunya	0,57	0,73	0,83	0,92	0,97	1,10	1,10	1,23	1,28	1,39	1,48	1,59	1,72	0,97	0,99	1,10	1,05	1,06	1,04
Espanya	0,56	0,71	0,85	0,96	1,02	1,13	1,12	1,14	1,17	1,15	1,23	1,28	1,31	0,82	0,86	0,91	0,89	0,93	0,96
UE-28	-	-	-	-	1,88	1,88	1,41	1,39	1,35	1,34	1,33	1,35	1,37	1,27	1,16	1,13	1,22	-	-
Taxa bruta d'escolarització ISCED 3-4 gen (15-19 anys)																			
Catalunya	28,0	28,9	28,6	27,9	27,3	26,9	26,2	25,8	25,6	25,3	25,7	25,7	26,1	46,6	46,8	46,5	46,5	45,9	45,5
Espanya	29,9	29,9	29	28,3	27,8	27,7	27,7	27,4	26,8	27,3	28,7	30,2	31,1	50,1	50,9	50,8	50,9	49,3	48,5
UE-28	-	-	-	-	33,2	34,0	35,6	35,9	37,1	37,8	38,7	39,1	39,2	42,2	42,5	43	41,3	-	-
Taxa bruta d'escolarització ISCED 3-4 voc + ISCED 5 voc (15-19 anys)																			
Catalunya	16,0	21,2	23,7	25,8	26,4	29,7	28,9	31,6	32,8	35,1	38,2	40,9	44,8	45,1	46,5	51,1	49	48,5	47,4
Espanya	16,7	21,3	24,7	27,3	28,4	31,2	30,9	31,2	31,3	31,5	35,4	38,6	40,6	41,3	43,8	46,2	45,2	45,7	46,5
UE-28	-	-	-	-	62,5	63,9	50	50	50,1	50,6	51,4	53	53,8	53,6	49,3	48,6	50,3	-	-

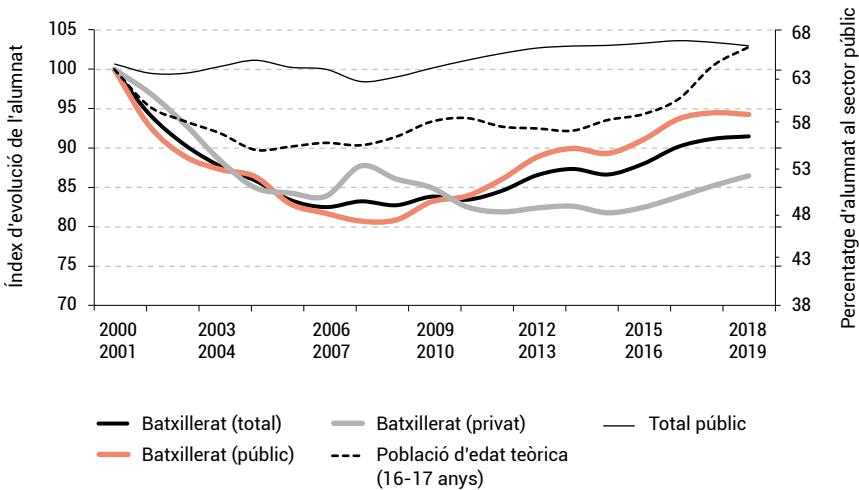
Nota: l'any 2013 es produeix un canvi de sèrie a causa dels canvis introduïts en la classificació internacional normalitzada d'educació (CINE) i en la classificació nacional d'educació (CNED). En el cas d'Espanya, aquest canvi s'ha traduït en un augment significatiu de l'alumnat escolaritzat als ensenyaments secundaris de segona etapa (ISCED 3) relacionats amb programes generals.

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

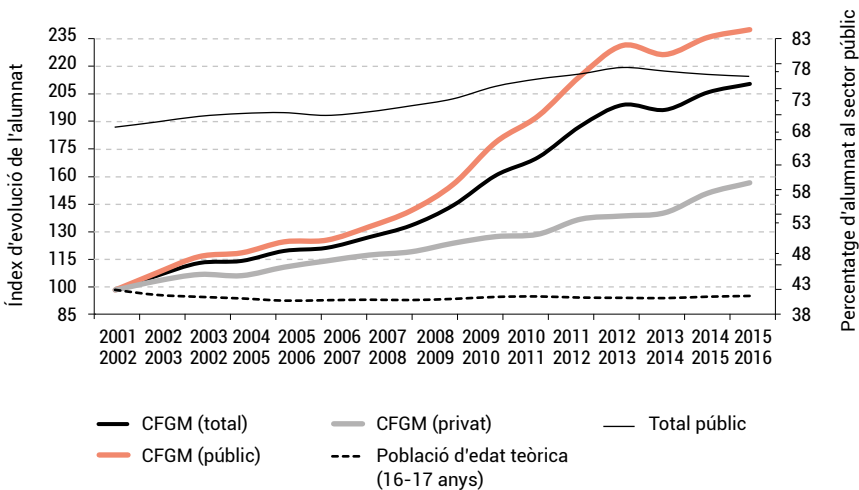
GRÀFIC 72

Índex d'evolució de l'alumnat al batxillerat i als cicles formatius de grau mitjà. Catalunya, 2000-2019

Batxillerat

Cicles formatius de grau mitjà

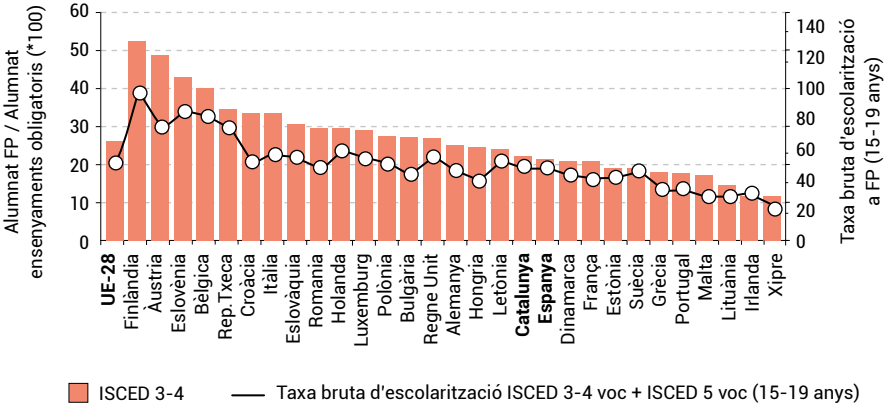
Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

En efecte, l'anàlisi comparada continua assenyalant que, en comparació amb la Unió Europea, l'estructura del sistema educatiu català en els ensenyaments postobligatoris recau menys en els programes de formació professional (cicles formatius de grau mitjà i superior) del que ho fa, de mitjana, en la resta de països europeus (per cada alumne de batxillerat, hi ha 1,05 alumnes de formació professional, mentre que la mitjana europea se situa en l'1,22), però també que aquest dèficit s'està corregint progressivament amb el pas del temps. L'anàlisi de les dades d'evolució dels ensenyaments postobligatoris evidencia que les taxes brutes d'escolarització a la formació professional pràcticament s'han triplicat els darrers quinze anys a Catalunya, passant de 16,0 alumnes de formació professional per cada 100 joves de 15 a 19 anys de l'any 2000 a 47,4 per cada 100 joves de l'any 2018, fins a nivells equiparables a la mitjana dels països de la Unió Europea, on aquesta taxa bruta se situa prop del 50. O també evidencia que, a Catalunya, per cada 100 alumnes als ensenyaments obligatoris, n'hi havia 9,9 l'any 2000 i 22,4 l'any 2018 a la formació professional, però que encara hi ha 5 alumnes menys a la formació professional que a la mitjana de la Unió Europea (27,2).

En aquesta mateixa línia, cal assenyalar que l'anàlisi comparada per països europeus (Gràfic 73) conclou que Catalunya encara se situa entre el grup de països amb un pes més baix d'oferta de formació professional, tot i que any rere any millora la posició comparada. A tall il·lustratiu, en l'*Anuari 2013*, Catalunya només presentava una posició més positiva que Espanya, Xipre, Portugal i Malta, mentre que en aquest *Anuari 2019* aquesta posició ja és més bona que Espanya, Dinamarca, França, Estònia, Suècia, Grècia, Portugal, Malta, Lituània, Irlanda i Xipre. Amb relació al conjunt de l'Estat, Catalunya se situa lleugerament per sobre de la mitjana estatal (vegeu el Gràfic 74).

GRÀFIC 73

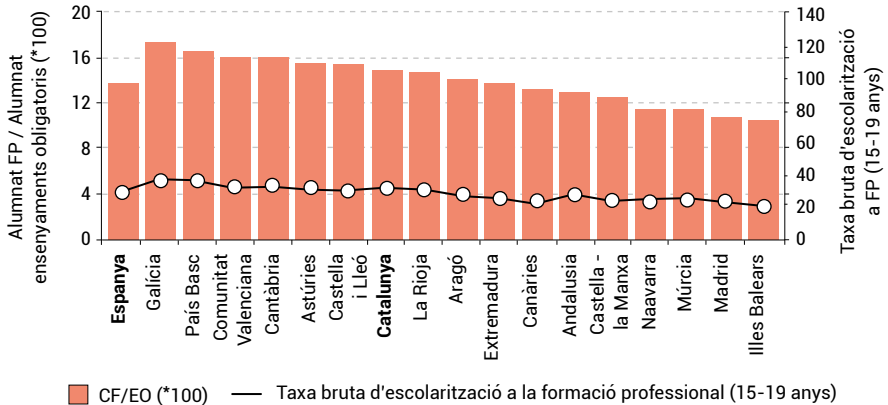
Pes de la formació professional amb relació als ensenyaments obligatoris per països europeus, 2017 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

GRÀFIC 74

Pes de la formació professional amb relació als ensenyaments obligatoris per comunitats autònomes, 2018 (%)

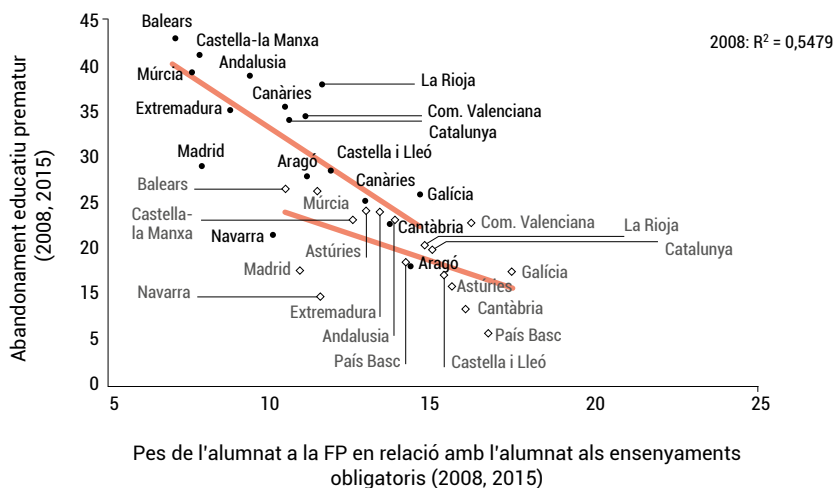

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'INE.

Convé destacar que la provisió d'oferta de formació professional és una política estratègica per combatre l'abandonament educatiu prematur. En edicions anteriors de l'*Anuari* vam destacar que l'anàlisi per països europeus i per comunitats autònomes posava de manifest la relació negativa estadísticament significativa que hi havia entre el pes de la formació professional i els nivells d'abandonament educatiu prematur: com més pes tenia la formació professional, menys prevalença de l'abandonament tenien els territoris. Aquesta relació es fa present abans de la crisi econòmica (2008), quan les taxes d'abandonament educatiu eren elevades i la provisió d'oferta comparativament baixa, i també després de la crisi (2018), encara que més feble, quan l'abandonament educatiu prematur ha decregut i la formació professional ha augmentat (vegeu el Gràfic 75).

GRÀFIC 75

Relació entre la provisió de formació professional i l'abandonament educatiu prematur per comunitats autònomes, 2008, 2015, 2018

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'INE.

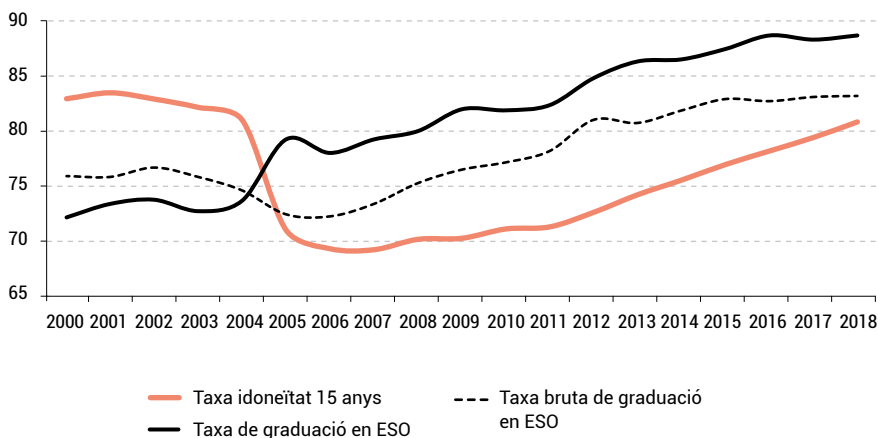
La graduació a l'ESO

La millora de l'accés als ensenyaments postobligatoris ha estat possible, en part, gràcies a la millora de la graduació als ensenyaments secundaris obligatoris. En anuaris precedents, destacàvem que a Catalunya les taxes de graduació a l'ESO eren comparativament baixes amb relació a la resta de comunitats autònomes, i que aquest era un dels factors més determinants per entendre els baixos nivells d'accés a la postobligatòria. L'*Anuari 2013* assenyalava, amb dades de l'any 2011, que, tot i la tendència positiva d'ençà d'uns anys, Catalunya es caracteritzava per tenir taxes de graduació en ESO encara lleugerament per sota de la mitjana espanyola. Tal com s'ha posat de manifest en el capítol corresponent als indicadors de l'èxit educatiu, però, a partir de l'any 2012, la taxa de graduació a Catalunya ja supera per primer cop la mitjana estatal. Convé recordar que, a Catalunya, l'any 2000, 29 de cada 100 alumnes matriculats a 4t d'ESO no es graduava a final de curs, mentre que l'any 2018 aquesta xifra s'ha reduït fins a 11.

En anteriors anuaris també assenyalàvem que la millora de les dades de graduació en la darrera dècada, de més de 10 punts percentuals, havia anat acompanyada d'un increment dels nivells de repetició al llarg de l'escolaritat obligatòria en les etapes precedents, amb un decrement de 10 punts percentuals també en el mateix període de la taxa d'idoneïtat als 15 anys. Fins l'any 2006 es va reduir la taxa d'idoneïtat als 15 anys i va augmentar la graduació a l'ESO, la qual cosa explicava que la taxa bruta de graduació en ESO s'hagués mantingut estable. A partir d'aleshores, el sistema educatiu presenta una tendència positiva en els tres indicadors. Això significa, ara sí, que millora la promoció escolar dels alumnes en les etapes precedents i que, arribats al final dels ensenyaments obligatoris, també es graduen més en ESO (Gràfic 76).

GRÀFIC 76

Evolució de la taxa de graduació en ESO i de la taxa d'idoneïtat als 15 anys. Catalunya, 2000-2015 (%)

Nota: taxa de graduació = graduats *100 / avaluats.

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació.

Els programes de noves oportunitats

Un altre dels àmbits amb dèficit estructural d'oferta és el dels programes de noves oportunitats, destinats fonamentalment a alumnes amb dificultats d'escolarització i que no es graduen a l'ESO, si bé l'increment de les taxes de graduació redueixen la població potencialment usuària d'aquesta oferta. Contràriament a la resta d'ensenyaments postobligatoris, aquest és un àmbit que es va veure afectat negativament per la crisi econòmica precedent, especialment com a conseqüència de les polítiques de contenció pressupostària, que van condicionar negativament la provisió de places. Si bé la provisió de places va augmentar especialment entre els cursos 2008-2009 i 2010-2011, amb 1.500 noves places, la qual cosa va permetre incrementar en només dos cursos un punt percentual la taxa bruta d'escolarització, posteriorment, amb la reducció de la inversió en polítiques actives d'ocupació i amb les restriccions pressupostàries del Departament d'Educació, la participació en aquests ensenyaments va entrar en una fase d'estancament, que es va acabar de consumir amb l'aprovació de la LOMCE, l'eliminació d'aquests ensenyaments i la seva substitució per la formació professional bàsica (que a Catalunya només s'ha implantat amb caràcter experimental). La substitució dels PQPI pels Programes de Formació i Inserció (PFI) va comportar una reducció de prop de 600 places als nivells d'oferta que hi havia (vegeu la Taula 39).

Catalunya s'ha caracteritzat, especialment d'ençà del curs 2008-2009, quan es van desplegar els programes de qualificació professional inicial (PQPI), per tenir nivells d'escolarització més baixos en aquests ensenyaments que en la mitjana estatal: mentre que Espanya va passar del 5,1% del curs 2007-2008 al 9,8% del curs 2013-2014, Catalunya va passar del 4,0% al 5,7% en aquest mateix període. Des d'aleshores fins al curs 2019-2020, aquesta taxa ha caigut a Catalunya fins al 4,6%, mentre que a Espanya, fins al 8,2%.

TAULA 39

Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI/PFI a Catalunya i Espanya, 2000-2001 al 2018-2019

	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020 ^P
Catalunya																				
PQPI (PGS) (16-17 anys)	3,5	4	3,9	3,9	4	3,9	4,1	4,0	4,2	4,6	5,2	5,3	5,6	5,7	5,1	5,2	5,1	4,7	4,7	4,6
PGS n	5.122	5.598	5.348	5.178	5.201	5.175	5.355	5.235	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PQPI	-	-	-	-	-	-	-	0	5.521	6.281	7.047	7.113	7.537	7.668	-	-	-	-	-	-
PFI n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6.929	7.142	7.115	6.938	6.999	7.189
Espanya																				
PQPI (PGS) (16-17 anys)	4	4,4	4,7	4,8	4,9	4,8	5,0	5,1	6	8,1	8,9	9,5	9,7	9,8	7,6	7,3	8	8,1	8,2	-
PGS n	41.550	43.916	46.281	45.899	46.051	44.927	45.924	46.514	3.255	210	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PQPI n	-	-	-	-	-	-	-	459	51.659	74.715	81.775	84.217	84.009	83.805	25.421	215	27	-	-	-
FP Bàsica n	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39.867	61.909	69.528	72.180	74.009	-

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i del Ministeri d'Educació.

El retorn al sistema educatiu

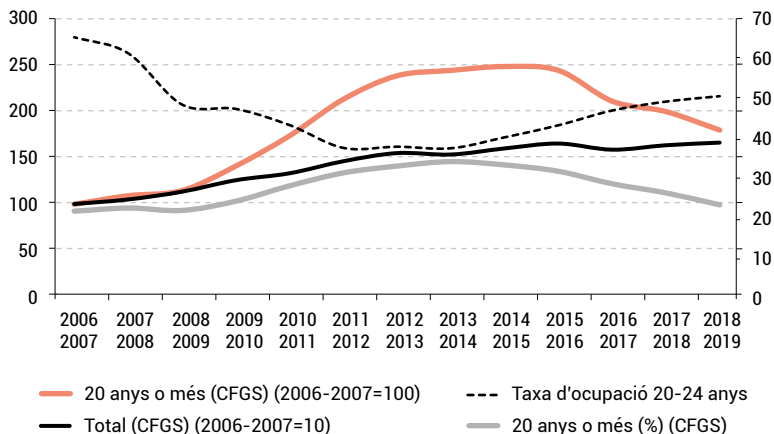
Al marge de l'increment de les taxes de graduació a l'ESO, la millora de l'accés als ensenyaments postobligatoris s'ha fonamentat també en una millora del retorn al sistema educatiu de població jove que havia abandonat prematurament el sistema, especialment en el període de crisi econòmica, que, per raons de manca de feina, va decidir tornar a estudiar, especialment en el marc de la formació professional. Amb la recuperació econòmica, però, el retorn al sistema educatiu es veu clarament perjudicat.

Aquesta relació entre el cycle econòmic i el retorn al sistema educatiu s'observa quan s'analitza l'evolució del percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà (Gràfic 77). La reducció de la taxa d'ocupació de la població jove va comportar fins al curs 2013-2014 un increment de la proporció d'alumnat de 20 anys o més en els CFGM, que va passar del 21,5% al 34,1%. Des d'aleshores, amb la recuperació progressiva dels nivells d'ocupació de la població jove, aquesta proporció ha seguit una tendència negativa, fins al 23,2% corresponent al curs 2018-2019. La crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 pot provocar novament un canvi de cycle.

La relació entre els nivells d'ocupació de la població jove i el seu retorn al sistema educatiu també s'observa quan es fa l'anàlisi a escala territorial (vegeu el Gràfic 78). Les comunitats autònomes amb taxes d'ocupació juvenil més baixes tendeixen a presentar els percentatges més elevats d'alumnat de 20 anys o més, amb una relació estadísticament significativa. Aquesta relació és més robusta en períodes de bonança econòmica (com succeeix els anys 2007 o 2018), quan les taxes d'ocupació són elevades però la participació als cicles formatius de grau mitjà de l'alumnat de 20 anys o més és baix, que no pas en períodes de crisi (com succeeix els anys 2011 o 2014).

GRÀFIC 77

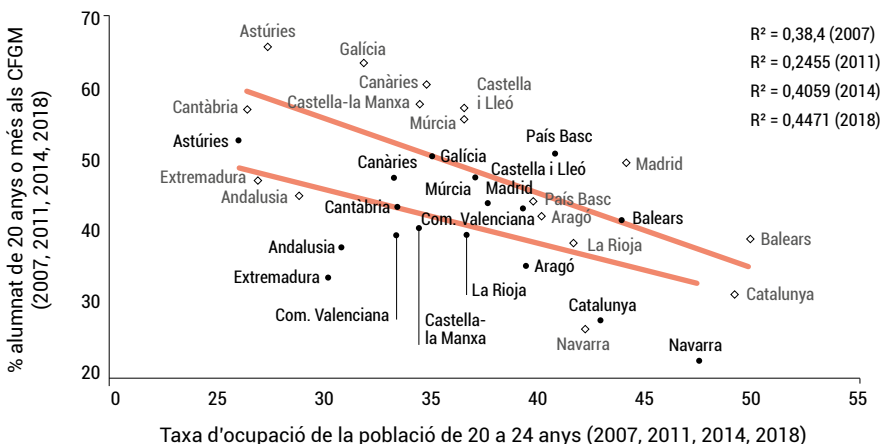
Evolució de l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà a Catalunya, 2006-2007 al 2018-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'INE i l'Eurostat.

GRÀFIC 78

Relació entre l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà i la taxa d'ocupació de la població de 20 a 24 anys, per comunitats autònomes, 2010-2011 i 2017-2018

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

La formació al llarg de la vida

De la mateixa manera que ja ho hem comentat pel que fa als ensenyaments preobligatoris i postobligatoris, la formació al llarg de la vida, encara que per raons diferents i amb efectes diferents, és un altre àmbit molt condicionat al cicle econòmic. El fet que una de les principals fonts de formació per a la població adulta es vehiculi a través de l'ocupació i de la formació continuada, i també que en períodes de crisi econòmica, a causa de la caiguda d'ingressos procedents de les cotitzacions laborals, es tendeixi a reduir el finançament de les polítiques actives d'ocupació i particularment de la formació ocupacional, explica la dependència de l'evolució d'aquest àmbit respecte de la conjuntura econòmica.

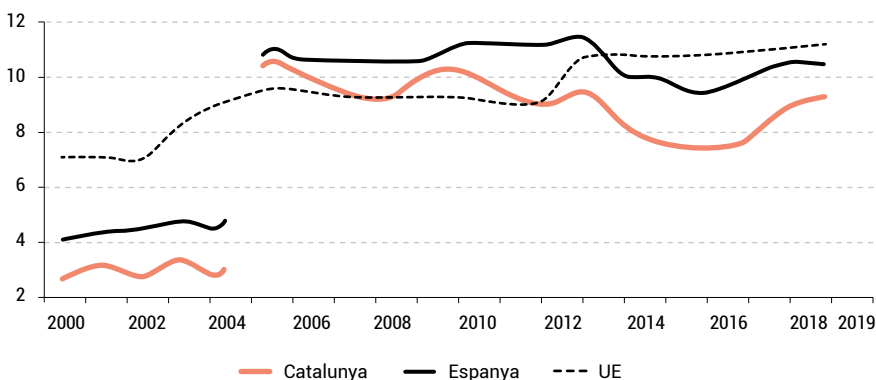
La participació en la formació al llarg de la vida

En efecte, l'anàlisi de l'evolució dels nivells de participació de la població adulta en la formació al llarg de la vida constata novament que hi ha tres períodes diferenciats.

Durant els anys previs a la crisi econòmica precedent els nivells de participació van mostrar a Catalunya una tendència més o menys estable que girava al voltant d'un 10% de la població de 25 a 64 anys. A partir de l'any 2010, coincidint amb l'increment de les taxes d'atur i amb l'aplicació de les mesures d'austeritat per contenir el dèficit públic, la participació en la formació al llarg de la vida va iniciar un període de descens, que es va allargar fins l'any 2016. Durant aquests anys, la taxa de participació de la població de 25 a 64 anys va passar del 10,6% al 7,4%. Això significa que prop de 125.000 persones van deixar de participar en l'oferta que hi havia. En canvi, a partir del 2016, ja amb la recuperació econòmica i amb els increments de les taxes d'ocupació, aquesta participació va tornar a presentar una tendència positiva, fins a situar-se en el 9,4% l'any 2019, amb prop de 90.000 persones de 25 a 64 anys més en oferta formativa (vegeu el Gràfic 79).

GRÀFIC 79

Evolució del percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-28, 2000-2019 (%)

Nota: en els casos de Catalunya i Espanya, l'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística.
Font: elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i de l'Eurostat.

Convé recordar que aquests nivells situen Catalunya encara lluny de l'objectiu del 12,5% ja previst per l'Estratègia de Lisboa per a l'any 2010, i del 15% previst per l'Estratègia Europa 2020 per a l'any 2020. Per assolir aquest objectiu, prop de 250.000 persones de 25 a 64 anys que actualment no s'estan formant ho haurien d'estar fent (a més a més de les 410.000 persones que ja ho estan fent).

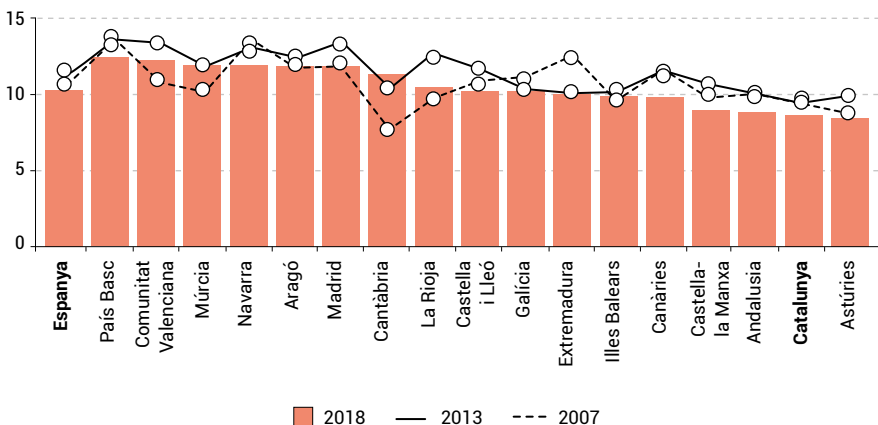
Val a dir que, més enllà de la distància respecte d'aquest objectiu, la participació de la població adulta en la formació al llarg de la vida a Catalunya és significativament més baixa que la participació a escala estatal (10,5%) i europea (11,2%), en aquest darrer cas sense tantes fluctuacions condicionades al cicle econòmic.

La crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 no fa preveure que els propers anys, per l'efecte de la destrucció d'ocupació i per la reducció dels fons destinats al finançament de les polítiques actives d'ocupació, que ja s'han començat a aplicar l'abril del 2020 en la transferència de

l'Estat a les comunitats autònomes, es pugui mantenir la tendència positiva experimentada els darrers anys i corregir, encara que sigui parcialment, el dèficit de participació que hi ha. Aquesta baixa participació estructural de la formació al llarg de la vida a Catalunya s'evidencia més clarament en l'anàlisi comparada per comunitats autònomes i, en menor mesura, per països europeus. De fet, Catalunya és la segona comunitat autònoma amb una participació més baixa de la població adulta en la formació, només superada per Astúries. Novament el País Basc, amb una participació del 12,7% l'any 2018, ocupa la posició capdavantera (vegeu el Gràfic 80). A escala europea, Catalunya se situa en una posició intermèdia, encara que per sota de la mitjana europea, però a una gran distància dels països nòrdics com ara Suècia, Finlàndia o Dinamarca, amb percentatges de participació propers o superiors al 25%. Val a dir que alguns països europeus, amb una dècada, han estat capaços de doblar la participació de la població adulta en la formació (vegeu el Gràfic 81).

GRÀFIC 80

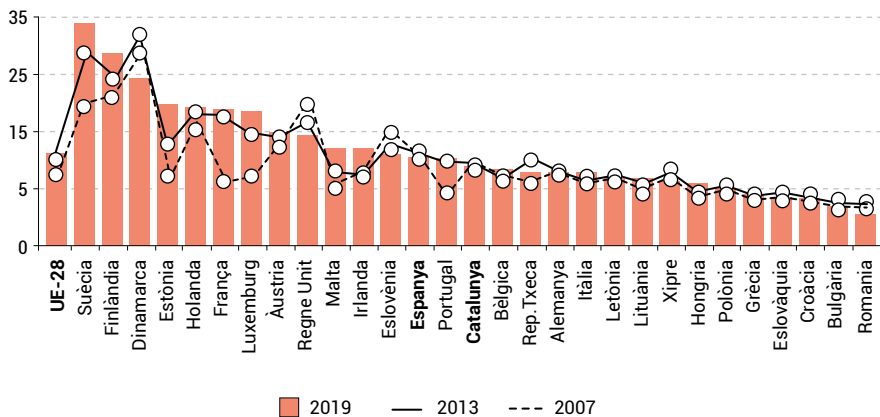
Percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per comunitats autònomes, 2007, 2013, 2018 (%)

Nota: el *benchmark* establert per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5% i per al 2020 del 15%.
Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

GRÀFIC 81

Percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per països europeus, 2007, 2013, 2018 (%)

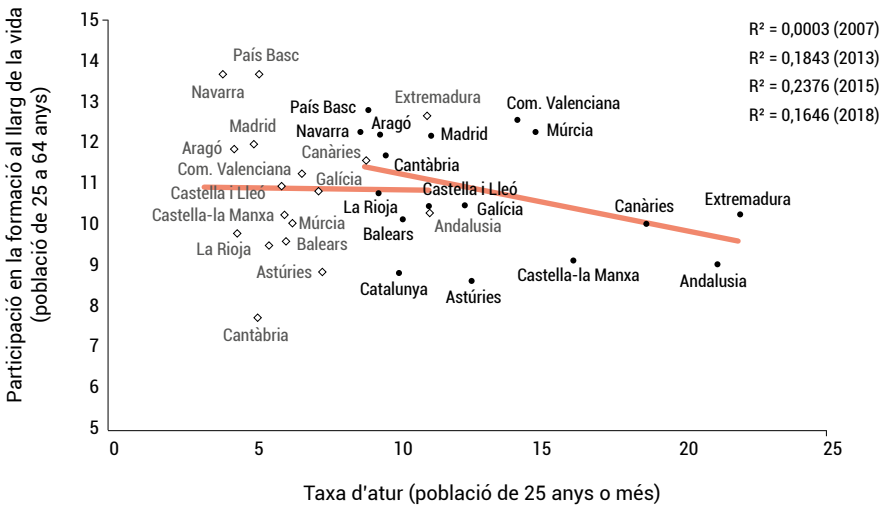

Nota: el *benchmark* establert per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5 % i per al 2020 del 15 %.
Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

L'impacte de la crisi econòmica en el comportament de la participació en la formació al llarg de la vida es constata quan s'analitza l'evolució de la relació entre la participació en la formació al llarg de la vida i la taxa d'atur (vegeu el Gràfic 82). Durant els anys de crisi econòmica (2013, 2015), quan les diferències entre comunitats en les taxes d'atur s'incrementen, la relació, estadísticament significativa, es consolida: les comunitats amb més atur tendeixen a tenir nivells de participació més baixos. Aquesta relació, en canvi, tendeix a afeblir-se o a desaparèixer en períodes de bonança (2007, 2018), en els quals totes les comunitats presenten nivells d'atur baixos, força equivalents. Paradoxalment, Catalunya, tot i tenir taxes d'atur comparativament més baixes, presenta, com ja s'ha dit precedentment, una participació en la formació al llarg de la vida també baixa.

GRÀFIC 82

Relació entre la taxa d'atur (25 o més anys) i el percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per comunitats autònomes, 2007-2018

Val a dir que la població amb estudis bàsics o inferiors, que presenta una participació en la formació més baixa, pateix al seu torn taxes d'atur més elevades, sigui quin sigui el cicle econòmic. Addicionalment, en períodes de crisi, les desigualtats d'accés per raó del nivell d'instrucció s'incrementen (la ràtio de participació població amb estudis superiors/població amb ESO o estudis inferiors augmenta), mentre que en moments de bonança o recuperació econòmica, es redueixen.

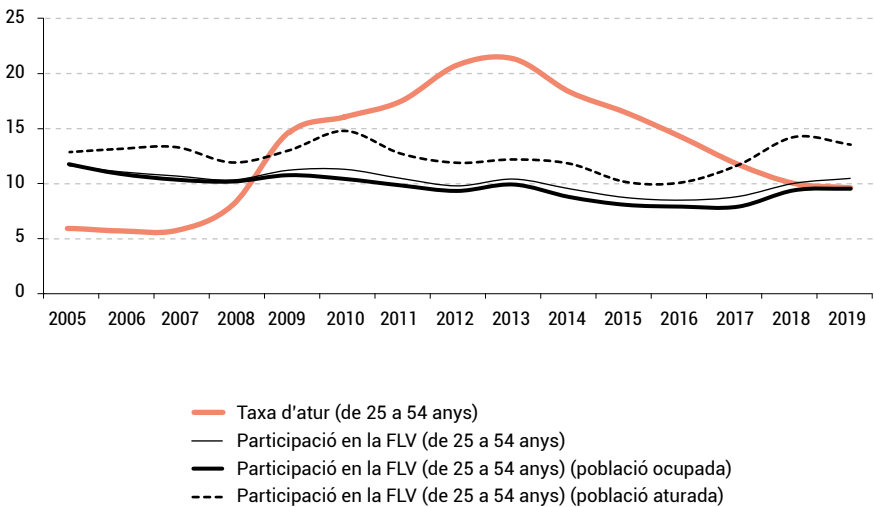
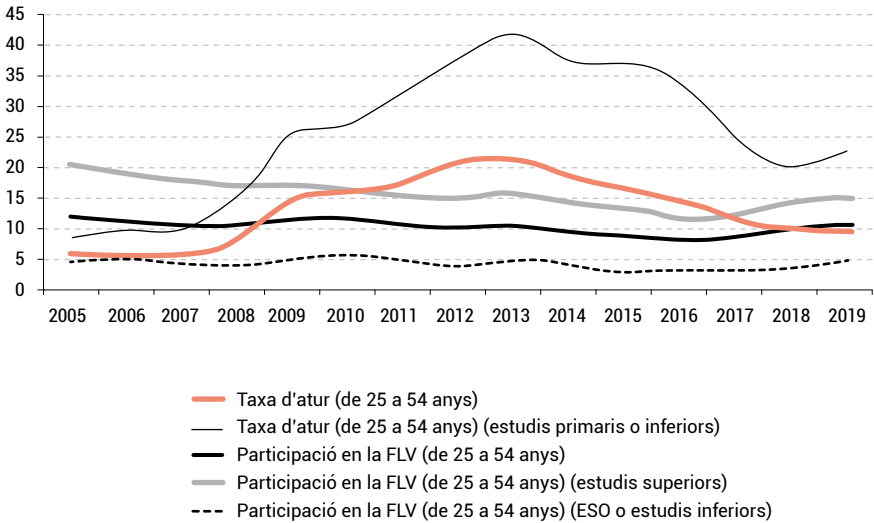
Tal com ja s'ha posat de manifest en altres edicions de l'*Anuari*, paradoxalment, els grups socials que proporcionalment participen més en aquesta oferta són els que presenten menys dèficits educatius: les dones, la població jove, la població autòctona, les classes mitjanes professionals (tècnics i directius) o la població amb estudis superiors. La formació al llarg de la vida, doncs, si bé és un instrument bàsic per a la igualtat d'oportunitats en educació, tendeix a reproduir les desigualtats que ja genera l'etapa de formació inicial.

La relació entre nivell d'instrucció i participació en la formació al llarg de la vida també s'observa a escala territorial. Hi ha una clara associació entre el pes de la població amb nivell d'instrucció superior de la població de 25 a 64 anys i la seva participació en la formació al llarg de la vida: com més elevat és el nivell d'instrucció de les comunitats autònomes, més participació en la formació presenta la població adulta (Gràfic 84). Amb tot, val a dir que Catalunya s'allunya d'aquest patró, perquè compta amb un pes de la instrucció superior elevat i una baixa participació en la formació al llarg de la vida. D'acord amb el nivell d'instrucció de la població, hom esperaria una participació en la formació molt més elevada.

Contràriament al nivell d'instrucció, la població aturada, que a priori pateix una situació socialment menys afavorida que la població ocupada, tendeix a participar més en la formació, encara que amb diferències menys pronunciades. Mentre que l'any 2019 el 13,6% de la població aturada participa en la formació, ho fa només el 9,6% de la població ocupada (vegeu el Gràfic 83).

GRÀFIC 83

Evolució de la participació en la formació de la població de 25 a 54 anys. Catalunya, 2005-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat.

TAULA 40

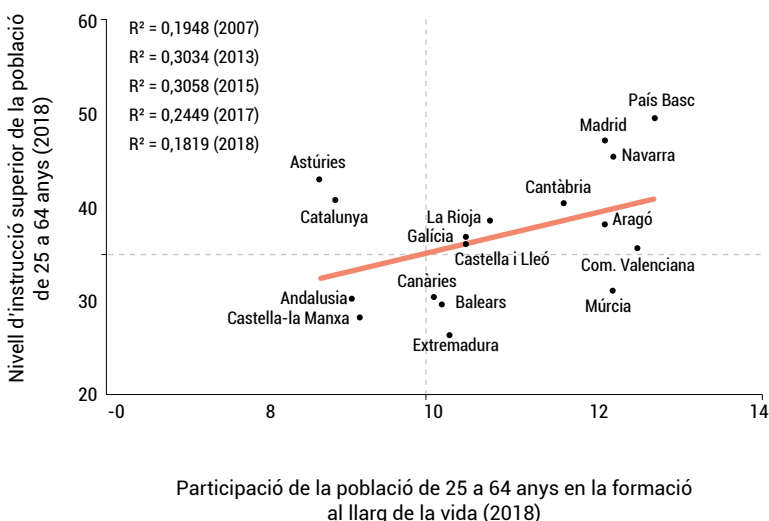
Evolució de la participació en la formació de la població de 25 a 54 anys. Índex de desigualtat. Catalunya, 2005-2019

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ràtio participació població amb estudis superiors/població amb ESO o estudis inferiors														
4,30	3,79	3,93	3,89	3,14	2,91	3,01	3,54	3,31	3,20	4,19	3,46	3,59	3,81	3,35
Ràtio participació població aturada/població ocupada														
1,07	1,20	1,28	1,16	1,20	1,42	1,29	1,27	1,22	1,34	1,25	1,27	1,48	1,52	1,42

Font: elaboració a partir de dades de l'Idescat.

GRÀFIC 84

Relació entre el nivell d'instrucció superior de la població de 25 a 64 anys i el percentatge de població d'entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per comunitats autònomes, 2018

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat.

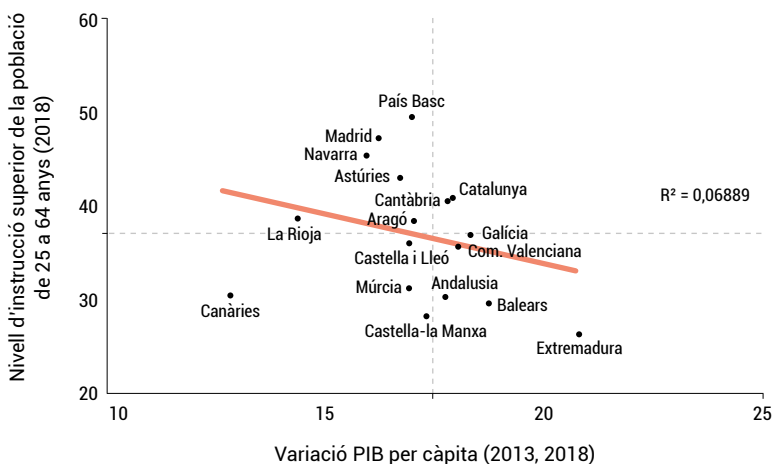
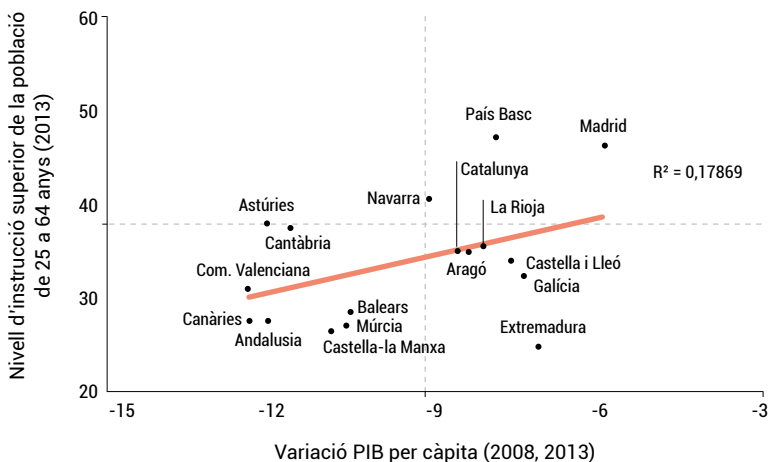
El nivell d'instrucció de la població adulta

La formació al llarg de la vida permet incrementar el capital educatiu de la població i, conseqüentment, també l'impacte positiu que genera en termes de desenvolupament social i econòmic. En el capítol següent, dedicat a analitzar els condicionants de destí, s'aprofundeix més en aquests impactes.

En aquest capítol, però, convé posar de manifest que el nivell d'instrucció de la població no només condiona la seva participació en la formació sinó també el cycle econòmic. L'anàlisi per comunitats autònomes evidencia la relació que hi ha entre el nivell d'instrucció i aspectes com ara la variació del nivell de riquesa. Durant el període 2008-2013, les comunitats autònomes que tenien una proporció més elevada de població adulta amb estudis superiors van tendir a reduir menys el PIB per càpita que no pas les comunitats amb proporcions més baixes. En canvi, durant el període 2013-2018, caracteritzat pel creixement econòmic, aquesta relació perd significació estadística.

GRÀFIC 85

Relació entre el nivell d'instrucció superior de la població de 25 a 64 anys i la variació del PIB per càpita (%) en els períodes 2008-2013 i 2013-2018 per comunitats autònomes, 2013, 2018

Font: elaboració a partir de dades de l'Eurostat, del Ministeri d'Educació i de l'Institut Nacional d'Estadística.

Entorn, oportunitats educatives i polítiques educatives locals

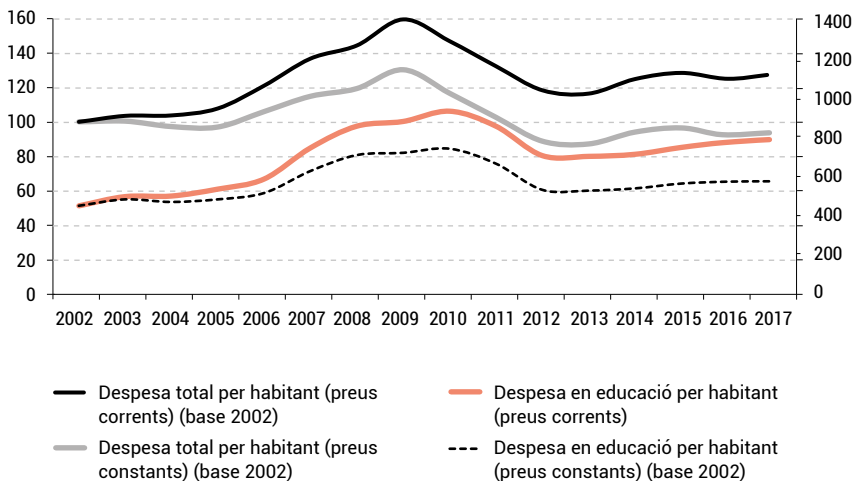
Les oportunitats educatives a l'abast de la població van més enllà dels ensenyaments reglats o de la formació per al treball. Hi ha nombroses activitats i programes educatius desenvolupats des del territori que permeten ampliar la formació de les persones o, fins i tot, compensar dèficits que el mateix sistema educatiu reglat no és capaç de garantir. En aquest àmbit, a més a més, cal posar en valor el paper que juguen el lleure educatiu i també els ajuntaments, a través de les polítiques educatives locals, per promoure l'equitat i atendre les necessitats educatives de la població amb més dèficits formatius i amb més dificultats d'escolarització (a través, per exemple, de programes de prevenció de l'absentisme escolar, d'acompanyament a l'escolaritat o de formació i inserció, per esmentar-ne alguns exemples).

El finançament de les polítiques educatives locals

El cicle econòmic que ha afectat enormement el finançament de l'educació en general també ha condicionat la inversió dels ajuntaments en aquest àmbit. L'anàlisi de les dades d'evolució de la despesa dels ajuntaments de més de 10.000 habitants evidencia que hi ha, novament, tres períodes clarament diferenciats: el primer de caràcter més expansiu, d'increment de la despesa, que dura fins l'any 2010, i que passa dels 49,2 euros de 2002 a 104,7 euros per habitant en educació a preus corrents el 2010; el segon basat en la contracció de la despesa, per efecte de la crisi econòmica i de les mesures de contenció del dèficit públic, que es redueix fins als 78,2 euros de l'any 2013; i, finalment, ja a partir de l'inici de la recuperació econòmica, el tercer període caracteritzat per un ritme molt lent d'increment progressiu de la despesa, amb una certa tendència a l'estancament i a la consolidació d'un model de finançament basat en un context de fortes restriccions pressupostàries. L'any 2017, la despesa dels ajuntaments en educació és de 87,3 euros per habitant (vegeu el Gràfic 86).

GRÀFIC 86

Evolució de la despesa total i en educació per habitant (a preus constants), per municipis més grans de 10.000 habitants de Catalunya (exclosa la ciutat de Barcelona, 2002-2017 (%))

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

L'ajustament pressupostari dut a terme durant el període 2010-2013, com a conseqüència de la reducció dels ingressos procedents dels impostos però també de la minoració de les subvencions que atorgava el Departament d'Educació per al desplegament de polítiques com ara l'oferta d'escola bressol, l'oferta d'escola de música, les activitats extraescolars, els plans educatius d'entorn, etc., o també de les limitacions imposades per l'aplicació de la Llei orgànica 2/2012, de 27 d'abril, d'estabilitat pressupostària i sostenibilitat financera i de la Llei 27/2013, de 27 de desembre, de racionalització i sostenibilitat de l'administració local (LRSAL), de caràcter estatal, encara persisteix, encara que sigui en part, i suposa un obstacle a l'hora de garantir el nivell de desenvolupament de polítiques locals que hi havia abans de la crisi econòmica. Val a dir que aquest nivell de

despesa per càpita és encara un 16,0% inferior a preus corrents del que hi havia l'any 2010, un 23,2% si s'analitza a preus constants (vegeu la Taula 1). Des de l'any 2015, aquesta despesa per càpita s'ha incrementat un 5,3% a preus corrents, només un 2,2% a preus constants (vegeu la Taula 41).

Els pressupostos de la Generalitat de Catalunya de l'any 2020 recuperen de nou la subvenció del Departament d'Educació als ajuntaments per al sosteniment de les places públiques d'educació infantil de primer cycle, després de la supressió experimentada l'any 2011, després de les sentències del TSJC durant els anys 2017 i 2018 que obligaven la Generalitat de Catalunya al cofinançament de les escoles bressol municipals. Aquest escenari pot suposar en el futur un increment més significatiu de la inversió en polítiques educatives locals.

L'anàlisi de l'evolució dels pressupostos també constata que, malgrat les fluctuacions de la despesa condicionades pel cycle econòmic, la inversió en educació dels ajuntaments mostra un comportament més positiu que l'evolució del conjunt del pressupost municipal, especialment en època de bonança (vegeu el Gràfic 87). Durant el cycle expansiu, que es va allargar un any més en educació respecte de l'evolució del pressupost municipal, la despesa en educació dels ajuntaments va créixer un 113,0% des del 2002, per sobre de la mitjana total, que ho va fer un 61,3%, i també va créixer més que la despesa pública que el conjunt d'administracions destina a educació. Durant el període de contracció, que dura un any menys respecte del pressupost total, la despesa en educació dels ajuntaments va decreixer lleugerament menys. I durant el nou període de recuperació, el ritme de creixement de la despesa ha estat lleugerament superior: s'incrementa un 12,4% el pressupost liquidat en educació durant el període 2013-2017, mentre que ho fa un 10,2% en el cas del pressupost total. Els ajuntaments destinen, doncs, cada cop una part més significativa del seu pressupost a l'educació.

TAULA 41
Evolució dels pressupostos liquidats dels ajuntaments de municipis més grans de 10.000 habitants de Catalunya (exclosa la ciutat de Barcelona, 2010, 2013, 2015 i 2017)

	2010		2013		2015 ¹		2017	
	Euros	%	Euros	%	Euros	%	Euros	%
Educació	468.227.719,00	8,2	354.304.426,00	7,8	372.466.716,44	7,5	395.274.130,30	7,9
Total pressupost	5.701.952.712,30	100	4.556.548.598,60	100	4.962.099.630,39	100	4.981.869.360,42	100
Despesa per càpita	1.274,90	-	1.005,70	-	1.111,95	-	1.108,05	-
Despesa en educació per càpita	104,7	-	78,2	-	83,5	-	87,9	-

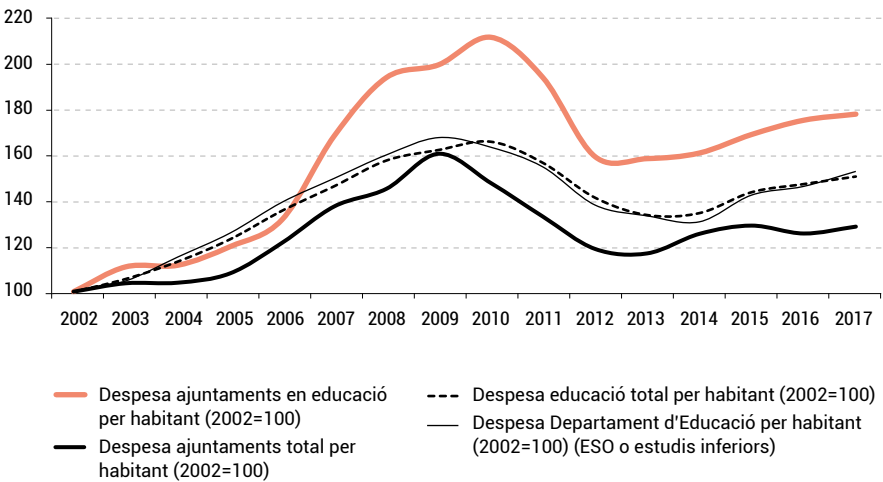
	DIFERÈNCIA 2013-2010 (%)		DIFERÈNCIA 2017-2010 (%) ¹		DIFERÈNCIA 2017-2015 (%)	
	Preus corrents	Preus constants (base 2010)	Preus corrents	Preus constants (base 2010)	Preus corrents	Preus constants (base 2015)
Educació	-24,3	-28,9	-15,6	-22,8	6,1	2,9
Total pressupost	-20,1	-24,9	-12,6	-20,1	0,4	-2,6
Despesa per càpita	-21,1	-25,9	-13,1	-20,5	-0,4	-3,3
Despesa en educació per càpita	-25,3	-29,8	-16	-23,2	5,3	2,2

Nota: les dades de despesa per càpita han estat calculades a partir de la població de la qual es disposa d'informació sobre els pressupostos. Les dades de l'any 2010 no contenen el pressupost del municipi de Salt. Les del 2015, el de Montgat, Montornès del Valles i Sant Sadurní d'Anoia. I les del 2017, el de Canet de Mar, Montgat i Vilanova del Camí. ¹L'any 2015 es modifica l'estructura dels pressupostos, a partir de l'Orden HAP/419/2014, de 14 de marzo, per la que se modifica la Orden EHA/3565/2008, de 3 de diciembre, por la que se aprueba la estructura de los presupuestos de las entidades locales.

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació P11 Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

GRÀFIC 87

Evolució de la despesa total i en educació per habitant (2002=100), per municipis més grans de 10.000 habitants de Catalunya (exclosa la ciutat de Barcelona, 2002-2017) (%)

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

L'anàlisi de les dades del Panel de polítiques públiques locals d'educació de la Fundació Pi i Sunyer per als municipis més grans de 10.000 habitants evidencia que l'ajustament pressupostari experimentat en el període 2010-2013, en part ocasionat, com ja s'ha dit, per la reducció del finançament que rebien els ajuntaments per part d'altres administracions, i que ha afectat especialment determinats serveis com ara escoles bressol o escoles de música, ha comportat la modificació del model de finançament de determinades polítiques educatives locals que fins aleshores s'havien caracteritzat pel cofinançament a parts iguals per part de les administracions locals i de la Generalitat de Catalunya, i sovint també per part dels usuaris o famílies a través de quotes, i que van passar a dependre més dels recursos propis dels ajuntaments i també del copagament per part dels usuaris.

De fet, la crisi econòmica del 2008, si bé va incrementar les dificultats econòmiques de moltes famílies i va minorar la seva capacitat de sufragar costos d'accés a serveis i programes educatius, també va comportar un increment del copagament dels serveis municipals. La dependència més gran dels recursos propis dels ajuntaments i dels recursos procedents del copagament, al seu torn, suposen un factor creixent de desigualtat social i territorial, perquè l'accés als serveis depèn més de la capacitat econòmica de les famílies, i la provisió de polítiques, de la composició social del municipi.

Aquest fet és especialment significatiu en el cas de les escoles bressol i les escoles de música, destinatàries d'una part molt notable del finançament local i fortament afectades per les reduccions pressupostàries per part del Departament d'Educació durant la crisi precedent. En el cas de les escoles bressol, per exemple, l'any 2014, un 40,2% dels ajuntaments manifestava haver augmentat en època de restriccions pressupostàries la inversió en escoles bressol, i un 46,5%, haver augmentat el copagament per part de les famílies els dos anys anteriors. I en el cas de les escoles de música, un 35,1% manifestava haver augmentat els recursos del propi ajuntament i un 66,0%, les quotes abonades per part de les famílies (vegeu les Taules 42 i 43).

En període de recuperació econòmica, en canvi, tal com s'exposa en les dades del 2018, una part significativa d'ajuntaments continua incrementant els recursos propis en aquestes polítiques, en bona part perquè milloren les pròpies disponibilitats pressupostàries, i els nivells de copagament es mantenen estables.

TAULA 42
Evolució respecte dels últims anys dels recursos del propi ajuntament destinats a diferents àmbits de política educativa, per municipis més grans de 10.000 habitants de Catalunya, 2014-2018 (%)

	2014				2018				
	Han augmentat	Han disminuït	S'han mantingut igual	Total	Han augmentat	Han disminuït	S'han mantingut igual	No s'han dut a terme	Total
Escoles bressol/Atenció a la petita infància	40,2	26,8	32,9	100	42,4	5,1	52,5	0,0	100
Ensenyaments musicals i artístics	35,1	24,3	40,5	100	27,3	2,0	54,5	16,2	100
Formació d'adults	27,5	7,2	65,2	100	19,2	0,0	62,6	18,2	100
Conservació, manteniment i vigilància de centres	26,3	9,5	64,2	100	43,4	6,1	50,5	0,0	100
Support a l'oferta educativa més enllà de l'horari lectiu	24,4	12,8	62,8	100	46,5	2,0	45,5	6,1	100
Acompanyament a l'escolaritat/lluita contra el fracàs escolar	23,4	3,2	73,4	100	44,4	1,0	46,5	8,1	100
Transició escola-treball	22,1	8,1	69,8	100	8,1	0,0	64,6	27,3	100
Programes de retorn al sistema educatiu (PFI, cursos d'accés a cicles formatius, etc.)	20,8	9,1	70,1	100	19,2	0,0	64,6	16,2	100
Formació professional	-	-	-	-	24,2	1,0	44,4	30,3	100
Orientació educativa	-	-	-	-	19,2	1,0	61,6	18,2	100
El suport a les AMPA i a la funció educativa de les famílies	17,2	16,1	66,7	100	30,3	1,0	65,7	3,0	100
Prevenició de l'absentisme i vigilància de l'escolaritat obligatòria	8,5	6,1	85,4	100	12,1	1,0	71,7	15,2	100
Admissió d'alumnat/Escolarització equilibrada d'alumnat	6,5	2,2	91,3	100	13,1	1,0	69,7	16,2	100

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

TAULA 43

Evolució respecte dels últims anys del copagament per part dels usuaris per diferents àmbits de política educativa, per municipis més grans de Catalunya, 2014-2018 (%)

	2014					2018				
	Ha augmentat	Ha disminuït	S'ha mantingut igual	No hi ha copagament	Total	Ha augmentat	Ha disminuït	S'ha mantingut igual	No hi ha copagament	Total
Escoles de música i dansa (i altres ensenyaments artístics)	66	3,8	28,3	1,9	100	9,1	10,2	73,9	6,8	100
Escoles bressol	46,5	8,5	45,1	0	100	7,4	14,7	77,9	0	100
Formació d'adults	20	0	64	16	100	6,9	1,1	65,5	26,4	100
Activitats educatives més enllà de l'horari lectiu	-	-	-	-	-	5,1	5,1	64,3	25,5	100
Casals infantils, centres oberts o altres serveis de lleure educatiu amb participació municipal	13,6	6,8	72,7	6,8	100	9,1	5,1	66,7	19,2	100
Programes de retorn al sistema educatiu (PFI, cursos d'accés a cicles formatius, etc.)	2,6	0,0	35,9	61,5	100	3,1	1	53,1	42,9	100

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

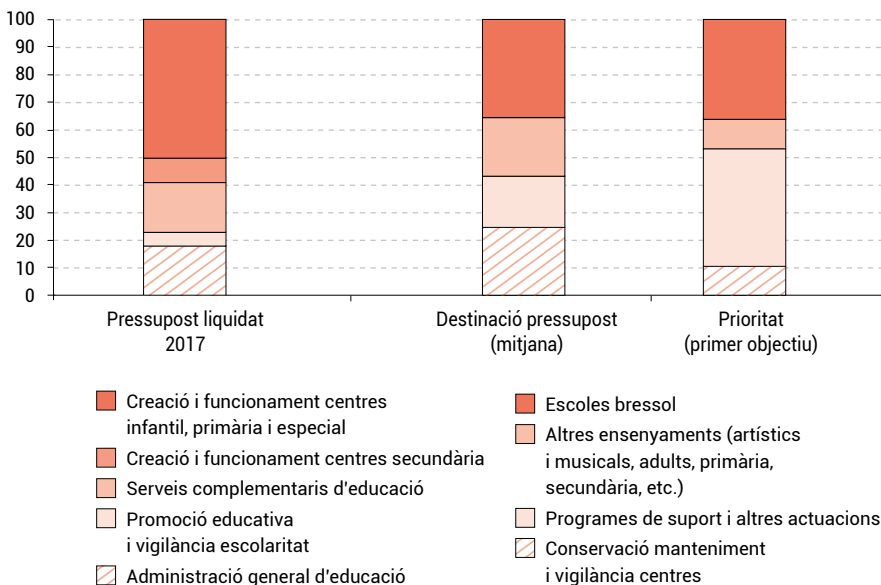
L'anàlisi de les dades pressupostàries també posa de manifest que la inversió en educació dels ajuntaments depèn molt del finançament de les escoles bressol o, en part també, de les escoles de música i de la conservació i manteniment dels equipaments escolars. Les dades de pressupostos liquidats del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques del 2017 constaten que, per àmbits, la principal partida pressupostària en educació correspon a la inversió en la creació i el funcionament de centres d'educació infantil i primària (50,3%), categoria que incorpora les escoles bressol, seguida a gran distància per la despesa en serveis complementaris (18,1%), la despesa relacionada amb l'administració general de l'educació (17,9%), la creació i funcionament de centres de secundària (8,9%) i, en darrer terme, la despesa en promoció educativa (4,8%) (Gràfic 88).

De manera similar, el Panel de polítiques públiques locals d'educació (2018) també situa la despesa en escoles bressol al capdavant, amb un pes del 38,1% de mitjana, seguida de la despesa destinada a la conservació, manteniment i vigilància de centres (26,1%), a altres ensenyaments, com ara artístics i musicals, d'adults, de primària o secundària (23,3%), i a programes de suport i altres actuacions (prevenció d'absentisme, beques, acompanyament a l'escolaritat, etc.) (12,7%) (Gràfic 88).

De fet, el mateix Panel també aporta informació sobre la prioritat dels ajuntaments en cadascun d'aquests àmbits i evidencia el desequilibri que hi ha entre la inversió en programes de suport, que aglutina el 12,7% del pressupost en educació dels ajuntaments, i la prioritat política assignada, amb un 37,9% d'ajuntaments que consideren que és l'objectiu principal de la seva agenda política (vegeu el Gràfic 88).

GRÀFIC 88

Destinació dels pressupostos liquidats dels ajuntaments, per municipis més grans de 10.000 habitants de Catalunya, 2018 (%)

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

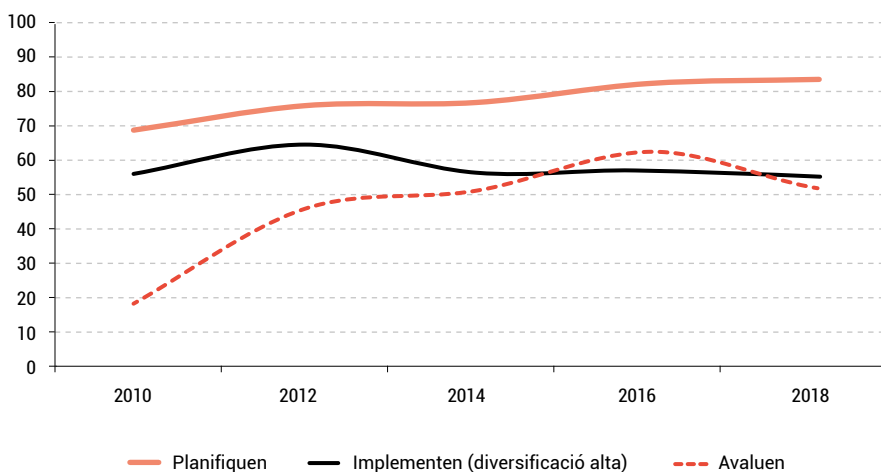
El desplegament de les polítiques educatives locals

La reducció del finançament de les polítiques educatives locals, juntament amb altres factors com ara l'aprovació de la LRSAL, va provocar a partir de l'any 2010 un procés de contracció de les polítiques educatives locals, seguit, ja després del sotrac de la crisi econòmica, d'un procés de cert estancament en el desplegament de polítiques o, en el millor dels casos, de recuperació molt lenta, coherentment amb l'evolució de la despesa.

Aquest estancament s'observa quan s'analitza, a través de les dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i la Diputació de Barcelona, l'evolució del nivell de corresponsabilitat dels ajuntaments en matèria d'educació. Si bé augmenta molt lleugerament la proporció d'ajuntaments que planifica en l'àmbit educatiu, del 85,4 % del 2016 al 86,9 % del 2018, es redueix la proporció d'ajuntaments que avalua, del 60,4 % al 52,5 %, i també que diversifica polítiques educatives locals en els respectius territoris, del 57,3 % al 54,5 % (vegeu el Gràfic 89).

GRÀFIC 89

Evolució de la corresponsabilitat dels ajuntaments en matèria d'educació, per municipis més grans de 10.000 habitants, 2010-2018 (%)

Nota: en el cas de la implementació, el grau de diversificació de polítiques (alta o baixa) depèn del nombre de polítiques educatives locals (programes, serveis, etc.), segons la tipologia de polítiques tinguda en compte en el Panel, que manifesten tenir en el seu municipi. Parlem de diversificació alta en els municipis que tenen més del 70 % d'actuacions compreses en el Panel, i de diversificació baixa en els municipis amb menys del 70 %. Convé posar de manifest que l'any 2009 el Panel preveu un total de 17 possibles actuacions, l'any 2011, 25, l'any 2013, 31, l'any 2015, 31, i l'any 2017, 31. Entre parèntesis, s'hi observa el resultat considerant el mateix tipus d'actuacions que l'any 2011.

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

Alguns àmbits clàssics de la política educativa municipal, com és el de provisió d'oferta d'educació infantil de primer cicle, d'ensenyaments de música i dansa o de programes de transició escola-treball, han presentat una tendència a l'estancament en els nivells d'escolarització.

En el cas de l'educació infantil de primer cicle, en el capítol corresponent a l'educació preobligatòria, ja hi hem comentat que, tot i que augmenta molt lleugerament la taxa d'escolarització per efecte de la davallada demogràfica, la provisió pública s'ha mantingut al voltant dels 50.000 alumnes des del curs 2014-2015 i el nombre de llars d'infants públiques ha decrescut, de 925 a 896 el curs 2018-2019. En el cas dels PFI, la taxa bruta d'escolarització ha tendit a créixer lleugerament des del curs 2013-2014, i la provisió de places públiques s'ha mantingut al voltant de les 4.800. I en el cas de la formació d'adults, l'alumnat matriculat en el sector públic no ha parat de créixer des del curs 2015-2016, dels prop de 70.000 als 60.000 el curs 2017-2018 (vegeu la Taula 44 i els Gràfics 90 i 91).

Aquesta tendència només no s'acompleix en el cas dels ensenyaments de música, en els quals l'escolarització al sector públic ha tendit a créixer de manera sostinguda al llarg de tot el període observat, i prop de 5.000 alumnes des del curs 2014-2015.

TAULA 44
Evolució de les taxes d'escolarització, per tipus de formació, a Catalunya, 2005-2019

	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Escola bressol														
Educació infantil de primer cicle (0-2 anys)	32,2	31,9	33,7	34,2	33,8	34,3	35,7	33,9	34,3	34,7	36,1	37,9	38,2	38,6
Educació infantil de primer cicle (0-2 anys) (públic)	14,3	15	17,1	18,3	19,4	20,3	22	21,3	21,6	21,9	22,8	23,8	23,8	24,2
Alumnat	70.765	73.801	80.032	84.221	86.070	88.552	92.003	84.244	82.101	79.031	79.027	80.913	80.959	79.948
Alumnat (públic)	31.431	34.721	40.516	45.158	49.351	52.307	56.765	53.064	51.715	50.033	49.946	50.781	50.542	50.077
Centres (públic)	554	592	672	733	801	849	923	926	921	925	925	966	962	961
Llars d'infants (públic)	554	592	672	733	801	849	923	926	921	925	922	911	900	896
PFI														
PFI (PQPI) (PGS) (16-17 anys)	3,9	4,1	4	4,2	4,6	5,2	5,3	5,6	5,6	5,1	5,2	5,1	4,7	-
PFI (PQPI) (PGS) (16-17 anys) (públic) (taxa bruta)	-	-	-	2,6	3	3,3	3,3	3,6	3,8	3,6	3,6	3,4	3,3	-
Alumnat	5.175	5.355	5.235	5.521	6.281	7.047	7.113	7.537	7.668	6.929	7.142	7.115	6.938	-
Alumnat (públic)	-	-	-	3.561	4.049	4.463	4.372	4.858	5.165	4.848	4.871	4.786	4.793	-
Centres (públic)	-	-	-	129	131	148	152	165	176	174	170	171	171	-

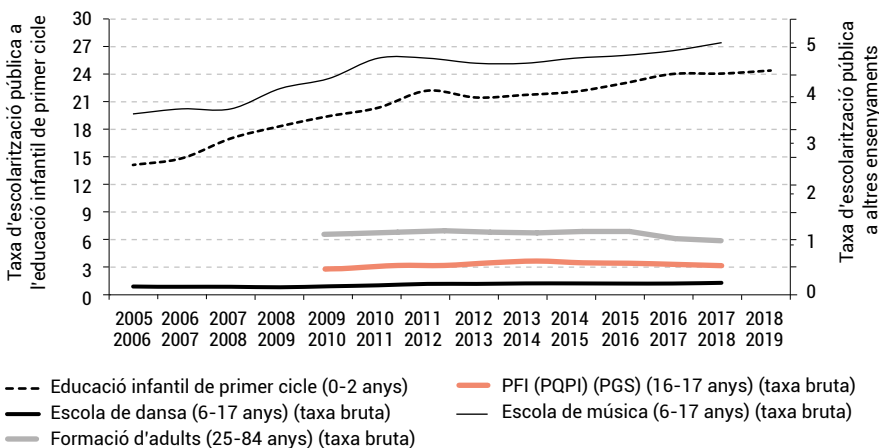

	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019
Escola de música (no graus professionals ni superiors)														
Escola de música (6-17 anys)	5	5,1	5,2	5,6	5,9	6,3	6,2	6	6,1	6,4	6,4	6,5	6,7	-
Escola de música (públic) (taxa bruta)	3,6	3,7	3,7	4,1	4,3	4,7	4,7	4,6	4,6	4,7	4,8	4,8	5	-
Alumnat	37.777	39.640	40.409	45.407	48.518	53.181	53.468	52.942	54.008	57.552	59.299	61.524	64.177	-
Alumnat (públic)	27.040	28.732	28.951	32.761	35.355	39.601	40.492	40.473	41.046	42.522	43.949	45.552	47.901	-
Centres (públic)	125	129	118	127	134	151	157	165	162	166	166	169	170	-
Escola de dansa (no graus professionals ni superiors)														
Escola de dansa (6-17 anys)	1,1	1,11	1,21	1,27	1,22	1,19	1,2	1,11	1,03	1,04	1,14	1,09	1,14	-
Escola de dansa (públic) (taxa bruta)	0,1	0,1	0,1	0,09	0,11	0,13	0,16	0,16	0,17	0,17	0,17	0,17	0,18	-
Alumnat	8.318	8.595	9.526	10.220	10.071	10.014	10.323	9.748	9.161	9.432	10.540	10.241	10.895	-
Alumnat (públic)	743	757	755	747	916	1.099	1.366	1.419	1.484	1.565	1.545	1.578	1.743	-
Centres (públic)	13	14	15	15	16	16	17	18	10	10	10	10	10	-
Formació d'adults														
Formació d'adults (25-84 anys)	-	-	-	1,28	1,32	1,33	1,37	1,34	1,30	1,34	1,38	1,19	1,14	-
Formació d'adults (25-84 anys) (públic) (taxa bruta)	-	-	-	1,24	1,27	1,29	1,32	1,3	1,27	1,31	1,31	1,17	1,12	-
Alumnat	-	-	-	69.410	71.943	72.573	75.260	73.366	70.681	72.824	74.608	64.332	61.859	-
Alumnat (públic)	-	-	-	67.225	69.440	70.201	72.337	70.979	69.502	71.023	70.977	63.095	60.554	-
Centres (públic)	-	-	-	159	159	164	164	164	161	163	163	165	165	-

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

GRÀFIC 90

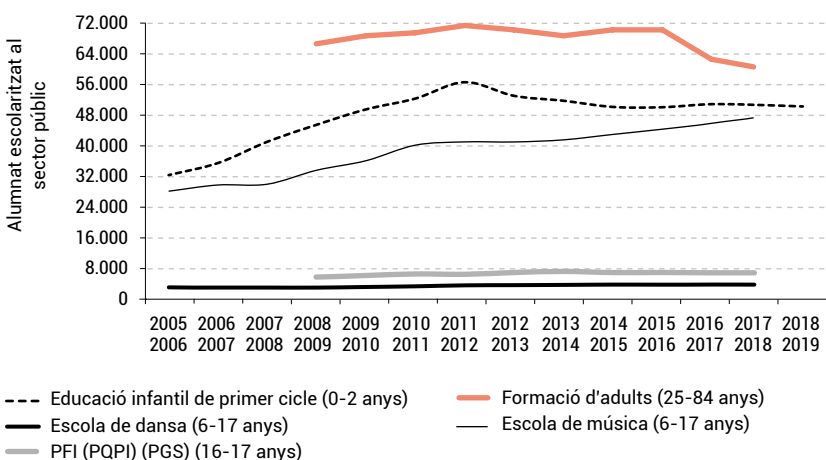
Evolució de les taxes d'escolarització pública, per tipus de formació, per municipis més grans de 10.000 habitants, 2005-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

GRÀFIC 91

Evolució de l'alumnat escolaritzat al sector públic, per tipus de formació, per municipis més grans de 10.000 habitants, 2005-2019

Font: elaboració a partir de dades del Departament d'Educació i de l'Institut d'Estadística de Catalunya.

Aquest estancament també s'observa en una part de les polítiques educatives locals compreses en el Panel, quan se n'observa l'evolució entre els anys 2016 i 2018, fins al punt que algunes han reduït la seva prevalença. Així, per exemple, la proporció d'ajuntaments que disposa de programes de lluita contra l'absentisme ha baixat del 89,6% del 2016 al 78,8% del 2018, els programes de dinamització de les AMPA dels centres educatius, del 79,2% al 73,7%, els programes de transició escola-treball, del 72,9% al 63,6%, o les accions d'acompanyament a les famílies novinguades, del 70,8% al 63,6% (vegeu la Taula 45).

Amb tot, també és cert que algunes polítiques d'acompanyament a l'escolaritat han tendit a incrementar la seva presència en els municipis durant el període 2016-2018. El suport a l'educació més enllà de l'horari lectiu és un dels àmbits en procés expansiu: s'ha incrementat la proporció d'ajuntaments que duen a terme actuacions de promoció d'activitats educatives més enllà de l'horari lectiu, del 82,3% del 2016 al 90,9% del 2018, programes de vinculació de l'escola al territori, del 82,3% al 87,9%, i programes d'obertura dels equipaments educatius fora de l'horari escolar, del 76,0% al 81,8%. Aquestes polítiques presenten un nivell d'implantació més elevat que el que hi havia l'any 2010.

En l'àmbit d'acompanyament a l'escolaritat, també estan en procés de consolidació i extensió els programes a favor de l'èxit educatiu i els programes de suport als projectes educatius dels centres: ha augmentat la proporció d'ajuntaments que duen a terme programes d'adquisició i reforç de competències clau, del 65,6% del 2016 al 73,7% del 2018, programes de promoció de la convivència escolar, del 69,8% al 75,8%, programes de transició entre etapes educatives, del 67,7% al 70,7%, o programes d'innovació educativa, del 54,2% al 60,6%. Aquestes també són polítiques que han millorat substancialment el seu nivell d'implantació respecte de l'any 2010.

Aquesta evolució positiva de les polítiques relacionades amb l'acompanyament a l'escolaritat en general i a l'educació més enllà de l'horari lectiu en particular s'ha vist afavorida per l'increment dels plans educatius d'entorn, dels 96 existents en 77 municipis del curs 2014-2015 als 129 plans en 111 municipis del curs 2019-2020 (vegeu la Taula 46).

Amb relació a les polítiques educatives locals, també convé destacar-ne en positiu la diversificació i l'elevada implantació, per sobre del 75% en la majoria de casos. És especialment elevada la proporció d'ajuntaments de municipis de més de 10.000 habitants que tenen actuacions de suport d'activitats educatives dins de l'horari lectiu (98,0%), actuacions de promoció d'activitats educatives més enllà de l'horari lectiu (90,9%), programes d'acompanyament i formació de famílies (88,9%), programes de reforç escolar (88,9%) i programes de vinculació de l'escola al territori (87,9%). En canvi, són menys prevalents els programes d'innovació educativa (60,6%) i altres programes que estan en procés d'implantació decreixent, com ara els programes de transició escola-treball (63,6%) o les accions específiques d'acompanyament a les famílies nouvingudes (63,6%).

TAULA 45
Evolució de la provisió de polítiques per part dels ajuntaments, per tipus, per municipis més grans de 10.000 habitants, 2012-2018 (%)

	2012	2014	2016	2018
Escoles bressol	-	96,8	100	97
Escoles de música i/o dansa		84,2	80,2	78,8
Altres ofertes de formació musical	86,9	29,5	25	29,3
Ensenyaments artístics	44,4	45,3	35,4	39,4
Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPI) (2013) / Programes de retorn al sistema educatiu (segones oportunitats) (2015)	64,6	65,3	80,2	79,8
Programes de transició escola-treball	70,7	56,8	72,9	63,6
Formació ocupacional	79,8	65,3	-	-
Formació en alternança amb la feina	-	-	46,9	48,5
Centres de formació d'adults		76,8	67,7	65,7
Altres ofertes de formació d'adults	91,9	75,8	69,8	61,6
Escoles d'educació especial	-	-	-	30,3
Actuacions de suport d'activitats educatives dins de l'horari lectiu	97	98,9	96,9	98,0
Altres tipus d'accions de col·laboració amb els centres educatius	-	-	56,3	65,7
Actuacions de promoció d'activitats educatives més enllà de l'horari lectiu	90,9	90,5	82,3	90,9
Programes de lluita contra l'absentisme	87,9	86,3	89,6	78,8
Ludoteques			24,0	-
Altres (casals infantils, centres oberts, etc.)	86,9	81,1	68,8	77,8
Programes de diversificació curricular	76,8	80	79,2	74,7
Projectes educatius a les escoles relacionats amb la millora de l'èxit escolar (2013) / Programes d'adquisició i reforç de competències clau (2015)	64,6	78,9	65,6	73,7
Programes d'orientació formativa	75,8	77,9	80,2	79,8

	2012	2014	2016	2018
Programes d'acompanyament i formació de famílies	73,7	76,8	90,6	88,9
Programes de dinamització de les AMPA dels centres educatius	77,8	75,8	79,2	73,7
Programes de reforç escolar	81,8	75,8	89,6	88,9
Dispositius locals d'inserció laboral	83,8	74,7	-	-
Programes de vinculació de l'escola al territori	74,7	65,3	82,3	87,9
Comissió social de centre	68,7	65,3	-	-
Accions específiques d'acompanyament a les famílies nouvingudes	71,7	64,2	70,8	63,6
Programes de transició entre etapes educatives	59,6	60	67,7	70,7
Programes de transició escola-treball	70,7	56,8	72,9	63,6
Programes de promoció de la convivència escolar	60,6	53,7	69,8	75,8
Projectes d'acollida a l'escola	41,4	32,6	-	-
Programes d'innovació educativa	-	-	54,2	60,6
Obertura dels equipaments educatius fora de l'horari lectiu	-	-	76,0	81,8

Font: Albaigés, B. (2020). *La necessitat d'un nou impuls a les polítiques educatives locals després del sotrac de la crisi*. Barcelona: Diputació de Barcelona (a partir de dades del Panel de polítiques educatives locals de la Fundació Pi i Sunyer i de la Diputació de Barcelona).

TAULA 46

Evolució dels plans educatius d'entorn a Catalunya, 2004-2020

	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Municipis	26	53	80	-	-	-	-	-	80	77	77	82	88	109	110	111
Plans	31	68	95	-	-	-	-	-	97	97	96	107	115	128	129	129

Font: Departament d'Educació.

La participació en les activitats de lleure educatiu

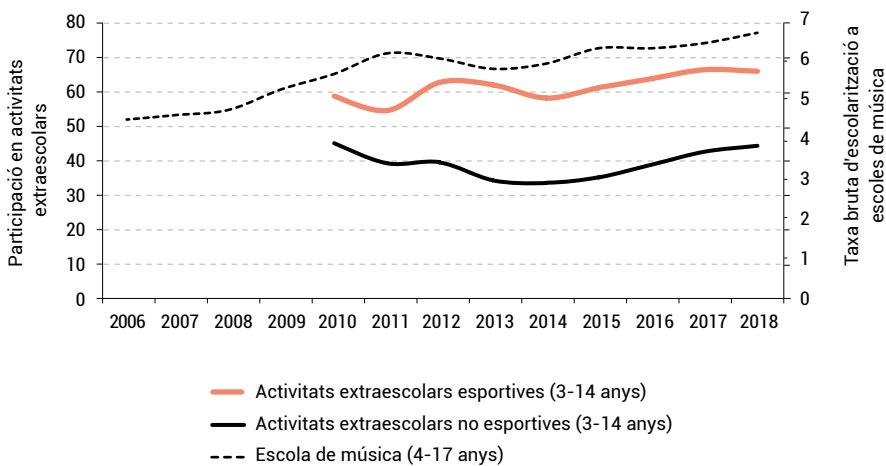
L'anàlisi de la participació dels infants en el lleure educatiu, com succeeix en altres àmbits, posa de manifest la incidència del cicle econòmic. Les dades que ens proporciona l'Enquesta de salut de Catalunya evidencien que la participació en l'oferta de lleure educatiu s'ha vist afectada per la crisi econòmica, especialment en el cas de les activitats no esportives (vegeu el Gràfic 92).

Les activitats extraescolars esportives han mantingut una certa estabilitat durant els anys de la crisi econòmica del 2008, tot i que, des de l'any 2014, ja en un context de recuperació, la participació ha tendit a augmentar, del 58,9% d'infants de 3 a 14 anys que fa aquestes activitats l'any 2014 fins al 67,6% corresponent a l'any 2018, quasi deu punts percentuals. En canvi, la participació dels infants en les activitats extraescolars no esportives (de caràcter artístic, etc.) va experimentar un retrocés durant el període 2010-2015, amb una caiguda de més de 10 punts percentuals, del 44,8% al 33,5%. En el període 2015-2018, en canvi, aquesta participació ha tornat a augmentar de manera sostinguda en proporcions similars, del 33,5% al 44,1%. El canvi en les condicions econòmiques de les famílies per efecte del cicle econòmic pot ser un dels factors explicatius d'aquesta evolució. Aquesta tendència és coherent amb l'evolució exposada anteriorment de la participació en les escoles de música.

Presumiblement, a partir de l'any 2020, la participació en les activitats de lleure educatiu patirà l'impacte de la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19, amb un nou decrement de la proporció d'infants que hi participa, tant per raons de dificultat econòmica com a conseqüència dels increments de les taxes d'atur com també, potser, per les mesures imposades o autoimposades de prevenció de possibles contagis, especialment durant el curs 2020-2021.

GRÀFIC 92

Evolució de la participació dels infants en activitats extraescolars a Catalunya, 2006-2018 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de salut de Catalunya.

4

Els condicionants de destí de l'èxit educatiu: «retorns» de l'educació

Gerard Ferrer-Esteban i Bernat Albaigés

Educació i ocupació

La formació és, sens dubte, un dels principals recursos per atenuar els efectes de la inestabilitat del mercat laboral, ja sigui per maximitzar les oportunitats d'inserció com per reduir les probabilitats d'exclusió. En l'edició anterior de l'*Anuari* en vam fer referència en un context de recuperació econòmica, iniciada l'any 2013, després d'una forta crisi que va eliminar milers de llocs de treball a partir del 2008. Sense que hi hagi hagut temps suficient per assolir els nivells d'ocupació de mitjan anys 2000, el sistema social i econòmic s'ha vist recentment afectat per una nova crisi, en aquesta ocasió derivada de la pandèmia de la covid-19, que ja s'evidencia en el comportament dels indicadors bàsics del mercat de treball. En un context de crisi, doncs, esdevenen novament fonamentals les estratègies adreçades a incrementar la permanència i el retorn al sistema educatiu.

El comportament del sistema educatiu és altament sensible a les fluctuacions del mercat de treball. En períodes de bonança econòmica, la població jove tendeix a abandonar abans el sistema educatiu, atreta per les oportunitats d'ocupació; en períodes de crisi econòmica, en canvi, la població tendeix més a romandre-hi i a invertir en formació, en espera que les condicions d'accés al mercat de treball millorin.

La participació al mercat de treball

El Gràfic 1 mostra la incidència del cicle econòmic en el comportament del mercat de treball. La crisi econòmica viscuda a partir de l'any 2008 va suposar un increment molt significatiu de les taxes d'atur a Catalunya, molt per sobre de l'impacte observat al conjunt de la Unió Europea. A partir de l'any 2013, però, aquesta tendència va iniciar un procés de canvi, d'acord amb l'inici de la recuperació econòmica. Aquesta reducció progressiva de les taxes d'atur ha perdurat fins al primer trimestre de l'any 2020, quan va irrompre la pandèmia de la covid-19, que ha suposat novament l'inici d'un procés de destrucció d'ocupació.

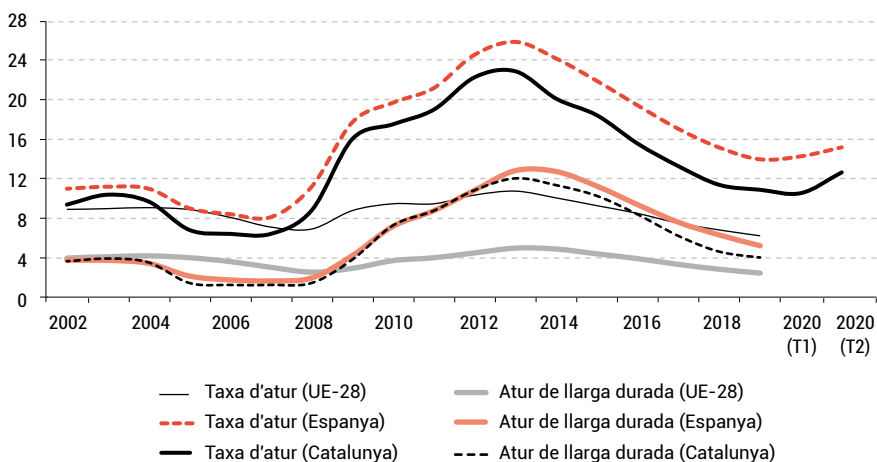
En el període 2007-2013, la taxa d'atur a Catalunya es va incrementar en més de 16 punts percentuals (18 punts en el conjunt d'Espanya), mentre que en el conjunt de la Unió Europea va ser de poc més de 3 punts. Durant el període 2013-2019, de recuperació econòmica, la taxa d'atur a Catalunya va decreixer en 12 punts percentuals (amb una reducció del -52,3% del nombre d'aturats, -46% en el cas del conjunt de l'Estat). Finalment, en l'actualitat, malgrat que encara no es pot saber la magnitud de les conseqüències econòmiques de la pandèmia de la covid-19, la taxa d'atur s'ha incrementat en només un trimestre (del primer al segon trimestre de l'any 2020), en prop de 2 punts percentuals, amb un augment del nombre de població aturada del 10,9% respecte del 2019. A Catalunya, la taxa d'atur ha passat de l'11% de l'any 2019 fins al 12,8% el segon trimestre del 2020, amb una evolució més negativa a Catalunya (+1,8) que a Espanya (+1,2).

L'impacte diferencial del cicle econòmic en funció de l'àmbit territorial de referència s'evidencia especialment quan es compara l'evolució de la taxa d'atur a Catalunya amb relació a la mitjana europea (vegeu el Gràfic 2). Malgrat el seu caràcter global, els cicles econòmics han tendit a tenir un impacte més gran al mercat de treball a Catalunya que al conjunt de la Unió Europea. Si bé abans de la crisi econòmica Catalunya se situava amb unes taxes d'atur inferiors a la mitjana del conjunt de països europeus, la crisi del 2008 va fer que la taxa d'atur a Catalunya augmentés

de manera significativa i que la diferència respecte de la Unió Europea es capgirés i arribés l'any 2013 fins als 12 punts percentuals. Finalment, durant els anys de recuperació econòmica, aquesta diferència ha anat disminuint progressivament fins a situar-se en els 4,7 punts l'any 2019. La incidència més gran de la pandèmia de la covid-19 a Catalunya que a la majoria de països de la Unió Europea fa preveure que aquest diferencial tornarà a incrementar-se els propers anys. Aquest creixement sobtat de l'atur a causa de l'emergència sociosanitària s'evidencia també quan s'analitza l'evolució de la variació interanual del nombre de desocupats (atur registrat). En el Gràfic 3 s'hi constata un creixement significatiu de l'atur registrat entre els mesos de març i de juliol d'enguany. A partir del mes d'abril, la variació ha superat els 20 punts percentuals, que ha arribat fins als 36 punts el mes de juliol. En el cas d'Espanya, si bé la tendència és anàloga, el creixement ha estat més moderat, sense que hagi assolit, en cap dels mesos, un creixement interanual superior al 30%.

GRÀFIC 1

Evolució de la taxa d'atur i de l'atur de llarga durada per àmbit territorial, 2002-2020 (%)

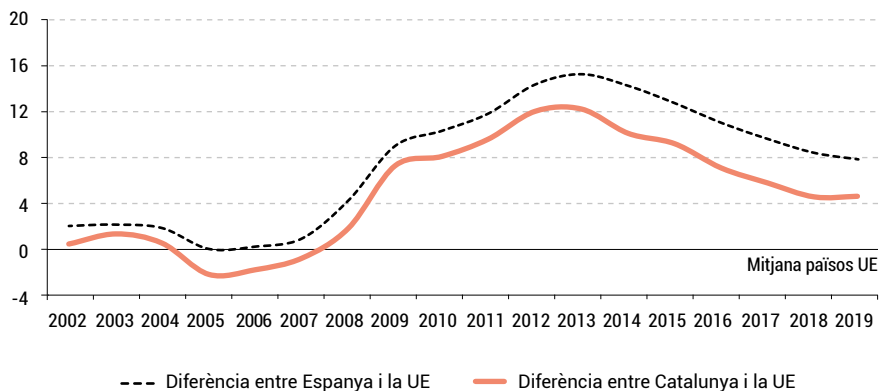

Nota: les taxes de l'any 2020 s'han calculat per als dos primers trimestres.

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística (Enquesta de Població Activa).

GRÀFIC 2

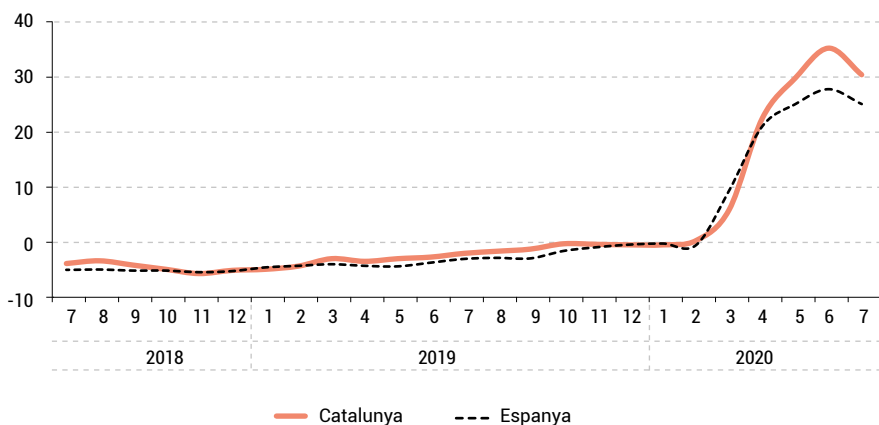
Evolució de la diferència en les taxes d'atur de Catalunya i Espanya respecte de la Unió Europea, 2002-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística (Enquesta de Població Activa).

GRÀFIC 3

Variació interanual del nombre d'atur registrat. Catalunya i Espanya, 07/2018-07/2020 (%)

Font: Departament de Treball, Afers Socials i Famílies i Servei Públic d'Ocupació Estatal, extret d'Idescat.

La incidència del nivell d'instrucció en la participació al mercat de treball

En les anteriors edicions de l'*Anuari*, s'hi ha mostrat com la taxa d'atur presenta un comportament diferenciat segons els nivells d'instrucció de la població. El nivell d'atur a Catalunya, com també succeeix en el conjunt dels països europeus, sempre ha estat més elevat entre les persones amb baix nivell de formació. A Catalunya, per exemple, les persones amb estudis bàsics presenten l'any 2019 una taxa d'atur (17%) que pràcticament triplica la de les persones amb estudis superiors (6,1%), més elevada fins i tot que la taxa de la població amb estudis superiors en el pitjor moment de la crisi econòmica precedent (14% l'any 2013).

En les edicions anteriors de l'*Anuari*, s'hi constatava que l'impacte de la crisi econòmica va ser especialment intens en els nivells d'ocupació de la població amb estudis bàsics. En el període 2007-2013, la taxa d'atur va incrementar-se a Catalunya en 23,6 punts per a la població amb estudis bàsics (amb un creixement del 285,3%), mentre que ho va fer en 9,7 punts entre la població amb estudis superiors (+239,8%) (vegeu el Gràfic 4 i les Taules 1 i 2).

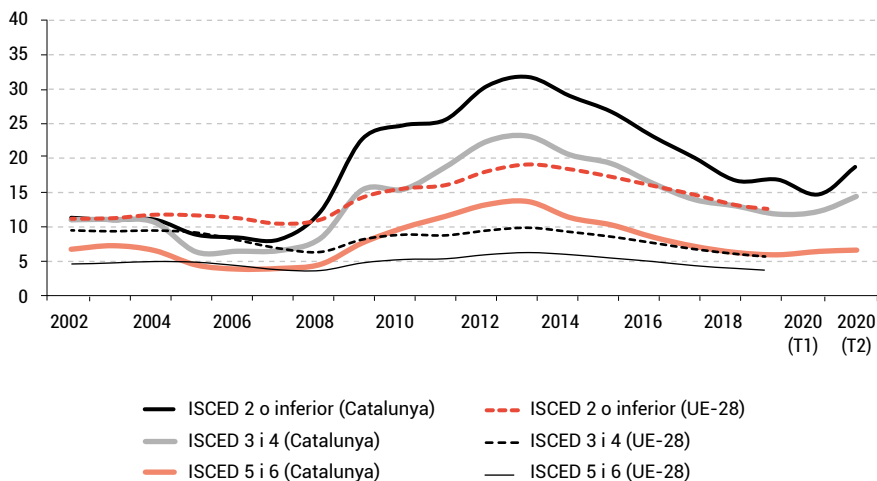
En aquesta mateixa línia, durant el període 2013-2019, de recuperació econòmica, les taxes d'atur han disminuït de manera significativa, tant entre la població amb estudis superiors, en 7,6 punts percentuals, com també entre les persones amb estudis bàsics, 14,7 punts percentuals. Amb tot, aquesta reducció de la taxa d'atur ha estat proporcionalment més intensa entre la població amb nivell d'instrucció superior (-55,6%) que entre la població amb estudis bàsics (-46,3%).

Finalment, pel que fa a l'impacte de la crisi actual, malgrat sigui precipitat treure conclusions sobre tendències estables amb les dades dels dos primers trimestres de l'any 2020, s'observa com la taxa d'atur de les persones amb estudis bàsics ha augmentat en 2,6 punts percentuals respecte de l'any 2019, un 32% entre el primer i el segon trimestre del 2020, mentre que

aquest creixement ha estat més moderat en el cas de la població amb estudis superiors (0,7 punts percentuals, +3%). Mentre la taxa d'atur de la població amb estudis bàsics se situa en el 19,6%, la de la població amb nivell d'instrucció superior és del 6,8% el segon trimestre del 2020. En el cas del conjunt de l'Estat, aquest creixement no ha estat tan accentuat fins al moment.

GRÀFIC 4

Evolució de la taxa d'atur per nivell d'instrucció a Catalunya, respecte de la UE-28 i d'Espanya, 2002-2020 (%)

Nota: les taxes de l'any 2020 s'han calculat a partir dels dos primers trimestres.

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i de l'Institut Nacional d'Estadística (Enquesta de Població Activa).

TAULA 1
Evolució de la taxes d'activitat, d'ocupació i d'atur per nivell d'instrucció a Catalunya, 2005-2020 (%)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (2n trim)
Activitat																
Estudis superiors	86,6	86,4	86,9	87,4	86,8	86	86	86,4	85,6	85,8	85,3	84,5	84,2	83,6	83,3	80,4
Estudis mitjans	74,1	73,9	73,9	74,6	73,3	73,3	73,9	73,7	71	73,4	73,2	72,2	71,1	69,5	68,6	66,6
Estudis bàsics	47,7	48,5	49	49,9	49,7	50	49,5	48,3	48,5	46	45,1	44,3	43,9	42,9	43,3	40
Ocupació																
Estudis superiors	82,6	83	83,4	83,3	79,9	77,4	76	74,8	73,9	75,9	76,4	77,2	78,1	78,2	78,2	75
Estudis mitjans	69,3	69,1	69	68,4	62	61,9	60,1	57,3	54,6	58,3	59,1	60,2	61	60,4	60,4	56,6
Estudis bàsics	43,4	44,4	44,9	43,7	38,3	37,6	36,8	33,5	33,1	32,6	33	33,9	35	35,7	35,9	32,2
Atur																
Estudis superiors	4,6	3,9	4,	4,7	7,9	10	11,7	13,4	13,7	11,5	10,4	8,7	7,3	6,4	6,1	6,8
Estudis mitjans	6,4	6,6	6,6	8,4	15,5	15,6	18,8	22,2	23,1	20,6	19,3	16,5	14,1	13,2	12	15
Estudis bàsics	9	8,4	8,2	12,3	23	24,8	25,7	30,6	31,7	29,2	26,9	23,3	20,3	16,9	17	19,6

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa, extretes d'Idescat.

TAULA 2 Evolució de l'ocupació, l'atur i l'activitat en funció del nivell de formació de la població a Catalunya, 2007-2020

	2010	2013	DIFERÈNCIA 2013-2010	%	2013	2019	DIFERÈNCIA 2019-2013	%	2019	2020 (2n trim)	DIFERÈNCIA 2020-2019	%
Ocupació												
Qualificació alta	1.025	984,6	-40,4	-3,9	984,6	1.257,8	273,2	27,7	1.257,8	1.230,7	-27,1	-2,2
Qualif. mitjana	1.628,1	1.401,9	-226,2	-13,9	1.401,9	1.552,5	150,6	10,7	1.552,5	1.426	-126,5	-8,1
Qualificació baixa	596,1	583,2	-12,9	-2,2	583,2	630,4	47,2	8,1	630,4	570,9	-59,5	-9,4
Total	3.249,2	2.969,7	-279,5	-8,6	2.969,7	3.440,7	471	15,9	3.440,7	3.227,6	-213,1	-6,2
	2007	2013	DIFERÈNCIA 2013-2007	%	2013	2019	DIFERÈNCIA 2019-2013	%	2019	2020 (2n trim)	DIFERÈNCIA 2020-2019	%
Ocupació												
Estudis superiors	1.169,2	1.231,9	62,7	5,4	1.231,9	1.616,4	384,5	31,2	1.616,4	1.550	-66,4	-4,1
Estudis mitjans	920,5	671,9	-248,6	-27	671,9	768,5	96,6	14,4	768,5	714,1	-54,4	-7,1
Estudis bàsics	1.486,9	1.065,7	-421,2	-28,3	1.065,7	1.055,8	-9,9	-0,9	1.055,8	963,4	-92,4	-8,8
Total	3.576,6	2.969,5	-607,1	-17	2.969,5	3.440,7	471,2	15,9	3.440,7	3.227,5	-213,2	-6,2
Activitat												
Estudis superiors	1.218,4	1.427,8	209,4	17,2	1.427,8	1.721,2	293,4	20,5	1.721,2	1.662,9	-58,3	-3,4
Estudis mitjans	985,4	873,8	-111,6	-11,3	873,8	873,3	-0,5	-0,1	873,3	839,7	-33,6	-3,8
Estudis bàsics	1.620,4	1.561,3	-59,1	-3,6	1.561,3	1.272,6	-288,7	-18,5	1.272,6	1.197,9	-74,7	-5,9
Total	3.824,1	3.862,8	38,7	1	3.862,9	3.867,1	4,2	0,1	3.867,1	3.700,5	-166,6	-4,3

	2007	2013	DIFERÈNCIA 2013-2007	%	2013	2019	DIFERÈNCIA 2019-2013	%	2019	2020 (2n trim)	DIFERÈNCIA 2020-2019	%
Atur												
Estudis superiors	49,2	195,9	146,7	298,2	195,9	104,8	-91,1	-46,5	104,8	112,9	8,1	7,7
Estudis mitjans	64,9	201,9	137	211,1	201,9	104,8	-97,1	-48,1	104,8	125,6	20,8	19,8
Estudis bàsics	133,5	495,6	362,1	271,2	495,6	216,8	-278,8	-56,3	216,8	234,5	17,7	8,2
Total	247,5	893,3	645,8	260,9	893,4	426,4	-467	-52,3	426,4	473	46,6	10,9
Població												
Estudis superiors	1.401,5	1.667,5	266	19	1.667,5	2.941,9	1.274,4	76,4	2.941,9	2.994,2	52,3	1,8
Estudis mitjans	1.333,3	1.230,6	-102,7	-7,7	1.230,6	1.273,1	42,5	3,5	1.273,1	1.260,8	-12,3	-1
Estudis bàsics	3.308,1	3.218,9	-89,2	-2,7	3.218,9	2.067,2	-1.151,7	-35,8	2.067,2	2.067,1	-0,1	0
Total	6.042,9	6.117	74,1	1,2	6.117	6.282,2	165,2	2,7	6.282,2	6.322,1	39,9	0,6

Font: elaboració amb dades de l'Enquesta de Població Activa.

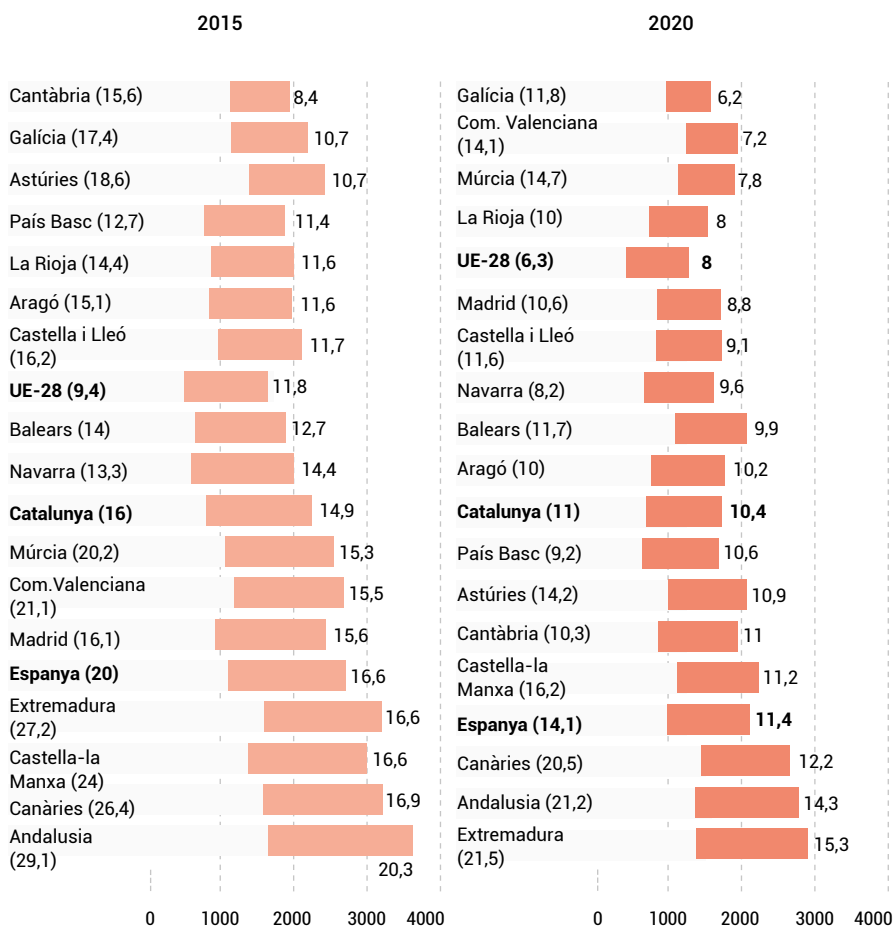
La diferència entre la taxa d'atur de les persones amb estudis superiors i la de les persones amb baixos nivells formatius ens proporciona un indicador d'equitat d'accés al mercat de treball, que és especialment rellevant en termes comparats per comunitats autònomes i països europeus (vegeu els Gràfics 5 i 6). Com succeïa en l'edició del 2016 de l'*Anuari*, Catalunya es torna a situar, l'any 2019, entre les comunitats autònomes amb valors mitjans de polarització en l'accés al mercat de treball, mentre que a escala europea torna a aparèixer entre els països amb més diferències.

D'una banda, Catalunya era i continua essent la vuitena comunitat autònoma amb més diferències entre les taxes d'atur segons nivell d'estudis (Gràfic 5). En gairebé totes les comunitats autònomes s'hi observa una reducció de les diferències en la taxa d'atur en funció del seu nivell d'instrucció. Catalunya passa d'una diferència de 14,9 punts percentuals a 10,4, mentre que Espanya passa de 16,6 a 11,4 punts i la Unió Europea d'11,8 a 8,6 punts. Les comunitats que es mantenen amb nivells baixos són Galícia, la Comunitat Valenciana, Múrcia i La Rioja, totes per sobre de la diferència mitjana que s'observa en el conjunt dels països europeus. En l'altre extrem, les comunitats amb més diferències són Extremadura, Andalusia, Canàries i Castella-la Manxa, totes per sobre o en línia amb la mitjana espanyola.

L'anàlisi comparada per països europeus també evidencia que, l'any 2019, Catalunya és, un cop més, el vuitè àmbit territorial amb una polarització més gran dels nivells d'atur segons nivells formatius (Gràfic 6). Malgrat reduir la diferència entre la població altament formada i amb baixa formació, es manté com un dels països menys equitatius. Així mateix, Catalunya és un dels països amb una taxa d'atur més alta, no només entre la població amb estudis bàsics (només superada per Eslovàquia, Suècia, Finlàndia, Espanya, Bulgària i França), sinó també entre les persones amb estudis terciaris, on és el tercer àmbit territorial amb una taxa d'atur més alta, només superada per Grècia i Espanya.

GRÀFIC 5

Taxa d'atur segons nivell d'instrucció i diferències entre la taxa de les persones amb nivell d'estudis secundaris obligatoris o inferiors i nivell d'estudis superiors, per comunitats autònomes, 2015-2020 (%)

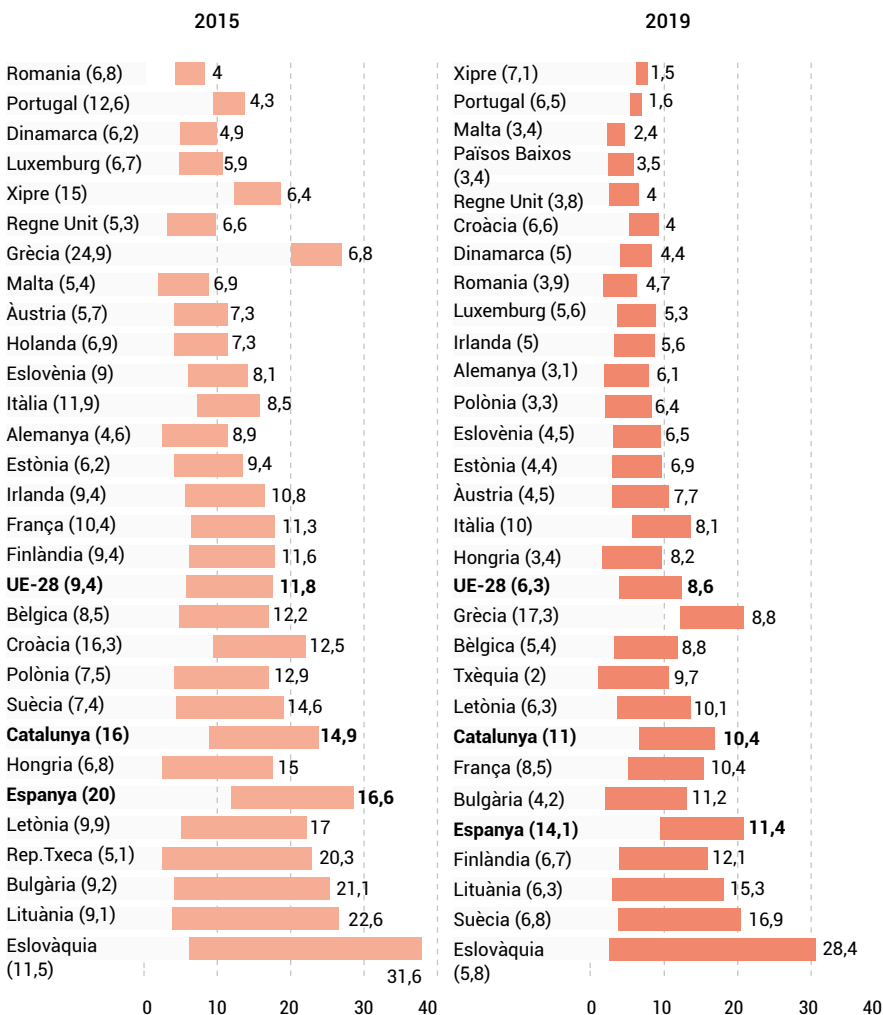

Nota: entre parèntesis s'especifica la taxa d'atur per a cadascun dels àmbits territorials. Les dades de l'interior del gràfic fan referència a la diferència de la taxa d'atur entre la població amb estudis superiors (extrem esquerre de la barra – ISCED 5 i 6) i la població amb estudis secundaris obligatoris o inferiors (extrem dret – ISCED 2).

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa. Les dades corresponen als dos primers trimestres de l'any 2020 (les dades de la UE corresponen a l'any 2019).

GRÀFIC 6

Taxa d'atur segons nivell d'instrucció i diferències entre la taxa de les persones amb nivell d'estudis secundaris obligatoris o inferiors i nivell d'estudis superiors, per països europeus, 2015-2019 (%)

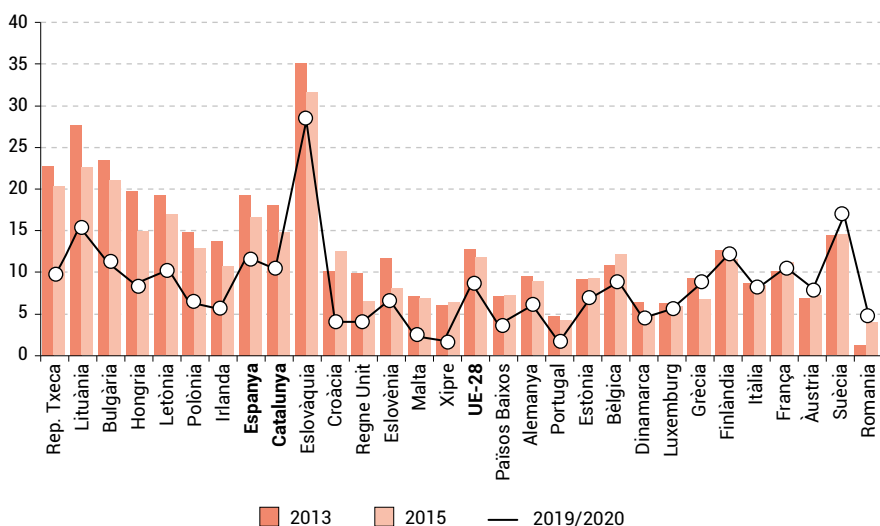
Nota: entre parèntesis s'especifica la taxa d'atur per a cadascun dels països. Les dades de l'interior del gràfic fan referència a la diferència de la taxa d'atur entre la població amb estudis superiors (extrem esquerre de la barra – ISCED 5 i 6) i la població amb estudis secundaris obligatoris o inferiors (extrem dret – ISCED 2 o inferior).

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat. En el cas de Catalunya i Espanya, les taxes d'atur segons nivell d'instrucció s'han calculat a partir de les dades dels dos primers trimestres de l'any 2020.

En l'anterior *Anuari* hi vam assenyalar assenyalar com molts països europeus, d'ençà de l'inici de la recuperació econòmica, havien aconseguit reduir la diferència de taxes entre la població amb estudis bàsics i la d'estudis superiors. Aquesta tendència es confirma amb les dades actualitzades a 2019 (Gràfic 7). La primera evidència rellevant que cal apuntar és que els països que l'any 2013 mostraven uns nivells més grans de polarització són els que més han aconseguit reduir les diferències en l'accés al mercat de treball segons el nivell d'instrucció. Els països que més han reduït les diferències són països de l'Europa oriental, com ara la República Txeca, Bulgària, Hongria i Polònia, i alguns països bàltics de l'Europa septentrional, com ara Lituània i Letònia.

GRÀFIC 7

Variació de la diferència entre la taxa d'atur de les persones amb nivell d'estudis secundaris obligatoris o inferiors i nivell d'estudis terciaris, per països europeus, 2013-2019/2020 (%)

Nota: en el cas de Catalunya i Espanya, les taxes d'atur segons nivell d'instrucció s'han calculat a partir de les dades dels dos primers trimestres de l'any 2020. Valors ordenats segons la diferència entre els valors dels anys 2013 i 2019.

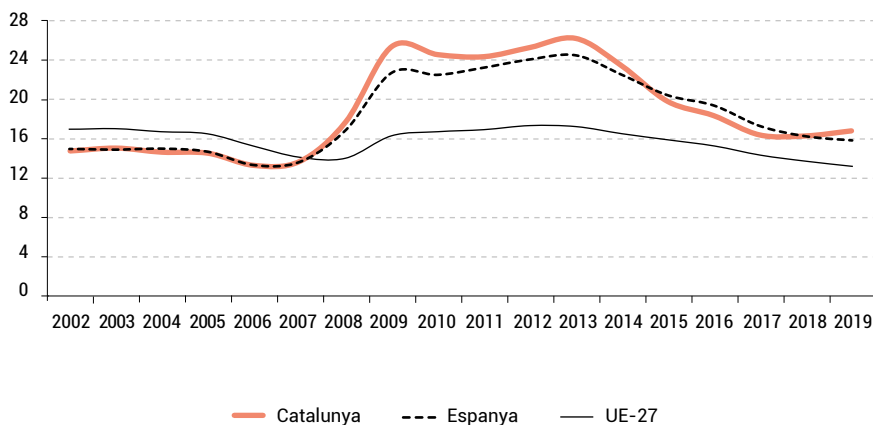
Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i de l'EPA (INE).

La població jove que ni estudia ni treballa

L'indicador de població jove que ni estudia ni treballa (Not in Education, Employment, or Training [NEET]) també presenta una evolució molt condicionada pel cicle econòmic (vegeu el Gràfic 8). Després d'un període 2007-2013 caracteritzat per un increment significatiu inicial a causa de la destrucció d'ocupació en el context de crisi econòmica i per una estabilització posterior a causa de la millora de la permanència i retorn a l'educació dels joves, que va arribar fins al 25,7% l'any 2013, l'indicador va començar a reduir-se de manera significativa a mesura que la recuperació econòmica s'anava consolidant i es reduïa la taxa d'atur entre els joves. Val a dir, però, que aquesta reducció, que es va mantenir fins l'any 2019 en el cas d'Espanya i de la Unió Europea, va aturar-se l'any 2017. Aquest fet és coherent amb l'estancament de la reducció de l'abandonament educatiu prematur també a partir de l'any 2017.

GRÀFIC 8

Evolució de la taxa de població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) per àmbit territorial, 2002-2019 (%)

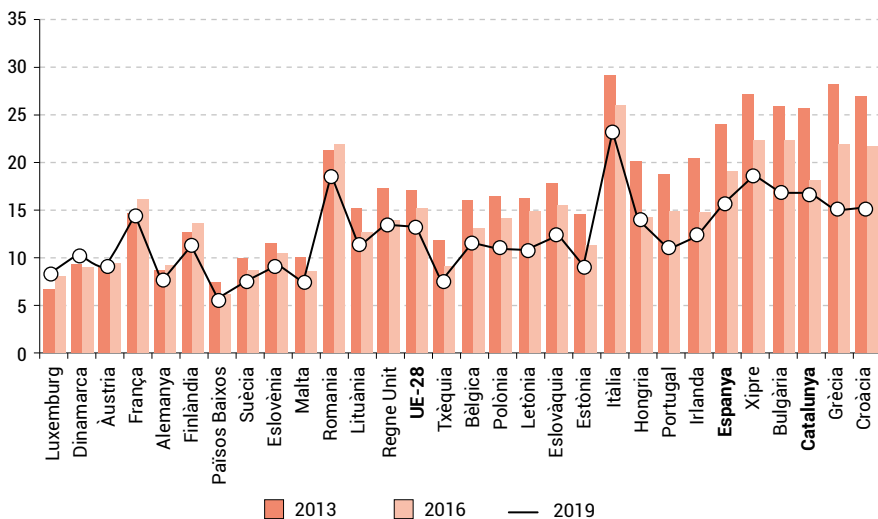
Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat.

La taxa de NEET en el conjunt dels països europeus va arribar a un màxim del 17,2% l'any 2012, després del qual va començar a disminuir fins a arribar al 13,2% actual (vegeu el Gràfic 8). Aquest valor se situa, de fet, per sota dels nivells anteriors a la crisi econòmica, mentre que a Catalunya i a Espanya, amb unes taxes respectives del 16,6% i del 15,7%, encara no s'ha pogut tornar a valors anteriors al 2008. Si comparem l'evolució d'aquesta taxa a Espanya i a Catalunya, podem observar com han seguit una evolució anàloga al llarg del temps. Durant els anys de la crisi, Catalunya es va situar amb valors que superaven la mitjana espanyola, mentre que en els anys de recuperació va aconseguir situar-s'hi per sota. Entre els anys 2018 i 2019 sembla, però, que hi hagi una lleugera inflexió que situa Catalunya amb una proporció més gran de joves que ni estudia ni treballa respecte del conjunt d'Espanya. Com assenyalem en la secció relativa a les desigualtats de gènere, l'explicació de l'augment de la taxa global de joves NEET la trobem en l'increment de la taxa de nois que no estudien ni treballen, la qual comença a créixer d'ençà de l'any 2017, fins a arribar al 18,4% l'any 2019.

En l'àmbit europeu, Catalunya és un dels països on més va créixer la taxa de NEET durant la crisi econòmica. Així mateix, Catalunya també ha estat un dels països on més s'ha reduït. De fet, és el tercer país on més va créixer, només superat per Grècia i Croàcia (vegeu el Gràfic 9). Espanya es troba en una situació semblant, encara que amb nivells lleugerament inferiors de població jove que ni estudia ni treballa, essent el cinquè país europeu amb una reducció més gran, després de Xipre, Bulgària, Grècia i Croàcia. En l'altre extrem, entre els països on menys s'ha reduït o ha augmentat, en bona part perquè ja partien de nivells baixos, hi trobem Luxemburg, Dinamarca, Àustria, França, Alemanya i Finlàndia.

GRÀFIC 9

Població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) per països europeus, 2007, 2013 i 2019

Nota: valors ordenats segons la diferència entre l'indicador de NEET entre l'any 2019 i l'any 2013.

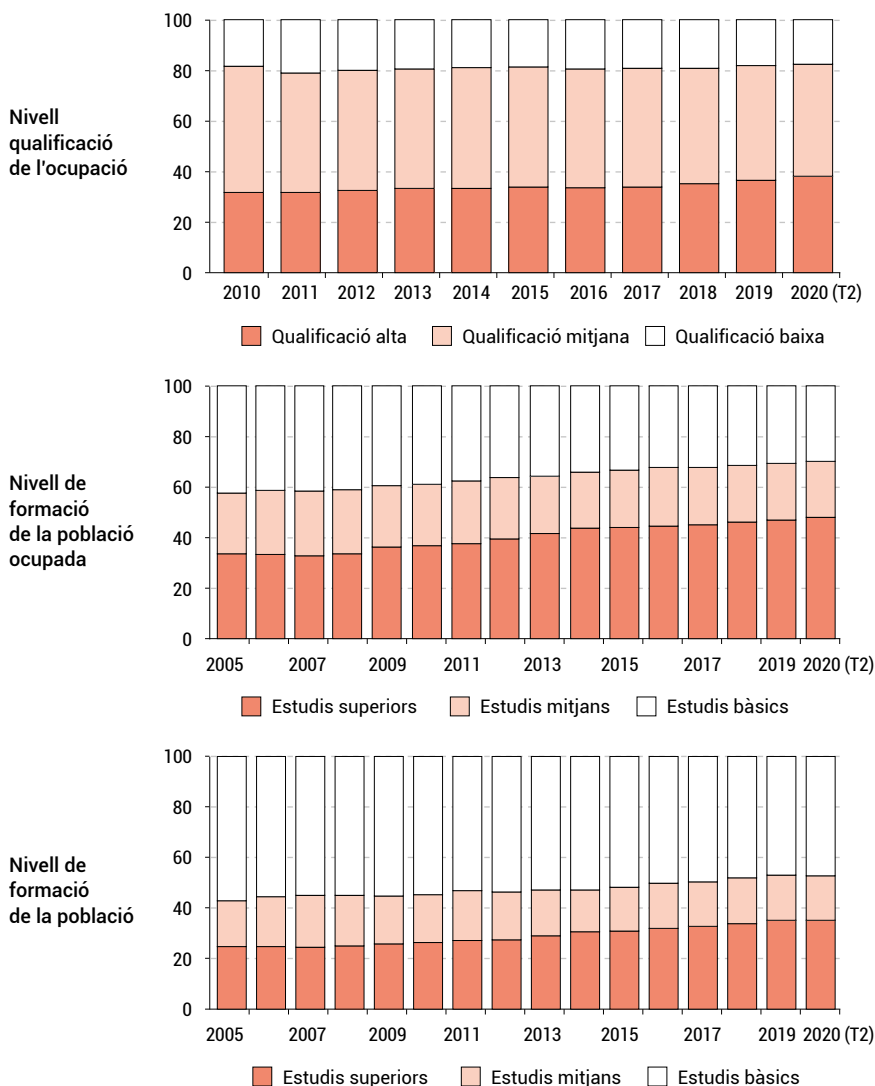
Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat.

La sobrequalificació de la població ocupada

En l'anterior edició de l'*Anuari* s'hi apuntava que, més enllà de l'impacte de la crisi econòmica sobre el comportament de l'atur, l'estructura del mercat de treball a Catalunya havia variat poc des del punt de vista de la qualificació de l'ocupació. També s'hi assenyalava que en el període més intens de destrucció d'ocupació (2007-2013) s'havia reduït molt lleugerament el pes de l'ocupació de baixa qualificació i s'havia incrementat el pes de l'ocupació d'alta qualificació. Amb dades actualitzades, després d'un període de recuperació econòmica, s'observa que els nivells de qualificació de l'ocupació continuen amb la mateixa tendència (vegeu el Gràfic 10).

GRÀFIC 10

Evolució del nivell de qualificació de l'ocupació, del nivell d'instrucció de la població ocupada i del nivell d'instrucció de la població a Catalunya, 2005-2020 (%)

Nota: el nivell de formació de la població fa referència a la població de 25 anys o més.

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa, extretes d'Idescat.

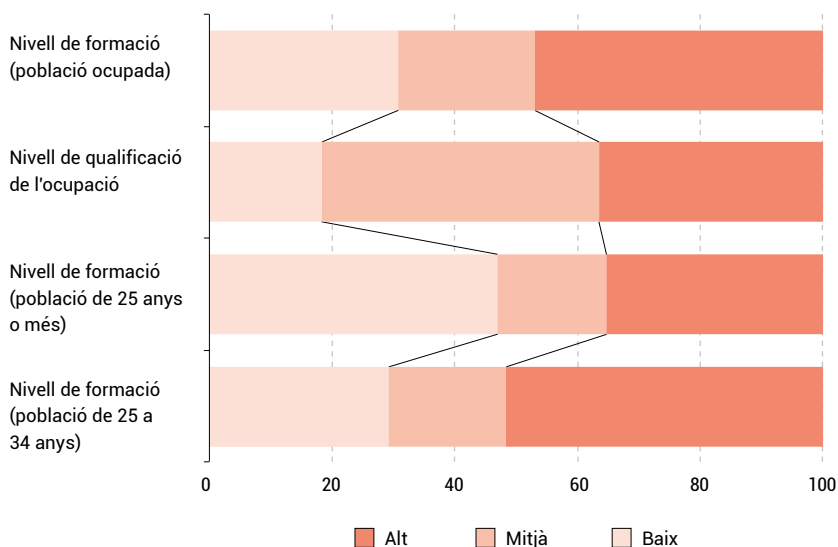
En la darrera dècada, tot i la variació de la situació econòmica i del mercat de treball, la tendència ha beneficiat els nivells de qualificació alta en detriment dels nivells de qualificació mitjana, mentre que els nivells baixos gairebé no han variat el seu pes en el conjunt de l'estructura de l'ocupació. Caldrà veure si l'actual crisi econòmica derivada de la pandèmia de la covid-19 altera aquesta tendència.

En tot cas, aquesta tendència és coherent amb l'evolució del nivell de formació de les persones ocupades. El Gràfic 10 mostra com la proporció de població ocupada amb nivells d'estudis superiors ha crescut del 32,7%, just abans de la crisi econòmica (any 2007), fins al 48% en el segon trimestre del 2020. D'altra banda, durant el mateix període, la proporció de població ocupada amb nivells d'estudis bàsics ha passat del 42,5% al 29,8%. Actualment, prop de la meitat de la població ocupada té estudis superiors, mentre que un terç té uns nivells d'instrucció bàsics. Aquesta elevada proporció de població ocupada amb estudis superiors, sumada a la forta polarització de l'estructura formativa de la població, provoca un important desajust entre qualificació de l'ocupació i nivell d'instrucció de la població (vegeu el Gràfic 11).

D'una banda, s'observa com el pes de població ocupada amb estudis superiors és més elevat que el pes de l'ocupació d'alta qualificació, la qual cosa denota que una part de la població ocupada desenvolupa tasques de qualificació inferior a la seva formació. Aquesta situació tendirà a incrementar-se, atès que la població jove de 25 a 34 anys tendeix a tenir un nivell d'instrucció més elevat que les cohorts d'edats més avançades. La lentitud dels canvis en l'estructura ocupacional respecte del ritme de creixement del nivell formatiu de la població reforça un escenari caracteritzat per la sobrequalificació de la població ocupada. I, d'altra banda, també s'observa l'elevat dèficit formatiu de la població més gran de 25 anys en comparació amb el pes de l'ocupació de baix nivell de qualificació. Aquest *gap*, però, tendirà a reduir-se els propers anys, a causa del menor pes del dèficit formatiu entre la població jove, que s'incorpora també al mercat de treball.

GRÀFIC 11

Relació entre nivell de qualificació de l'ocupació i nivell de formació de la població a Catalunya, 2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa, extretes d'Idescat.

Societat del coneixement

El desenvolupament de la societat del coneixement és un procés de transformació social de fons, que avança amb força, com a mínim, des de fa dues dècades, empès també per la revolució tecnològica i la globalització, i que situa el coneixement i la innovació en el centre del progrés social i econòmic, i l'educació, com a motor fonamental de canvi. La mateixa crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 ha evidenciat la importància que adopta la recerca i la innovació, i també la digitalització, especialment evident arran de les mesures de distanciament social, i com el progrés social i econòmic depenen fortament del seu desenvolupament.

Tant l'Estratègia Europa 2020 com l'Estratègia 2030 per al desenvolupament sostenible situen la millora dels nivells de recerca i innovació i de desenvolupament de la societat digital com un dels principals objectius per aconseguir desenvolupar una economia basada en el coneixement i la innovació amb condicions d'equitat i sostenibilitat.

La inversió en recerca, desenvolupament i innovació (R+D+I)

L'anàlisi de l'evolució dels indicadors relacionats amb l'R+D+I permet constatar el fort impacte que ha tingut la crisi econòmica del 2008 en el comportament de la inversió en aquest àmbit.

Fins l'any 2008, la despesa en R+D va tendir a incrementar-se, tant en percentatge del PIB (de l'1,03% del PIB l'any 2000 a l'1,64% del PIB l'any 2009) com també per habitant (dels 203 euros per habitant l'any 2000 a 449,5 euros per habitant l'any 2008, a preus corrents). A partir del sotrac de la crisi, però, aquesta despesa va experimentar un lleu procés de reducció amb tendència a l'estancament, si bé és cert que amb l'inici de la recuperació econòmica a partir del 2014 s'ha incrementat lleugerament la despesa en R+D per habitant. Amb tot, el percentatge de despesa en R+D sobre el PIB és l'any 2017 de l'1,48%, dues dècimes menys que l'any 2009, i la despesa per habitant, 440,2 euros, alguns euros menys que l'any 2008 (vegeu la Taula 3 i els Gràfics 12 i 13).

Convé recordar que l'Estratègia Europa 2020 preveia assolir per al conjunt de la Unió Europea (i també per a Espanya) una inversió del 3% del PIB en R+D, xifra que dobla la despesa existent a Catalunya l'any 2017. Assolir l'objectiu requeriria invertir més de 3.000 milions d'euros addicionals en R+D a Catalunya. Si es reproduïx el mateix efecte ocasionat per la crisi econòmica del 2008, la crisi derivada de la pandèmia de la covid-19 allunyarà previsiblement la possibilitat de sortir d'aquest cert estancament i assolir així l'objectiu del 3% els propers anys.

Des d'una perspectiva comparada, aquesta evolució condicionada pel sotrac de la crisi també ha allunyat Catalunya dels nivells de despesa existents al conjunt de la Unió Europea, que no han parat d'incrementar-se en aquest període. Si bé, a paritat poder de compra, Catalunya invertia en R+D per habitant una quantitat (468,0 euros), lleugerament superior a la mitjana de la Unió Europea (450,1 euros), l'any 2017 hi destina per habitant un import d'un 22,7% inferior (486,5 euros vs. 596,7 euros). En percentatge del PIB, l'esforç inversor en R+D ja era inferior l'any 2009, en tres dècimes (1,64% vs. 1,93%), però l'any 2017 la diferència es dobla (1,48% vs. 2,08%).

Respecte del conjunt de l'Estat, Catalunya se situa amb una inversió en R+D significativament per sobre, tant si es comptabilitza en percentatge del PIB (1,48% vs. 1,21%) com en despesa per habitant (431,1 euros vs. 295,9 euros), amb una despesa per habitant d'un 31,4% superior.

L'evolució de la inversió en R+D té una forta relació amb els llocs de treball que aquesta inversió genera (Gràfic 13). El percentatge d'ocupació en R+D ha mantingut a Catalunya una tendència similar, caracteritzat pel creixement durant el període 2000-2009 i per l'estancament durant el període 2009-2017. Val a dir, però, que en aquest cas, Catalunya se situa al llarg dels dos períodes per sobre de la mitjana estatal i també de la mitjana europea.

TAULA 3

Evulció d'indicadors sobre el desenvolupament de la societat del coneixement per àmbit territorial.
Catalunya, Espanya, UE-28, 2000-2017 (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Percentatge del personal en R+D sobre ocupació (a temps complet equivalent)																		
Catalunya	0,91	0,92	0,97	1,10	1,16	1,12	1,17	1,20	1,30	1,44	1,43	1,39	1,47	1,50	1,45	1,46	1,46	1,48
Espanya	0,78	0,78	0,80	0,87	0,90	0,92	0,95	0,98	1,06	1,16	1,20	1,18	1,19	1,20	1,16	1,13	1,13	1,16
UE-28	-	-	1,03	1,03	1,04	1,06	1,08	1,10	1,13	1,16	1,20	1,23	1,27	1,29	1,31	1,34	1,35	1,41
Despesa interior bruta en R+D (% del PIB)																		
Catalunya	1,03	1,01	1,15	1,24	1,3	1,32	1,38	1,44	1,58	1,64	1,6	1,56	1,55	1,54	1,5	1,52	1,46	1,48
Espanya	0,89	0,89	0,96	1,02	1,04	1,1	1,18	1,24	1,33	1,36	1,36	1,33	1,3	1,28	1,24	1,22	1,19	1,21
UE-28	1,79	1,78	1,79	1,79	1,75	1,74	1,76	1,77	1,83	1,93	1,92	1,96	2	2,01	2,02	2,03	2,04	2,08
Despesa en R+D per habitant (a preus corrents)																		
Catalunya	203	211,2	255,2	286	313,9	335,1	372,9	406,7	449,5	442,2	432,4	414,2	398	395,8	396,1	420	418,9	440,2
Espanya	142,8	153,1	175,3	196,4	210,3	235,5	268,5	297,9	321,9	315,4	313,8	303,9	286	278,5	275,6	283,6	285,5	302,2
UE-28	351,6	367,8	382,5	385,2	394,8	409	436,1	460,8	479,7	473	490,9	516,7	535,6	542,4	562,2	594,1	597,9	625,8

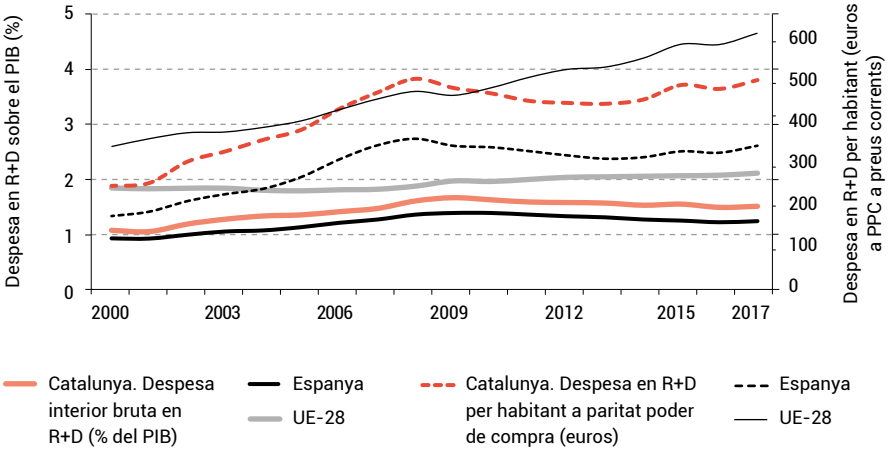

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Despesa en R+D per habitant a Paritat Poder de Compra (a preus corrents)																		
Catalunya	237,8	245,4	295,3	319,3	346,6	370,2	419,1	457,4	489,4	468,0	455,3	437,7	432,9	431,0	440,9	475,1	465,8	486,5
Espanya	167,3	177,9	202,9	219,3	232,2	260,2	301,8	335,0	350,5	333,8	330,4	321,1	311,1	303,2	306,8	320,8	317,5	334,0
UE-28	329,4	347,9	361,9	363,7	374,6	390,1	416,4	441,4	459,3	450,1	468,1	492,7	511,3	516,8	537,8	570,6	569,8	596,7
Despesa en R+D per habitant a Paritat Poder de Compra (a preus constants 2005)																		
Catalunya	270,7	273	316,8	341,6	361	370,2	396,2	417,8	451,6	443,7	433,1	415	399,2	395,4	396,6	418,3	415,8	431,1
Espanya	190,4	197,9	217,7	234,6	241,8	260,2	285,2	306,1	323,4	316,4	314,4	304,5	286,9	278,2	276	282,4	283,4	295,9
UE-28	359,2	370,7	377,8	379,7	382,2	390	408,7	422,1	440,9	439,1	447,5	465,4	472	474	484,5	499,4	504,6	527,8

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, Idescat i INE.

GRÀFIC 12

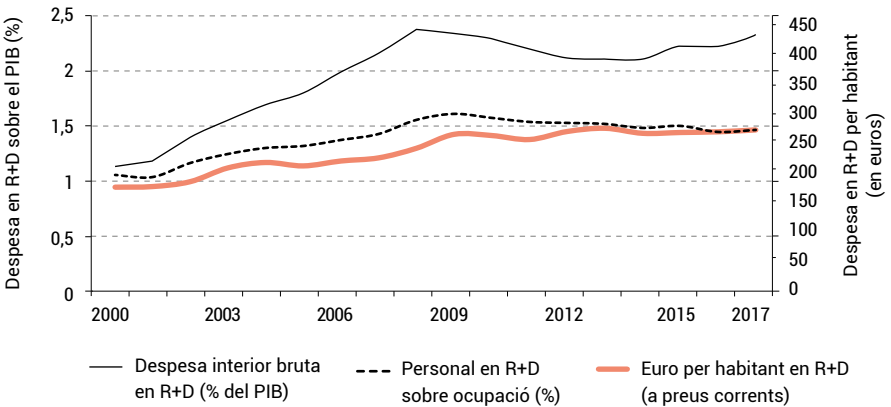
Evolució d'indicadors sobre la despesa en R+D per àmbit territorial. UE-28, Espanya i Catalunya, 2000-2017

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

GRÀFIC 13

Evolució d'indicadors sobre R+D a Catalunya, 2000-2017

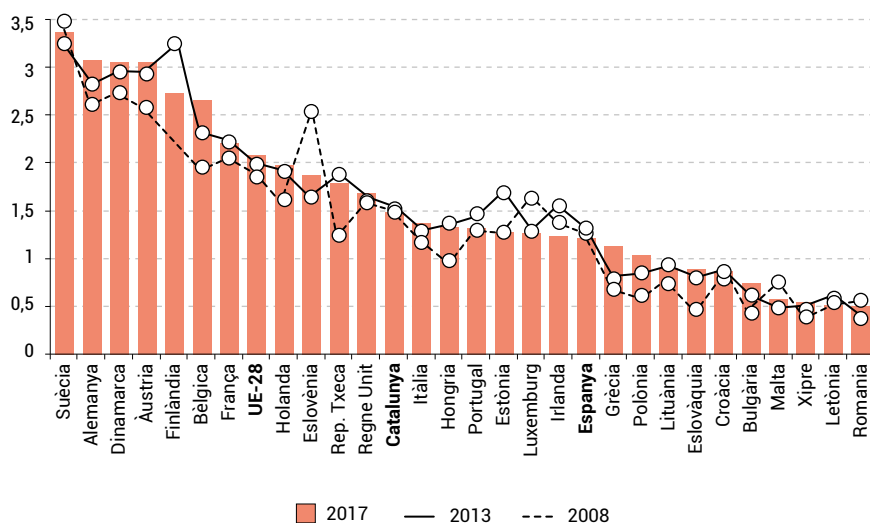

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

L'anàlisi comparada mostra com Catalunya se situa entre les comunitats autònomes capdavanteres pel que fa als principals indicadors d'innovació, només per darrere del País Basc, Navarra i Madrid en els nivells de despesa sobre el PIB, i en una posició mitjana, encara que generalment més favorable que la resta de països del nostre entorn geopolític més immediat, en la comparativa per països europeus (malgrat que es troba lluny encara dels països capdavanteres, que dupliquen l'esforç inversor del nostre país) (vegeu els Gràfics 14 i 15).

GRÀFIC 14

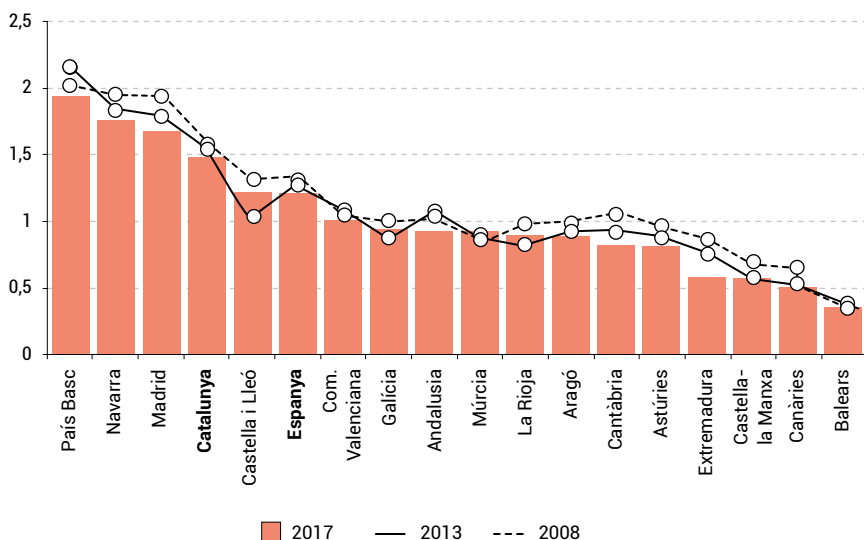
Evolució de la despesa en R+D sobre el PIB per països europeus, 2008-2017 (%)

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

GRÀFIC 15

Evolució de la despesa en R+D sobre el PIB per comunitats autònomes, 2008-2017 (%)

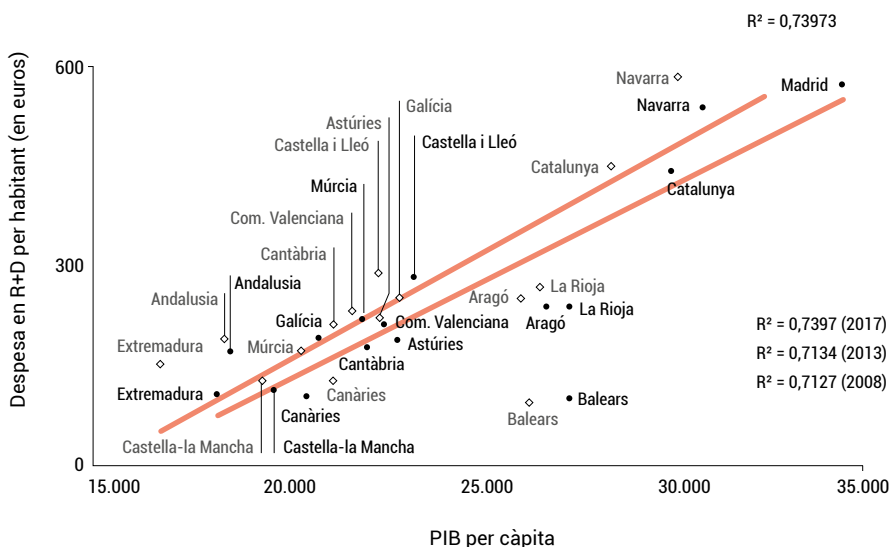

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

Amb caràcter general, hi ha una forta relació entre el nivell d'inversió en R+D i el nivell de riquesa dels territoris, tant si es compara per comunitats autònomes com per països europeus, tant abans de la crisi econòmica com després (vegeu el Gràfic 16). Per comunitats autònomes, per exemple, com més augmenta el PIB per càpita, més esforç inversor es destina a R+D. Aquesta associació dona compte de la importància de la inversió en R+D+I per explicar el progrés social i econòmic d'un territori.

GRÀFIC 16

Evolució de la relació entre la despesa en R+D sobre el PIB i el PIB per càpita per comunitats autònomes, 2008-2017

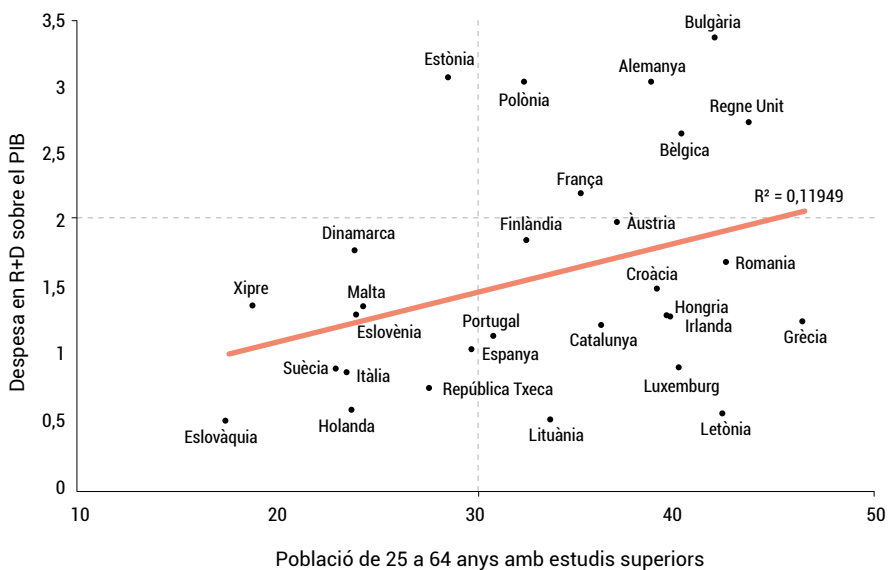
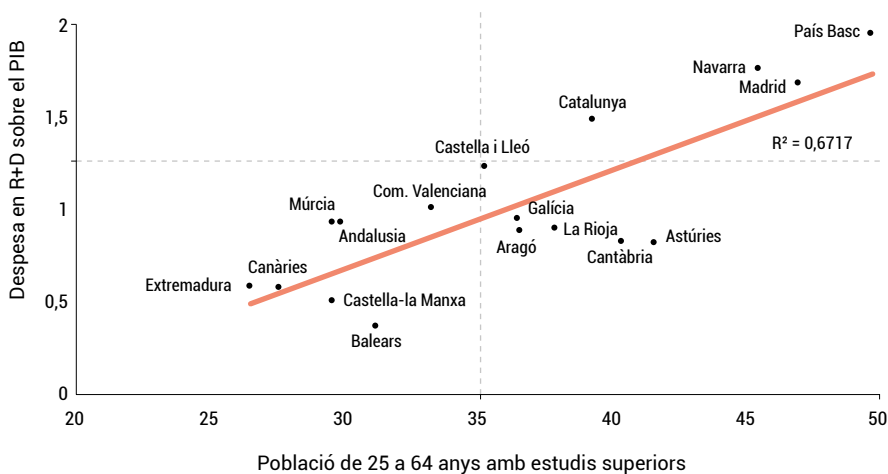
Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

La relació entre innovació i nivell d'instrucció

Aquesta relació positiva, estadísticament significativa, també es dona quan es té en compte el nivell d'instrucció de la població. Els països europeus i les comunitats autònomes amb millors resultats educatius i amb una població més formada acostumen a tenir més despesa en R+D i més necessitats d'ocupació en R+D, i a la inversa (vegeu els Gràfics 17 i 18). Les sinergies positives entre educació i R+D+I fan que el capital educatiu sigui necessari per generar innovació i que aquesta, alhora, tibi del sistema educatiu per generar més població formada. Des d'aquest punt de vista, l'estancament dels indicadors relacionats amb el desenvolupament de l'R+D+I no és un bon escenari per a la promoció de l'èxit educatiu.

GRÀFIC 17

Relació entre la despesa en R+D sobre el PIB i la població de 25 a 64 anys amb estudis superiors per comunitats autònomes i per països europeus, 2017 (%)

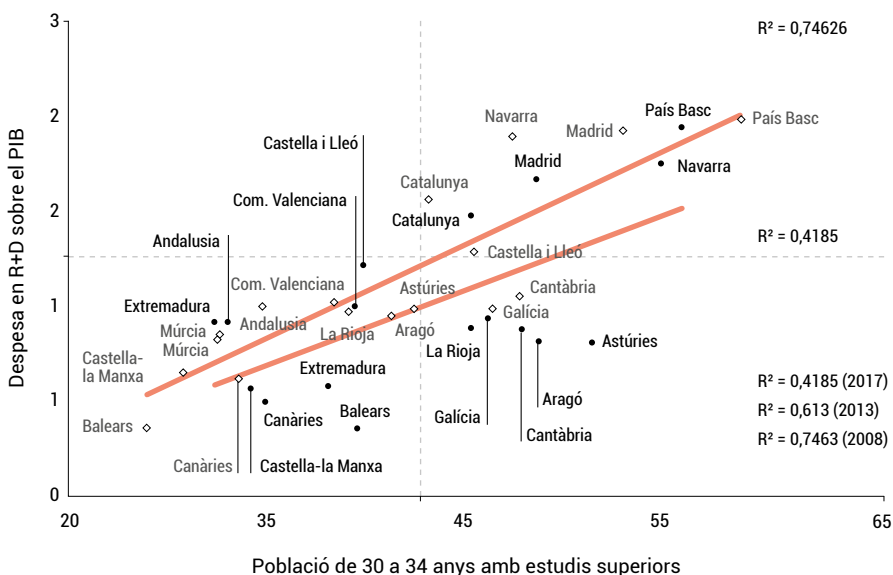

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

De fet, l'anàlisi comparada indica, a escala territorial, que la crisi econòmica del 2008, que ha generat un estancament en l'àmbit de la inversió en R+D, ha debilitat aquesta associació (vegeu el Gràfic 18). La relació entre despesa en R+D i nivell d'instrucció explicava l'any 2008 el 74,6% de les diferències entre comunitats autònomes, i l'any 2017 ho fa el 41,8%, més de trenta punts percentuals menys.

GRÀFIC 18

Evolució de la relació entre la despesa en R+D sobre el PIB i el nivell d'instrucció de la població jove per comunitats autònomes, 2008-2017 (%)

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

El desenvolupament de la societat digital

Pel que fa al desenvolupament de la societat digital, l'evolució dels indicadors d'accés a les noves tecnologies és menys sensible als diferents cicles econòmics. En les darreres dues dècades observades, s'observa un increment sostingut en el temps de l'accés de les llars a Internet o a la connexió a la banda ampla i en la freqüència d'ús d'aquesta tecnologia (vegeu la Taula 4 i el Gràfic 19). Mentre que l'any 2003, el 33% de llars tenien accés a Internet, l'any 2019 aquesta proporció s'ha multiplicat pràcticament per 3, el 94,0%.

Des d'una perspectiva comparada, val a dir que Catalunya presenta una posició lleugerament més positiva que la mitjana estatal al llarg de tot aquest període, tant pel que fa a la disponibilitat d'Internet i de banda ampla a les llars com a l'ús regular d'Internet per part de la població, i se situa només per darrere de comunitats com ara Madrid, el País Basc o Navarra, amb un PIB per càpita més elevat. A escala europea, a més a més, l'evolució de l'accés a les noves tecnologies a Catalunya ha estat més positiva, particularment d'ençà de la publicació del darrer *Anuari* (2016): mentre que l'any 2016 un 82,9% de les llars tenia accés a Internet a Catalunya i un 85% a la Unió Europea, l'any 2019 aquesta relació s'ha capgirat (un 94% vs. un 90%); o mentre que l'any 2016 un 67% de les persones de 16 a 74 anys feia ús regular d'Internet a Catalunya, i un 71% a la Unió Europea, aquestes proporcions són del 81% i 79% respectivament, l'any 2019.

TAULA 4

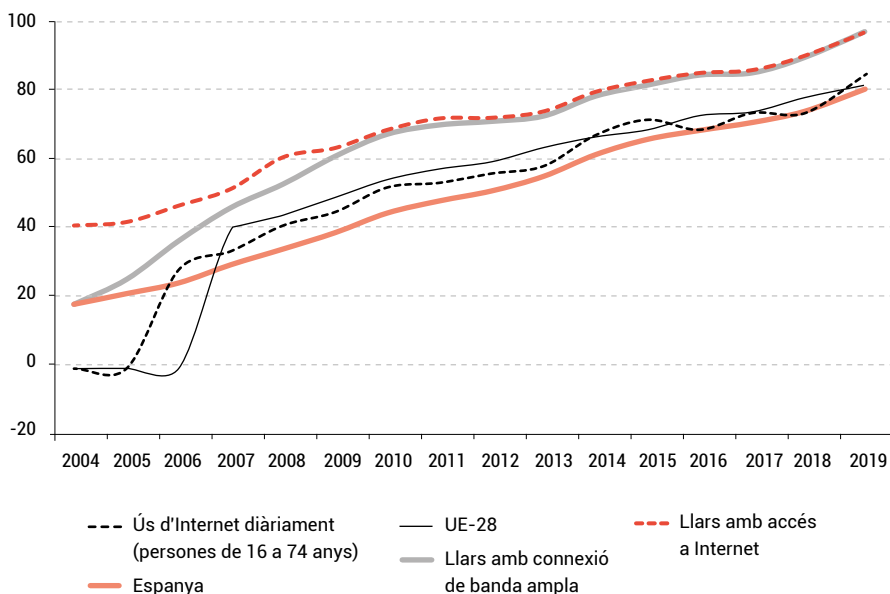
Evulció d'indicadors sobre el desenvolupament de la societat digital per àmbit territorial. Catalunya, Espanya, UE-28, 2003-2019 (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Llars amb accés a internet																		
Catalunya	33	40	41	45,6	50,3	59,2	61,8	66,9	70,1	70,3	72,1	77,6	80,7	82,9	83,7	87,7	94	
Espanya	28	34	36	38	43,5	49,9	52,9	57,8	62,7	66,6	69,7	74,4	78,7	81,9	83,4	86,4	91,4	
UE-28	-	41	48	49	55	60	66	70	73	76	79	81	83	85	87	89	90	
Llars amb connexió de banda ampla																		
Catalunya	-	18	25	35,8	45,1	51,7	59,5	65,7	68,3	69,3	70,8	76,4	79,5	82,3	82,9	87,2	93,9	
Espanya	-	15	21	28,5	38,2	43,6	50,3	56,1	60,8	65,5	68,8	73	77,8	81,2	82,7	86,1	91,2	
UE-28	-	15	23	30	42	48	56	61	67	72	76	78	80	83	85	86	89	
Ús d'Internet darrers tres mesos (persones de 16 a 74 anys)																		
Catalunya	-	-	-	52,7	55,8	62,7	64,8	70,8	70,6	74,6	74,9	80,5	83,1	82,8	85,7	88	93,7	
Espanya	37	40	44	47,3	51,5	55,9	59	63,5	66,5	69,5	71,6	76,2	78,7	80,6	84,6	86,1	90,7	
UE-28	-	-	-	-	57	61	65	68	71	73	75	78	79	82	84	85	87	

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Ús d'Internet diàriament (persones de 16 a 74 anys)																		
Catalunya	-	-	-	27,7	32,9	40,1	43,9	50,8	52,1	54,7	56,8	65,5	69,8	67	71,7	71,6	81	
Espanya	16	18	21	24	29,1	33,5	38,1	43,6	47	49,8	53,9	60	64,3	66,8	69	72,1	77,6	
UE-28	-	-	-	-	38	43	48	53	56	58	62	65	67	71	72	76	79	
Ús d'Internet darrers tres mesos (persones de 10 a 15 anys)																		
Catalunya	-	-	-	88,5	87,1	93,5	93	93,7	92	95,7	94,7	92,5	95,6	98,1	92,7	92,8	95,4	
Espanya	-	-	-	72,2	76,9	82,2	85,1	87,3	87,1	91,2	91,9	92	93,6	95,2	95,1	92,8	92,9	
UE-28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tinença telèfon mòbil (persones de 10 a 15 anys)																		
Catalunya	-	-	-	50,8	62,3	66,2	66,9	58,3	61,2	63,2	53,2	57,8	61,8	65,6	69,4	71,8	66,7	
Espanya	-	-	-	58,4	64,7	65,8	68,4	66,7	65,8	65,8	63,1	63,5	67	69,8	69,1	69,8	66	
UE-28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat, Idescat i INE.

GRÀFIC 19**Evolució d'indicadors sobre desenvolupament de la societat digital per àmbit territorial. UE-28, Espanya i Catalunya, 2000-2019 (%)**

Font: elaboració a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

La bretxa digital

Un dels factors que actuen com a fre al desenvolupament de la societat del coneixement i de la digitalització és, sense dubte, les desigualtats d'accés a les noves tecnologies. En negatiu, convé destacar que hi ha segments encara importants de la població que no hi tenen accés o que fan un ús menys freqüent de les noves tecnologies i que aquest comportament diferenciat s'explica, encara, per factors relacionats amb l'edat, el capital social i econòmic o el lloc de residència (vegeu la Taula 5 i els Gràfics 20 i 21).

TAULA 5**Principals variables d'ús de les TIC de les persones de 16 a 74 anys.
Catalunya, 2019 (%)***

	ÚS DE TELÈFON MÒBIL	ÚS D'INTERNET	ÚS HABITUAL D'INTERNET ¹	COMPRES PER INTERNET
Sexe				
Home	97,8	94,8	90,9	55,2
Dona	96	92,6	91,2	48,8
Edat				
De 16 a 24 anys	98	98	97,1	58,8
De 25 a 34 anys	99	99	99	65,2
De 35 a 44 anys	99,6	99,3	97,7	70,2
De 45 a 54 anys	98,6	96,9	94,1	49,2
De 55 a 64 anys	93,5	90,1	84,5	39
De 65 a 74 anys	90,5	73,5	68,5	21,2
Grandària del municipi (segons habitants)				
De 100.000 i més i capitals de prov.	98	94,7	92,6	53,9
De 50.000 a menys 100.000	99,5	97	93,1	52,9
De 20.000 a menys 50.000	93,1	86,8	85,2	41,4
De 10.000 a menys 20.000	94,4	94,5	87,5	48,3
Menys de 10.000	97,9	95,2	93,8	59,3
Nacionalitat				
Espanyola	97,2	93,9	91,5	54,6
Estrangera	95,3	92,4	88,4	36,9

* Ús els darrers tres mesos. ¹Les persones que fan un ús habitual de l'ordinador o d'Internet són les que l'han utilitzat o s'hi han connectat almenys un cop per setmana els darrers tres mesos.

>>>

	ÚS DE TELÈFON MÒBIL	ÚS D'INTERNET	ÚS HABITUAL D'INTERNET ¹	COMPRES PER INTERNET
Nivell estudis acabats				
Sense estudis	76,9	56,3	45,7	0
Educació primària	87	72,7	66,8	17,9
1a etapa d'educació secundària	96,4	94,5	91,5	37,2
2a etapa d'educació secundària	99	97,2	94,6	57,4
Formació professional superior	100	100	98,6	64,4
Diplomatura universitària i equivalents	100	98,8	97,8	73,5
Llicenciatura universitària, màsters i equivalents	100	99,2	99	74
Doctorat universitari	100	100	100	87,7
Altres estudis	–	–	–	–
Relació amb l'activitat				
Treballador per compte d'altri	99,8	99,2	97,6	63,2
Treballador per compte propi	100	99,1	96,3	59
Aturat	96,5	92,7	91,1	37,3
Estudiant	100	100	98,9	58,9
Pensionista	90,4	78,3	71,4	29,7
Feines de la llar	81,1	72,3	70,3	17,2
Altra situació laboral	91,6	89,6	85,1	50,4
Ocupació principal				
Treballador manual	99,4	97,6	96	43,8
Treballador no manual	100	99,8	97,9	70
Treballador TIC	100	100	100	91,1
Altres treballadors	99,8	99,1	97,2	61,1

* Ús els darrers tres mesos. ¹Les persones que fan un ús habitual de l'ordinador o d'Internet són les que l'han utilitzat o s'hi han connectat almenys un cop per setmana els darrers tres mesos.

>>>

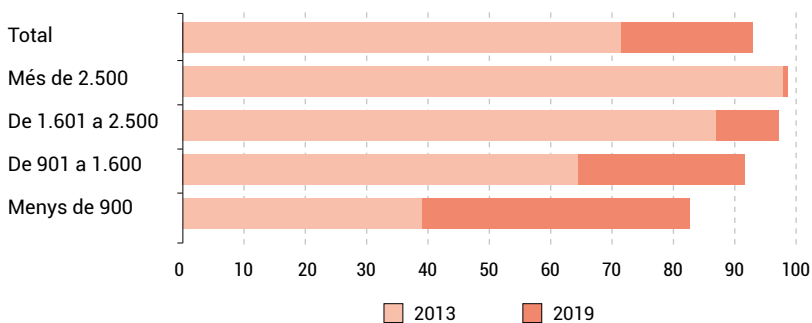
	ÚS DE TELÈFON MÒBIL	ÚS D'INTERNET	ÚS HABITUAL D'INTERNET ¹	COMPRES PER INTERNET
Ingressos mensuals nets de la llar				
Menys de 900 €	92,1	87,9	86,5	38,2
De 901 a 1.600 €	96,8	92	86,8	41,5
De 1.601 a 2.500 €	98,5	96,5	95,8	59,4
Més de 2.500 €	99,2	97,5	95,5	76,5
NS/NR	96	92,6	89,9	41,6
Total	96,9	93,7	91,1	52

* Ús els darrers tres mesos. ¹Les persones que fan un ús habitual de l'ordinador o d'Internet són les que l'han utilitzat o s'hi han connectat almenys un cop per setmana els darrers tres mesos.

Font: Idescat, a partir de l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars de l'INE.

GRÀFIC 20

Evolució de la disponibilitat d'Internet a les llars en funció del nivell d'ingressos mensuals nets de la llar a Catalunya, 2013-2019 (euros)

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat.

Mentre que la població de 16 a 44 anys, la que resideix en entorns urbans, la que treballa o estudia, la que té estudis secundaris postobligatoris o superiors o la que rep ingressos nets de la llar superiors als 1.600 euros, disposa de telèfon mòbil i fa ús habitual d'Internet, de manera

pràcticament universal o, en general, per sobre del 95 % dels casos, aquesta prevalença se situa per sota, amb percentatges inferiors al 90 %, en el cas de la població més gran de 44 anys, la que resideix en entorns rurals, l'aturada, la que disposa d'estudis primaris o secundaris obligatoris o la que té ingressos baixos.

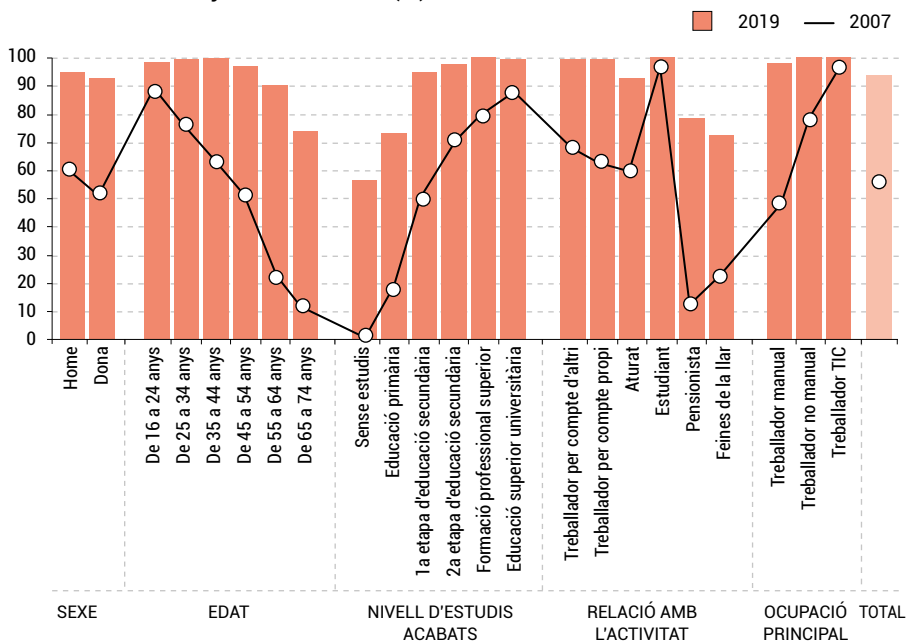
Amb tot, convé destacar en positiu com aquesta desigualtat ha tendit a reduir-se els darrers anys, si fem cas de les dades d'accés o ús de les noves tecnologies, a mesura que l'accés a aquestes tecnologies s'ha anat democratitzant. A tall d'exemple, l'any 2013, només fa sis anys, la població amb ingressos inferiors a 900 euros disposava d'Internet en un 39,4% dels casos, mentre que la població amb ingressos superiors als 2.500 euros, pràcticament en un 100 %. En canvi, l'any 2019, aquesta disponibilitat continua essent universal en el cas de la població amb ingressos elevats, però ja és del 83,5% en el cas de la població d'ingressos baixos (Gràfic 20). Aquesta reducció de la bretxa digital s'observa també per l'edat, el nivell d'estudis, la situació d'ocupació o la grandària del municipi (vegeu el Gràfic 21).

Pel que fa als infants, la bretxa digital s'observa especialment en l'ús de l'ordinador, que és menys freqüent en les llars amb ingressos baixos (vegeu la Taula 6). Mentre que els infants de 10 a 15 anys de llars amb ingressos alts tenen un accés universal a aquesta tecnologia, només el 79,2% dels infants de llars amb ingressos baixos ha fet ús de l'ordinador els darrers tres mesos.

Amb tot, és interessant constatar com la bretxa digital entre els infants és menys evident quan s'analitza la disponibilitat de mòbil (vegeu el Gràfic 22). El 66,7% dels infants de 10 a 15 anys té mòbil l'any 2019, 12 punts percentuals més que l'any 2013 (53,1%). A diferència de l'any 2013, quan les diferències eren de prop de 20 punts percentuals, els infants de llars amb ingressos alts i baixos presenten l'any 2019 percentatges similars.

GRÀFIC 21

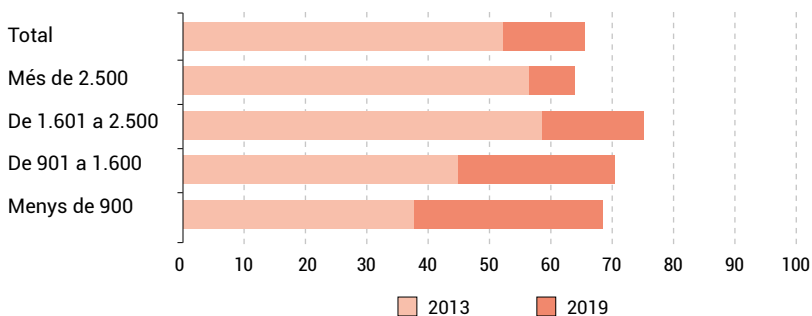
Evolució de l'ús d'Internet els darrers tres mesos en funció del perfil social a Catalunya, 2007-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat.

GRÀFIC 22

Evolució de la disponibilitat de mòbil en els infants de 10 a 15 anys en funció del nivell d'ingressos mensuals nets de la llar a Catalunya, 2013-2019

Font: elaboració a partir de dades d'Idescat.

TAULA 6**Principals variables d'ús de les TIC dels infants de 10 a 15 anys.
Catalunya, 2019 (%)**

	ÚS D'ORDINADOR*	ÚS D'INTERNET*	DISPONIBILITAT MÒBIL
Sexe			
Home	91,1	94,3	65,7
Dona	94,6	96,7	67,8
Grandària de la llar			
2 membres	89,6	95	76,8
3 membres	93,2	94,6	75,7
4 membres	95,2	98	64,5
5 membres o més	87,3	90,2	54,9
Tipus de llar			
Pare o mare sol/a que conviu amb algun fill	92,2	94,3	86,7
Parella amb fills que conviu a la llar	92,5	96,7	62,9
Altres tipus de llar	100	81,6	28,6
Grandària del municipi (segons habitants)			
De 100.000 i més i capitals de prov.	93,6	96,1	67,7
De 50.000 a menys 100.000	93,9	96,9	75,8
De 20.000 a menys 50.000	90	95,9	68,8
De 10.000 a menys 20.000	96,5	97,3	63,2
Menys de 10.000	90,5	89,6	56,2
Ingressos mensuals nets de la llar			
Menys de 900 €	79,2	100	69,7
De 901 a 1.600 €	88,6	84,9	71,7
De 1.601 a 2.500 €	96,2	100	76,5
Més de 2.500 €	98,6	97,3	65,2
NS/NR	92,7	95,1	52,5
Total	92,8	95,4	66,7

* En els darrers tres mesos.

Font: Idescat, a partir de l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars de l'INE.

Participació cultural i política

El consum cultural

El desenvolupament de la societat del coneixement i la generalització de les noves tecnologies han transformat de manera significativa les pràctiques de consum cultural al llarg de les darreres dècades. La manera de llegir llibres o diaris o la manera de veure cinema o d'escoltar música ha variat ostensiblement amb l'accés a Internet. La caiguda sostinguda d'espectadors al cinema experimentada els darrers anys, del 24,0% i de prop de 6 milions anuals des del 2006, o el decrement constant de la despesa en premsa, del 70,2% i de prop de 30 euros per persona des del 2006, ho exemplifica, perquè té més a veure amb el desenvolupament d'Internet i les noves tecnologies i amb la modalitat d'accés a determinats productes i serveis culturals, que no pas amb una caiguda estructural del consum cultural. De fet, aquestes dades contrasten amb el fet que la proporció de població que llegeix diaris o veu cinema no ha decrescut en aquest període, sinó que ha tendit a augmentar (vegeu la Taula 1).

En aquest sentit, cal destacar que els indicadors relacionats amb l'accés a béns o serveis culturals, en molts casos, mostren globalment una tendència positiva. Respecte del 2006, per exemple, l'any 2018 hi ha una proporció més gran de població que veu cinema, visita exposicions o assisteix a concerts. El nombre d'espectadors d'arts escèniques s'ha incrementat un 26,9% durant aquest període, en 800.000 persones. El mateix desenvolupament de la societat del coneixement, que atorga un paper important a la cultura i diversifica les opcions d'accés, i l'increment progressiu del nivell d'instrucció de la població són factors que han contribuït, probablement, a la millora de la participació cultural.

L'anàlisi de les dades d'evolució del consum cultural també assenyalen que aquestes dinàmiques positives, però, estan fortament condicionades pel cicle econòmic. La mateixa evolució del nombre d'espectadors a les arts escèniques o al cinema, creixent i decreixent respectivament, segons

el cas, tal com s'ha exposat precedentment, ha modificat aquesta tendència de fons en funció de la conjuntura econòmica: en el cas de les arts escèniques, per exemple, tot i la tendència creixent, en el període 2008-2013 es va reduir el nombre d'espectadors, per efecte de la crisi econòmica, mentre que en el cas del cinema, tot i la tendència decreixent, en el període 2013-2017, caracteritzat per la recuperació econòmica, el nombre d'espectadors va augmentar, després que durant el període 2008-2013 caigués de manera molt significativa.

Una tendència similar s'observa quan s'analitza l'evolució de la despesa privada en cultura (vegeu la Taula 7 i el Gràfic 23), en la qual s'aprecien tres períodes clarament diferenciats. Fins l'any 2008, en un període caracteritzat pel creixement econòmic, la despesa en oci, espectacles i cultura, va tendir a augmentar. Amb la irrupció de la crisi econòmica i amb l'empitjorament de les condicions socioeconòmiques de la població, aquesta despesa privada en cultura va experimentar un decrement del 29,0% durant el període 2008-2013. Amb la recuperació econòmica, en canvi, aquesta evolució negativa va experimentar un canvi, amb un lleu augment, del 4,3% en el període 2013-2018, però amb una tendència a l'estancament. De fet, l'any 2018 la despesa per persona en oci, espectacles i cultura és, a preus corrents, un 25,9% inferior a la despesa existent l'any 2008.

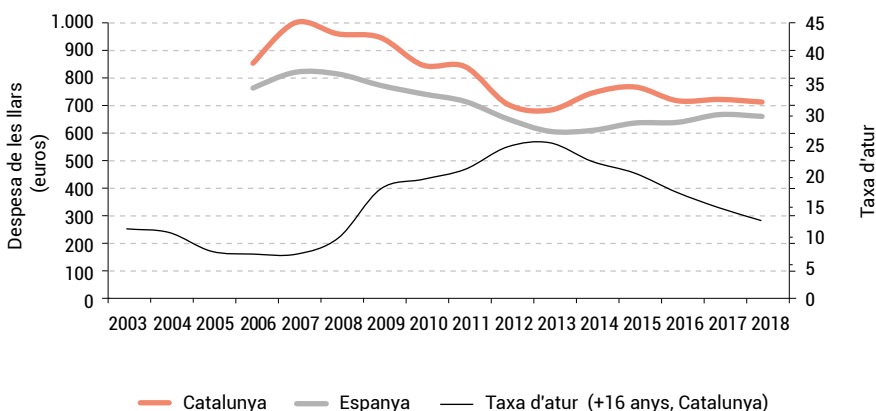
Des d'una perspectiva comparada, s'observa com les dades de consum cultural tenen una clara relació amb el PIB per càpita de cada territori. En aquest sentit, l'anàlisi per comunitats autònomes evidencia que Catalunya se situa entre les que tenen una despesa privada per habitant en oci i cultura més elevada, clarament per sobre de la mitjana estatal, però a distància notable respecte del País Basc, Navarra o Madrid (vegeu la Taula 8). Navarra, que és la comunitat amb una despesa més elevada, destina un 25,3% més a oci i cultura per habitant que Catalunya. L'any 2018, la despesa general per habitant en oci i cultura a Catalunya és un 7,9% superior a la del conjunt de l'Estat, 52,3 euros més, tot i que en alguns àmbits, com en el dels serveis culturals o els llibres, aquesta

despesa és inferior, i tot i que també aquesta diferència s'ha anat escurçant els darrers anys (vegeu el Gràfic 23). L'estancament de la despesa per habitant en oci i cultura amb l'inici del període de la recuperació econòmica contrasta amb un lleu increment d'aquesta despesa al conjunt de l'Estat.

Val a dir que, en aquesta mateixa línia, malgrat tenir nivells de despesa en oci i cultura lleugerament més elevats, l'anàlisi comparada també evidencia que Catalunya presenta una proporció força equivalent a la mitjana estatal de persones que duen a terme determinades pràctiques culturals (vegeu la Taula 9). L'Enquesta d'hàbits i pràctiques culturals a Espanya 2018-2019 sembla constatar que Catalunya presenta una prevalença del consum de museus, llibres, premsa, música o cinema lleugerament superior a la mitjana estatal, però també un consum d'espectacles d'arts escèniques o de concerts lleugerament inferior.

GRÀFIC 23

Evolució de la despesa de les llars per persona en oci, espectacles i cultura i de la taxa d'atur, a Catalunya i a Espanya, 2006-2019

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i de l'Enquesta de població activa, de l'Institut Nacional d'Estadística.

TAULA 7
Evolució de diferents indicadors de consum cultural a Catalunya, 2006-2018

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Despesa per persona en oci, espectacles i cultura (euros)	854,1	1004	962,7	949,8	848,6	843,1	705,8	683,8	746,52	768,6	718,4	723,1	713,4
Despesa per persona en serveis culturals (euros)	91,8	124,9	100,8	107,5	82,7	81,7	76,3	69,4	84,2	88,7	66,3	64,1	49,6
Despesa per persona en serveis recreatius i esportius (euros)	57,3	69,6	71,9	75,9	77,4	78,8	66,0	71,9	74,3	71,7	87,8	123,6	106,6
Despesa per persona en llibres (euros)	67,2	70,3	74,3	96,6	60,8	56,7	54,3	50,7	51,8	54,5	64,9	51,4	39,8
Despesa per persona en premsa (euros)	45,0	43,4	44,4	39,0	31,5	30,9	27,2	24,1	18,9	20,6	19,4	16,0	13,4
Espectadors cine (milions)	25,4	23,9	22,5	22,6	20,4	20,1	19,1	16,3	17,5	19	19,4	19,3	-
Espectadors arts escèniques (milions)	2,6	2,8	3,1	3,1	3	3,3	3,1	3	3,2	3,2	3,3	3,3	-
Lectura de llibres (%)	-	56	57,6	58	58,6	60,6	61,3	59,2	59,9 ^b	61,7	63,6	60	58,7
Lectura de diaris (%)	-	43,8	43,1	42,9	42,1	44,3	40,2	39,2	39,9 ^b	47,2	48,5	49,5	51,6
Cinema (%)	-	34,8	34,3	35,1	35,5	35,2	36,9	35,1	38,7 ^b	44	50	45,4	46,4
Concerts (%)	-	27,3	28,6	30,6	29,7	31,1	33,8	29,8	33,8 ^b	47,8	39,2	40,3	45,6
Espectacles (%)	-	23,4	24,7	26,1	24,9	27,4	29,1	25,7	34,7 ^b	39,6	29,5	26,8	29,7
Exposicions (%)	-	27,6	29,5	30,3	30,6	31,9	33,1	29,2	35,8 ^b	39,3	47,1	48,9	50,4

Nota: ^b Ruptura en la sèrie provocada per un canvi de font.

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars (despesa, 2006-2018), l'Institut d'Estadística de Catalunya (espectadors), el Baròmetre de la Comunicació i la Cultura (2006-2013) i l'Enquesta de participació cultural a Catalunya (2014-2018), del Departament de Cultura (consum cultural).

TAULA 8**Despesa de les llars per persona en cultura per comunitats autònomes, 2018 (euros)**

	OCI, ESPECTACLES I CULTURA	SERVEIS RECREATIUS I CULTURALS	SERVEIS CULTURALS	LLIBRES	PREMSA
Espanya	661,1	91,8	54,5	40,4	14,1
Andalusia	568,2	85,4	51,1	23,5	8,1
Aragó	712,5	128,4	56,2	43,5	18,9
Astúries	682,3	95,2	26,5	34,4	25,9
Balears	658,0	100,2	53,2	42,5	19,0
Canàries	463,0	59,3	28,8	32,3	6,8
Cantàbria	619,0	82,0	42,8	31,3	25,9
Castella i Lleó	746,7	73,5	79,6	49,9	16,5
Castella-la Manxa	519,2	55,5	43,2	39,8	5,8
Catalunya	713,4	106,6	49,6	39,8	13,4
Comunitat Valenciana	678,4	95,7	66,9	42,1	11,9
Extremadura	445,6	71,1	25,3	30,9	5,4
Galícia	560,9	59,8	30,1	36,5	16,0
Madrid	798,9	95,4	80,1	63,9	14,8
Múrcia	685,8	99,3	40,9	42,2	8,0
Navarra	893,6	144,7	94,0	48,8	36,7
País Basc	749,6	136,3	48,0	37,4	38,5
La Rioja	690,5	94,8	59,8	51,2	18,9

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars.

TAULA 9 Població que ha dut a terme determinades pràctiques culturals, per tipus, per comunitats autònomes, 2018-2019 (%)

	MUSEUS, EXPOSICIONS I GALERIES D'ART (visitants)	LLIBRES (lectors)	PREMSA D'INFORMACIÓ GENERAL (lectors diaris)	BIBLIOTECA (usuaris)	ARTS ESCÈNIQUES (assistents últim any)	CONCERTS (assistents últim any)	MÚSICA (oients almenys una vegada al mes)	CINEMA (assistents últim any)
Espanya	46,7	65,8	72	26,8	30,8	34,2	85,8	57,8
Andalusia	45,4	64	61,7	26,9	33,1	37,2	86,9	59,7
Aragó	56,4	62,5	81,7	28	20,9	35,1	93,3	56,1
Astúries	43,3	63,3	80,9	27,5	29,4	34,7	77,5	45,7
Balears	44,8	68,5	83,9	22,3	31,2	36,4	80,3	63
Canàries	34,1	68	74,3	23,1	19,7	25,6	92,1	56,8
Cantàbria	42,2	62,3	82,5	23,3	27,8	39,9	79,5	46
Castella i Lleó	49,7	65,2	79,8	28,9	32,8	36,9	85,9	51,1
Castella-la Manxa	42,1	63,3	63,9	27	35,1	41,5	83,4	55,4
Catalunya	48,8	66,3	73,7	28,7	29,7	27,6	90,5	59,1
Com. Valenciana	43,9	60,6	63,1	22,5	26,5	29,3	73,8	58,9
Extremadura	43,2	49	70,3	22,7	28,3	33,8	75,5	48,4
Galícia	45,2	63	81,9	26,7	24,7	37,3	84,6	44,4
Madrid	51,5	74,7	74,6	28,7	39,2	34	91,6	66,3
Múrcia	44,9	64,3	68,1	25,5	29,9	38,8	81,7	59,5
Navarra	45,5	69,6	80,2	26,4	32,9	37,9	86,7	60,8
Pais Basc	52,9	70,9	81,3	32,5	32,2	44,6	83,6	56,1
La Rioja	50,5	62,9	81,1	21,6	33,2	32,5	87,7	55,7

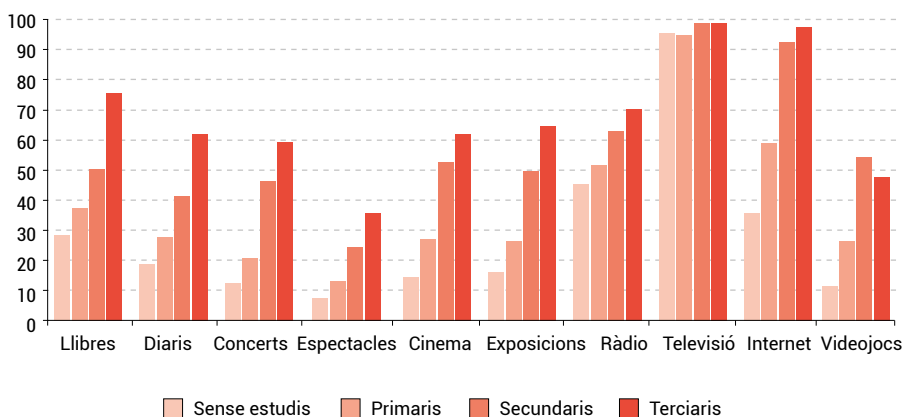
Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta d'hàbits i pràctiques culturals a Espanya 2018-2019, del Ministeri d'Educació i Cultura.

La relació entre consum cultural i educació

En les diferents edicions de l'*Anuari* s'hi ha posat de manifest que l'educació és un factor que condiciona de manera significativa la participació cultural de la població. El consum cultural varia en funció de diferents factors, com ara l'edat o la renda, però també en funció del nivell d'instrucció de la població (vegeu el Gràfic 24). En el cas dels hàbits i les pràctiques culturals, aquesta relació, actualitzada a partir de dades de l'Enquesta de participació cultural a Catalunya de l'any 2017, il·lustra com el nivell educatiu de la població condiciona el consum de determinats béns culturals com ara llibres, diaris, concerts, espectacles, cinemes o exposicions. Amb caràcter general, a mesura que augmenta el nivell d'instrucció, s'incrementa el consum cultural de la població. Aquest comportament només queda alterat pel consum de la televisió, el principal mitjà de comunicació de masses, en el qual la relació entre educació i consum no es produeix de la mateixa manera, en part per un efecte generacional.

GRÀFIC 24

Població amb consum cultural, per tipus, a Catalunya, 2017 (%)

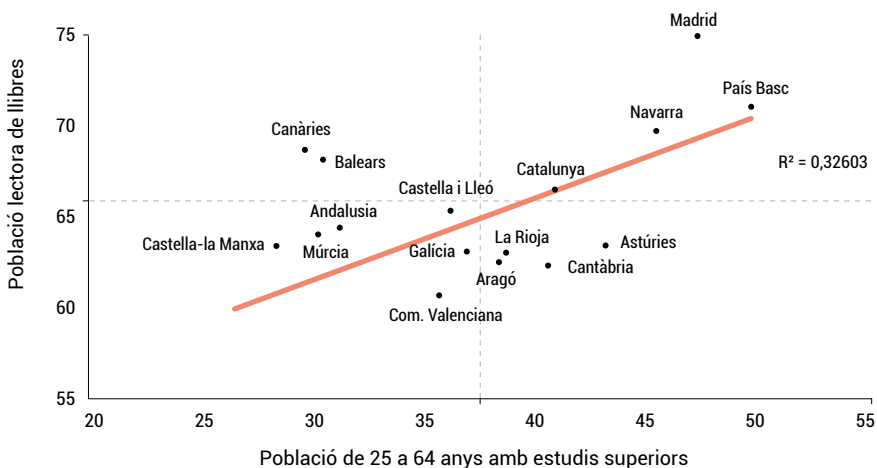

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de participació cultural a Catalunya 2017, del Departament de Cultura.

Aquesta mateixa relació s'observa quan s'analiza la relació entre consum cultural i educació a escala territorial. En aquesta mateixa línia, l'anàlisi comparada evidencia que els territoris amb més capital educatiu tendeixen a presentar nivells de participació i consum cultural més elevats que els territoris amb menys capital educatiu. En el cas de la lectura de llibres, per exemple, les comunitats autònomes amb un percentatge més elevat de població amb estudis superiors tendeixen a tenir percentatges de població que han llegit llibres el darrer any també més elevats (vegeu el Gràfic 25). La despesa privada de les llars en cultura i oci també és més elevada en aquelles comunitats que tenen una proporció de població adulta amb estudis superiors també més elevada (vegeu el Gràfic 26). Val a dir que Catalunya presenta un increment progressiu del nivell d'instrucció de la població adulta, fonamentalment perquè les noves generacions estan més formades. Aquest augment del capital educatiu fa preveure que en el futur, a mitjà i llarg termini, el consum cultural tendirà a créixer.

GRÀFIC 25

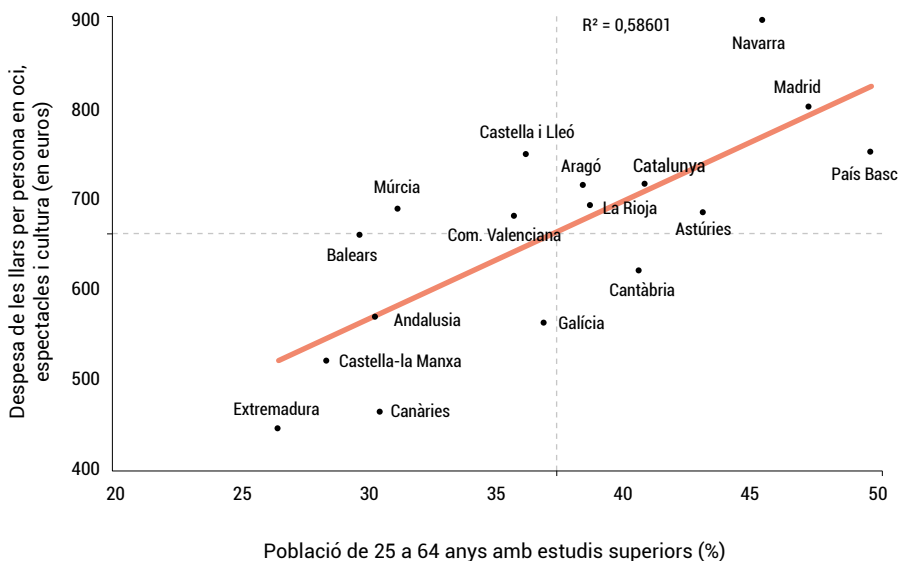
Relació entre lectura de llibres i nivell d'instrucció de la població, per comunitats autònomes, 2018-2019 (%)

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de participació cultural a Catalunya 2017, del Departament de Cultura.

GRÀFIC 26

Relació entre despesa de les llars per persona en oci, espectacles i cultura i el nivell d'instrucció de la població, per comunitats autònomes, 2018

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de participació cultural a Catalunya 2017, del Departament de Cultura.

La despesa pública en cultura

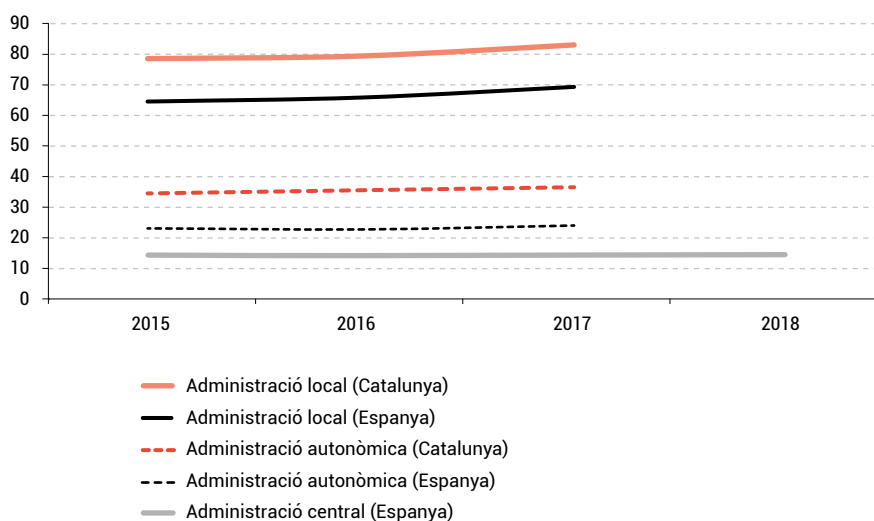
La despesa pública en cultura també mostra un fort condicionament pel cycle econòmic. Prèviament a la crisi econòmica del 2008, la despesa en cultura per habitant de la Generalitat de Catalunya va experimentar una tendència de creixement del 121% en el període 2000-2008, de manera que es va situar en els 54,8 euros per habitant i un 1,3% del pressupost. A partir de l'any 2008, però, les restriccions pressupostàries van fer decreixer aquesta despesa fins als 32,3 euros per habitant en el període 2008-2013, un 41,1% menys, i un 0,64% del pressupost, prop de la meitat. A partir del 2013, amb l'inici de la recuperació econòmica, la despesa en

cultura torna a créixer, però a un ritme més lent. En el període 2013-2017, la despesa en cultura per habitant creix un 15,2%, fins als 37,2 euros per habitant i el 0,79 % del pressupost a 2017, molt lluny encara dels nivells de despesa existents l'any 2008, just abans de la crisi. L'esforç inversor en cultura sobre el PIB de la Generalitat de Catalunya s'ha mantingut estancat els darrers anys en el 0,12%, quan l'any 2018 era del 0,20% (vegeu la Taula 10).

La despesa en cultura també depèn de la inversió de les administracions locals. Mentre que la inversió de la Generalitat de Catalunya representa prop del 30% de la despesa pública en cultura total, i la de l'Administració central, prop del 2%, les administracions locals (ajuntaments, consells comarcals i diputacions) concentren prop del 68% de la despesa. L'any 2017, era de 84,0 euros per habitant (vegeu el Gràfic 27).

GRÀFIC 27

Evolució de la despesa pública per administració, a Catalunya i a Espanya, 2015-2018

Font: elaboració a partir de dades del Ministeri de Cultura i de l'Institut Nacional d'Estadística.

TAULA 10
Evolució dels indicadors de despesa pública en cultura (administració autonòmica) a Catalunya i a Espanya, 2000-2017

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
% de la despesa pública total																		
Catalunya	0,99	1,00	1,04	1,21	1,02	1,13	1,27	1,36	1,30	1,10	1,21	0,92	0,82	0,64	0,72	0,75	0,77	0,79
Espanya	1,18	1,19	1,04	1,09	1,07	1,07	1,21	1,22	1,21	1,08	0,99	0,85	0,70	0,62	0,57	0,59	0,58	0,61
% del PIB																		
Catalunya	0,13	0,13	0,14	0,14	0,14	0,16	0,18	0,20	0,20	0,20	0,19	0,16	0,14	0,13	0,12	0,12	0,12	0,12
Espanya	0,15	0,15	0,15	0,16	0,16	0,16	0,18	0,19	0,20	0,19	0,16	0,14	0,12	0,10	0,10	0,10	0,09	0,10
Despesa per habitant (euros)																		
Catalunya	24,8	26,5	29,6	32,1	33,0	39,5	46,2	54,3	54,8	52,1	52,7	43,4	37,7	32,3	33,1	34,5	35,9	37,2
Espanya	23,8	25,7	26,5	29,1	31,2	33,9	41,1	44,1	46,6	44,3	38,1	31,8	27,2	22,9	22,3	23,3	22,7	24,6

Font: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. Estadística de Finançament i Despesa Pública en Cultura. Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques- Estadística de Liquidació dels Pressupostos de les Comunitats Autònomes.

Val a dir que la despesa en cultura de la Generalitat de Catalunya i de les administracions locals a Catalunya és superior a la despesa del conjunt d'administracions autonòmiques i locals del conjunt de l'Estat: mentre que a Catalunya, l'administració autonòmica hi destina 37,2 euros per habitant, al conjunt de l'Estat, aquesta xifra decreix fins als 24,6 euros; i mentre que les administracions locals destinen a Catalunya 84,0 euros per habitant, a Espanya, 70,2 euros.

De fet, com ja succeïa en el cas de la despesa privada, Catalunya presenta una de les despeses públiques en cultura per habitant més elevades, no més per darrere del País Basc i Navarra en el cas de l'administració autonòmica, i només per darrere del País Basc, Canàries i Castella i Lleó en el cas de l'administració local (vegeu la Taula 11). Si prenem com a referència la despesa d'aquests dos nivells administratius, només el País Basc i Navarra destinen més finançament públic a la cultura que Catalunya (un 62,7% més en el cas del País Basc). En canvi, Madrid, que també és una de les comunitats autònomes amb un PIB per càpita més elevat, té una despesa pública d'aquests dos nivells administratius un 47,0% inferior a Catalunya, situació que s'explica, en part, pel fet que bona part del pressupost en cultura de l'Administració General de l'Estat s'inverteix en aquesta comunitat.

TAULA 11**Indicadors de despesa pública en cultura (administració autonòmica)
per comunitats autònomes, 2017**

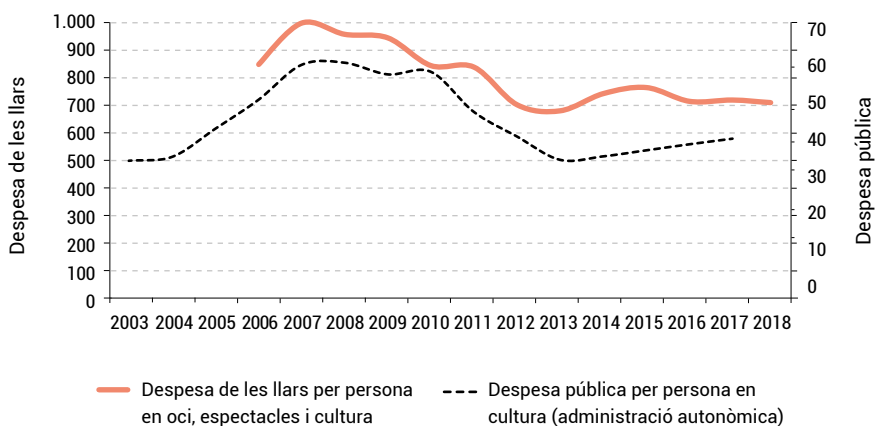
	DESPESA TOTAL (%)	DESPESA SOBRE EL PIB (%)	DESPESA PER HABITANT (euros)	DESPESA PER HABITANT (euros)
	Administració autonòmica			Administració local
Espanya	0,61	0,10	24,6	70,2
Andalusia	0,53	0,11	20,5	54,1
Aragó	0,34	0,05	14,6	80,2
Astúries	0,54	0,10	21,5	59,1
Balears	0,44	0,07	17,8	80,1
Canàries	0,28	0,05	10,0	96,3
Cantàbria	0,70	0,13	30,2	49,7
Castella i Lleó	0,60	0,11	26,3	86,3
Castella-la Manxa	0,33	0,07	13,8	72,7
Catalunya	0,79	0,12	37,2	84,0
Com. Valenciana	0,50	0,09	19,1	64,4
Extremadura	0,74	0,19	32,5	64,2
Galícia	0,68	0,12	27,8	64,2
Madrid	0,46	0,04	14,4	49,8
Múrcia	0,51	0,09	18,0	42,2
Navarra	1,02	0,21	63,4	78,9
País Basc	1,04	0,16	52,2	145,0
La Rioja	0,67	0,12	30,2	70,1

Font: Ministeri d'Educació, Cultura i Esport. Estadística de Finançament i Despesa Pública en Cultura. Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques- Estadística de Liquidació dels Pressupostos de les Comunitats Autònomes.

A diferència del que succeïa amb la despesa en educació, en què la mino-
ració de la despesa pública havia quedat compensada parcialment amb
un augment de la despesa privada, la despesa en cultura pública i privada
han mantingut durant les dues darreres dècades un comportament simi-
lar (Gràfic 28). La principal diferència consisteix, potser, en el fet que du-
rant el període posterior a la crisi econòmica del 2008, la despesa privada
ha seguit una tendència de lleu creixement sostingut en el temps, a un
ritme inferior als experimentats en els cicles econòmics precedents,
mentre que la despesa pública, en canvi, es troba més aviat en una situa-
ció d'estancament.

GRÀFIC 28

Evolució de la despesa pública i privada en cultura a Catalunya, 2003-2018 (euros)

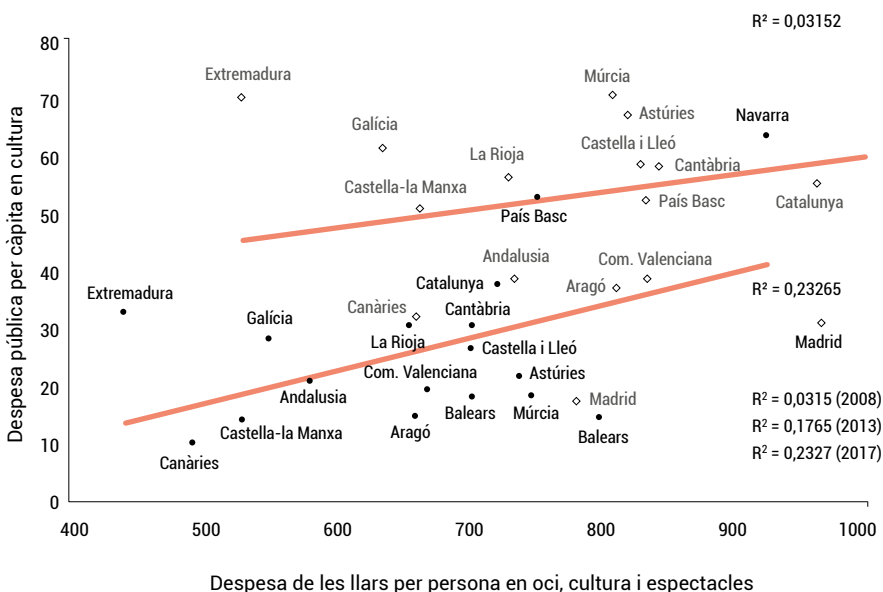

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i del Ministeri d'Educació i Cultura (Estadística de Finançament i Despesa Pública en Cultura) i del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (Estadística de Liquidació dels Pressupostos de les Comunitats Autònomes).

En aquest sentit, convé afegir que l'anàlisi comparada constata que hi ha una relació estadísticament significativa entre despesa pública i despesa privada en cultura: les comunitats autònomes que presenten més despesa pública en cultura tendeixen a ser aquelles que tenen més despesa privada (vegeu el Gràfic 29). Aquesta associació, però, apareix després de l'ajustament de la despesa ocorregut arran de la crisi econòmica del 2008. Això significa que actualment hi ha més desigualtat en la despesa en cultura, que hi ha més diferència entre les comunitats més riques, que presenten més alts nivells d'inversió, i les comunitats menys riques, que en tenen més baixos nivells.

GRÀFIC 29

Evolució de la relació entre la despesa pública i la despesa privada per habitant en cultura a Catalunya, 2008-2018 (euros)

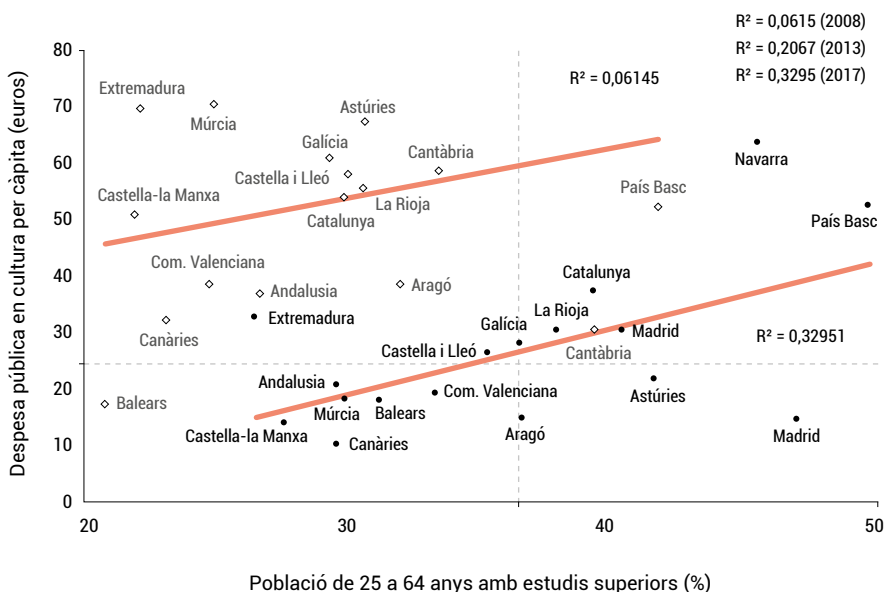
Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i del Ministeri d'Educació i Cultura (Estadística de Finançament i Despesa Pública en Cultura) i del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (Estadística de Liquidació dels Pressupostos de les Comunitats Autònomes).

La relació entre despesa pública en cultura i educació

Aquest increment de la desigualtat també s'observa quan s'analitza la relació entre despesa pública en cultura i nivell d'instrucció de la població (vegeu els Gràfics 30 i 31). D'una banda, com ja succeïa amb la despesa privada, l'anàlisi comparada constata la relació positiva estadísticament significativa que hi ha entre aquests dos factors: les comunitats autònomes amb un nivell d'instrucció de la població més elevat tendeixen a tenir, a més a més de nivells de despesa privada més elevats, nivells de despesa pública per habitant també més elevats.

GRÀFIC 30

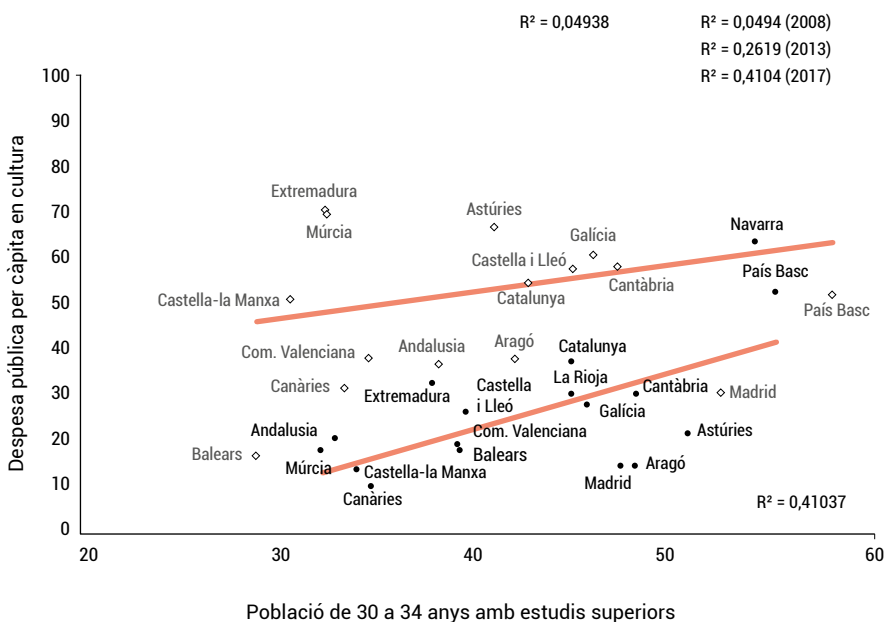
Relació entre despesa pública en cultura (administració autonòmica) per habitant i el nivell d'instrucció de la població, per comunitats autònomes, 2008-2017

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de pressupostos familiars i del Ministeri d'Educació i Cultura (Estadística de Finançament i Despesa Pública en Cultura) i del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (Estadística de Liquidació dels Pressupostos de les Comunitats Autònomes).

GRÀFIC 31

Evolució de la relació entre la despesa pública i el nivell d'instrucció de la població jove a Catalunya, 2008-2017

Font: elaboració a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa i del Ministeri d'Educació i Cultura (Estadística de Finançament i Despesa Pública en Cultura) i del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (Estadística de Liquidació dels Pressupostos de les Comunitats Autònomes).

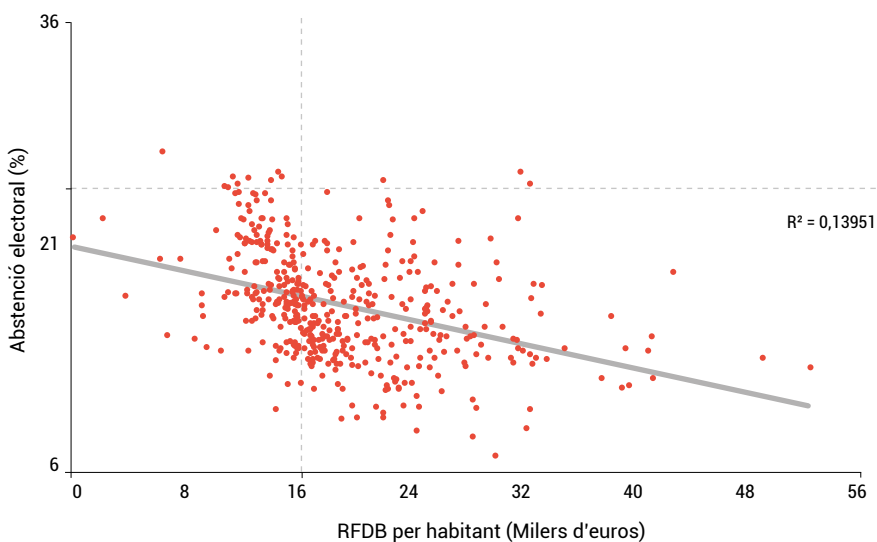
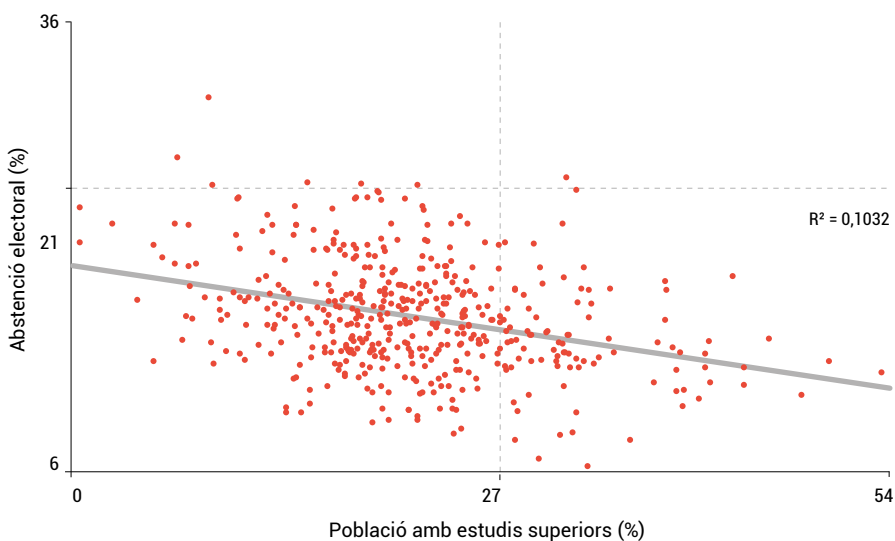
I, d'altra banda, aquesta relació es veu reforçada després del decrement de despesa pública experimentat arran de la crisi econòmica: si prenem com a referència la relació entre el nivell d'instrucció de la població jove i la despesa pública en cultura, l'any 2008 aquesta associació no era estadísticament significativa, mentre que l'any 2017, sí. Amb les restriccions pressupostàries, doncs, la despesa en cultura s'ha mantingut comparativament més elevada en les comunitats autònomes amb més capital educatiu. Aquest fet deixa els territoris amb menys capital educatiu amb més dificultats d'accés a la cultura.

La relació entre participació política i educació

El perfil social de la població, i més concretament el capital educatiu i econòmic, també condiona la participació política. En edicions anteriors de l'*Anuari* s'hi constata que Catalunya s'ha caracteritzat per presentar nivells de participació electoral més baixos que la mitjana estatal, tant en les eleccions generals, com en les eleccions autonòmiques, com també en les eleccions locals, i alhora també s'hi constata que, en termes agregats a escala municipal, aquells municipis amb un nivell elevat d'instrucció i de renda tendien a mostrar una major participació en les eleccions autonòmiques i generals, tot i que no hi havia una associació estadísticament significativa amb la participació a les municipals. L'increment de la participació electoral experimentada els darrers anys a Catalunya, per una situació política que ha interpellat més el conjunt de la ciutadania, ha continuat constatant aquesta relació entre participació electoral, nivell de renda i nivell d'instrucció. En efecte, les darreres eleccions al Parlament de Catalunya, de l'any 2017, han estat uns dels comicis electorals al nostre país més concorreguts d'ençà de la restauració de la democràcia, amb una participació d'un 79,1% d'electors sobre el cens, només superats per les eleccions generals del 1997 (amb un 79,5%) i les eleccions generals del 1982 (amb un 80,8%), i per davant de les eleccions al Parlament de Catalunya del 2015 (amb un 75%). Si s'analitza la relació entre el nivell d'abstenció electoral, el nivell d'estudis de la població i la renda familiar a escala local, s'evidencia que, com més elevada és la proporció de població amb estudis superiors i com més elevada és la renda familiar bruta disponible per habitant, més baixa és l'abstenció electoral (vegeu el Gràfic 32). La població socialment menys afavorida, amb menys capital econòmic i educatiu, acostuma a presentar una desafecció política més gran que la població socialment més afavorida. L'increment progressiu dels nivells d'instrucció de la població adulta, a causa de la incorporació d'una població jove que assoleix cada cop més estudis superiors, comportarà, previsiblement, una millora dels nivells de participació electoral a Catalunya, tradicionalment baixos des d'una perspectiva comparada amb l'excepció dels darrers anys.

GRÀFIC 32

Relació entre el nivell d'abstenció electoral a les Eleccions al Parlament de Catalunya de 2017, el nivell d'instrucció i la renda familiar per habitant dels municipis a Catalunya, 2017

Font: elaboració a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya.